

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇEVİRİBİLİM ANA BİLİM DALI**

**GÜNCEL SEKTÖR İHTİYAÇLARI DOĞRULTUSUNDA BİR
ÇEVİRMEN EDİNCİ MODEL ÖNERİSİ**

BUĞRA KAŞ

DOKTORA TEZİ

Danışman: Prof. Dr. İlyas ÖZTÜRK

NİSAN-2022

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**GÜNCEL SEKTÖR İHTİYAÇLARI DOĞRULTUSUNDA BİR
ÇEVİRMEN EDİNCİ MODEL ÖNERİSİ**

DOKTORA TEZİ

Buğra KAŞ

Enstitü Anabilim Dalı : Çeviribilim

“Bu tez 13/04/2022 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. İlyas ÖZTÜRK	Başarılı
Prof. Dr. Mine YAZICI	Başarılı
Prof. Dr. Alev BULUT	Başarılı
Doç. Dr. Şaban KÖKTÜRK	Başarılı
Dr. Öğretim Üyesi Fatıma GİMATDİNOVA	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dâhil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

BUĞRA KAŞ

13/04/2022

ÖNSÖZ

Ve son... Her bölüm ayrı bir telaş, ayrı bir hikâyeydi... Hepsinin bana kattıklarıysa paha biçilemez... İlk zamanlarda “Biter mi?” karamsarlığı sarar ya her başlayanı, ben doludizgin yaşadım o duyguları... Ama... (Hayatımdaki en güzel amalardan birisi sanırım.) İşte bu sürecin bittiğini bütün hücrelerime kadar hissettiren o bölümün satırları...

Bu süreçte, ders ve tez döneminde bana hep destek olan danışman hocam sayın Prof. Dr. İlyas ÖZTÜRK’e sonsuz minnet duygularımı sunuyorum. Çeviribilim serüvenimin başında ilk temas kurduğum kişi olan ve fikirleriyle bu tezin ortaya çıkmasına tarifi edilemeyecek kadar katkı sağlayan sayın Doç. Dr. Şaban KÖKTÜRK hocama, tez izleme komitemde olumlu yaklaşımlarıyla umut olan sayın Dr. Öğretim Üyesi Fatıma GİMATDİNOVA hocama, ders dönemimde yoluma ışık tutan sayın Prof. Dr. Hüseyin Ersoy, Doç. Dr. Halil İbrahim BALKUL, Dr. Öğretim Üyesi Filiz ŞAN ve Dr. Öğretim Üyesi Aysel Nursen DURDAĞI hocalarıma sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca, yeterlilik sınavımda ve tez savunma jürimde olmasından onur duyduğum Prof. Dr. Alev BULUT ve yine tez savunma sınavımda tanışma şerefine ulaştığım Prof. Dr. Mine YAZICI hocalarıma katkılarından dolayı minnettarım.

Beni varlıklarının gölgesine alarak “Sen yaparsın evlat!” diye güç veren annem Berrin KAŞ ve babam Cavit KAŞ’a, her konuda desteğini hissetmekten bir an bile mahrum kalmadığım kardeşim Hacer KONUR’a, erkek kardeşim yerine koyduğum Yasin KONUR’a ve büyük ailemizin en küçük üyesi Baturalp KONUR’a da teşekkürü bir borç bilirim.

Ve çekirdek ailem... Yıllardır en büyük fedakârlığı yapan, mutlulukları için her şeyi göze alabileceğim kızlarım Umay Berrin KAŞ ve İlay Bilge KAŞ’a en büyük teşekkürlerimi iletiyorum.

Bu tez, ne yapsam da hakkını ödeyemeyeceğim, cümlelere sığamayacak kadar çok sevdiğim eşim, yol arkadaşım ve dostum Esra KAŞ’a adanmıştır... İyi ki varsın...

Buğra KAŞ

13/04/2022

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix

GİRİŞ.....	1
------------	---

1. BÖLÜM: AKADEMİK ÇEVİRİ ÖĞRETİMİ, TANIMI VE TEMEL

KAVRAMLAR	6
1.1. Çeviri Öğretiminin Tarihçesi.....	6
1.2. Akademik Çeviri Eğitimi-Öğretimi Kavramlarının Betimlenmesi	10
1.3. Çeviri Öğretiminde Temel Hedefler ve Amaçlar	12
1.4. Çeviri Öğretimini Şekillendiren Kuramsal Yaklaşımlar	15
1.4.1. Dil Odaklı Yaklaşım.....	15
1.4.2. Metin Odaklı Yaklaşım	16
1.4.3. Kültür Odaklı Yaklaşım	18
1.4.4. Eylem Odaklı Yaklaşım	19
1.4.5. Edinç Odaklı Yaklaşım	21
1.5. Çeviri Öğretiminde Beklentiler ve Kazanımlar.....	22
1.5.1. İrdelenen Yaklaşımların Genel Değerlendirmesi.....	24

2. BÖLÜM: ÇEVİRİ EDİNCİ MODELLERİ VE ALAN YAZIN

DEĞERLENDİRMESİ	26
2.1. Bireysel Çeviri Edinci Modelleri.....	26
2.1.1. Albrecht Neubert'in Çeviri Edinci Modeli.....	27
2.1.2. Christina Schaffner'in Çeviri Edinci Modeli	32
2.1.3. Mine Yazıcı'nın Çeviri Edinci Modeli.....	37
2.1.4. Sakine Eruz'un Çeviri Edinci Modeli	41
2.2. Araştırma Projeleri Çeviri Edinci Modelleri	44
2.2.1. PACTE Çeviri Edinci Modeli	44
2.2.2. TransComp Çeviri Edinci Modeli	49
2.3. Sektör Odaklı Çeviri Edinci Modelleri.....	52
2.3.1. EMT Çeviri Edinci Modeli	53

2.3.2. Avrupa Çeviri Hizmetleri Kalite Standardı Çevirmen Edinci Modeli	57
3. BÖLÜM: ÇEVİRMEN EDİNCİ MODELLERİ VE ALAN YAZIN DEĞERLENDİRMESİ	61
3.1. Çeviri ve Çevirmen Edinci Modelleri	61
3.2. Çevirmen Edinci Kapsamında Model Önerileri	62
3.2.1. Allison Beeby-Lonsdale'nin Çevirmen Edinci Model Önerisi	62
3.2.2. Donald C. Kiraly'nin Çevirmen Edinci Model Önerisi	64
3.2.3. Oktay Eser'in Çevirmen Edinci Model Önerisi	68
3.2.4. Di Wu, Lawrence Jun Zhang ve Lan Wei'nin Çevirmen Edinci Model Önerisi	70
3.2.5. Şaban Köktürk ve Gözde Türkmen'in Çevirmen Edinci Model Önerisi	74
3.3. Güncel Sektör İhtiyaçları Doğrultusunda Çevirmen Edinci Modelinin Tasarlanması	79
3.3.1. Çevirmen Edinci Modellerinin Değerlendirilmesi	81
4. BÖLÜM: YÖNTEM: GÜNCEL ÇEVİRİ SEKTÖRÜ BAĞLAMINDA YÜRÜTÜLEN ARAŞTIRMA SÜRECİ VE UYGULAMALAR	83
4.1. Güncel Sektör İhtiyaçları Doğrultusunda Çevirmen Edinci Model Önerisi.....	83
4.2. Araştırmanın Yöntemi	83
4.3. Katılımcılar.....	86
4.4. Veri Toplama Araçları.....	87
4.5. Veri Toplama Süreci.....	89
4.6. Verilerin Analizi	90
4.7. Elde Edilen Bulgular	92
5. BÖLÜM: ÇEVİRMEN EDİNCİ MODEL ÖNERİSİ İLE İLGİLİ ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULAR.....	93
5.1. Çok Boyutlu Bir Kavram Olarak Çevirmen Edinci.....	93
5.2. Katılımcıların Demografik Özellikleri	94
5.3. Betimsel Analiz Sonucunda Elde Edilen Temalar ve Kategoriler	96
5.3.1. Temel Bilgiler	101
5.3.1.1. Ana Dil Bilgisi	101
5.3.1.2. Yabancı Dil Bilgisi.....	103
5.3.1.3. Kuramsal Bilgi.....	105
5.3.1.4. Alan/Uzmanlık Bilgisi	107
5.3.1.5. Dünya ve Kültür Bilgisi.....	110

5.3.1.6. Metin Bilgisi	112
5.3.1.7. Malzeme Bilgisi.....	114
5.3.2. Edimsel Beceriler	116
5.3.2.1. İzlem Becerisi	116
5.3.2.2. Araştırma Becerisi.....	118
5.3.2.3. Aktarım Becerisi.....	120
5.3.2.4. Çeviri Teknolojilerini Kullanabilme Becerisi	122
5.3.2.5. Düzenleme Becerisi	125
5.3.2.6. Son-düzenleme Becerisi	126
5.3.2.7. Öz-değerlendirme Becerisi.....	128
5.3.3. Mesleki Anlayış Parametreleri	129
5.3.3.1. Çeviride Kalite.....	129
5.3.3.2. Mesleki Etik	131
5.3.3.3. Çeviri ve Çevirmen Mevzuatı.....	133
5.3.3.4. İşletme Kültürü	134
5.3.3.5. Proje Yönetimi.....	136
5.3.3.6. Sektör Analizi	137
5.3.3.7. Çeviride Finans	138
5.3.3.8. Girişimcilik.....	140
5.3.3.9. Pazarlama	141
5.3.3.10. İletişim	143
SONUÇ	145
KAYNAKÇA.....	161
EK	167
ÖZGEÇMİŞ	189

KISALTMALAR

BA	: Lisans Derecesi
CAT	: Bilgisayar Destekli Çeviri
CEFR	: Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı
CEN	: Avrupa Standartlar Komitesi
ÇE	: Çeviri Edinci
DGT	: Çeviri Genel Müdürlüğü
EMT	: Çeviride Avrupa Yüksek Lisansı
EN	: Avrupa Çeviri Hizmetleri Standardı
FWF	: Avrupa Bilim Fonu
HTML	: Hiper Metin İşaretleme Dili
ISO	: Uluslararası Standartları Teşkilatı
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
K	: Katılımcı
KE	: Kişisel Edinç
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi
MA	: Yüksek Lisans Derecesi
PACTE	: Çeviri Edincinin Kazanılması ve Değerlendirme Süreci
SE	: Sosyal Edinç
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
vd.	: Ve Diğerleri

YKS : Yükseköğretim Kurumları Sınavı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Oktay Eser'in Çevirmen Edinci Modeli.....	69
Tablo 2: Katılımcıların Demografik Özellikleri	95
Tablo 3: Betimsel Analiz Sonucu Oluşan Temalar ve Kategoriler	100

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Donald Kiraly'nin Çevirmen Edinci Modeli (2006)	65
Şekil 2: Donald Kiraly'nin Çevirmen Edinci Modeli (2013)	66
Şekil 3: Çevirmen Edincini Model Önerisini Oluşturan Temalar.....	146
Şekil 4: Temel Bilgileri Oluşturan Bilgi Türleri	147
Şekil 5: Edimsel Becerileri Oluşturan Beceri Türleri	151
Şekil 6: Mesleki Anlayış Parametrelerini Oluşturan Bileşenler	155
Şekil 7: Çevirmen Edinci Model Önerisi	158

ÖZET	
Başlık: Güncel Sektör İhtiyaçları Doğrultusunda Bir Çevirmen Edinci Model Önerisi	
Yazar: Buğra Kaş	
Danışman: Prof. Dr. İlyas Öztürk	
Kabul Tarihi: 13.04.2022	Sayfa Sayısı: ix (ön kısmı)+189 (ana kısmı)
Çeviri yapabilme yetkinliği kimi zaman çeviri edinci kimi zaman çevirmen edinci olarak tanımlanmıştır. Çeviri eylemini gerçekleştiren kişi çevirmen olarak kabul edilmektedir. Ancak çevirmen olabilmek için sadece çeviri yapabilmek yeterli değildir. Çevirmenliği sadece çeviri yapabilmekle sınırlandırmak, sektör ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılamakta zorluk yaşayacak çevirmen adaylarının yetişmesine neden olmaktadır. Bu düşünceden hareketle, çeviri eylemini de kapsama alarak çevirmenin güncel piyasa koşullarında nelere ihtiyaç duyduğunun tespit edilmesi önemlidir. Bu çalışmanın amacı, çevirmenin çeviri sektöründe nelere ihtiyacı olduğunu tespit ederek kapsamlı bir çevirmen edinci model önerisinde bulunmaktır. Yazılı ve sözlü çeviri uygulamaları birbirinden tamamıyla farklı bilişsel süreçler gerektirdiği için bu araştırmada yazılı çeviri kapsamında bir model oluşturmaya çalışılmıştır. Nitel bir araştırma olarak tasarlanan bu çalışmada, fenomenoloji deseni uygulanmıştır. Alanda istihdam yaratan çeviri işletme sahipleri amaçlı örneklem modeline uygun bir şekilde kartopu tekniğiyle belirlenmiştir. Fenomenoloji deseninde en çok tercih edilen veri toplama şekli olan görüşme yöntemi sayesinde veriler toplanmıştır. Veri toplama aracı olarak ise yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Her bir görüşme, katılımcıların rızası alınarak ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Veri analizi süreci ses kayıtlarının yazılı hale getirilmesiyle başlamıştır. Elde edilen yazılı görüşme kayıtları tek tek incelenmiş ve kodlanmıştır. Belirlenen kodlar anlamsal açıdan değerlendirilerek belirli kategorilere ayrılmıştır. Ortaya çıkan kategoriler daha kapsamlı bir çerçeve sunmak amacıyla temalara dönüştürülmüştür. Veri analizi sonucunda, güncel sektör ihtiyaçları doğrultusunda çevirmen edincinin ‘Temel Bilgiler’, ‘Edimsel Beceriler’ ve ‘Mesleki Anlayış Parametreleri’ şeklinde adlandırılan 3 temadan oluştuğu tespit edilmiştir. ‘Temel Bilgiler’ teması; çevirmenin çeviri eylemini gerçekleştirebilmek için ana dil, yabancı dil, kuramsal, alan/uzmanlık, dünya ve kültür, metin ve malzeme bilgisi gibi 7 farklı bilgi türüne ihtiyaç duyduğunu ortaya çıkartmıştır. ‘Edimsel Beceriler’ teması ise çevirmenin mesleğini uygulamasını mümkün kılan izlem, araştırma, aktarım, çeviri teknolojilerini kullanabilme, düzenleme, son-düzenleme ve öz-değerlendirme olarak tanımlanan 7 çeşit beceriyi edinmiş olması gerektiğini ortaya koymuştur. Analiz sonucunda elde edilen son tema ise diğer iki temayı tamamlar nitelikte işlev gören ‘Mesleki Anlayış Parametreleri’ olarak saptanmıştır. Bu tema; çeviride kalite, mesleki etik, çeviri ve çevirmen mevzuatı, işletme kültürü, proje yönetimi, sektör analizi, çeviride finans, girişimcilik, pazarlama ve iletişim adındaki 10 bileşenden meydana gelmektedir. Özetle, sektör ihtiyaçları doğrultusunda tasarlanan çevirmen edinci modeli birbiriyle etkileşim içerisinde olan ve eşzamanlı işlev gören 3 ana temadan ve bu 3 ana tema içerisinde de toplam 24 bileşenden oluşmaktadır.	
Anahtar Kelimeler: Çeviri, Çeviri Öğretimi, Çevirmen, Çevirmen Edinci, Çevirmen Edinci Modeli	

ABSTRACT	
Title of Thesis: A Recommendation for Translator Competence Model in Accordance with Current Industry Needs	
Author of Thesis: Buğra Kaş	
Supervisor: Prof. Dr. İlyas Öztürk	
Accepted Date: 13.04.2022	Number of Pages: ix (front part)+189 (main part)
Translation competence is sometimes defined as translation competence and sometimes as translator competence. The person who performs the translation is considered as a translator. However, just being able to translate is not enough to become a translator. Limiting a translator to only being able to translate leads to the training of translator candidates who will have difficulties in meeting the needs of sector. Based on this idea, it is important to determine what the translator needs in the current market conditions, including the translation action. The aim of this study is to identify what the translator needs in the translation sector and to propose a comprehensive translator competence model. Since written and oral translation practices require completely different cognitive processes, it has been tried to create a model within the scope of written translation in this research. In this study, which was designed as a qualitative research, phenomenology design was applied. Translation business owners creating employment in the field were determined through the snowball technique in accordance with the purposeful sampling model. Data were collected through the interview method, which is the most preferred data collection method in the phenomenology design. A semi-structured interview form was used as a data collection instrument. Each interview was recorded through a voice recorder by getting the consent of the participants. The data analysis process started with the transcription of the audio recordings. Written interview records obtained were analyzed and coded one by one. The determined codes were evaluated in terms of semantics and divided into certain categories. The resulting categories were transformed into themes to provide a more comprehensive framework. As a result of the data analysis, it has been concluded that translator competence in line with current sector needs consists of 3 themes, namely 'Primary Knowledge', 'Performative Skills', and 'Professional Understanding Parameters'. The theme of 'Basic Knowledge' reveals that the translator needs 7 different types of knowledge such as mother tongue, foreign language, theoretical, field/expertise, world and culture, text, and material knowledge in order to perform the translation action. The theme of 'Performative Skills' indicated that the translator should acquire 7 kinds of skills, which are defined as strategy, research, transfer, using translation technologies, editing, post-editing, and self-evaluation, which enable the translator to practice his profession. The last theme obtained as a result of the analysis was determined as 'Professional Understanding Parameters', which functions as a complement to the other two themes. This theme consists of 10 components such as quality in translation, professional ethics, translation and translator legislation, business culture, project management, sector analysis, finance in translation, entrepreneurship, marketing, and communication. In conclusion, the translator competence model, designed in line with the needs of the translation industry, consists of 3 main themes interacting with each other and functioning simultaneously, and a total of 24 components within these 3 main themes.	
Keywords: Translation, Translation Training, Translator, Translator Competence, Translator Competence Model	

GİRİŞ

“‘a translation is no translation,’ he said, ‘unless it will give you the music of a poem along with the words of it’...”

— John Millington Synge

(“‘çeviri olamaz’ dedi adam, ‘güftesiyle birlikte veremiyorsa bestesini şiirin’...”)¹

Çeviri ve çevirmen üzerine binlerce söz söylenmiş, yüzlerce de kitap yazılmıştır. Nedir ne değildir nasıl olmalıdır nasıl olmamalıdır çevirmen kimdir ya da çevirmen gerçeğin bir kopyasını üreten kişi midir soruları birçok tartışmanın konusu olmuştur. Çeviri, kimi zaman Babil Söylencesi ile istiare edilmiş kimi zaman da çevirmenlerin kutsal kişiler olduğuna inanılmıştır. Ancak gerçek şudur ki insanoğlunun var oluşundan beri, iki yabancıнын bir araya geldiği yerde mutlaka çeviri ve onu icra eden bir çevirmen olmuştur.

Çevirmeni çevirmen yapan nitelikler nelerdir sorusuna akademik açıdan söz söylemek için bu çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir. Bu bölümde ise çalışma ile ilgili genel bir çerçeve çizilecek, çalışmanın konusu, önemi, amacı, araştırma soruları, yöntemi, sınırlamaları ve bölümleri hakkındaki bilgilere yer verilecektir.

Çalışmanın Konusu

Edinç kavramı dilbilimde sıklıkla kullanılan bir kavram olmasının yanı sıra Çeviribilim alanında da çeviri öğretimi başlığı altında karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda bugüne kadar yapılan çalışmalarda çeviri edinci olarak ele alınan kavram Çeviribilimdeki sosyolojik yaklaşımlar sebebiyle bazı araştırmacılar tarafından çevirmen edinci olarak da incelenmiştir. Ancak, sınırlı sayıdaki bu çalışmalarda öne sürülen çevirmen edinci modeli detaylı bir inceleme konusu haline gelmemiştir. Genelde Sosyal Bilimler, özelde de Çeviribilim alanında araştırma nesnesinin insan odaklı hale gelmesi edinç kavramının çevirmen boyutunda ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Çeviri alanında her geçen gün ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar ve bu alandaki teknolojik gelişmeler, çevirmen edinci denilen kavramın bu ihtiyaçlar ve gelişmelere koşut olarak güncellenmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu gerekçeyle, çeviri öğretim programlarının

¹ Tezin içindeki çeviriler tarafımda yapılmıştır.

tasarlanmasında önemli bir işleve sahip olan bu konunun güncel hale getirilmesine karar verilmiştir.

Çalışmanın Önemi

Yapılması hedeflenen bu çalışma, ilgili alan yazında sektör temsilcilerinin beklentileri ve sektörün ihtiyaçları üzerine temellendirilmiş kapsamlı ve güncel bir çevirmen edinci modelinin oluşturulması bakımından önem taşımaktadır. Geçmişte böyle bir çalışmanın yapılmamış olması bu konunun seçilmesindeki en önemli etkidir. Çalışmanın sonunda elde edilecek olan sonuçlar, ülkemizdeki çeviri öğretim programlarının sektör ihtiyaçlarını karşılama noktasında kendilerini değerlendirebilmeleri için önemli ipuçları verecektir. Ayrıca, bu çalışmanın ilerleyen zamanlarda başka üniversitelerde kurulacak olan bölümlere müfredat oluşturma bakımından yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Mevcut programlar ise çalışmanın sonuçları sayesinde müfredatlarında düzenleme yapma şansı bulacaktır.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı; çeviri sektörünün çevirmenlerden beklentilerinin neler olduğunu belirleyerek çeviri öğretim programlarına müfredat oluşturma aşamasında kılavuzluk yapması istenilen bir çevirmen edinci model önerisinde bulunmaktır. Çeviri edinci ya da çevirmen edinci adıyla geliştirilen modellerin neredeyse tamamının modeli geliştiren araştırmacıların bakış açılarıyla tasarlandığı gözlemlenmiştir.

Çeviri öğretim programlarından mezun olan çevirmen adaylarının büyük bir çoğunluğu çeviri sektöründe istihdam edilmektedir. Dolayısıyla, bu çevirmenlerin öğretim sürecinde mevcut piyasa koşulları ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması sektöre nitelikli eleman yetiştirilmesi noktasında büyük fayda sağlayacaktır. Bu düşünceden hareketle, çeviri sektörünün ihtiyaçları bizzat istihdam yaratan işverenlerden dinlenilmiş ve ihtiyaçlar doğrultusunda bir çevirmen edinci modeli tasarlanmaya çalışılmıştır.

Araştırma Soruları

Çalışma 3 araştırma sorusu üzerine temellendirilmiştir. Birbiri ile ilişki olan bu 3 soru şunlardır:

1. Mevcut piyasa koşullarında yeterli bir çeviri yapabilmek için çevirmenlerin ihtiyaçları nelerdir?
2. İşverenlerin çevirmenlerden mesleki yetkinlik açısından beklentileri nelerdir?
3. Sektör ihtiyaçları göz önünde bulundurulduğunda, kapsamlı ve güncel bir çevirmen edinci modeli hangi kazanımları içermelidir?

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma Sosyal Bilimler alanında kullanılan nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiş. Araştırma deseni olarak ise fenomenoloji yaklaşımı tercih edilmiştir. Bu desenin tercih edilmesinin nedeni; araştırma konusunda tecrübeleri olan insanların ilgili konu hakkındaki düşüncelerini onların deneyimleri üzerinden anlamaya çalışmaktır.

Bu amaca hizmet edecek en nitelikli verilerin toplanabilmesi için katılımcıların bu doğrultuda seçilmesi gereklidir. Çalışmada amaçlı örneklem yöntemi uygulanmıştır. Bu örneklem seçimi araştırmacıya ihtiyacı olan en doğru verileri sağlayacak kişileri belirleme imkânı vermektedir. Katılımcıların belirlenmesinde ise kartopu modeline başvurulmuştur. Görüşülen her bir katılımcıdan görüşme konusu ve içeriğini göz önünde bulundurarak yeni bir katılımcı önerisinde bulunması istenmiştir.

Sektör ihtiyaçlarının neler olduğunu öğrenmek amacıyla fenomenoloji deseninde en çok tercih edilen görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme tekniği araştırmacının veri toplama sürecini aktif olarak yürütmesine fırsat vermenin yanı sıra onun konuya dair gözlem yapabilmesini de sağlamaktadır. Görüşmeler sırasında veri toplama aracı olarak yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme formları açık uçlu sorulardan oluşmaktadır ve daha detaylı veri alabilmek için sonda soru tekniğinin uygulanmasını içermektedir. Ayrıca, katılımcılarla yapılan her görüşme, rızaları alınarak ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir.

Verilerin analizi için betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz yöntemi 3 temel aşamadan oluşmaktadır. Yazılı hale dönüştürülen görüşme kayıtları öncelikle kodlanmıştır. Ardından, elde edilen kodlar belirli kategoriler halinde listelenmiştir. En son aşamada ise işlev açısından benzerlik gösteren kategoriler temalar altında gruplandırılmıştır. Analiz bulguları katılımcı görüşleriyle desteklenerek yorumlanmıştır. Betimsel analiz yöntemi, araştırma sonunda tasarlanması planlanan çevirmen edinci

model önerisinin yapısıyla da birebir uyumludur. Bütün bu özellikler çalışmanın amacıyla örtüştüğü için yukarıda kısaca bahsedilen yöntem uygulanmıştır.

Çalışmanın Sınırlamaları

Çalışmanın bu kapsamda en temel noktası, geliştirilen çevirmen edinci modelinin yazılı çeviri eylemiyle sınırlandırılmış olmasıdır. Sözlü çeviri yazılı çeviriden oldukça farklı bir bilişsel süreç gerektirdiği için çalışma kapsamında sadece yazılı çeviri esas alınmıştır.

Çalışmanın Bölümleri

Çalışma giriş ve sonuç kısımları hariç olmak üzere toplamda 5 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde akademik çeviri öğretimi hakkında genel bir çerçeve çizilmiştir. Bu kapsamda, öncelikle akademik çeviri düzleminde eğitim ve öğretim kavramları irdelenmiştir. Ardından, çeviri öğretiminin tarihçesinden bahsedilmiş ve bu alandaki öğretimin temel hedeflerinin neler olduğuna değinilmiştir. Çeviri öğretimini şekillendiren kuramsal yaklaşımlara da yer verilen çalışmanın ilk bölümü çeviri öğretiminde beklentilerin ve kazanımların neler olduğunun açıklanmasıyla sonlandırılmıştır.

Çeviri öğretiminde edinç odaklı yaklaşımın ve bu yönde verilen öğretimin hedef ve kazanımlarının neler olduğunun açıklanmasıyla çalışmanın teorik altyapısını oluşturan ikinci ve üçüncü bölüme geçilmiştir. İkinci bölümde geçmişte tasarlanan çeviri edinci modelleri bireysel, araştırma projeleri tarafından yapılan ve sektöre yönelik modeller olmak üzere 3 ana başlık halinde sunulmuştur. Üçüncü bölümde ise alan yazında çevirmen edinci adı altında sunulmuş olan modeller incelenmiştir. Hem ikinci hem de üçüncü bölümdeki modeller kendilerini oluşturan bileşenlerle birlikte ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Dördüncü bölüm araştırmanın yöntemi ile ilgili ayrıntılı bilgilerin verildiği kısımdır. Bu kapsamda, araştırmanın deseni, katılımcılar, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin nasıl analiz edildiği alt başlıklar halinde ele alınmıştır.

Beşinci bölüm ise araştırma bulgularından oluşmaktadır. Öncelikle temalar, ardından da o temaları oluşturulan kategoriler tek tek açıklanmıştır. Araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini artırmak amacıyla her bir kategori için katılımcı görüşlerine yer verilmiştir.

Sonuç bölümünde verilerin analiziyle elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Elde edilen temalar ve kategoriler çevirmen edinci modeline uyarlanmış hem temalar hem kategoriler hem de çevirmen edinci modeli şekil üzerinde gösterilmiştir.

1. BÖLÜM: AKADEMİK ÇEVİRİ ÖĞRETİMİ, TANIMI VE TEMEL KAVRAMLAR

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak akademik çeviri eğitimi ve akademik çeviri öğretimi kavramlarından hangisinin kullanılmasının gerektiği bu kavramlarla ilgili daha önceden yapılmış olan tanımlamalar üzerinden belirlenecektir. Ardından çeviri öğretimin ortaya çıkışı, gelişim süreci ve bugün ulaştığı nokta kronolojik bağlamda ele alınacaktır. Akademik çeviri öğretiminde temel amaç ve hedeflerin neler olduğu açıklandıktan sonra bugüne kadar akademik çeviri öğretimi açısından öne sürülen kuramsal yaklaşımlar çeşitli kategoriler üzerinden irdelenecektir. Bu bölümde son olarak çeviri öğretiminde kazanımların ve beklentilerin neler olduğu tartışılacaktır.

1.1. Çeviri Öğretiminin Tarihçesi

Çevirinin yüzyıllardır varoluşu aynı şekilde çeviri öğretiminin de çok eskilere dayandığı anlamına gelmemektedir. Çeviri öğretiminin ortaya çıkışı ile ilgili olarak farklı araştırmacılar farklı zamanları birer başlangıç noktası olarak gösterebilirler de ilk önce tartışılması gereken konu bu ihtiyacın nasıl ve hangi gerekçelerle ortaya çıktığı olmalıdır. Bu sebeple, en basit haliyle ifade edilecek olursa, farklı ülkelerin ve kültürlerin siyasi, askeri, ticari, hukuki vb. sebeplerle ortaya çıkan etkileşimleri çeviriye ve çeviri eylemini gerçekleştiren çevirmene olan ihtiyacı da artırmıştır. Akalın (2018: 65) çeviri öğretimin doğuşunu, sınırların ortadan kalkarak küresel ölçekte bir köye dönüşen dünyada yürütülen çeviri eyleminin akademik bir çeviri öğretilerinden geçmemiş ‘alaylı’ olarak tabir edilebilecek çevirmenlere bırakılamayacak yoğunlukta olmasına bağlamaktadır. Günlük hayatla ilgili çerçevede çeviri öğretiminin bir gereksinim haline gelmesinin yanı sıra akademik bir disiplin olarak çevirinin tek başına ele alınması da çevirinin öğretilebilir bir edim olduğunun tartışılmaya açılmasını sağlamıştır. Bu noktada en büyük katkı 1972 yılında “Çeviribilimin Adı ve Doğası (The Name and The Nature of Translation Studies)” başlığıyla sunulan bildiri aracılığıyla James Holmes tarafından yapılmıştır. Holmes (1975: 174) çevirinin disiplinlerarasılık özelliğini yitirmeden ayrı bir disiplin olarak ele alınması gerektiğini vurgulamış ve çeviribilimi “salt” ve “uygulamalı” olmak üzere iki ana alana ayırmıştır. Uygulamalı alanın alt-alanlarından birisi de çeviri öğretimidir. Böylelikle, bu tanımlama üzerine çevirinin öğretilebilirliği çok daha fazla düşünülen bir konu haline gelmiştir.

Çeviri öğretiminin ortaya çıkışını tarihsel çerçevede ele alacak olursak, daha önce de belirtildiği gibi farklı ülkeler arasındaki etkileşimin artmaya başlaması çeviri öğretiminin önem kazanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, 1760 yılında Birleşik Krallık ve İngiltere’de patlak veren sanayi devrimi ve devamında yaşanan gelişmeler uluslararası anlaşmaların ve başta bilim-teknik olmak üzere çeşitli konularda karşılıklı yapılan iş birliklerinin yoğunlaşmasını sağlamıştır. Bu durum çeviri etkinliğinin önemini ciddi derecede ortaya çıkarmış ve doğrudan da çevirmene olan ihtiyacı artırmıştır. Ancak hem çeviriye hem de çevirmene olan bu ihtiyaç 20. yüzyılın sonlarına doğru teknolojinin de gelişmesiyle zirveye ulaşmıştır. Akalın ve Gündoğdu (2010: 80) çalışmalarında yirminci yüzyılın sonlarından itibaren farklı toplumların ve kültürlerin iletişim gereksinimlerinin turistik, ekonomik ve politik ilkeler temelinde arttığını vurgulayarak çeviri ve çevirmene gösterilen önemin attığını belirtmişlerdir. Bir başka çalışmada ise Eruz (2003: 42) çeviri öğretimin ortaya çıkma sebebini Nazilerin İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yargılandıkları Nürnberg mahkemelerinde çevirmenlerin üstlendikleri rolün belirgin bir şekilde görülmesiyle ilişkilendirmiştir ve bu durumun hem tüm dünyada hem de Avrupa’da ilerleyen süreçte kurulacak olan çeviri enstitülerinin temelini oluşturduğunu öne sürmüştür. Benzer şekilde, Hönig (1992: 32) çeviri öğretiminin ortaya çıkma sebeplerini yirminci yüzyılda ivme kazanan endüstrileşme hareketlerine ve sonrasında da 2. Dünya Savaşı ardından oluşan siyasi gelişmelere dayandırmış ve çeviri eğitimi veren kurumların bu dönemde yaygınlaşmaya başladığını savunmuştur. Bir başka çalışmada ise Yücel (2007: 145), yirminci yüzyılın ikinci yarısında iş ve medya dünyasında iletişimin uluslararası boyutta yaygın hale gelmesinin koşut olarak çeviri alanında farklı gereksinimlerin de ortaya çıkmasına neden olduğuna dikkat çekmiş ve çeviri öğretiminin bu dönemlerde çok daha fazla tartışılan bir konu haline geldiğini iddia etmiştir. Bu yönde farklı araştırmacılar tarafından öne sürülen düşünceler göz önünde bulundurulduğunda, çeviri öğretimin ortaya çıkmasını tetikleyen en önemli etkenlerin başında teknolojik gelişmelerin ardından meydana çıkan küreselleşmenin olduğu görülmektedir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısına denk gelen bu dönemde çeviri etkinliğinin hızla ivme kazanması sebebiyle çeviri öğretimi akademik boyutta ele alınmaya başladı. Birçok üniversitede çeviri fakülteleri kuruldu. Kurulan bu fakültelerde verilen akademik çeviri bölümlerinde 1000’den fazla öğrenci eğitim almaya başladı. Benzer şekilde, Eruz (2013:107) çeviri öğretiminin ilk izlerinin on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda

Osmanlılarda ve on dokuzuncu yüzyılda Mısır ve Çin’de kurulan çeviri okullarında görüldüğünü belirtmesine rağmen, özerk çeviri öğretimine Batı’da yetmişli yıllarda geçiş yapıldığını belirtmektedir. Türkmen’in (2019: 32) de çalışmasında bahsettiği gibi, İkinci Dünya Savaşı’ndan önceki dönemlerde dünya genelinde özel okullarda ve meslek yüksekokullarında verilen çeviri öğretimi artık yükseköğretim kurumlarına bağlı olan fakültelerde özerk bir akademik disiplin olarak yürütülmeye başlamıştır. Örneğin, Almanya’da en eski bölümlerden biri Saarbrücken ve Heidelberg Üniversitesi’nde kurulan çeviribilim bölümleridir. Bugün dünyanın hemen hemen her yerinde akademik çeviri öğretimi programları kurulmuştur ve bu bölümlerde yüzbinlerce çevirmen adayı yetiştirilmektedir.

Özellikle Batı’da Avrupa Birliği ile iş birliği içerisinde çeviri öğretimi sunan ve farklı dil çiftlerine sahip çevirmen yetiştiren birçok yükseköğretim kurumu bulunmaktadır. Mainz Gutenberg Üniversitesi’nde kurulmuş olan Gernersheim Çeviribilim Fakültesi bu bağlamda gösterilebilecek en önemli kurumlardan birisidir. Bu fakültede on üç farklı dilde öğrencilere akademik çeviri öğretimi hizmeti sunulmaktadır. Buna benzer bir durum Avusturya’daki Graz Üniversitesi’ne bağlı çeviribilim bölümü için de geçerlidir. Geçmiş çok eskilere dayanan ve nitelikli onlarca çeviribilim alanında uzman öğretim elemanı sahip olan bölümde aralarında Türkçe’nin de olduğu on iki farklı dilde çeviri öğretimi yapılmaktadır.² Örnek olarak gösterilen bu üniversitelerde ve dünya çapında çeviri öğretimi sunan diğer üniversitelerde çeviri öğretimi ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora seviyelerinde halen devam etmektedir. Mutlu’nun bahsettiği gibi, Avrupa’da Bologna süreci çerçevesinde çeviri öğretimi BA (Bachelor of Arts: Ön Lisans, Lisans arası bir derece: 3 yıl = 6 yarıyıl) ve MA (2 yıl = 4 yarıyıl) olarak ayrılmıştır. BA derecesine sahip olan çevirmen adayları belirlenmiş sınavlarda başarılı oldukları takdirde MA programlarına devam etmektedirler. Gerek BA gerekse de MA derecesinde çeviri öğretimi üç farklı dilde yürütülmekte olup, bu diller A, B ve C dili olarak sınıflandırılmıştır. A dili olarak adlandırılan dil öğrencinin ana dilidir. Çeviri öğretiminde esas alınan birinci yabancı dil B dili olarak ifade edilmektedir. Çeviri öğretim sürecinde B dilinden farklı olmak şartıyla her çevirmen adayının ikinci bir yabancı dil öğrenmesi zorunlu kılınmıştır ve bu ikinci yabancı dil ise C dili olarak tanımlanmaktadır (2020: 201).

² <https://translationswissenschaft.uni-graz.at/en/itat/languages-1/>

Ülkemizde çeviri öğretimi ilk başlarda farklı amaçlar doğrultusunda kullanılan bir araç niteliği taşımaktaydı. Şan (2011: 153) bu uygulamaya örnek olarak Filoloji ve Dil Öğretim bölümlerinde öğrencilere verilen çeviri derslerini göstermektedir. Bu doğrultuda benzer bir söylem de yazın çevirisi eğitimi üzerine düşünceler adlı çalışmasında Cemal (1993: 14) tarafından dile getirilmiş ve bu bölümlerde verilen çeviri derslerinin bir dilin daha iyi bir şekilde öğrenilebilmesi için kullanılan öğretici araç niteliğinde olduğu vurgulanmıştır. Çeviri öğretiminin bağımsız bir bilim dalı formatında ülkemizde ortaya çıkması ise Batı’da görülen bu konudaki gelişmelerle paralellik göstermektedir. Ülkemizde yükseköğretim kurumlarına bağlı fakültelerde akademik çeviri öğretimi ile ilgili bölümlerin açılmasının temelleri 80’li yılların başlarına denk gelmektedir. Akademik çeviri öğretimi ve çeviride meslekleşme sorunlarını ele aldığı çalışmasında, Parlak (2011: 82) akademik bir alan olarak çevirinin 1983-1984 akademik yılında Boğaziçi ve Hacettepe Üniversite’lerinde kurulan Mütercim-Tercümanlık bölümleriyle ülkemizde ilk kez görüldüğünü belirtmiştir. Bu üniversitelerde ilk olarak eğitim dili İngilizce olarak belirlenmiştir. Bu iki yükseköğretim kurumunu daha sonraları Yıldız Teknik Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi takip etmiştir.

Genelde dünya ülkelerinin birbiriyle olan etkileşimin giderek artması, özelde de Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne katılma müzakerelerinin hızlanması ile ülkemizde çevirmenlik mesleğine olan ilgi ve ihtiyaç artmıştır. Bu da üniversitelerdeki çeviri bölümlerinin artmasını doğal olarak beraberinde getirmiştir. İlk kurulan bölümlerde İngilizce olarak belirlenen eğitim dilinin piyasa beklentileri dâhilinde çeşitlendirilmesinin kaçınılmaz olduğu anlaşıldığında, Almanca, Fransızca, Rusça, Arapça, Farsça, Çince, Bulgarca ve İspanyolca gibi diller çeviri öğretim programlarına dâhil edilerek akademik düzlemde verilen çeviri öğretiminde çeşitlilik sağlanmıştır. Çeviriye ve çevirmene olan ihtiyaç bu alanı ciddi bir sektör haline getirmiş ve devlet üniversitelerine ek olarak vakıf üniversiteleri de çeviri öğretim bölümleri kurmaya başlamıştır. Lisans boyutunda verilen çeviri öğretime zamanla üniversitelerde yüksek lisans ve doktora programları da eklenmiştir. Bu gelişmelerin yanında, 2000’li yıllar itibarıyla çeviri sektörüne nitelikli ara eleman yetiştirmek amacıyla üniversitelere bağlı meslek yüksekokullarında “Uygulamalı İngilizce Çevirmenlik” ön lisans programları da açılmıştır. Dil çeşitliliği sağlamak amacıyla ön lisans boyutunda sonradan “Uygulamalı İspanyolca Çevirmenlik” ve “Uygulamalı Rusça Çevirmenlik” bölümleri de kurulmuştur.

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nin 2020 Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzuna göre, Türkiye'de "Mütercim-Tercümanlık" adı altında 35'i devlet ve 26'sı vakıf üniversitelerinde olmak koşuluyla 61; "Çeviribilim" adıyla kurulmuş olan 4'ü devlet ve 2'si vakıf olmak üzere 6 lisans programı bulunmaktadır. Böylelikle, birinci ve ikinci öğretim programları da dâhil ülkemizde toplamda 67 tane çeviri öğretimi yapılan bölüm bulunmaktadır. Ön lisans boyutunda ise İngilizce çeviri öğretimi veren 17'si devlet ve 12'si vakıf üniversitelerinde olan 29 bölüm vardır. Bunula birlikte, İspanyolca çeviri öğretimi yapan 1 ve Rusça çeviri programına sahip 2 bölüm bulunmaktadır.³ Teknolojik gelişmeler ve çeşitli konularda yapılan uluslararası iş birliklerinin yaygınlaşması sebebiyle çeviri sektörü mevcut tanınırlığını koruyacak ve artırmaya devam edecektir. Bu durum da çeviri öğretimi veren bölümlerin sayılarının giderek çoğalacağı anlamına gelmektedir.

1.2. Akademik Çeviri Eğitimi-Öğretimi Kavramlarının Betimlenmesi

Mevcut çalışma çerçevesinde ilk olarak netleştirilmeye muhtaç olan konu ise gerek günlük dilde gerekse de akademik ölçekte zaman zaman birbirinin yerine kullanılan "eğitim" ve "öğretim" kavramlarıdır. Her ne kadar birbirinin eşanlamlısı olarak düşünülüp kullanılsalar da bu kavramlar birbirinden farklıdır ve öğret-bilimsel alan yazında kendilerine özgü tanımlamalarla ifade edilmektedir. Ereş'e (2010: 4) göre eğitim, bireyin davranışlarında yine bireyin kendi davranışları aracılığıyla planlı ve kasıtlı olarak istenilen doğrultuda değişiklikler oluşturma süreci şeklinde tanımlanabilir. Bir başka çalışmada ise, Karşlı (2007: 8) eğitimi, bireylerin toplumsal standartlarını, inançlarını ve yaşam biçimlerini kazanmasında etkili olan sosyal süreçler bütünü olarak göstermiştir. Aslan vd. (2012: 11) yapmış oldukları incelemeler sonucunda eğitimi çok kısa bir ifadeyle bireyi davranış kazanma yoluyla yaşam boyu devam eden kültürleme eylemi olarak betimlemişlerdir. Yukarıdaki belirtilen tanımlamalara bakıldığında, eğitimin genelde davranış odaklı, çeşitli ortamlarda gerçekleşebilen ve yaşam boyu devam eden bir etkinlik olduğu sonucuna varılabilir.

Tam da bu nokta da eğitim ve öğretim kavramları birbirinden ayrılmaktadır. İlgili alan yazın incelendiğinde öğretim kavramı ile ilgili yapılmış olan tanımlamalarda da bu

³ <https://www.osym.gov.tr/TR,19431/2020-yuksekogretim-kurumlari-sinavi-yks-yuksekogretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html>

farklılık görülmektedir. Örneğin, Tanrıöğen ve Sarpkaya (2010: 28) öğretimi, öğrenmenin belirli amaçlar çerçevesinde başlatılması, yönlendirilmesi ve gerçekleştirilmesi süreci olarak tanımlamış ve bu sürecin planlı ve önceden belirlenmiş amaçlar doğrultusunda kontrollü ve örgütlenmiş etkinlikler aracılığıyla gerçekleştirildiğine vurgu yapmıştır. Buna ek olarak, eğitimin temel kavramlarını ele aldığı çalışmada, Kale (2017: 5) eğitimin planlı ve programlı bir şekilde yürütülen boyutunu öğretim olarak adlandırmış ve öğretimin amacının öğrenene planlı, programlı ve örgütlenmiş etkinlikler aracılığıyla yeni davranışlar, tutumlar, değerler, beceriler ve bilgiler kazandırmak olduğunu öne sürmüştür. Öğretim kavramının tanımı ile ilgili daha önce bahsedilen önermelerle aynı doğrultuda olan bir başka tanımlama ise Sünbül (2011: 33) tarafından yapılmış ve öğretim belirli bir öğretim kurumunda belli bir süre içerisinde önceden tasarlanan amaçlar çerçevesinde öğreticiler tarafından yürütülen planlı, kontrollü ve örgütlenmiş faaliyetler bütünü olarak betimlenmiştir. Farklı araştırmacılar tarafından yapılan öğretim kavramı odaklı tanımlamalar incelendiğinde, eğitim kavramından farklı olarak, öğretimin belirli bir kurumda, sınırlı bir zaman dilimi içerisinde, önceden oluşturulan amaçlar doğrultusunda ve kontrollü etkinlikler aracılığıyla yürütüldüğü sonucunu çıkarılmaktadır.

Yukarıda bahsedilen eğitim ve öğretim kavramları ile ilgili olan tartışmanın benzeri çeviri açısından da karşımıza çıkmaktadır. Çevirinin varlığının dillerin ortaya çıkış zamanı kadar eskiye dayandığını öne sürmek mümkündür. Toplumlar ve dolayısıyla da kültürler arasındaki iletişimi sağlayan köprü niteliği taşıyan çevirinin akademik bir disiplin olarak eğitim ve öğretim veren kurumlarda yerini alması ise henüz yeni bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeviri öğretimi ile ilgili yapılmış olan çalışmalarda bazen “çeviri eğitimi” bazen de “çeviri öğretimi” kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, Köktürk (2015: 79) Uygulamalı Çeviribilim adlı kitabında “akademik çeviri eğitimi” ve “çevirmenlik eğitimi” kavramlarını kullanmıştır. Benzer şekilde, Akalın (2013: 65) aynı kavram için “çeviri eğitimi” ifadesini benimsemiş ve çalışmada yer vermiştir Öte yandan, Durukan (2018: 32) gerçekleştirdiği incelemelerin ardından “çeviri öğretimi” kavramının kullanılması gerektiğine karar vermiştir. Bu doğrultuda benzer bir kullanım da Keskin (2010: 229) tarafından öne sürülmüş ve yükseköğretim kurumlarının farklı kademelerinde bulunan çeviri programları “çeviri öğretimi” terimiyle tanımlanmıştır.

Benzer şekilde, Kaş ve Köktürk (2021: 108), çeviri alanında eğitim, öğretim, eğitim programı ve öğretim programı kavramlarının karşılaştırmasını yaptıkları çalışmada, öğretim ve öğretim programları kavramlarının ilgili alan yazındaki tanımlarından yoka çıkarak “akademik çeviri öğretimi” ve “akademik çeviri öğretim programı” kavramlarının kullanılmasının daha doğru olacağı sonucuna ulaşmışlardır. Öğret-bilim alanında eğitim ve öğretim kavramlarının tanımları göz önünde bulundurulduğunda, eğitim yaşam boyu ve zaman zaman da rastlantısal bir biçimde gerçekleşirken, öğretim sınırlandırılmış bir zaman zarfında planlı ve önceden belirlenmiş amaçlar kapsamında yürütülmektedir. Bu bağlamda, yükseköğretimin çeşitli seviyelerinde akademik bir alan olarak sunulan çeviri programları da önceden saptanmış amaçlar doğrultusunda, kontrollü ve örgütlenmiş etkinlikler aracılığıyla ve planlı bir şekilde yürütülmektedir. Elbette ki çeviri mesleğini icra eden bir çevirmenin öğrenme eylemi yaşamı boyunca gerçekleşmeye devam etmektedir. Ancak hem bu çalışma kapsamında hem de yükseköğretimin çeşitli seviyelerinde akademik düzlemde varlığını sürdüren çeviri programlarının sınırlı zaman sürelerine sahip olmaları, belirli amaçlara hizmet etmeleri ve planlı bir sistem dâhilinde yürütülmeleri sebebiyle, genel anlamda “çeviri öğretimi” ve yükseköğretim boyutu açısından da “akademik çeviri öğretimi” kavramlarının daha uygun olacağı düşünülmüştür. Yükseköğretim kurumlarında bulunan çeviri programları bu çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Bu sebeple çalışmanın geri kalan kısmında akademik çeviri öğretimine atfen çeviri öğretimi kavramı kullanılacaktır.

1.3. Çeviri Öğretiminde Temel Hedefler ve Amaçlar

Kelime anlamı olarak hedef kavramı “yapılması tasarlanan iş”, amaç sözcüğü ise “ulaşmak istenilen sonuç, gaye ve maksat” anlamlarına gelmektedir (Türk Dil Kurumu [TDK], 2020). Öğret-bilimsel çerçevede ele alındığında, Çoban (2017: 17) hedef kavramını “ulaşılacak istenen amaca göre davranmak” şeklinde ve amaç kelimesini de “erişilmek istenen sonuç” olarak tanımlamaktadır. Bu çerçevede, hedefleri öğretim süresince yetiştirilen insanlarda kazanılması beklenen özellikler olarak tanımlamak mümkün olacaktır. Sönmez (1998: 37) ve Demirel (2018: 65) bu özelliklerin daha genel bir açıklamayla bilgi, beceri, değer, ilgi, tutum, güdülenmişlik, yetenek ve alışkanlıklar olabileceğini belirtmiştir. Bu tanımlamalardan yola çıkılacak olursa, hedefler bir öğrencinin önceden planlanmış öğretiler sayesinde kazanması beklenen yetenekler olarak

ifade edilebilir. Benzer bir tanımlama da Küçükahmet (2003: 67) tarafından yapılmış ve hedeflerin, öğrencilerin öğretim süreci sonunda ne yapabileceklerini gösteren ve öğretim programının sonuçlarını açıklayan ifadeler şeklinde tanımlanmıştır.

Amaç sözcüğü hedef sözcüğü ile birlikte kullanılsalar da birbirinden farklı anlamlara atıf yapmaktadırlar. Hedef öğretim sonunda ulaşılmak istenen nokta olarak düşünüldüğünde, amaç önceden belirlenmiş bu hedefe ulaşma isteği şeklinde ifade edilebilir. Demirel ve Ün (1987: 42) bu durumu somut bir örneklendirmeye açıklayarak, tıp eğitimi alarak doktor olmak bir hedef ise bu hedefe ulaşma isteğinin de amaç olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu söylemlerden yola çıkarak hedef kavramının öğretim programı merkezli bir ifade olduğunu, amaç kavramının ise insan odaklı bir ifadeye atıfta bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Başka bir deyişle, öğretim sürecinin sonunda öğretim programlarının hedeflerine ve kişilerin de amaçlarına ulaştığı söylenebilir.

Öğret-bilimsel çerçevede bir öğretim programının kurulma aşamasında çeşitli hedefleri bulunmaktadır. Bu hedefler uzak, genel ve özel hedefler olmak üzere üç alt başlık halinde tasarlanmaktadır. Bu başlıklar tek tek ele alınacak olursa, bir öğretim programının önceden belirlenmiş uzak hedefleri ülkenin yasaları, yani o ülkenin politik felsefesi kapsamında oluşturulmuş olan hedefler olarak ifade edilebilir. Daha farklı bir söylemle özetlemek gerekirse, bir öğretim programının neticesinde bireylere kazandırılmak istenen özelliklerin bu programın verildiği ülkenin takındığı politik felsefeye, yasa ve yönetmeliklerine uyumlu bir şekilde tasarlanmış olmasıdır. Ayrıca, genel ve özel hedefler uzak hedefler doğrultusunda gerçekleştirilir. Genel hedefler ise, ilk aşamada belirlenmiş olan uzak hedeflerin birer açılımı olma niteliği taşımakta olup öğretim programının öğretim felsefesi kapsamında hazırlanmaktadırlar. Öte yandan, özel hedefler ise diğer hedef türlerine göre en detaylı kapsama sahip hedeflerdir. Özel hedefler, ilgili programdaki öğretim elemanlarının üzerinde en çok durduğu ve ilgilendiği hedefler olarak kabul edilebilir. Çünkü bir öğretim programının özel hedefleri hem öğretimin nasıl yürütüleceğine dair planları hem de o program neticesinde öğrencilere kazandırılması beklenen özellikleri kapsar. Bu bağlamda, Ertürk (2013: 16) özel hedeflerin hedefler hiyerarşisinin son halkası olduğunu vurgulamış ve özel hedefler sayesinde tasarlanan programın nasıl yürütüleceği ve hangi özelliklerin öğrenciler tarafından edinileceği sorularının cevap bulacağını belirtmiştir.

Mevcut çalışma akademik çeviri öğretimi temelinde ele alındığı için, yukarıda genel olarak öğretilimsel boyutta açıklanan hedeflerin özelde çeviri öğretimi kapsamında irdelenmesi elzemdir. Bu doğrultuda, akademik çeviri öğretiminin uzak, genel ve özel hedeflerinin neler olduğu alan yazından elde edilen alıntılarla sunulmaya çalışılacaktır.

Akademik çeviri öğretiminin uzak hedefleri daha önce de belirtildiği gibi ülkenin eğitim felsefesi ile paralel şekilde belirlenmelidir. Bu kapsamda T.C anayasasında geçen ve ülkemizin eğitim felsefesini yansıtan “Eğitim ve öğretim, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre yapılır.” maddesi çeviri öğretiminin uzak hedeflerini belirleme noktasında yol gösterici olmaktadır.

Genel hedefler açısından ise ülkemizde çeviri öğretimi veren kurumların öğretim felsefesi belirleyici olmaktadır. Örneğin, Gonzales Davies (2004: 72) herhangi bir ulus ayrımı yapmaksızın çeviri öğretimi için genel hedefler önermesinde bulunmuştur. Ona göre çeviri öğretimi açısından genel hedefler, en az iki yabancı dili olan ve çeviri sektöründe rekabetçi bir tavır sergilemek için gereken donanımlara ileri düzeyde sahip yazılı ve sözlü çevirmenler, yayın sektöründeki firmalar için yetkin editörler yetiştirmek ve aynı zamanda lisans seviyesinde mezun olan öğrencileri lisansüstü çalışmalara hazırlamak olmalıdır. Benzer şekilde, Akdağ (2016: 71) ülkemizdeki çeviri öğretimi veren kurumlar açısından hedef belirleme konusunda belirli saptamalar yapmış ve bu kurumların genel hedeflerinin mezun durumundaki çevirmenlerin rekabetçi piyasada varlıklarını sürdürebilmelerini sağlar nitelikte olması gerektiğini vurgulamıştır.

Çeviri öğretiminde özel hedefler ise genel hedeflere kıyasla çok daha ayrıntılı bir biçimde saptanmak durumundadır. Çünkü daha önce de belirtildiği üzere özel hedefler doğrudan öğretim sürecinin yürütülmesi ve öğrencilere kazandırılması düşünülen özelliklerle ilişkilidir. Bu ilişki nedeniyle öğretim elemanları tarafından hem programın neticesinde ulaşılabilecek amaca yönelik hem de öğretim sürecinde verilecek dersler temelinde özel hedeflerin tanımlanması gerekmektedir. İlgili alan yazın incelendiğinde, akademik çeviri öğretiminde özel hedef belirleme kapsamında oldukça sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Çeviri öğretiminde özel hedef belirlemeye yönelik çalışmada Wills (1996: 204) ilk olarak çevirmenin görev tanımının yapılması gerektiğini öne sürerek, özel hedeflerin belirlenmesi gerektiğine atıf yapmıştır. Çünkü çevirmenlik mesleğinin görev tanımı ve çeviri öğretiminin özel hedefleri yakın ilişki içerisinde. Ancak bu sayede

öğretim programı belirlenecek özel hedefler doğrultusunda tasarlanabilir. Bu durum akademik çeviri öğretiminde özel hedeflerin belirlenebilmesi için profesyonel bir çevirmenin sahip olması gereken becerilerin ayrıntılı bir şekilde saptanmasını zorunlu kılmaktadır.

1.4. Çeviri Öğretimini Şekillendiren Kuramsal Yaklaşımlar

Çalışmanın bu bölümünde çeviribilim araştırmalarına koşut olarak çeviri öğretimini şekillendiren kuramsal yaklaşımlar ele alınacaktır. Çeviribilimin uygulama alanında yer alan çeviri öğretimi çeviribilim temelli yürütülen çalışmalardan etkilenerek zaman içerisinde çeşitli noktalara evrilmiş ve odak noktasını değiştirmiştir. Çeviri tarihindeki gelişmeler ışığında bu alanda öne çıkan yaklaşımlar çerçevesinde elde edilen veriler çeviri öğretiminin temel ilkelerinin belirlenmesi konusunda yol gösterici olmuştur. Çeviri öğretimi de bu gelişmelerden bağımsız kalamamış ve çeşitli araştırmacılar çeviri öğretimini zaman içinde gelişen kuramsal yaklaşımlar kapsamında yeniden düzenlemiştir. Bu bağlamda, çeviri öğretiminin dil, metin, kültür, eylem ve son olarak da edinç odaklı dizgeleştirilme süreci incelenerek genel bir tablo ortaya konmaya çalışılacaktır.

1.4.1. Dil Odaklı Yaklaşım

Çeviri öğretiminde dil odaklı yaklaşımdan bahsetmeden önce çeviri tarihinde çeviri edimine yönelik dil odaklı öne sürülen yaklaşımları genel hatlarıyla tanımlamak dil temelli eğilimin çeviri öğretimine nasıl yansıdığını kavrama konusunda yararlı olacaktır. Bu kapsamda ilk akla gelen ise 20. yüzyılda çeviri araştırmalarının uzunca bir süre boyunca dilbilimin bir alt alanı olarak yürütülmesidir. Çeviri bu dönemde yapısalcı-kuralcı dilbilimciler tarafından bir kaynak metnin başka bir dildeki dilsel göstergeler ışığında oluşturulan karşılığı olarak kabul edilmiştir. Bu yaklaşım ise çeviri edimini salt dilsel ve aktarımsal bir eylem haline dönüştürmüştür. Bu durum da çevirmenin görevi kaynak metinde bulunan dilsel göstergeleri erek dildeki karşılıklarıyla yer değiştirmek olarak görülmüştür. Çeviriyi Babil kulesi söylencesi kadar eski bir dönemden başlayarak günümüze kadar kronolojik biçimde ele aldığı Çevirinin Tarihi adlı eserinde Yücel (2016: 153) çevirmenin rolünü o dönemdeki etkin yaklaşım çerçevesinde tanımlamış ve

çevirmenin iki dildeki göstergeler arasında geçiş yaparak eşdeğerlik ve örtüşme gibi konulara odaklanan bir konumda olduğunu belirtmiştir.

Bu beklentiler altında çevirmenin hem kendi ana diline hem de çeviri edimini gerçekleştireceği diğer dile olan hâkimiyetinin yüksek olması beklenmekteydi. Çünkü bir çevirmen ilk önce kaynak metindeki anlamı yine kaynak dildeki göstergeler doğrultusunda analiz etmeli ve daha sonra da aynı anlamı okuyucuya sunan erek metni yeniden yaratmak amacıyla erek dildeki eşdeğer göstergeleri kullanmalıydı. Bu durumun ilerleyen bölümlerde detaylarıyla ele alınacak olan dil edincinin akademik çeviri öğretimindeki varlığının temelini oluşturduğunu öne sürmek yanlış bir çıkarım olmayacaktır.

Bu araştırmanın temel odak noktası çeviriye yönelik yaklaşımlar olmadığından bu ve buna benzer diğer yaklaşımlar akademik çeviri öğretiminin bileşenlerinin nasıl meydana çıktığı ile ilgili genel bir çerçeve çizmek amacıyla en genel hatlarıyla ele alınmıştır. Çeviri dilsel göstergelerle doğrudan ilişkili olmakla birlikte nitelikli bir çeviri yapabilmek için tek başına yeterli de olmamaktadır. Bu düşünceyle paralel olarak, çeviriyi bilgiye dayalı bir etkinlik olarak açıklayan Wills (1992: 113-145) dil bilgisinin çeviri için önemli bir ön koşul niteliğinde olduğunu öne sürmüş, ancak dil bilgisine koşut olarak metin bilgisinin de gerekliliğini vurgulamıştır.

1.4.2. Metin Odaklı Yaklaşım

Çeviriye metin odaklı yaklaşım geçmiş dönemlerde birçok araştırmacının çeşitli bakış açılarının bütünsel bir hal almasıyla ortaya çıkmıştır. Metin türleri temelli kuramsal yaklaşımlar ele alındığında ilk akla gelen kuramcı Katharina Reiß'tir. Ancak, bu yaklaşımın temelinde Antik Dönem düşünürlerinden Cicero ve Hieronymus bulunmaktadır. Çeviride uygulanacak olan yaklaşımın belirlenmesinde metin türünün önemli olduğunu dile getiren ilk isim Cicero'dur. Cicero'ya göre, çevrilecek metinlerin işlevleri bakımından bir ayırım yapılmalı ve çevirmen çeviri sırasında metnin türüne göre bir tutum sergilemelidir. Benzer şekilde, Hieronymus ise çeviride metin türü bağlamında dünyevi ve kutsal olmak üzere iki temel sınıflandırmadan bahsetmiş ve çevirmenin yaklaşımını bu metin türleri çerçevesinde belirlemesi gerekliliğini vurgulamıştır.

“Metin Türü ve Çeviri Yöntemi” adlı eserinde, Alman bir dilbilimci ve çeviribilimci olan Reiß (1993: 1) çeviride metnin sınıflandırılmasını ve bunun çeviri sürecindeki yöntemsel yaklaşımların belirlenmesindeki rolünü ortaya koymuştur. Ona göre, çeviri metnin türü çeviri için seçilecek yöntemi belirlemektedir. Çünkü çeşitli metin türleri, birbirinden farklı eşdeğerlik ölçütlerini ve bu doğrultuda değişkenlik gösterecek çevirmen eylemlerini içermektedir. Metin türlerini sınıflandırmanın hem çevirinin niteliğini hem de çeviriye yönelik yöntemsel yaklaşımları belirleyeceği savından hareketle, “Çeviri Eleştirisinin Olanakları ve Sınırları” adlı kitabında, Reiß (2000: 26) metin türlerini bilgilendirici, anlatımcı ve işlemci olmak üzere üç temel türe ayırmıştır. Teknolojik gelişmelerin üzerine bu üç metin türüne ek olarak, görsel-işitsel metinleri içine alan çok amaçlı metinler türünü eklemiştir. Yine, önceki çalışmalarında olduğu gibi metin türlerinin her biri için farklı çeviri yöntemlerine başvurulması gerektiğini vurgulamıştır.

Çeviriye metin odaklı yaklaşımlar arasında bahsedilmesi gereken bir diğer araştırmacı ise Peter Newmark’tır. Newmark (2001: 19) çeviriyi bir dilde oluşturulan mesajın ya da ifadenin başka bir dildeki aynı mesaja ya da ifadeye dönüştürülmesi olarak tanımlamıştır. Bu çerçevede her çevirinin belirli anlam kayıplarına uğrayabileceğini belirterek metnin çevirideki önemine vurgu yapmıştır. Reiß’in öne sürdüğü yöntemsel yaklaşıma benzer bir önermede bulunmuş ve çevirmenin ilk görevini çeviri metnini anlamak, analiz etmek ve ilgili metnin türünü belirlemek olduğunu söylemiştir. Bu aşamadan sonra çevirmen elindeki metni bilgilendirici, anlatımcı ve işlemsel olmak üzere üç metin türünden biri içerisinde tanımlamalı ve bu doğrultuda bir çeviri yöntemi uygulamalıdır.

Yukarıda sözü edilen çeviriye metin odaklı yaklaşımlardan çeviri öğretimi de etkilenmiş ve bu boyutta düzenlemelere ihtiyaç duymuştur. Çeviri metinlerinin birbirinden farklı özelliklere sahip olması akademik çeviri öğretimi programlarının tasarlanmasından göz önünde bulundurulmuş ve bu ihtiyacı karşılama noktasında çeşitli uygulamalara gidilmiştir. Bu uygulamalar çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ilgili alan yazındaki örneklerle detaylıca irdelenecektir. Ancak, çeviri öğretimin şekillenmesinde metin odaklı yaklaşımlar tek ve yeterli bir çerçeve sunmamaktadır. Bu kapsamda incelenmesi gereken bir başka yaklaşım ise çeviriye dilsel ve metinsel yaklaşımlara ek olarak karşımıza çıkan kültürel boyuttur.

1.4.3. Kültür Odaklı Yaklaşım

Çeviribilim  alışmaları kapsamında 1980’li yıllarda karşılaşılan ve Kültürel Dönemeç (Cultural Turn) olarak adlandırılan dönüşümden sonra, dil ve kültürün birbirinden bağımsız olarak irdelenmesi bir kenara bırakılmıştır. Lambert (2006: 165)  eviriyi sistemsel bir aktarım olmaktan ziyade anlamsal aktarım ya da bir başka ifadeyle kültürel aktarım olarak incelenmeye başlamıştır. Bu yaklaşımla birlikte çevirinin aynı zamanda k lt rl rarası bir arabuluculuk rolünün de olduğu kabul edilmiştir. Böylelikle,  eviri edimi çok daha hassas ve bir o kadar da karmaşık bir hal almıştır.

Çevirinin dilsel ve metinsel bir aktarım olmasının yanı sıra aynı zamanda da k lt rl r arası bir transfer süreci olduğu birçok araştırmacı tarafından öne sürülmüştür. Bu sebeple, çeviriyi kültürden ayrı olarak ele almak imkânsız hale gelmektedir. Gimatdinova (2018: 127) k lt rl rarası bir iletişim aracı olarak değerlendirdiği çevirinin farklı k lt rl re hizmet ederek insanoğlunun hislerini aktarma işlevini yerine getirdiğini vurgulamıştır. Benzer şekilde, Eruz (2008: 19)  eviriyi k lt rl r yumağı içinde yer alan ve kültürden ayrı şekilde değerlendirilemeyecek bir etkinlik olarak betimlemiştir.

Kültürün kuramsal alana yansıması boyutunda bir analiz yapıldığında akla ilk gelen H. J. Vermeer’in (1996) “Skopos Kuramı” olmaktadır. Vermeer geliştirdiği bu kuram içerisinde çeviriyi dilbilimsel ya da metin bilimsel odaklı  eviribilim çalışmalarının ötesine taşıyarak onu kültürel bir aktarım olarak tanımlamıştır. Vermeer’e (1986: 34) göre, bir birey tarafından ortaya konan bir eylem, o bireyin o an içerisinde bulunduğu ruhsal ve bedensel durumuna, bireyin karakterine ve ait olduğu toplumun değer yargılarına bağlıysa çevirinin de bu doğrultuda kişisel bir etkinlik kabul edilmesi gerekmektedir. Bu yaklaşım bir sonraki bölümde etraflıca ele alınacak olan eylem odaklı yaklaşımı çağrıştırsa da Vermeer’in bu anlamda vurguladığı kavram kültür olarak kabul görmektedir.

İlgili alan yazındaki kültür odaklı bu ilişkilendirmeler  eviri öğretiminin de bu yaklaşımı doğrudan göz önünde bulundurarak tasarlanmasını zorunlu kılmıştır. Çünkü  evirmen sadece  eviri yapabilmek için dilsel ve metinsel bir yeterliliğe sahip olmaktan öte aynı zamanda da kültürel anlamda bir donanıma sahip olmalıdır. Çevirmen kaynak metni yine o metnin üretildiği kaynak kültür değerleri kapsamında analiz etmelidir. Erek metnin üretim aşamasında ise yine göz önünde bulundurulması elzem olan erek kültür

normlarıdır. Çevirmen erek metnini erek okurun beğenisine sunmak için, çeviri metnini okur kitlesinin içinde bulunduğu kültürel unsurlar çerçevesinde tasarlamalıdır. Bu boyutta kültür, hem kaynak bilgi sunumundaki unsurların derinlemesine yorumlanması ve çözümlenmesine imkân veren hem de erek bilgi sunumunun yapılandırma ve tasarlanma noktasında ihtiyaç duyulan bir olgudur.

Bahsi geçen önermeler doğrultusunda, akademik çeviri öğretimi programlarının tasarlayıcılarının göz önünde bulundurması gereken bir diğer parametrenin de kültür olduğu açıkça görülmektedir. Çevirmenlerin sadece dil uzmanı olmaları onların etkin ve yetkin bir çeviri yapmaları için yeterli değildir. Bu kapsamda, çevirmenlerin aynı zamanda birer kültür uzmanı olarak yetiştirilmesi gerekmektedir. Çeviri öğretim programlarının oluşturulması aşamasında kültür olgusunu temel alan kazanımların ilgili program yeterliliklerine dâhil edilmesi şarttır.

1.4.4. Eylem Odaklı Yaklaşım

Çeviri ile ilgili çalışmaların dil, metin ve kültür odaklı yaklaşımlarla birlikte ele alınmasının yanında çeviri olgusunu bir eylem olarak inceleyen yaklaşımlarda mevcuttur. Bu yaklaşım, temelinde bir önceki bölümde bahsedilen “Skopos” kuramının da içinde bulunduğu işlevci yaklaşımlar arasında yer almaktadır. Bu yaklaşım, çeviriyi diğer alanlarda da olduğu gibi bir işleve bağlı olarak biçimlenen bir edim olarak değerlendirmektedir. Balkul ve Toptan (2019: 227) bu yaklaşımları, çeviri gerçeğini tüm yönleriyle ve sürecin işleyişiyle inceleyen geniş ölçekli bakış açıları olarak tanımlamışlardır. Benzer bir yaklaşımla, Nord (2010: 123) bu kuramların artık çeviriyi çeviri eylemi olarak, toplum-kültür-işlev-amaç doğrultusunda irdelediğini vurgulamıştır. Bununla birlikte, bu kuram sayesinde çevirmen faktörü de artık sürece dâhil olmuş ve çeviri bir iletişim edimi olarak görülmeye başlanmıştır.

İlgili alan yazın incelendiğinde, bu çerçevede, çeviriyi bir eylem olarak tanımlayan Finlandiyalı çeviribilimci Justa Holz-Mänttari’den söz etmek gerekmektedir. Mänttari’ye (1984: 62) göre, her eylemin bir amacı vardır ve çeviri de bir eylem olduğu için çevirmen tarafından üretilecek olan çeviri metninin de bir amaca, başka bir ifadeyle erek kültürün beklentilerine, hizmet etmesi gerekmektedir. Bu noktada bahsedilen amaç; kaynak metinde yer alan mesajın çeviri eyleminde uzman pozisyonunda kabul edilen çevirmen tarafından belirlenmesi ve erek metinde iki farklı kültür ögesi arasındaki etkileşim

aracılığıyla gerçekleştirilmesidir. Çevirmenin uzman olarak tanımlandığı bu kuramın diğer kuramlardan farkı ise; çeviride iletişimin gerçekleşmesi ve sistematik bir şekilde yürütülebilmesi kapsamında kültür ve amaç bağlamında iş birliği kavramının eklenmesidir. Bu noktada, çeviri sürecinde bulunan işbirlikçiler ile sistemli bir çalışma mevcuttur. Çeviriye ilişkin eylem kuramının uygulanmasında, Holz-Mänttari'nin iş birliği modelinde yer alan aktörler/ eyleyenler ise aşağıdaki şekilde listelenmektedir (Odacıoğlu ve Köktürk, 2015: 291):

1. İş başlatan (çeviriye ihtiyaç duyan): Kendi ihtiyaçları doğrultusunda iletişimsel bir amaç uğruna kültürlerarası bağlamda çeviri işine ihtiyaç duyan şirket veya birey. Çevirmene kurallar koyar ancak çeviri sonunda kurallara uyan erek metin okuyucusudur.
2. Komisyoncu, (iş/çeviriyi ısmarlayan kişi): Belli bir durumda işlevsel amacına uygun bir metin üretilmesi için çevirmenle bağlantıya geçen kişi/kişiler.
3. Kaynak metnin üreticisi, yazarı: Kaynak metin üreticisi, sonradan çeviri için temel oluşturacak olan kaynak metni üretir. Çeviri süresince aktif olarak bir rolü yoktur.
4. Çevirmen/ Erek metnin üreticisi: Uzman olan çevirmen erek metni, çeviri eylemi kavramının bir parçası olarak ve kültürlerarası iletişimin sağlanması amacıyla oluşturur. Gerektiğinde işbirlikçileri ile tartışabilir.
5. Erek metnin kullanıcısı: Erek metni kullanarak yararlanan kişi.
6. Erek metnin alıcısı: Erek metin alıcısı

Yukarıda genel hatlarıyla bahsedilen yaklaşımın akademik çeviri öğretiminin tasarlanmasını etkilediğini öne sürmek yanlış olmayacaktır. Program geliştiricilerinin bu kuram çerçevesinde bir uzman olarak tanımlanan çevirmenin niteliklerini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Ancak daha önceki yaklaşımlarda olduğu gibi akademik çeviri öğretimini oluşturan tekil yaklaşım çeviriye eylem odaklı yaklaşım değildir. Bütüncül bir çerçeve çizmek amacıyla edinç odaklı yaklaşımdan da bahsetmek faydalı olacaktır.

1.4.5. Edinç Odaklı Yaklaşım

Hem çevirinin hem de bu kapsamdaki çeviri öğretiminin merkezinde yer alan konu başlıklarından biri de dildir. Edinç kavramı ve dil arasından ilişkilendirme yapmış olan ilk araştırmacılardan biri Noam Chomsky'dir. Chomsky (1968: 116) edinç kavramını konuşmacının ve dinleyicinin dil açısından belirlenmiş kurallar doğrultusunda gerek ses gerekse de anlam arasında yetkin ve etkin bir ilişki kurabilme yetisi olarak tanımlamış ve edinç olgusunu bu düzlemde sadece dilsel edinç pozisyonunda incelemektedir.

Bugüne kadar, edinç kavramı çeviri boyutunda birçok araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Araştırmacıların cevap bulmaya çalıştığı soruların merkezinde ise çeviri öğretim programındaki bir çevirmen adayına profesyonel olarak çeviri yapabilmesi amacıyla hangi edinçlerin kazandırılması gerektiğidir (Durukan & Çelikay, 2018: 167). Önceki dönemlerde dil odaklı edinç temelli geliştirilen yaklaşımlar son dönemlerde kapsamını genişletmiş ve çok boyutlu çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. İletişim alanında yaşanan gelişmeler, dil dışında kalan alanlarda da bazı becerilerin geliştirilmesi zorunluluğuna sebep olmuştur. Teknolojik ilerlemelerin günlük hayatın neredeyse tamamında oldukça yer alması durumu kaçınılmaz bir biçimde yürütülen çeviri uygulamalarında da bazı güncellemelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Pym'e göre (2003: 483), 1960'lı yılların başından itibaren varlığını sürdüren dil odaklı çeviri anlayışı uzun bir dönem boyunca ilgili alanda yetiştirilen çevirmenlerin öğretim süreçlerini doğrudan etki etmiştir. Çeviri edinci kavramı için kapsayıcı bir tanım önerisinde bulunmak amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında, Durukan ve Çelikay (2018: 167) edinç kavramının çeviri olgusu başlığı altında 'yeti', 'yetenek', 'beceri' gibi kavramlardan daha öncelikli bir yere sahip olmasını sadece dil odaklı bir edinç yaklaşımının çeviri uygulamalarında yeterli olamayacağının anlaşılması olarak yorumlamışlardır. Bu kapsamda, çeviri öğretiminin sektör ihtiyaçları ile paralel olarak nasıl bir değişime uğradığını Anthony Pym aşağıdaki ifadeleriyle açıklamaktadır:

“Öğrencilerim yine söyleniyorlar. İleri düzey çeviri dersimizde aslında gerçekten çeviri yapmadığımızı söylüyorlar. Fakat onlara hemen diyorum ki; bizler Word programında düzenleme ve yorum ekleme araçlarını nasıl kullanacağımızı öğrendik, internet aramaları için birkaç iyi numara keşfettik, HTML'nin iç yüzünü anladık, son derece karmaşık internet sayfalarını oluşturup yerleştirebiliyoruz, çeviri

bellekleriyle olağanüstü şeyler yapabiliyoruz... Ve bunlar çeviri sektörünün aktif bir şekilde aradığı şeylerdir. Bütün bunların günümüzde çeviri yapmanın kısım ve bölümleri olduğu konusunda ısrar ediyorum. Hayır, yine de bazıları hala istediklerinin; yalancı eşdeğer (yapısal olarak benzer ama anlamsal açıdan farklı olan kelimeler) listeleri, modülasyon stratejileri, bütün dilbilimsel numaralarla beraber bazı tamamen uzmanlık alanı metinleri üzerine kısmi alıştırma yapma [...] oldukları şeklinde bana cevap veriyorlar.” (Pym, 2003: 481-482).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere çeviribilim alanındaki edinç odaklı yaklaşımlar öğretim programlarının tasarlanmasını doğrudan etkilemiştir. Bu çerçevede çeşitli araştırmacılar tarafından öne sürülen edinç odaklı model önermeleri tezin bir sonraki kısmında detaylıca ele alınacaktır. Ancak, akademik çeviri öğretiminin genel hatlarıyla irdelendiği bu kısımda son olarak bahsedilecek olan önemli başlıklardan birisi de yükseköğretim kurumlarından öğrencilere sunulan akademik çeviri öğretimi programlarına dâhil edilen kazanımlar ve beklentilerin neler olduğudur.

1.5. Çeviri Öğretiminde Beklentiler ve Kazanımlar

Çeviri öğretimi ile ilgili günümüze kadar yapılmış olan araştırmalarda temel amaç, çalışmanın bir sonraki bölümünde ayrıntılarıyla ele alınacak olan çeviri edincini kazandırmak olarak öne sürülmüştür (Eruz, 2003: 72; Hönig, 1992: 33). Ayrıca birçok çeviribilimci bu çerçevede bir modelleme yapmış ve çeviri edincinin kapsamını belirlemiştir. Ancak, bu modellemeleri tanımlamadan önce, genel hatlarıyla çeviri öğretiminde beklentilerin neler olduğu ve gerek çeviri öğretim sürecinde gerekse de bu sürecin sonunda çevirmen adaylarının edinmesi hedeflenen kazançların neler olduğunu kısaca özetlemek faydalı olacaktır.

İlk önce cevaplanması gereken sorunun çeviri öğretiminin neden ve nasıl ortaya çıktığı sorusudur. Bu sorunun cevabı aslında çeviri öğretiminde beklentilerin ve kazanımların da neler olması gerektiği hakkında yol gösterici ipuçları verecektir. Çeviri öğretimin ortaya çıkma nedenleri ile ilgili olarak Yazıcı (2005: 175) geleneksel bir yöntem olan çeviri yaparak nasıl çeviri yapılacağının öğrenilmesinin hem zor hem de çok fazla zaman alacağından hareketle çeviri öğretiminin ortaya çıktığını söylemiştir. Ona göre çeviri öğretimi, çevirmenin profesyonel anlamda hayatını kolaylaştıracak ve çeviri eylemi sırasında kaşı karşıya kaldığı sorunların önceden öğrenmiş olduğu çözüm yöntemleriyle

üstesinden gelmesini sağlayacak olan bir süreç olarak kabul edilmektedir. Bir başka çalışmada Kurultay (1997: 25) çeviri öğretiminin ortaya çıkış noktasını mesleki bir çerçevede çevirmenliğin öğretilmek istenmesi olarak tanımlamıştır. Beklentiler noktasında ise, çeviri öğretim sürecinden geçmiş olan çevirmenlerin, uygulama boyutunda aktif olarak rol alabilecek ve herhangi bir problem durumunda sorumluluk üstlenebilecek kişiler olması gerektiğini vurgulamıştır.

Akbulut (1995: 16) çeviri öğretimine yönelik beklentileri önceki çalışmalara bazı göndermeler yaparak sıralamıştır. Ona göre, bir çeviri öğretim programı, çevirmen adaylarının çeviri ortamını, çeviri koşullarını ve çeviri edimine yön veren erek dizge normlarını ayırt edebilecekleri; belirlenen çeviri amacı doğrultusunda ihtiyaç duyabilecekleri tüm kararları alabilecekleri ve bir çevirmende olması gereken özgüveni kazanmalarını sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır. Akademik çeviri eğitimi adlı çalışmasında ise Sakine Eruz çağdaş çeviri yaklaşımları çerçevesinde çeviri öğretimindeki beklentileri şu şekilde tanımlamaktadır:

- “Çeviri öğretimi salt bir dil eğitimi olmamalıdır,
- Çeviri öğretimine alınmış olan her öğrenci en az iki farklı dili yazılı ve sözlü bir biçimde iyi bilmeli ve bu iki dilin birbirinden farklı kültür yapılarını içselleştirebilecek altyapıya sahip olmalıdır,
- Çevirmen adayına edindirilecek olan donanım onun profesyonel bir çevirmen olabilmesini mümkün kılmalıdır” (Eruz, 2008: 54).

Çeviri öğretiminde kazanımlar noktasında ise temelinde benzer sonuçlar veren farklı çalışmalar yapılmıştır. İdeal bir çeviri öğretim süreci sonunda çevirmen adaylarının kazanmaları gereken becerileri Turgay Kurultay maddeler halinde sıralamıştır: Belirli amaçlara hizmet eden işlevli metinler oluşturabilmek, başkaları tarafından üretilmiş olan metinlere eleştirel yaklaşarak düzeltme önerilerinde bulunabilmek, verilen çeviri görevinde iş analizi yapabilmek, işverene çeviri ürünü ile ilgili önerilerde bulunarak danışmanlık hizmeti sunabilmek, kendisine yöneltilen çeviri işini alıp almayacağına karar verebilmek, kendi iş yeteneğini ön bilgisi ve hali hazırda bulunan çalışma koşullarına göre ayarlayabilmek, farklı amaçlar çerçevesinde çeviriler yapabilmek, iletişim ortamının gerekliliklerine uygun kararlar alabilmek, diller arası iletişimde danışmanlık ve arabuluculuk rolünü üstlenebilmek, alınan işi memnun edici seviyede tamamlayabilmek

ve süreç için gereken organizasyonu sağlayabilmek çeviri öğretimi almış bir çevirmenin mutlak suretle kazanması gereken becerilerdir (Kurultay, 1997: 26-27).

Margret Ammann da çeviri eğitimini geleneksel bir dil eğitiminden farklı olarak görmektedir. Ona göre, çevirmenin ilgi alanı sadece dillerle uğraşmak değildir. Aynı zamanda, kültürel farklılıkları, bu farklılıkların doğurabileceği sorunları, çeviribilim alanındaki gelişmelerle ortaya çıkan yaklaşımları ve kuramları yakından izlemeli ve bunları içselleştirmelidir. Çevirmenin çeviri öğretimi sayesinde kazanacağı bu beceri hem kendi kültürüne hem de çeviriyi gerçekleştireceği erek dildeki kültüre uygun metin üretmesine katkı sunacaktır. Bununla birlikte, çevirmenlerin bilgisayar ortamında metin oluşturma ve ilgili metinlerdeki hatalara yönelik düzeltmeler yapabilme gibi becerilerinin de olması gerekmektedir (Ammann, 2008: 22-24).

Başka bir çalışmada Hönig (1992: 33) çeviri öğretimi başka alanlardaki akademik eğitimlerle kıyaslamış ve aralarındaki kimi benzerliklere dikkat çekmiştir. Çeviri eğitiminin sadece pratikle sınırlandırılmaması gerektiğini vurgulayan Hönig, çeviri öğretimi süresince çevirmenin kültür, karşılıklı dil bilgisi, metin üretimi, uzmanlaşmaya ihtiyaç duyulan alan bilgisi, çeviribilimsel kuramları ya da çeviri teknolojileri ile sınırlı kalmadan çevirinin gerektirdiği bütün edinçleri kazanması gerektiğini belirtmiştir.

Yukarıda bahsi geçen beceriler farklı birçok araştırmacı tarafından çeviri edinci üst başlığı altında listelenmiştir. Her bir model aslıdan çeviri öğretiminde çevirmen adaylarına kazandırılması gereken becerilerin genel bir tablosunu çizmektedir. Bu kapsamda bir sonraki bölümde ilgili alan yazına ciddi ölçüde katkı sağlayan çeviri edinci modelleri ayrıntılarıyla incelenecektir.

1.5.1. İrdelenen Yaklaşımların Genel Değerlendirmesi

Çeviri eylemine ve çeviri öğretimine çeşitli dönemlerde farklı farklı anlamlar yüklenerek bazı yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu yaklaşımlar kimi zaman çeviriyi salt dilsel bir aktarım olarak görerek dilsel açıdan yaklaşmış, kimi zaman çeviri metni bir ürün olarak görülmüş ve bu doğrultuda yönelimler yapılmıştır. Çeviriyi dilsel ve metinsel boyutun üzerine çıkararak onu bir kültür aktarımı olarak niteleyen araştırmacılar kültür odaklı bir yaklaşımı benimsemişlerdir. Ardından çeviri bir eylem olarak değerlendirilmiş ve eylem odaklı bir yaklaşım geliştirilmiştir.

Son olarak, bu çalışmanın da temelini oluşturan edinç kavramı öne sürülerek, çevirinin doğası gereği sadece tek bir yönüyle ele alınamayacağı, aksine çok boyutlu bir kavram olması sebebiyle bir edinçler yumağı şeklinde incelenmesi ve öğretilmesi gereği düşünülmüştür. Bu bağlamda bazı modeller geliştirilmiştir. Bazı araştırmacılar öne sürdükleri modelleri çeviri edinci adıyla tanımlarken, diğerleri ise çevirmen edinci kavramını bir üst çerçeve olarak görmüşler ve bu şekilde bir adlandırmaya yönelmişlerdir. Çalışmanın ikinci bölümünde çeviri edinci adıyla alan yazına kazandırılan modeller betimlenecektir. Üçüncü bölümde ise çevirmen edinci olarak adlandırılan modellerle ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilecektir.

2. BÖLÜM: ÇEVİRİ EDİNCİ MODELLERİ VE ALAN YAZIN DEĞERLENDİRMESİ

Çeviribilim alanında önemli bir araştırma konusu haline gelen çeviri öğretimi zaman içerisinde değişiklik gösteren ve sürekli gelişen bir yapıya sahiptir. Bu sebeple çeviri öğretim programlarının etkin ve yetkin çevirmen adayları yetiştirmek amacıyla güncellenmesi kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede yapılan çalışmaların temelinde yer alan konu ise edinç kavramıdır. Schaffner ve Adab (2000: IX) diğer alanlarda olduğu gibi bu eşsiz edinci tanımlamak amacıyla çeviri araştırmacılarının çeviri edincini bir dizi alt-edinçlere ayırdığını ve bu alt-edinçlerin hem birbirinden bağımsız hem de birbiriyle ilişki içerisinde incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Burada ilk öncelik çeviri öğretimi için sağlam bir temel oluşturmak hedefiyle gereken tanımlamaları yapmak ve bunları çeviri sürecinde denemektir. Daha önce de belirtildiği gibi, çeviri öğretim programlarının tasarlanması aşamasında çevirmen adaylarına kazandırılması hedeflenen en önemli unsur edinçtir. Çeviribilim araştırmalarında edinç kavramı ile ilgili yapılan ilk çalışmalarda bu unsur çeviri edinci olarak ele alınmış, bu kavramın kapsayıcı bir tanımlaması yapılmış ve çeviri edincini oluşturan bileşenler ayrıntılarıyla irdelenmeye çalışılmıştır (Neubert, 2000; Schaffner, 2000; PACTE, 2000; 2003; CEN, 2006; Yazıcı, 2007; Eruz, 2008; TransComp, 2009; EMT, 2009). Sektörün ve dolayısıyla sektör temsilcilerinin beklentileri doğrultusunda bir çevirmen edinci modeli geliştirmeyi hedefleyen bu çalışmada, çeviribilim alanında adından sıkça söz edilen bazı çeviri edinci modelleri ele alınacaktır. Ancak, daha detaylı bir çerçeve oluşturmak amacıyla çeviri edinci modelleri bireysel, araştırma projeleri ve sektör odaklı geliştirilen modeller olmak üzere 3 ana başlık halinde sunulacaktır.

2.1. Bireysel Çeviri Edinci Modelleri

Çeviri bağlamında edinç kavramının araştırma nesnesi olma eğilimi 3 farklı boyutta ele alınmıştır. Çeviri Eğitiminde Edinç Kavramının Değerlendirilmesi adlı doktora tezinde Eser (2013: 16) bu üç boyutu sınıflandırmıştır. İlk boyutu çeviri edincini tanımlayan ve alt bileşenlerini belirleyen araştırmalar, ikincisini çeviri eğitim programlarında yer alan hedefler ve kazanımlar bakımından çeviri edincinin nasıl edinileceğini/öğretileceğini ortaya koyan çalışmalar ve son olarak da çeviri edincinin çevirmen adayları tarafından ne ölçüde edinildiğini değerlendirebilmek amacıyla yürütülen çalışmalar olarak

tanımlamıştır. Bu araştırmanın kapsamı çeviri edincini tanımlayan ve onu oluşturan alt bileşenleri tanımlayarak sektör beklentileri doğrultusunda bir çevirmen edinci modeli tasarlamak olduğu için bahsedilen 3 boyutun ilk kategorisinde yer alan çalışmalar değerlendirilecektir. Bu çerçevede ilk olarak bireysel araştırmacılar tarafından geliştirilen çeviri edinci modelleri irdelenecektir.

2.1.1. Albrecht Neubert'in Çeviri Edinci Modeli

Neubert (2000: 3) çeviri çevirmenin bilişsel süreçleriyle ilişkilendirmiş ve çeviri ediminin çevirmenden farklı bilişsel taleplerde bulunan birbirinden farklı görevleri kapsadığını vurgulamıştır. Çevirmenin ise bu talepleri karşılama noktasında çeviri edinci olarak adlandırdığı olguya ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Çeviri edinci ise belirli yeti ve becerilerin çevirmen tarafından aktif olarak kullanılmasını gerektirmektedir. Bu çıkarımdan hareketle çeviri öğretim programlarının tasarlanmasında göz önünde bulundurulması gereken en önemli etkenlerden birisinin çeviri edinci olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Competence in Language, in Languages, and in Translation adlı çalışmasında, Neubert (2000: 4) çeviri edinci modeli önerisinde bulunmuş ve bu edincin birincil ve ikincil olarak adlandırdığı iki bileşenden meydana geldiğini açıklamıştır. Birincil bileşenler olarak nitelendirilenler çeviri edincini oluşturan parametrelerdir ki bunlar çeviri edincinin alt-edinçleri olarak yorumlanabilir. Diğer taraftan, ikincil bileşenler ise çeviri edincinin genel özelliklerini betimlemektedir. Çeviri edincinin bağlamsal özellikleri olarak kabul edilen bu özellikler çeviri sürecinin tamamını kapsamaktadır ve şu şekilde sıralanabilir: karmaşıklık (complexity), ayrışıklık (heterogeneity), yaklaşıklık (approximation), açık-uçluluk (open-endedness), yaratıcılık (creativity), duruma bağlılık (situationality) ve tarihsellik (historicity).

Çeviri edincinin bahsedilen bu 7 bağlamsal özelliği karmaşık bir şekilde birbiri ile ilişkilidir. Aynı zamanda bu özellikler çeviride göreceliğin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Birbiri ile sıkı sıkıya bağlı olan bu özellikler çeviri edincinin farklı yönlerine atıf yapmaktadır. Çeviri edincinin karmaşıklık özelliği onu pratikte diğer tüm akademik mesleklerden ayıran özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü çeviri süreci çevirmenin çok çeşitli bilgi, beceri ve uzmanlığa sahip olmasını gerektirir ve bunların hep birlikte kullanılması ile gerçekleşen bir eylemdir. Çeviri edincinin diğer bir özelliği ise

onun ayrıışıklık unsurunu içinde barındırmasıdır. Çeviri birbirinden çok farklı olan becerileri gerektirir ve bu beceriler geleneksel ya da modern herhangi bir kariyerde bulunmamaktadır. Örneğin, çevirmenin bir hukuk çevirisi yaparken konu ile ilgili hem kaynak hem de erek dilbilgisine sahip olması gerekirken, o aynı zamanda bu bilgiyi yazarlık ya da uzmanlık bilgisi ile birleştirmek zorundadır. Yaklaşıklık ise çeviri edincinin zorunlu doğası olarak tanımlanabilir. Daha detaylı bir şekilde ifade edilecek olursa, çevirmenler başa çıkmak zorunda kaldıkları alanlarla ilgili bilginin tamamına yetkin olmayabilirler. Ancak gerek konunun uzmanıyla tartışabilecek gerekse de okuyucuya ilgili bağlamda anlaşılır ölçüde yeterli metinler sunabilme kabiliyetini sağlayacak kadar konuya yaklaşık olma kapasitesine sahip olmaları gerekmektedir. Çevirinin bağlamsal özelliklerinden bir diğeri ise onun açık-uçluluğudur. Bu özellik ile vurgulanan çeviri sürecinin çok boyutlu ve çeşitli şekillerde yürütölüyor olmasıdır. Çevirmenler çeviri sürecinde kimi zaman sözlükler ve ansiklopedilerden faydalanırken kimi zaman da konu ile ilgili uzman görüşüne ya da kaynak ve erek dilde yazılmış olan koşut/artalan metinlerine başvurabilmektedir. Bu çok boyutlu süreç çeviri ediminin açık-uçluluğunun göstergesi olarak kabul edilmektedir. Açık uçlu olma özelliği beraberinde çeviri edincinin yaratıcılık özelliğini de beraberinde getirmektedir. Çevirinin bir bilgi sunumu olduğı varsayıldığı için çevirmenin mutlak surette söyleyecek bir sözünün olması gerekmektedir. Kaynak dilde geçen bir sözcüğün ya da sözcük grubunun erek dildeki karşılığına sahip olmayan bir çevirmen onu farklı kaynaklardan araştırıp bulma sürecine girer ve bu onu yaratıcı olmaya iter. Çevirmen bu durumda yaratıcılığını kullanarak çevirinin bağlamını, en başta belirlenen amacını ve hitap edeceği erek okur kitlesini göz önünde bulundurarak bu durumun üstesinden gelmek için çareler aramalıdır. Erek metin kaynak metin temelli oluşturulan yeni bir içerik olarak kabul edildiğinden, bu yeni içeriğı tasarlayan ise çevirmen olarak görölmektedir. Erek metnin bu yeni oluşumu ise çeviri edincinin duruma bağılılığı ile ilişkilidir. Çevirinin amacına ulaşabilmesi için çevirmenin çeviri durumunu göz önünde bulundurması gerekmektedir ve çeviri durumu deneyimli çevirmenler tarafından içselleştirilmiştir. Çeviri edincinin son özelliğı olan tarihsellik ise çevirmenlerin sürekli değışen koşullara ayak uydurabilme esnekliğıyle temellendirilmektedir. Tarih boyunca çeviriye yaklaşım değışiklik göstermiş ve bu durum da çevirmenlerin mesleki anlamda belirli esnekliklere sahip olmalarını gerektirmiştir. Çeviri sürecinde karşılaşılan sorunların çözümü zaman ve mekân bakımından farklılıklar

gösterebilmektedir. Ayrıca yıllar önce mevcut koşullar altında iyi bir çeviri olarak kabul edilen günümüzde değişen koşullarla birlikte artık yeterli bir çeviri olarak görülmeyebilir. Bu da çeviri edincinin tarihsellik özelliğinin en büyük kanıtı olarak kabul edilebilir. Kısaca betimlenmeye çalışılan 7 bağlamsal özellik çevirmenlerin onları diğer dil kullanıcılarından ayırt eden bir uzmanlığa sahip olduklarının göstergesidir.

Bu ikincil bileşenlere ek olarak, araştırmanın da konusunu oluşturan ve parametre (alt-edinç) olarak tanımlanan birincil bileşenler ise çevirmenlerin sahip olması gereken vazgeçilmez unsurlardır. Çeviri edincinin esaslı/niteliksel bileşenleri olarak tanımladığı 5 parametreyi Neubert (2000: 5-10) aşağıdaki şekilde sınıflandırmıştır.

- Dil edinci,
- Metin edinci,
- Konu edinci,
- Kültür edinci,
- Aktarım edinci.

Bu bileşenler her bir çevirmende farklı derecelerde gelişmiş durumdadır. Ancak, listelenen bu bileşenlerden herhangi birinin eksikliği durumunda çeviri gerçekleşmemektedir. Her ne kadar bileşenler ayrı başlıklar altında sınıflandırılmış olsa da çeviri eylemi esnasında iş birliği içinde hareket etmektedirler ve karşılıklı etkileşim içindelerdir. Bu durum çeviri çalışmalarını diğer çalışma alanlarından ayıran en önemli özelliğidir. Dil, metin, konu ve kültür edinçleri ortak birer bileşen olarak kabul edilse de çevirmenleri dil araştırmacılarından ayıran en önemli bileşen ise aktarım edincidir. Neubert (2000: 6) transfer edincinin diğer 4 edinci bütünleştirici nitelikte olduğunu ve buna karşın dil, metin, konu ve kültür edinci olmaksızın da transfer edincinin harekete geçemeyeceğini belirterek bu bileşenlerin aslında birbirine ne kadar sıkı sıkıya bağlı olduklarını açıkça ortaya çıkartmıştır. Bu durumda yeterli bir çeviri elde edebilmek için bu 5 bileşenin uyumlu bir yapılandırmasına ihtiyaç olduğu çıkarımı yapılabilir. Çeviri programlarının tasarlanmasında temel odak noktasının çeviri edinci olduğu düşüncesiyle çeviri edincini oluşturan 5 birincil bileşeni açıklamak gerektiğinden dolayı, Neubert (2000: 7-10) her bir bileşenin temel özelliklerini ve kapsam alanını şu şekilde açıklamaktadır.

Dil edinci: Çevirinin çok boyutlu ve karmaşık yapısının farkında olmayanlar çeviriye her iki dili bilen insanın gerçekleştirdiği bir etkinlik olarak düşünürler. Çeviri dil bilgisel bir aktarımdan ya da dilsel bir çalışmadan çok daha fazlasıdır. Ancak, çeviri edimini gerçekleştirebilmenin en önemli gerekliliklerinden bir tanesi dil edincine sahip olmaktır. Dil edinci, en genel ifadeyle hem kaynak hem de erek dile ait dilbilgisini ve sözcük sistemlerinin inceliklerini mükemmele yakın ölçüde kullanılabılme becerisi şeklinde tanımlanabilir. Burada özellikle vurgulanması gereken nokta, çeviri uygulayıcılarının çoğu zaman görmezden geldiği erek dil kadar kaynak dilin dilsel, sözcüksel ve yapısal özelliklerinin önemidir. Yeterli bir çeviri yapabilmek için kaynak metnin kaynak dil unsurları çerçevesinde etkin bir analize ihtiyacı vardır. Dil edinci kapsamında son olarak belirtilmesi gereken bir diğer konu ise dillerin yaşayan olgular olduğudur. Dilin canlılık gibi bir özelliğe sahip olması ise onun sürekli gelişim ve değişim gösterdiği anlamına gelir. Bu sebeple, çevirmenlerin her iki dilin zamanla uğradığı değişimlere ve gelişmelere hâkim olması dil edincinin bir bileşeni olarak kabul edilmektedir.

Metin edinci: Daha önce de belirtildiği gibi, bir dilin dil bilgisel ya da sözcüksel inceliklerine sahip olmak gereklidir ancak tek başına yeterli değildir. Sözcükler ve dilsel yapılar her ne kadar tek başlarına belirli rollere sahip olsalar da onları anlamlı ve anlaşılır kılan metin içerisinde üstlendikleri görevlerdir. Tam da bu nokta da metin edinci olarak tanımlanan beceri devreye girmektedir. Bu nedenle çevirmenlerin bilmesi ya da çevirmen adaylarına öğretilmesi gereken en önemli konu metinlerin ya da metin türlerinin bulundurduğu normatif yapılar ve düzenlemelere hâkim olabilmeleridir. Daha detaylı ifade edilecek olursa, dilsel ya da sözcüksel yapıların teknik, hukuki veya edebi metin gibi türlerin içerisinde büründükleri rollerin analiz edilebilmesi yeterli bir çeviri eylemi gerçekleştirebilmek için önemli bir koşuldur. Çünkü çevirmenler metinlerin barındırdığı normlar doğrultusunda bir çeviri stratejisi belirler. Yani, edebi bir metin ya da hukuki bir metin çevirisi esnasında çevirmen aynı çeviri stratejisi ile hareket etmez. Dolayısıyla, çeviri öğretim programlarında çevirmen adaylarına içselleştirilmesi gereken boyutlardan birisi de metin türleri ve bu türlerin taşıdığı özellikler olmalıdır.

Konu edinci: Metin edincinde metin türleri kapsamında sözcüksel ya da terminolojik olguların işlevlerini çözümleyebilmek amacıyla çevirmenlerin konuyla ilgili aşinalığa sahip olması gerekmektedir. Elbette ki çevirmenlerin üstesinden gelmek zorunda oldukları her konu ile ilgili uzmanlık seviyesinde bir bilgiye sahip olmaları beklenemez.

Çünkü çevirmenlerin meslekleri gereği ilgilendikleri konuların sayıları sınırsızdır. Ancak, çevirmenlerin en azından konunun uzmanlarıyla fikir alışverişi yapabilmesini sağlayacak kadar aşina olmaları ya da konu ile alakalı ayrıntılı bilgileri nereden ve nasıl elde edebileceklerini biliyor olmaları onların bu ve benzeri sorunların üstesinden gelmeleri bakımından oldukça faydalı olacaktır. Bu daha önce de çeviri edincinin bağlamsal özellikleri arasında bahsedilen yaklaşıklık ve açık-uçluluk ile yakından ilişkilendirilebilen bir durumdur. Benzer şekilde, çevirmenlerin çeviri sürecinde konu bilgisi ile ilgili sorunların üstesinden gelebilmesi gereken çevirmenlerin doğasında olan merak duygusudur. Bu duygu onları yaratıcı olmaya teşvik etmektedir. Çevirmenler gerek ekonomik gerekse de mesleki kaygılar sebebiyle her konu ile ilgili çeviri yapma durumunda kaldıkları için sürekli öğrenen bir birey konumundadır. Neubert (2000: 9) konu bilgisine dair uzman ve çevirmen arasındaki uçurumun zamanla ya da her çevirinin ardından azalabileceğini ve eğer çevirmenlerin belirgin bir konuda uzmanlaşmayı tercih etmeleri durumunda tecrübeleri sayesinde uzman bilgisine yaklaşıklarının oldukça artacağını belirtmiştir.

Kültür edinci: Az önce açıklanan üç edinç boyutunda ortak nokta diyebileceğimiz kültür, çeviri ürünün ortaya çıkmasında azımsanmayacak kadar önemli bir yere sahiptir. Çünkü hem dil hem metin hem de konu bakımından kaynak ve erek bağlamda kültürel farklılıklar bulunmaktadır. Genel olarak kültürel farklılık edebi metin boyutunda düşünülse de aslında teknik çevirilerde de kültürler arasında ayrışmalar karşımıza çıkabilmektedir. Gezer ve Can (2019: 367) bu farklılıkların aktarımını kültürün çevirisi olarak tanımlamış ve hem erek hem de kaynak kültürü anlayanın, onları temsil etmenin ve onlarla iletişim kurabilmenin önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, çevirmenin çeviri edincinin duruma bağlılık özelliği ile de ilişkilendirilebilecek bir çeviri stratejisi geliştirme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla çevirmenler her iki kültür arasında bir aktarıcı ve kültür uzmanı olarak görülürler. Ancak, her iki kültüre hâkim olabilmek etkili bir kültür aktarımı için yeterli değildir. Zaman zaman kaynak kültüre ait bir ögenin erek kültürdeki karşılığını bulmak oldukça zorlayıcı belki de imkânsız olabilmektedir. Böyle bir zorlukta çevirmenden beklenen ise yaratıcılık özelliğini kullanarak her iki kültürü ortak bir noktada buluşturup okuyucusuna söyleyecek bir söz bulmaktır.

Aktarım edinci: Bu modelin incelenmesi için yapılan girişte söz edilen ve genel hatlarıyla tanımlanan dil, metin, konu ve kültür edincinin hepsini bütünleştiren ve

uygulama boyutuna geçiren son unsur aktarım edincidir. Çeviri, kaynak metinden yola çıkarak belirlenmiş bir amaç doğrultusunda erek metin üretme sürecidir. Yani bahsi geçen ilk 4 edinçle ilgili bilgiyi aktarım edinci ile uygulamaya koymak gerekmektedir. Dil, metin, konu ve kültür edinçleri bir çevirmenin donanımları olarak somutlaştırılacak olursa, aktarım edinci de bu kapsamda orijinalin yeterli bir kopyasını üretebilmek için bütün bu donanımı kullanabilme yetisi olarak tanımlanabilir. Gerek işverenler gerekse de okur kitlesi çevirmenler yeterli bir aktarım sağlayabildikleri takdirde memnuniyet duyarlar.

Neubert (2000: 3-17) geliştirdiği çeviri edincini 2 ana düzlemde temellendirmiştir. Bunlardan birincisi, çeviri edincinin bağlamsal özellikleri olarak nitelendirdiği ve karmaşıklık, ayrışıklık, yaklaşıklık, açık-uçluluk, yaratıcılık, duruma bağlılık ve tarihsellik olarak adlandırdığı ikincil bileşenlerdir. Bu özellikler çeviri edincinin göreceli bir hale dönüşmesini ve onun diğer akademik alanlardan ayrışmasını sağlamaktadır. Diğer düzlem ise çeviri eyleminin uygulama boyutunu oluşturan ve niteliksel parametreler (alt-edinçler) şeklinde ifade edilen birincil bileşenlerdir. Çevirmenin bu bileşenlerden her birini edinmesi yeterli değildir. Aynı zamanda bütün alt-edinçleri sistematik bir biçimde bütüncül olarak kullanabilmelidir.

Çevirinin bilişsel boyutuna atıf yaparak geliştirilen bu model çeviri öğretim programlarının tasarlanmasına ışık tutmuştur. Çevirmen adaylarının çeviri edincinin bağlamsal özelliklerini öğrenmekle yetinmeyip, onların niteliksel parametreler ya da alt-edinçler olarak ifade edilen birincil bileşenleri de içselleştirmeleri gerekmektedir. Daha açık bir ifadeyle, profesyonel çeviri hayatlarında hem mesleki hem de ekonomik memnuniyet açısından çeviri edincinin ne olduğunu bilmekten öteye geçmeleri ve çeviri edincinin nasıl bir işlevi olduğunun da farkında olmaları önem arz etmektedir. Özetle, Neubert'e (2000: 3) göre, çeviri öğretim programlarının tasarlanmasında çeviri edinci kavramı yol gösterici bir ilke olarak kabul edilmelidir.

2.1.2. Christina Schaffner'in Çeviri Edinci Modeli

Lisans düzeyinde bir çeviri programı tasarlama ve değerlendirme amacıyla yapmış olduğu çalışmasında Schaffner (2000: 143-155) programın oluşturulmadan önce göz önünde bulundurulması gereken bazı etkenlerden söz etmiş ve program içeriğinin geliştirilmesinde ise çevirmen adaylarının kazanımlarının neler olması gerektiği

sorusunun cevabının aranmasının önemli olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, çevirmen adaylarının kazanımlarının tanımlanabilmesi için çeviri edinci kavramının tanımlanmasını ve bileşenlerinin ayrıntılı olarak irdelenmesini önermiştir. Çeviri bölümündeki öğrencilerin kazanımlarının ve dolaylı olarak çeviri edinci kavramının incelemesini yapmadan önce az önce de bahsedilen etmenlerden kısaca bahsetmek faydalı olacaktır.

Schaffner (2000:145) çeviri programı geliştirilmeden önce belirlenmesi gereken 3 etmenden bahsetmektedir: programın amacının ne olduğu ve hangi ihtiyacı gidermek için tasarlandığı, açılması hedeflenen çeviri öğretim programına kabul edilecek olan öğrencilerin nitelikleri ve son olarak da geliştirilmesi planlanan programın ne ölçüde uygulanabilir olduğu. İlk olarak programın amacının ve hangi ihtiyacı karşılamak için yola çıkıldığının belirlenmesi oluşturulacak olan programın müfredatının oluşturulması noktasında büyük öneme sahiptir. Demirel (2007: 47) program geliştirmenin ilk aşamasını bir mimarın binayı inşa etmeden önce kendisine sunulan amaç ve ihtiyaçlar doğrultusunda onu kâğıt üzerinde çizmesine benzetmektedir. İkinci önemli etmen ise programa kabul edilecek öğrencilerin niteliklerinin belirlenmesidir. Çünkü çevirinin ön koşulu olan dil ve buna bağlı olarak kültür bilgisine sahip olacağı öngörülen öğrencilerin kabul edileceği bir programın içeriği ile henüz çeviri için gerekli olan hiçbir bilgi birikimine sahip olmadığı varsayılan öğrencilerin kabul edileceği programın içeriği aynı olmayacaktır. Başka bir ifadeyle, programın içeriğini belirleyecek olan o programa başvuracak ve kabul edilecek olan öğrencilerin çeviri için hazır bulunuşluk seviyelerinin ne olacağıdır. Bir çeviri programı tasalanmasında hesaba katılması gereken son etmen ise çeviri bölümünün belirlenen öğretim programını ne derece uygulayabilme kapasitesine sahip olduğunun değerlendirilmesidir. Bu çerçevede, öğretim programının uygulanacağı kurumun fiziki koşulları, bölümde görev alan öğretim elemanlarının nitelikleri/uzmanlık bilgileri ve müfredatın yetkinliği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu kapsamda, çalışmanın kapsamı açısından odaklanılması gereken nokta ise müfredat oluşturulurken belirleyici temel ilke olarak kabul edilen çeviri edinci kavramıdır.

Çeviri belirlenmiş bir amaç doğrultusunda hedef okur kitlesi için çeşitli stratejiler aracılığıyla kaynak metnin yeniden üretim süreci olarak kabul edildiği takdirde, çevirmenin de bu yeniden üretim süreci ile ilgili bütün faktörlerin farkındalığını ve yeterli ölçüde beceri düzeyine sahip olmayı içeren bir çeviri edincine ihtiyacı vardır. O halde, bu

edinç sadece erek ve kaynak dilin bilgisine hâkim olmaktan çok daha fazlasıdır. Bu bilgiye ek olarak çevirmenin hem kaynak hem de erek kapsamında çok daha fazlasına sahip olması gerekir. Schaffner'e (2000: 146) göre, çeviri edinci aşağıdaki alt-bileşenlerden meydana gelen sistematik ve karmaşık bir kavramdır.

- Dil çiftine ait dil edinci,
- Kültür edinci,
- Metin edinci,
- Alan/Konu edinci,
- (Yeniden)Araştırma edinci,
- Aktarım edinci.

Dil çiftine ait dil edinci: Çeviri öğretim programlarındaki çevirmen adaylarının ilk koşul olarak hedef dilin dilsel özelliklerini edinmeleri gerekmektedir. Ancak bu sadece edinç sadece hedef dille sınırlı değildir. Her ne kadar çevirmen adayları tarafından ana dillerinin dilsel yeterliliği çoğu zaman görmezden gelinse de çevirmenin hem kaynak dilin hem de erek dilin dil bilgisine eşit ölçüde hâkim olması etkili bir çeviri eylemi için ilk koşullar arasındadır. Ayrıca, çevirmen adaylarının dillerin sadece biçimbirim, sözcük, anlam, söylem, söz dizimi, anlambilim ve anlambilim olarak listelenebilen temel dil özelliklerini edinmekle yetinmeyip her iki dilin de iletişimsel özelliklerini etkili bir biçimde kullanabilme yetisini elde etmeleri gerekmektedir. Diller arasındaki benzerlikler ve farklılıkların farkındalığı da bu doğrultuda önemli bir gereksinim olarak kabul edilmektedir. Çeviri öğretim programlarının dil edinci kapsamındaki içeriği kabul edilecek öğrencilerin her iki dile ait dil edincine sahip olma seviyelerine göre tasarlanmalıdır. Bu yönde bir tasarım öğretim programının başarıya ulaşmasında önemli bir etkidir.

Kültür edinci: Kültür edinci, kısaca çeviri dâhilindeki dillerin ait olduğu ülkelerin tarihi, politik sistemi, ekonomik durumu ve kültürleri gibi konular hakkındaki genel bilgi olarak tanımlanabilir. Çevirinin aynı zamanda kültürlerarası bir aktarım rolünün de olması çeviri öğretim programlarında kazandırılması hedeflenen edinçler arasında kültürün de yer almasına neden olmaktadır. Dil edincinde de olduğu gibi, her iki kültürün temsil ettiği ülkelerin yakın tarihlerinin, coğrafi ve politik konumlarının, ekonomik durumlarının, sosyal ve kültürel gelişmişliklerinin belirli içerikler aracılığıyla çevirmen adaylarına

kazandırılması gerekmektedir. Çünkü çevirmen gerek kaynak metnin çözümlenmesi gerekse de erek metnin üretilmesi konusunda kültür başlığı altında toparlanabilecek parametrelerin tamamına ihtiyaç duymaktadır. Öğretim programının önceden belirlenmiş amaçlarına ulaşmasında kültür edincinin kazandırılması önemli ölçüde paya sahiptir.

Metin edinci: Metin özellikleri ve türleri çeviri sürecinin başarıya ulaşmasında üstesinden gelinmesi gereken önemli bileşenlerden biridir. Bu nedenle, çevirmen adaylarının çeviri metnini üretecekleri dildeki metin türlerine ve bu metin türlerinin kendine has özelliklerine aşina olmaları gerekmektedir. Her metnin bir işlevi vardır ve bu işlevin bilincinde olmak çevirmen tarafından belirlenecek olan çeviri stratejisini şekillendirecektir. Schaffner (2000: 147) bir çevirmenin yaratıcı yazma becerilerine de sahip olmasının gerekliliğine inanarak, metin edinci kapsamında ele alınan bu becerilerin tasarlanacak olan çeviri programlarıyla bütünleştirilmesini önermektedir. Çünkü metin türlerinin iletişim özellikleri çevirinin başarıya ulaşmasında etkili bir rol oynamaktadır. Kullanım kılavuzları, hasta bilgilendirme broşürleri, iş teklifleri, tarifler, kısa haberler, edebi metinler, teknik metinler vb. gibi kabaca listelenecek metin türleri için standart bir çeviri stratejisi uygulamak yeterli değildir. Her bir metin farklı özelliklere ve bu özelliklerden kaynaklanan bir işleve sahiptir. Çevirmenin çeşitli metin türlerinin farklılıklarının ve benzerliklerinin bilincinde olabilmesi ve bu bilgiyi içselleştirebilmesi için çeviri öğretim programlarının içeriklerinde metin edincini kazandırmaya yönelik uygulamaların yer alması önemlidir.

Alan/Konu edinci: Bu edinç çeviri öğretim programlarında sınırlı bir ölçüde geliştirilebilir. Çevirmenin üstesinden gelmek zorunda kaldığı alanlar neredeyse sınırsızdır. Her konuda da uzman seviyesinde bilgi sahibi olması olanaksız olduğu için, belirli konulardaki terminolojilere giriş niteliği taşıyan kazanımlar gerçekleştirilebilir. Bu sayede çevirmenlere her bir alan için terim bankasını nasıl oluşturabilecekleri ve bu amaçla bilgi teknolojilerini nasıl etkin bir biçimde kullanabilecekleri ile ilgili temel bilgiler kazandırılabilir. Bu bilgiyle çevirmenler profesyonel hayatlarında çeşitli konularla ilgili kendi bütüncelerini oluşturabilir, bunları genişletebilir ve etkili bir şekilde kullanabilirler. Schaffner (2000: 148) her alana veya konuya özgü bilginin belirli süre sınırlamasına sahip olan çeviri programlarında çevirmenlere kazandırılmasının imkânsız olduğunu dile getirmiş ve bu kapsamda esas olanın çevirmen adaylarına hangi bilgiyi nerede ve nasıl aramaları gerektiğini kazandırmak olduğunu belirtmiştir.

(Yeniden) Araştırma edinci: Şimdiye kadar genel hatlarıyla ifade edilmeye çalışılan edinçler belirli bir ölçüye kadar birbirinden bağımsız olarak değerlendirilebilir. Ancak, dil, kültür, metin ve alan/konu edincine sahip olan çevirmenlerin bu becerilerini kullanabilmeleri için (yeniden) araştırma edincine ihtiyaçları vardır. Çevirmenler çeviri sürecinde gerek bahsedilen bu edinçler kapsamında gerekse de farklı bağlamlarda birçok problemle karşılaşabilirler. İşte tam da bu noktada (yeniden) araştırma edinci devreye girer ve çevirmenin karşılaşılan problemi çözüme kavuşturmak için bazı araştırmalar yapma zorunluluğu ortaya çıkar. Schaffner (2000: 147) çeviri sürecindeki ortaya çıkan problemlerin giderilmesinde ve söz edilen ilk 4 edincin işlevsel olarak kullanılabilmesinde (yeniden) araştırma edincinin çok büyük bir rol oynadığını vurgulamaktadır.

Aktarım Edinci: Aktarım edinci bu model içerisinde sıralanan diğer bütün edinçleri bütünleştiren ve onları işlevsel kılan bir edinç olarak tanımlanabilir. Her ne kadar dil, kültür, metin ve alan/konu edinçleri birbirinden bağımsız olarak düşünülse de çeviri sürecinde hepsi birbiri ile etkileşim içerisinde ve bu etkileşimi sağlayan ise aktarım edincidir. Schaffner (2000: 148) aktarım edincini, çeviri eyleminin amaçları doğrultusunda diğer alt-edinçleri uygun bir biçimde kullanarak erek metin üretme becerisi olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, dil, kültür, metin ve alan/konu alt edinçleri durağan yani statik konumda iken, (yeniden) araştırma ve aktarım alt-edinçleri dinamik bir yapıya sahiptir. Daha detaylı ifade edilecek olursa, dil, kültür, metin ve alan/konu alt edinçleri “ne” sorusu kapsamında değerlendirilirken, (yeniden) araştırma ve aktarım edinçleri “nasıl ve neden” boyutunda ele alınmaktadır ve çeviri sürecinin yöntemsel yönünü temsil etmektedir.

Schaffner (2000: 148) çeşitli bileşenlerden oluşan çeviri edincinin çeviri programlarının tasarlanmasında yönlendirici bir ilke olduğunu savunmaktadır. Ona göre, öğretim programı süresince çevirmen adayları bütün alt-edinçleri birbirinden bağımsız olarak edinmekten ziyade aralarındaki etkileşim kapsamında kazanmalıdır. Çeviri genel inanın aksine, sadece dil edinci ile sınırlı kalmayan birçok farklı alt-edinci gerektiren karmaşık bir faaliyettir.

2.1.3. Mine Yazıcı'nın Çeviri Edinci Modeli

1960'lı yıllarda Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesiyle birlikte bilgi patlaması yaşanmış ve bu duruma koşut olarak iletişim araçları yaygınlaşmıştır. Dil bilen insan sayısının artması tüm dünyada bilim ve teknik konularındaki bilginin paylaşılmasına neden olmuş ve çeviriye olan ihtiyaç artmıştır. Ancak, burada ortaya çıkan sorun ise dili bilen her insanın çeviri eylemini mekanik bir işlem gibi gerçekleştirebilecek olma yanılgısıdır. O yıllarda, çevirmenin iki dil bilmesi ve bu dillere ait kültür bilgisine sahip olması gerektiği düşüncesi çevirmenin deneyimiyle ilgili birikiminin göz ardı edilmesine sebep olmuştur. Dünyada yaşanan bu gelişmelere paralel olarak çeviribilim alanına teknolojinin de dâhil olmaya başlamasıyla çeviri eğitiminin de güncellenmesi bir ihtiyaç haline gelmiştir. Örneğin, 80'li yıllarda çeviribilimde yoğunlaşan kuramsal bilgi birikimi çeviride kaynak dil kadar erek dilin de önemli olduğu düşüncesini ortaya çıkartmıştır.

Yazılı Çeviri Edinci adlı eserinde Yazıcı (2007: 9), salt dil edincine dayalı bir çeviri öğretiminin çevirmenin ufkunu sınırlandırdığına ve böyle bir eğitim anlayışının çevirmene çok fazla zaman kaybettirdiğine atıf yaparak, kuram ve uygulama arasında bir köprü kurup çeviri edincini yeniden tanımlamayı hedeflemiştir. Çünkü çevirmen adayı sadece kaynak ve erek dil edinci ile çeviri işleminin üstesinden gelemez. İki dili bilmek ve bu dillerin kültürlerini tanımak mutlaka çevirmenlik mesleğinin temelini oluşturmaktadır. Ancak, çevirmenin yeni bilgiler ve kavramlar içeren bir kaynak metni en etkili ve hızlı biçimde yeni bir erek metne dönüştürmesi bazı araştırma yöntemlerini ve çeviri eylemini kolaylaştıracak teknolojik araçlarını kullanabilme becerisine de bağlıdır. Kültür elçiliği üzerine temellendirilmiş bir çevirmenlik modeline teknolojik bilgi ve bunun sonucunda ortaya çıkan ürünü pazara sunma becerisi de eklenmelidir. Yapmış olduğu gözlemler üzerine çeviri edincinin kapsamını genişletmiş ve önem sıralamasına göre şu şekilde sıralamıştır (Yazıcı, 2007: 139).

- Kaynak ve erek dil/kültür bilgisi,
- Kuramsal bilgi,
- Çok dilli çevrilebilecek teknik metin oluşturma bilgisi,
- Araştırmaya yönelik üst bilgi ve beceri,
- Elektronik araçlarla ilgili bilgi,
- Proje tasarımı bilgisi,

➤ Pazarlama bilgisi.

Kaynak ve erek dil/kültür bilgisi: Çeviri eyleminin gerçekleşebilmesinin temelini oluşturan ilk bilgi çevirmenin sahip olduğu dil kültür bilgi birikimidir. Bu bilgi sadece erek dil/kültür kapsamı ile sınırlı değildir. Aynı zamanda çevirmenin kaynak dil/kültür bilgisine erek boyuttaki kadar yetkin olması gerekmektedir. Dil ve kültür arasındaki sıkı ilişki sebebiyle çevirmen adayının dilsel bilgi eksikliği onun kültür açısından da yoksun olmasının göstergesi olarak görülebilir. Bu sebeple, çevirmen adaylarının çeviri öğretim programlarında dil/kültür bakımından oldukça donanımlı hale gerilmesi şarttır. Çünkü bir çevirmen çeviri edincini oluşturan diğer bileşenlere ne ölçüde sahip olursa olsun çeviri eylemini ilk aşamada başlatan dil/kültür bilgisi konusunda eksiklik yaşarsa arzu edilen başarı seviyesinde bir çeviri gerçekleştirmesi mümkün değildir.

Kuramsal bilgi: Kuramsal bilgi, en genel hatlarıyla, çeviri eyleminin bilişsel bir yapılanma halinde gerçekleşmesini sağlayan ve çeviri sırasında çevirmenin bazı kararlar almasını olumlu yönde etkileyen bilgi birikimidir. Ayrıca, bu bilgi birikimi çevirmenin kendine olan özgüvenini de destekleyerek onun çeviri sırasında karşılaştığı sorunların üstesinden gelmesini kolaylaştırmaktadır. Çevirmenin sahip olduğu kuramsal bilgi sayesinde gerçekleştirdiği eylemle ilgili farkındalığı yüksek olacaktır. Bu da hem çevirinin niteliği hem de çeviri için harcanan zaman açısından çevirmene olumlu şekilde yansıyacaktır.

Çok dilli çevrilebilecek teknik metin oluşturma bilgisi: Çevirmenin dilsel bilgisini çeviri edincinin diğer bileşeni olan kuramsal bilgi ile birleştirebilmesi onun çok daha kapsamlı bir üst dilsel bilgi birikimini geliştirmesini sağlayacaktır. Bu üst bilgi birikimi, onun teknolojinin etkisini hayatın her alanında gösterdiği zaman diliminde ihtiyaç duyduğu önemli unsurlardan birisidir. Böylelikle çevirmen, çok dilli bir boyutta düşünebilecek ve bu bağlamda çevrilebilecek metinler üretebilme becerisi kazanacaktır. Kendi ana dilinde metin oluşturabilmek çevirmen için yeterli değildir. Çünkü çevirmen her zaman kendi ana diline çeviri yapmakla kalmaz, zaman zaman kendi ana dilinde yazılmış olan bir metni erek dilde yeniden üretme sorumluluğunu da taşımaktadır. İşte tam da bu noktada çevirmenin ihtiyaç duyduğu bilgi çok dilli çevrilebilecek teknik metin oluşturma bilgisidir. Teknik metinlerin içerdiği terminolojinin evrensel boyutu göz

önünde bulundurulmalı ve anlam kargaşasına mahal vermeyecek kararlar alarak erek metni oluşturmalıdır.

Araştırmaya yönelik üst bilgi ve beceri: Çeviri süreci çevirmenin üstesinden gelmek zorunda olduğu çeşitli zorluklarla doludur. Bu zorluklar dilsel, kültürel, anlamsal, alan bilgisi, uzman bilgisi, bilimsel bilgi gibi çeşitli boyutlarda olabilir. Böyle bir durumla karşılaştığında çevirmenin yapması gereken ise en doğru bilgiyi en kısa zaman dilimi içerisinde hangi kaynaktan ve nasıl elde edebileceğini bilmesidir. Burada vurgulanan nokta çevirmenin araştırmaya yönelik üst bilgi ve becerisidir. Bu bilgi ve beceri çevirmenin hem çeviri sürecini tam ve yeterli hem de kısa zaman içerisinde tamamlamasını sağlayacak bir etkidir. Çeviri öğretim programları tasarlanırken çevirmene araştırma stratejilerini kazandırmak amacıyla belirli düzenlemeler yapılmalıdır.

Elektronik araçlarla ilgili bilgi: Teknolojinin gelişmesi ve sonucunda ortaya çıkan elektronik araçlar hayatın her alanında bazı değişimleri doğurduğu gibi çeviri eyleminin gerçekleştirilmesinde de bazı değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Eski dönemlerde geleneksel biçimde kâğıt kalem kullanarak yürütülen çeviri hem çok daha fazla çaba hem de çok fazla zaman harcanmasına sebep olmaktaydı. Çevirmenin ilgi birikimi arasında yer almayan bilgiye erişmesi ise çevirinin kesintiye uğramasının en büyük nedenlerinden biri oluyordu. Ancak, teknolojinin gelişmesi ile ortaya çıkan çeşitli yazılım programları, çeviri bellekleri, veri tabanları ve terim bankaları çevirmenin ihtiyaç duyduğu bilgiye çok kolay erişmesini sağlamıştır. Çevirmen herhangi bir uzmanla görüşme ihtiyacı duyduğunda yine elektronik ortamda bu kişilerle iletişime geçebilmektedir. Elektronik ortamda yer alan arama motorları sayesinde, çevirmen ihtiyaç duyduğu bilginin en güncel halini, en kısa zamanda ve neredeyse maliyetsiz bir biçimde elde etmektedir. Basılı ya da yazılı kaynakların yerini alan bu elektronik dünyaya hükmedebilmek ve onu en etkin şekilde kullanabilmek için çevirmenlere elektronik araçlarla ilgili bilgi birikiminin kazandırılması kaçınılmazdır.

Proje tasarımı bilgisi: Yazıcı'nın öne sürdüğü çeviri edinci modelini kendisinden önce geliştirilen diğer çeviri edinci modellerinden ayıran iki temel alt bileşen vardır. Bunlardan birincisi proje tasarım bilgisidir. Yazıcı (2007: 140) çeviriyi bir proje olarak değerlendirmekte ve onun yürütülmesi için bazı bilgi ve beceriler bütününe ihtiyaç

olduğunu düşünmektedir. O sebeple, çeviri edincinin bir alt bileşeni olarak tanımladığı proje tasarımı bilgisine kendi modelinde yer vermiştir. Çeviri aynı zamanda sanayi teknolojisi kapsamındaki bir ürünü gerek uluslararası gerekse de yerel pazarda temsil eden bir projedir. Bu projenin tasarlanması, maliyet ve kar analizinin yapılması, ürüne dair terimcenin oluşturulması, yardımcı araçların geliştirilmesi ve gerekli yazılım programlarının temin edilmesi de çevirmenin sorumluluğunda olan bazı girişimlerdir. Bu eylemlerin yanında, çeviri projesi kapsamında iş bölümü yapmak, süreçle ilgili denetimleri gerçekleştirmek ve müşteri ile olan ilişkileri sağlamak da çevirmenin üstesinden gelmesi gerek bazı durumlardır. Bütün bu sorumlulukların yerine getirilebilmesi için çevirmenin proje tasarımı ile ilgili bilgi ve beceriyi elinde tutması önemlidir.

Pazarlama bilgisi: Yazıcı'nın çeviri edincini diğerlerinden ayıran ikinci bileşen ise pazarlama bilgisidir. Pazarlama olgusu her ne kadar işletme alanının bir parçası olarak görülse de bu bilginin çevirinin kuramsal bilgisi ile bütünleşmesi onun daha etkin bir hale gelmesi demektir. Bu çerçevede çevirmenin pazarlamaya yönelik bilgiyi işletme alanından edinmesi ve küresel boyutta gerçekleşen güncellemeleri takip etmesi onun bu konudaki etkililiğini artıracaktır. Ayrıca, işletme alanını ile olan bu etkileşim, çevirinin disiplinlerarasılık özelliğini "In Search of Theory of Translation" adlı kitabında ilk kez dile getiren Toury'yi (1980: 33) de haklı çıkartmaktadır. Çevirinin mekanik düzlemde dilsel bir aktarım olduğu yanılgısı onun bu çok boyutluluk özelliği ile bir kez daha çürütülebilir.

Özetlenecek olursa, Yazıcı'nın geliştirdiği çeviri edincini oluşturan alt bileşenlerden ilk ikisi zaten tartışma konusu olan alanın temel taşlarıdır. Üçüncü bileşenin ise araştırmaya yönelik üst bilgi birikiminin elektronik kaynaklara dönüşmesi sebebiyle elektronik araçlarla ilgili bilgi ile bütünleşmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Son iki bileşenin ise gerek çeviribilimin disiplinlerarasılık özelliği gerekse de içinde yaşanılan çağın ihtiyaçları kapsamında ortaya çıkan bilgi ve beceriler olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yazıcı (2007: 141), çeviri alanında çağın gereklerine ayak uydurmakla yetinmeyip çağın ötesine uzanacak yeni kuramlar geliştirerek genelde çeviribilim alanını özelde de çeviri edinci kavramını etkileyecek yeni düşünce ve yaklaşımlar üretmenin kaçınılmaz bir olgu olduğunu düşünmektedir.

2.1.4. Sakine Eruz'un Çeviri Edinci Modeli

Eruz (2008: 212-213) çeviri edincini çeviri yapabilmenin bir önkoşulu olarak tanımlamış ve öğrenilebilir/eğitilebilir edinçler bütünü olarak kabul edilen bazı etmenlerin varlığından bahsetmiştir. Çevir edici, çevirmene neyi ne zaman yapacağını gösteren, gerçekleştirdiği eylemi kendi zihninde sorgulatan ve elde ettiği sonuçlara göre devingen kararlar vermesini sağlayan bir beceridir. Akademik Çeviri Eğitimi adlı kitabında, çeviri öğretimi temelinde Eruz'un ortaya koyduğu çeviri edinci modeli aşağıdaki bileşenlerden oluşmaktadır.

- Kültür edinci,
- Dil edinci,
- Metin edinci,
- Uzmanlık bilgisi,
- Araştırma yöntemleri.

Kültür edinci: Çeviri edincini kazanmış bir çevirmenin hem kaynak hem de erek kültür bağlamında oldukça geniş bir kültürel donanımına sahip olması gerekmektedir. Çünkü çeviri edincini oluşturan diğer bileşenlerin temelinde kültür edinci bulunmaktadır. Eruz'un çeviri edinci modelini şimdiye kadar söz edilen diğer modellerden ayırtıran en önemli unsur kültür edincini ilk sırada vermesi ve diğer bileşenlerin kültür edinci ekseninde işlevsellik kazanabileceği düşüncesinde olmasıdır (Yıldız, 2016: 23). Kültür olgusu dil, metin, uzmanlık ve araştırma yöntemleri boyutunda belirli farklılıkların meydana gelmesine sebep olan bir etmendir ve bu nedenle kültür uzmanı olarak kabul ettiği çevirmenin kültür edinci kapsamında oldukça donanımlı olması çeviri eyleminin işleyişini kolaylaştıracaktır (2008: 228).

Dil edinci: Dilin iletişimsel özelliği kapsamında, sözcükler kullanıldıkları bağlama göre değişik anlamlar taşıyabilirler. Çevirmenin dilsel açıdan doğru bir anlam aktarımı yapabilmesi için sözcüklerin farklı dillerde yarattıkları ince ayrımların bilincinde olması gerekmektedir. Eruz (2008: 222) bu durumu şu şekilde örneklendirmiştir. Türkçede cezaevi kullanıldığı bağlama göre “hapishane”, “tutukevi”, “mahpus”, ve “dam” gibi anlamları taşımaktadır. Türkçeden Almancaya çeviri yapan bir çevirmen bu sözcüğü hukuksal bağlamda aktaracaksa “Justizvollzugsanstalt” şeklinde ya da argo bir zeminde ifade edecekse “Knast” şeklinde kullanmalıdır. Bu beceriyi ortaya koyabilmek için

öğretim programlarında çevirmen adaylarının dillerin farklı özellikleri konusunda duyarlı hale gelmeleri sağlanmalıdır.

Metin edinci: Dil edinci çerçevesinde çevirmen adaylarının dillerin kullanımsal farklılıklarını edinebilmesinde önemli rol oynayan bir diğer etmen ise metin edincinin kazandırılmasıdır. Metin edincinden kasıt ise çevirmenlerin metin türleri konusundaki farkındalığıdır. Dil edincinde olduğu gibi metin edincinde de yeterli bir anlam aktarımı için metnin bağlamını doğru bir biçimde tespit etmek çevirmenin sorumlulukları arasındadır. Çünkü aynı sözcük farklı metin türlerinde farklı anlamları temsil edebilmektedir. Çevirmen sözcüğün hangi anlamı taşıdığını tespit edebilmek amacıyla ilgili sözcüğün içinde kullanıldığı metin türünü doğru bir şekilde tanımlamalıdır. Sözcüklerin metin içinde ve metin dışında kullanımlarının bilincinde olmak çeviri eyleminin amacına uygun gerçekleşmesini sağladığı için çevirmen adaylarının öğretim programlarında bu farkındalığı kazanması gerekmektedir.

Uzmanlık bilgisi: Eruz (2008: 227) uzmanlık bilgisini iki alt boyutta ele almaktadır: çeviribilimsel alana yönelik bilgi ve çeviri uygulaması yapılan alana yönelik uzmanlık bilgisi. İlk olarak, çevirmenin çeviriye dair bir üst bakış elde edebilmesi için çeviri kuramları, karar verme yetisi, çeviri amaçlı metin çözümleme ve metin üretmek gibi bilgi ve beceriler edinmesi gerekmektedir. Bunlar ise ancak çeviribilimsel alana yönelik bilgilerin öğrenilmesiyle gerçekleşir ve bu sebeple çeviri öğretim programlarına dâhil edilmelidir. Uzmanlık bilgisini oluşturan ikinci bileşen ise çeviri yapılacak farklı alanlara özgü bilgilerdir. Bu bilgi sınırlı zaman diliminde sunulan çeviri programlarıyla tamamen verilememektedir. Ancak, çevirmen adayına program kapsamında önceden belirlenmiş birkaç alana ait uzmanlık bilgisi temel seviyede verilirse, çevirmenin profesyonel hayatında bunu diğer alanlar için nasıl yapması gerektiği de öğretilmiş olacaktır. Uzmanlık bilgisine sahip bir çevirmen çevireceği bir metni daha işlevsel bir biçimde çözümleyecek ve çevirecektir. Bu da onun yeterli bir çeviri yapmasını sağlayacaktır.

Araştırma yöntemleri: Çeviri hayatın bir parçasıdır ve hayat gibi devingen bir yapıya sahiptir. Yani, her daim değişir ve gelişir. Çevirmenin de bu çerçevede kendini sürekli güncelleştirmesi gerekmektedir. Bunu da araştırma yöntemleri sayesinde gerçekleştirebilir. Kültür, dil, metin ve uzmanlık boyutlarında sahip olduğu bilgileri sürekli güncel tutmalı ve bunu çeviri ile bütünleştirebilmelidir. Bu kapsamda araştırma

yöntemlerini kullanarak kendini geliştirebilir. Araştırma yöntemleri sadece bahsedilen bu faydayı sağlamakla kalmaz, aynı zamanda çevirmenin çeviri eylemi sırasında karşılaştığı sorunlara çözüm yolları bulabilmek için neyi, nerede ve nasıl arayacağı konusunda da yol gösterici bir rol oynar. Çevirmen zaman zaman sözlük kullanmak, uzman görüşüne başvurmak, erek dilde yazılmış olan koşut metinlerden faydalanmak ya da konuyla alakalı güncel verilere erişmek için bilgi teknolojilerini kullanmak gibi çeşitli yöntemlere başvururlar. Hem zaman kaybının önüne geçmek hem de sorunlara etkin çözümler üretebilmek amacıyla çevirmenler bu konuda eğitim almalıdır.

Eruz kendisinden önce yapılan çeviri edinci modellerine kısmen benzeyen bir çerçeve çizmiştir. Ancak onun çeviri edinci modelinin temelini oluşturan en önemli unsur kültür edincidir. Ona göre çeviri diğer bütün işler gibi öğrenilebilir bir etkinliktir. Bu etkinliği başarılı bir şekilde icra edebilmenin tek yolu da kültürel anlamda yeterli bir donanımına sahip olmak ve bu donanımı değişen koşullara koşut olarak sürekli güncel tutmaktır. Özetle, çeviri eylemi çeviri edinci ile başarılabilecek bir etkinliktir ve çeviri edincini de çevirmen adayları çeviri öğretim programları sayesinde edinebilir (Eruz, 2008: 211).

Bu bölümde özetlenen bireysel çevir edinci modellerini genel olarak değerlendirmek gerekirse, hepsinin bir çevirmenin çeviri sürecinde ihtiyaç duyduğu bilgi ve beceriler çerçevesinde çok bileşenli olarak tasarlandıkları görülmektedir (Eser, 2015: 32). Her bir modelin birbiri ile benzer noktalı olmakla birlikte, araştırmacılar çeviri öğretimine ve çeviri edincine bakış açılarından kaynaklanan bazı farklılıklara da yer vermiştir. Bu farklılıkların temelinde çağın gereklilikleri ve teknolojik gelişmeler yatmaktadır. Bireysel araştırmacılar tarafından öne sürülen çeviri edinci modelleri aslında birbirini tamamlayan niteliktedir. Çünkü araştırmacılar çeviri edinci modeli tasarlarırken kendilerinden önce geliştirilen modelleri incelemiş ve eksik yanlarını belirlemiştir. Bu doğrultuda güncelledikleri modelleri öncekilerin eksik yanlarını ekleyerek tamamlamışlardır. Bu da diğer alanlarda olduğu gibi çevirinin de devingen ve sürekli değişime uğramak zorunda kalan doğasını apaçık ortaya koymaktadır.

Şimdiye kadar ortaya konulan bireysel çeviri edinci modellerine ek olarak, çalışma kapsamında değerlendirilmesi gereken diğer çeviri edinci önerileri ise araştırma projeleri tarafından geliştirilen modellerdir. Bu çeviri edinci modellerinin de çalışmanın

sonucunda elde edilmesi hedeflenen çevirmen edinci modeline ışık tutacağı düşünülmektedir.

2.2. Araştırma Projeleri Çeviri Edinci Modelleri

Genelde çeviri öğretimi özelde ise çeviri edinci odaklı yürütülen bireysel çalışmalara ek olarak, bir amaç doğrultusunda bazı araştırmacılar tarafından oluşturulmuş araştırma projeleri de ilgili alan yazında yer almaktadır. Bireysel çeviri edinci modellerinde olduğu gibi bu çalışmalarda da çeviri edinci tanımlanmış ve onu oluşturduğu düşünülen alt-edinçler belirlenerek işlevlerinden söz edilmiştir (Process in the Acquisition of Translation Competence and Evaluation [PACTE], 2000; 2003; TransComp, 2009). Çalışmanın bu bölümünde bahsedilen araştırma projeleri tarafından tasarlanan çeviri edinci modellerine yer verilecektir.

2.2.1. PACTE Çeviri Edinci Modeli

Process in the Acquisition of Translation Competence and Evaluation (Çeviri Edinci Edinim Süreci ve Değerlendirmesi) ifadesinin PACTE şeklinde kısaltılması ile bilinen araştırma projesi Ampora Hurtado Albir başkanlığındaki 14 araştırmacıdan oluşmaktadır. Bu araştırma projesi 1997 yılında Universitat Autònoma de Barcelona Üniversitesi'nde İspanya Eğitim ve Kültür Bakanlığı'nın maddi desteğiyle kurulmuştur. PACTE'nin kuruluş amacı çeviri öğretiminde belirleyici bir ilke olarak kabul edilen çeviri edincini ve bu edincin edinim sürecini görgül ve deneysel yöntemlerle araştırmaktır. Araştırma grubunun genel araştırma alanları ise şu şekilde sıralanabilir:

1. Yazılı çeviri edinci ve bu edinci edinimi üzerine görgül ve deneysel araştırmalar yapmak,
2. Çeviri öğretimi,
3. Çeviribilim ekseninde görgül ve deneysel çalışmalar yürütmek,
4. Çeviri araştırmalarında yeni teknolojilerin kullanımını araştırmak.

PACTE grubu çeviri edinci ve bu edincin edinimi ile ilgili olan araştırma projesini iki model geliştirmek üzere tasarlamıştır. Bunlardan ilki, çeviri edincinin tanımını yaparak onu oluşturan alt-bileşenleri belirlemektir. İkinci model ise oluşturulan bu edinç modelinin çevirmen adayları tarafından nasıl edinileceğini ortaya koyan modeldir. Bu

Çalışma kapsamında eviri edinci modelleri incelendiğinden ikinci model araştırmaya dâhil edilmemiştir ve PACTE tarafından oluşturulan eviri edinci modeli incelenmiştir.

PACTE araştırma grubu eviri edincini eviri yapabilmek için ihtiyaç duyulan bilgi ve beceriler sistemi olarak tanımlamaktadır. Bu araştırma grubu eviri edinci kapsamında 2 model enerisinde bulunmuştur. Bunlardan ilki 2000 yılında ikincisi ise 2003 yılında yayınlanmıştır. Çeviri edinci ise birbiri ile sıkı etkileşim içinde olan ve aralarında hiyerarşik bir düzenin bulunduğu bazı alt-edinçlerden oluşmaktadır (PACTE, 2000: 100; PACTE, 2003: 58). Çeviri edincini oluşturan alt-edinçlerin birbiri ile olan etkileşimi dil çifti ve çevirinin yn, eviri için ihtiyaç duyulan uzmanlık alanı, çevirmenin sahip olduğu deneyim ve çevirinin bağlamı gibi bazı değişkenlere göre farklılık gösterebilmektedir.

PACTE (2000: 100-102) grubunun Acquiring Translation Competence (eviri Edinci Edinme) adlı araştırmasında, ilgili alan yazında kendilerinden önce geliştirilen eviri edinci modellerini analiz ederek geliştirdiği eviri edinci modeli aşağıda listelenen alt-edinçlerden oluşmaktadır.

- İki dilde iletişim edinci,
- Dildışı edinci,
- Mesleki araç edinci,
- Psiko-fizyolojik edinç,
- Aktarım edinci,
- Stratejik edinç.

İki dilde iletişim edinci: Bu edinç genel anlamda dilsel iletişim için ihtiyaç duyulan temel bilgi ve beceriler sistemi olarak tanımlanabilir. evirmenin kaynak dilde anlayabilmek ve erek dilde üretebilmek için iki dilde iletişim edincine yeterli ölçüde sahip olması bir ön koşul olarak görülmektedir.

Dildışı edinç: Dildışı edinç farklı eviri bağlamlarında etkin hale getirilen açık veya örtük formdaki genel dünya bilgisi ve uzmanlık alan bilgisini içerir. Bu bilgiler eviri, kültür, ansiklopedi ve özel alan bilgisi gibi alt bileşenlerden oluşmaktadır. Çevirmen eviri eylemini gerçekleştirdiği bağlam doğrultusunda edinmiş olduğu bu bilgileri kullanmaktadır.

Mesleki araç edinci: Hem sektör hem de mesleki araçlarla olan bilgi birikimi mesleki araç edinci kapsamında değerlendirilen bilgi türleridir. Bu bilgileri oluşturan alt-bileşenler; her türlü belgelendirme kaynağı ve yeni teknolojiler kapsamındaki bilgi ve bunların kullanımı, sektör, profesyonel çevirmen davranışları ve meslek etiği kapsamındaki bilgi türleri şeklinde çeşitlilik arz etmektedir.

Psiko-fizyolojik edinç: Psiko-fizyolojik edinç her türde psiko-motor, bilişsel ve davranışsal kaynağı kullanabilme becerisi olarak ifade edilmektedir. Daha detaylı ifade edilecek olursa, okuma ve yazma eylemleri için ihtiyaç duyulan psiko-motor beceriler; hafıza, dikkat süresi, yaratıcılık ve akıl yürütme gibi bilişsel yetiler ve entelektüel merak, azim, titizlik, eleştirel mizaç ve özgüven gibi psikolojik tutumlar psiko-fizyolojik edinci meydana getiren alt bileşenlerdir.

Aktarım edinci: Aktarım edinci daha önce bahsedilen bireysel çeviri edinci modellerinde de olduğu gibi (Neubert, 2000; Schaffner, 2000), çeviri edincini oluşturan alt-edinçlerin merkezinde yer alan ve bütünleştirici bir rol oynayan bileşen olarak görülmektedir. Süreç yönetimi odaklı olan bu edinç, kaynak metinle başlayıp erek metin üretimi ile sonlanan çeviri sürecine odaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle, kaynak metni anlamak ve onu çevirinin amacı ve hedef kitlenin özellikleri doğrultusunda erek metinde yeniden ifade etme işlevini sağlayan edinç olarak tanımlanmaktadır. Bu edinci oluşturan alt bileşenler ise şu şekilde listelenebilir: (1) anlama yeterliliği (bir metnin anlamını yakalamak için dil dışı bilgiyi analiz etme, sentezleme ve etkinleştirme yeteneği), (2) kaynak ve erek dili farklı birimlerde yeniden ifade edebilme ve sürdürebilme yeteneği (girişimleri kontrol edebilme becerisi), (3) yeniden ifade etme yeterliliği (metinsel yapılandırma, ve erek dilde yaratıcılık) ve (4) çeviri projesini yürütme yeterliliği (en uygun yöntemin seçimi) (PACTE, 2000: 102).

Stratejik edinç: Çeviri edincinin son alt edinci olarak belirlenen stratejik edinç çeviri sürecinde karşılaşılan sorunlarla ilgilidir. Bu soruların bilinçli ya da bilinçsiz veya sözlü ya da sözlü olmayan şekilde çözüme kavuşturulması için uygulanan stratejiler stratejik edinci meydana getiren alt bileşenler olarak kabul edilir. Çeviri sürecinde problem çözme durumu; sorunun tespiti, kavramsal ilişkilerin kurulması, çözüme dair bilginin araştırılması, farklı kelimelerle ifade etmek, geri çeviri yapmak, sesli şekilde çevirmek ve dokümantasyon için bir düzen oluşturmak gibi çeşitli stratejilerin kullanıldığı bir dizi

karmaşık eylemler bütünüdür. Bu sebeple, çeviri öğretim programlarının tasarlanması aşamasında göz önünde bulundurulması gerekli olan bir bileşendir.

PACTE (2003: 58-59) tarafından yürütülen deneyler ve gözlemler sonucunda, daha önce oluşturulan çeviri edinci modeli güncellenmiştir ve 2003 yılında geliştirilen çeviri edincini oluşturan alt-edinçler aşağıdaki gibidir:

- İki dillilik alt-edinci,
- Dildışı alt-edinç,
- Çeviri bilgisi alt-edinci,
- Araçsal alt-edinç,
- Stratejik alt-edinç,
- Psiko-fizyolojik bileşenler.

İki dillilik alt-edinci: Çeviri edincini oluşturan bu alt-edinç her iki dil arasında iletişim kurabilmek amacıyla gerekli olan yöntemsel bilgiyi kapsamaktadır. Başka bir ifadeyle, iki dil arasındaki dönüşümün girişimsel kontrolü olarak tanımlanabilir. PACTE'ye (2003: 58) göre, bu edinç her iki dildeki edimsel, toplum-bilimsel, metinsel, dil bilgisel ve sözlüksel bilgiden oluşmaktadır. Edimsel bilgi belirli bir bağlamda gerçekleştirilen dil eylemleri için gereken geleneklerle ilgili olan bilgidir. Bu bilgi, dilin işlevlerini ve konuşma eylemlerini ifade etmeyi ve anlamayı mümkün kılmaktadır. Toplum-bilimsel bilgi ise dile has olan çeşitli varyasyonları ve lehçeleri içermektedir. Çevirmenin dil eylemlerini gerçekleştirebilmek için bu bilgi türünü de edinmesi gerekmektedir. Buna ek olarak, farklı içerik ve yapı özelliklerinin bulunduğu metin türlerini içeren bilgi metinsel bilgi olarak adlandırılmaktadır. Her metin türünün kendine ait içerik/uyum, yapı ve dil özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler metinsel bilginin kapsamını oluşturmaktadır. Dil bilgisel ve sözlüksel bilgi ise kelime, biçim, söz-dizim ve ses/yazı ile ilgili bilgi türünü temsil etmektedir.

Dildışı alt edinç: Dildışı alt-edinci genel anlamda dünya özelde de uzmanlık alanları ile ilgili bilgi birikimini içeren bir alt-edinçtir. Bu bilgiler örtük ya da açık bir boyutta olabilir. Daha somut bir biçimde tanımlanacak olursa, her iki (erek ve kaynak) kültüre ait bilgi, dünya ile ilgili ansiklopedik bilgi ve özel alanlarla ilgili konu bilgisi dildışı alt-edinç kapsamında kabul edilen bilgi türleridir. Çevirmenlerin kaynak metni çözümleyerek etkili bir erek metin oluşturabilmek amacıyla yeterli bir aktarım yapabilmesi kaynak ve erek

kültür bilgisine de bağlıdır. Çünkü kültürel unsurların uyarlanması süreci sadece her iki kültüre hâkimiyet ile mümkündür. Ayrıca, belirli bir özel alan bağlamındaki metni aynı bağlamda erek dile dönüştürmek için her ne kadar konunun uzmanı kadar olmasa da çeviri eylemini gerçekleştirebilecek kadar konu ile ilgili uzmanlık bilgisine sahip olmak önemlidir. Bu da çevirmen adaylarının çeviri öğretimi süresince kazanacakları dildışı alt-edinç ile mümkündür.

Çeviri bilgisi alt-edinci: Bu alt-edinç, genel anlamda çevirinin doğası ile ilgili olan bilgi olarak tanımlanabilir. Çevirinin ne olduğu ve çevirmenlik mesleğinin boyutları bu bilgi kapsamında değerlendirilen konular arasındadır. Çeviri bilgisi alt-edinci kapsamında görülen bilgilerin kapsamı şu şekilde sıralanabilir: çevirinin işlevi, çeviri eyleminde yer alan süreçler, çeviride kullanılan yöntem ve stratejiler, çeviride karşılaşılan sorunlar, profesyonel çeviri uygulamaları, çeviri sektörü (müşteri portföyü, hedef kitle). Bu türdeki bilgilerin kazandırılması çevirmenin gerçekleştirdiği eylemi üst düzeyde bir farkındalıkla yürütmesini sağlar. Farkındalık ise gerçekleştirilen faaliyetin niteliğini artıran en önemli etkenlerden birisidir.

Araçsal alt-edinç: Araçsal sözcüğü ile ifade edilen kavram, belgelendirme ve bilgi/iletişim teknolojilerinin çeviri sürecinde kullanımını kapsamaktadır. Belgelendirme boyutunda çeviri eylemi sırasında kullanılan her türlü sözlük, ansiklopedi, dilbilgisi kitapları, imla kılavuzları ve koşut metinler örnek olarak verilirken, bilgi/iletişim teknolojileri ile ifade edilen araçlar ise elektronik bütüncü, bilgisayar yazılımları ve donanımları şeklinde örneklendirilebilir (PACTE, 2003: 59). Bu tür araçların kullanımı çevirinin niteliğini artırmakla kalmayıp çevirmene zaman açısından da oldukça fayda sağlamaktadır.

Stratejik alt-edinç: Çeviri sürecinin etkililiği sağlama ve çeviri sırasında karşılaşılan sorunlarla ilgili yönetsel bilgi stratejik alt-edinç kapsamında görülmektedir. Bir diğer ifadeyle, bu alt-edinç çeviri sürecinin yönetimiyle ilgili bilgiler bütünü olarak tanımlanabilir. Stratejik alt-edinç, çeviri sürecinin tamamını kontrol eder ve diğer alt-edinçlerin birbiri ile etkileşimini sağlar. PACTE'ye (2003: 59) göre, stratejik alt-edince sahip olan bir çevirmen, bu alt-edinç sayesinde, çeviri sürecini planlar, en uygun yöntemi seçerek çeviri projesini yürütür, çevirinin amacı doğrultusunda sürecin tamamını ya da belirli bir kısmını değerlendirir, diğer alt-edinçleri gerektiği zamanlarda etkinleştirir,

herhangi bir alt-edincin etkisiz kalması halinde durumu telafi eder, çeviri sorunlarını tespit eder ve bu sorunların çözümü için gereken stratejileri uygulamaya koyar.

Psiko-fizyolojik bileşenler: Bilişsel ve davranışsal bileşenlerin çeşitli türleri ile birlikte psiko-motor sistemler çeviri edincinin son alt-edincini oluşturan öğelerdir. Bu bileşenler hafıza, algı, dikkat ve duygu gibi bilişsel olgular; entelektüel merak, azim, titizlik, eleştirel ruh hali, özgüven, yeteneklerin farkındalığı ve motivasyon gibi davranışsal durumlar; yaratıcılık, akıl yürütme, analiz etme ve sentez yapma gibi beceriler şeklinde sınıflandırılabilir.

İki dil bilen insanların geniş bir dünya bilgisi ile bu dillerin dilsel ve kültürel bilgisine hâkim olmaları onların yeterli çeviri yapabilmeleri için yeterli değildir. Bu düşünceden hareketle araştırmalarını yürüten PACTE grubu çevirmenin çeviri edincine özgü olarak kabul edilen stratejik, araçsal ve çeviri bilgisi gibi alt-edinçleri de edinmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu sebeple, bir takım görgül ve deneysel yöntemlerle çeviri edincinin tanımını yaparak onu biçimlendiren alt-edinçleri ortaya koymuşlardır. Bu alt-edinçlerin merkezinde ise stratejik alt-edinç yer almaktadır. Bu alt-edinç baskın bir pozisyonda yer alır çeviri edincini oluşturan diğer alt-edinçlerin etkileşimini sağlayarak çeviri sürecinin bütüne yön verir.

PACTE (2003: 60) geliştirdikleri çeviri edinci modelinin, zamanla ortaya çıkabilecek olan ihtiyaçlar doğrultusunda tekraren güncellenmeye muhtaç olduğunu vurgulamıştır. Yukarıda sunulan çeviri edinci modelinin çok daha fazla ve çeşitli deneyler ya da analizler aracılığıyla değişkenlik gösterebileceği düşünülmektedir. Onlara göre, çeviri edincinin tanımlanması ve nasıl işlediğinin belirlenmesi, profesyonel çevirmenler yetiştirmek amacıyla tasarlanan çeviri öğretim programlarının daha verimli müfredatlar üzerine temellendirilmesinin etkili yollarından biridir.

2.2.2. TransComp Çeviri Edinci Modeli

Uzun süreli ve süreç odaklı planlanmış olan TransComp araştırma projesi, 2007 yılında Universitat Graz'da FWF'nin (Avusturya Bilim Fonu) desteğiyle başlamıştır. Projenin amacı, çeviri edincini ve onu oluşturan bileşenleri tanımlayarak çeviri öğretimi kapsamında oluşturulacak olan müfredatlara ışık tutmaktır. 3 yıldan fazla süren projede, 12 çeviri öğrencisi ve 10 profesyonel çevirmenin çeviri edinçleri ve gelişim süreçleri

analiz edilerek kıyaslanmıştır. Görgül deneyler aracılığıyla elde edilen veriler ışığında daha önceden geliştirilen çeviri edinci modelleri güncellenmeye çalışılmıştır. Projede yer alan araştırmacılardan birisi olan Susanne Göpferich, çeviri edinci modelini geliştirirken Hönig (1995) ve PACTE (2003) tarafından tasarlanan çeviri edinci modellerinden faydalanmıştır. Göpferich'in (2009: 21-23) çeviri edinci modeli aşağıdaki bileşenlerden oluşmaktadır:

- En az iki dilde iletişim edinci,
- Alan edinci,
- Araçlar ve araştırma edinci,
- Çeviriyle ilgili alışkanlıkları etkinleştirme edinci,
- Psiko-motor edinç,
- Stratejik edinç ve motivasyon.

En az iki dilde iletişim edinci: Bu alt-edinç türü PACTE'nin çeviri edinci modelinde yer alan iki dillilik alt-edinci ile eşdeğer olarak tanımlanmaktadır. Her iki dile ait olan sözlüksel, dil bilgisel ve edimsel bilgi birikimi bu alt-edinç temelinde değerlendirilmektedir. Kendinden önceki modellerde ifade edilenden farklı olarak, edimsel bilgi her iki kültürdeki biçim ve duruma-özü gelenekleri de içinde barındırmaktadır. Kendi içinde iki boyutta ele alınan bu edincin kaynak dildeki iletişim boyutu kaynak metnin algılanması ile ilişkiliyken, erek dil boyutu üretilecek olan erek metnin niteliği üzerine temellendirilmektedir. Bu noktada vurgulanan konu erek dil algılama sürecinin ihmal edilmemesidir. Çünkü bu sayede, kaynak dilde bulunan birimler erek dildeki karşılıklarıyla anlamsal düzlemde değerlendirilmektedir.

Alan edinci: PACTE grubunun çeviri edinci modelindeki dildışı alt-edinçle benzerlik gösteren alan edinci, genel dünya bilgisi ve özel alanlara özü olan bilgiyi temsil etmektedir. Bu edinç kaynak metnin anlaşılması ve erek metnin üretilmesi bağlamında etkin olan bilgi türlerini içermektedir. Ayrıca, alan edinci bileşeni, çeviride anlam bütünlüğünü sağlamak amacıyla hangi bilgiye ihtiyacın olduğunu tespit ederek belirlenen bilgi boşluklarının tamamlanmasında etkin rol oynamaktadır.

Araçlar ve araştırma edinci: Çeviriye ilişkin geleneksel ve elektronik araçları kullanabilme kabiliyeti olarak tanımlanan bu edinç PACTE grubunun araçsal alt-edinci ile kapsam açısından örtüşmektedir. Geleneksel ve elektronik araçlar ise sözlükleri,

ansiklopedileri, terim bankalarını, veri tabanlarını, koşturucu metinleri, arama motorlarının ve elektronik bütüncülerin kullanımını, sözcük işlemcilerini, terminolojiyi, çeviri yönetim sistemlerini ve makine destekli çeviri programlarını kapsamaktadır. Bütün araçların kullanımı ve bu araçlar aracılığıyla ihtiyaç duyulan bilgilerin araştırılabilmesi araçlar ve araştırma edincini ortaya çıkaran unsurlardır.

Çeviriyle ilgili alışkanlıkları etkinleştirme edinci: Çeviri eylemi belirli stratejilerin gereken zamanlarda etkinleştirilmesiyle yürütülen bir süreçtir. Kaynak metinde yer alan bilginin, erek dildeki karşılığına aktarımı için gereken işlemlerin uygulamaya konulması belirli bazı bilgi ve beceriler sayesinde gerçekleşmektedir. Hönig'in (1995: 51) mikro-stratejiler olarak tanımladığı bu bilgi ve beceriler bütünü Göpferich (2009: 21) çeviriyle ilgili alışkanlıklar şeklinde ifade etmiş ve bu alışkanlıkların etkinleştirilmesini ise çeviri edincini oluşturan bir alt bileşen olarak açıklamıştır.

Psiko-motor edinç: Çeviri sürecinde gerçekleşen okuma ve yazma eylemleri için çevirmenin ihtiyaç duyduğu psiko-motor beceriler bu edinç türü altında ele alınmaktadır. Çeviri öğretimi süresince çevirmen adayının psiko-motor edinci ne kadar çok gelişirse, çeviri eylemi sırasında o kadar az bilişsel kapasiteye ihtiyaç duyar ve bu da çevirmenin farklı bilişsel işlemlere odaklanmasını sağlar. Bu sayede çevirmen, karşılaşacağı sorunların üstesinden gelmek için daha az çaba ve zaman sarf etmek durumunda kalır.

Stratejik edinç ve motivasyon: PACTE'nin çeviri edincini oluşturan stratejik alt-edinç ve Göpferich (2009: 22) tarafından öne sürülen stratejik edinç ve motivasyon aynı bağlamda ele alınabilir. Stratejik edinç, çeviri edincini oluşturan diğer alt bileşenlerin işleyişini sağlayan bir üst-bilişsel edinç olarak nitelendirilmektedir. Bu edinç türü çeviri sürecinin tamamına hâkimdir ve öteki alt-edinçlerin hiyerarşik bir düzende etkinleştirilmesini sağlamaktadır.

TransComp projesi kapsamında tasarlanan çeviri edinci modelinde çeviriye özgü olarak nitelendirilebilecek stratejik edinç, çeviriyle ilgili alışkanlıkları etkinleştirme edinci ve araçlar ve araştırma edinci bileşenleri üzerinde diğerlerine göre daha fazla odaklanıldığı açık bir şekilde görülmektedir. Çünkü bahsedilen bu edinçler, herhangi bir çeviri öğretim programına dâhil olmamış iki dillilerde bulunabilecek diğer alt-edinçler farklılık göstermektedir.

Özetle, araştırma projeleri tarafından yürütülmüş olan çeviri edinci modeli geliştirme çalışmaları, bireysel çeviri edinci modellerinin oluşturulmasına kıyasla daha uzun süreli çalışmalarda görgül ve deneysel uygulamalarla elde edilmiş veriler ışığında oluşturulması bakımından farklılık göstermektedir. PACTE ve TransComp çeviri edinci modelleri birbirini tamamlayan nitelikte yürütülmüş olan araştırmalardır. Ayrıca, her iki projenin de temel amacı çeviri öğretiminin niteliğini artıracak müfredatların oluşturulmasını ve uygulamadaki derslerin ise çeviri edincini oluşturan bileşenler açısından tekrar gözden geçirilmesini sağlamaktır.

2.3. Sektör Odaklı Çeviri Edinci Modelleri

Çeviri öğretimi çeviribilimin uygulama alanında yer almasına rağmen, nitelikli bir çeviri edinci geliştirmek amacıyla genellikle çevirmen eğitimcilerinin ve çeviribilim araştırmacılarının görüşlerine başvurulmuştur. Oysaki çeviri öğretiminin temel amacı çeviri sektörüne nitelikli eleman yetiştirmektir. Bu sebeple, çeviri öğretim programlarının temel taşı olarak kabul edilen çeviri edinci modelinin oluşturulmasında göz önünde bulundurulması gereken en büyük etken çeviri sektörünün beklentileri olmalıdır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte üretimin artması, üretilen ürünlerin daha geniş kitlelere ulaştırılabilmesi için genelde ülkelerin özelde de üreticilerin uluslararası bir boyuta dönüşmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu da nitelikli çevirmene olan ihtiyacı artırmıştır. Nitelikli çevirmene olan ihtiyaç beraberinde nitelikli çeviri öğretim programlarının nasıl tasarlanması gerektiği konusunu tartışmaya açmıştır.

Sadece çeviribilim araştırmacılarının ya da çeviri öğreticilerinin görüşleriyle sınırlı kalmadan çeviri sektörünün de beklentilerini karşılayabilmek amacıyla bazı çeviri edinci modellerinin geliştirilmesi planlanmıştır. İlgili alan yazın incelendiğinde, çeviri sektörünün ihtiyaçları üzerine temellendirilmiş bazı çeviri edinci modellerine rastlanılmıştır (European Master's in Translation [EMT], 2009; European Committee for Standardization [CEN], 2007). Daha önceki çeviri edinci modellerinde olduğu gibi, çalışmanın bu bölümünde çeviri sektörü kapsamında hazırlanmış olan modeller ve onları oluşturan bileşenler irdelenecektir.

2.3.1. EMT Çeviri Edinci Modeli

EMT olarak tanımlanan proje, Avrupa Komisyonu ve çeviri alanında yüksek lisans düzeyinde programlara sahip olan yükseköğretim kurumları arasında yapılan bir ortaklıktır. Bu ortaklık projesinin temel amacı çeviri öğretiminde kalite standartlarının yapılandırılması kapsamında önerilerde bulunmaktır. 2007 yılında, çeviri öğretiminin niteliğini artırmayı hedefleyen çalışmalar yapılması için Avrupa Komisyonu DGT (Directorate General for Translation = Çeviri Genel Müdürlüğü) tarafından bir uzman grubu oluşturulmuştur. Bu uzman grubunda çeviribilim alanında çalışmaları olan 9 araştırmacı yer almıştır.

EMT uzman grubu çeviri öğretim programlarının tasarlanmasında yönlendirici unsur olarak kabul edilen edinç kavramının tanımını yapmış ve çeviri edincini oluşturan bileşenlerin neler olduğunu gösteren bir çerçeve belirlemiştir. Ancak bu çerçeve çeviri programlarında görev alan eğitimcilerin ya da çeviribilim alanında çalışmalar yürüten araştırmacıların görüşleri ve beklentileri doğrultusunda hazırlanmamıştır. Bu model çeviri sektörünün nitelikli bir çevirmenden beklentilerinin neler olduğu konusu üzerine geliştirilmiştir.

EMT uzman grubunun çeviri edinci oluşturmak amacıyla yaptığı edinç tanımı ise şu şekildedir: Edinç, belirlenmiş koşullar altında bir eylemi gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duyulan beceri, bilgi, davranış ve yöntem yumağıdır. Çeviri edinci ise işlevsel aşamada birbirine bağlı 6 edincin toplamından meydana gelmektedir. Her bir edinç ise çeviri bağlamında gerekli olan belirli alt bileşenlerden oluşmaktadır. EMT (2009:4) uzman grubunun çeviri edincini meydana getiren edinçler aşağıda listelenmiştir.

- Çeviri hizmeti sağlama edinci,
- Dil edinci,
- Kültürlerarası edinç,
- Bilgi madenciliği edinci,
- Konu edinci,
- Teknolojik edinç.

EMT uzman grubu adına Yves Gambier tarafından kaleme alınmış olan “Competences for professional translators, experts in multilingual and multimedia communication” başlıklı çalışmada, yukarıda sıralanan edinçleri meydana getiren alt-bileşenler tablo

halinde sunulmuştur. Bu çalışmada da bu alt bileşenler edinilen kaynakta verildiği şekilde listelenecektir (EMT, 2009: 4-7).

Çeviri hizmeti sağlama edinci: Bu edinç, kişilerarası ve üretim olmak üzere iki farklı boyutu içermektedir. Her iki boyuta ait olan özellikler şunlardır:

Kişilerarası boyut aşağıdaki özelliklerden meydana gelmektedir;

- Çevirmenin toplumsal rolünün farkında olmak,
- Pazarın gereksinimlerini ve iş profillerinin nasıl takip edileceğinin bilincinde olmak,
- Mevcut ve potansiyel müşterilerle görüşmeleri ayarlayabilmek,
- Müşteriyle müzakere edebilmek (son teslim tarihleri, tarifeler/faturalandırma, çalışma koşulları, bilgiye erişim, sözleşme, haklar, sorumluluklar, çeviri şartnameleri, ihale şartnameleri vb.)
- Müşterinin, erek kitlenin ve diğer paydaşların gereksinimlerini ve amaçlarını tanımlayabilmek,
- Zamanını, stres düzeyini, çalışma sürecini, bütçeyi ve devam eden eğitimi (çeşitli edinçleri güncellemek) planlayabilmek ve yönetebilmek,
- Sunulan hizmetlerin ve bunların katma değerinin nasıl belirleneceğini ve hesaplanacağını bilmek,
- Talimatlara, son teslim tarihlerine, taahhütlere, kişilerarası edince, ekip organizasyonuna uyum sağlayabilmek,
- Bir çeviri hizmetinin sağlanması için geçerli olan standartları bilmek,
- Meslek etiğine uyabilmek,
- çok dilli durumlar da dâhil olmak üzere, diğer uzmanlarla ve bir proje başkanıyla baskı altında bile olsa çalışabilmek,
- Zaman zaman sanal bir ekibi de içerebilen takımın üyesi olarak çalışabilmek,
- Öz-değerlendirme (alışkanlıklarını sorgulamak, yeniliklere açık olmak, kaliteyle ilgilenmek, yeni durumlara/koşullara uyum sağlamaya hazır olmak) yapabilmek ve sorumluluk alabilmek.

Üretim boyutunun bileşenleri şunlardır;

- Müşterinin talebine (örneğin amaca ve çeviri durumuna) uygun bir çeviri sunabilmek,
- Bir belgenin çevirisi için gereken aşamaları ve uygulanacak stratejileri belirleyebilmek,
- Çeviri sorunlarını tanımlayabilmek, değerlendirebilmek ve uygun çözümler geliştirebilmek,
- Çeviri kararlarını gerekçelendirebilmek,
- Uygun olan üst dilde uzmanlaşabilmek (birisinin işi, stratejileri ve kararları hakkında konuşabilmek),
- Son okuma yapabilmek ve düzeltme yapabilmek (son okuma ve düzeltme için gereken teknikler ve stratejiler konusunda uzmanlaşabilmek),
- Kalite standartlarını oluşturabilmek ve takibini yapabilmek.

Dil edinci: EMT uzman grubunun dil edincinin özellikleri aşağıdaki şekilde listelenebilir;

- A dilinin ve diğer çalışma dilinin (B, C) dil bilgisel, sözcüksel, dilsel yapılarını ve yazım ve dizgi geleneklerini anlayabilmek,
- A ve B dilindeki aynı yapıları ve gelenekleri kullanabilmek,
- Dildeki değişikliklere ve gelişmelere duyarlı olabilmek.

Kültürlerarası edinç: Bu edinç toplum-dilbilimsel ve metinsel boyutlar arasındaki benzerlikler ve zıtlıkları içermektedir. Her iki boyut farklı bileşenlerden oluşmaktadır.

Toplum-dilbilimsel boyut özellikleri aşağıdaki gibidir;

- Sosyal, coğrafi, tarihsel ve biçimsel nedenlerden kaynaklanan dil farklılıklarının işlevini ve bu farklılıklarda türetilen anlamı tanıyabilmek,
- Sözlü olmayan unsurlar da dâhil olmak üzere belirli bir toplulukla ilgili etkileşim kurallarını belirleyebilmek,
- Belge (yazılı) veya konuşma (sözlü) için belirli bir duruma uygun söylem geliştirebilmek.

Metinse boyutu oluşturan bileşenler ise şu şekilde listelenebilir;

- Herhangi bir metnin makro yapısını ve genel tutarlılığını çözümleyebilmek,
- Bir metnin ön varsayımlarını, imalarını, kalıplarını ve metinler arası doğasını kavrayabilmek,
- Anlama ile ilgili sorunları tespit edebilmek ve bu sorunlar için çözüm stratejileri geliştirebilmek,
- Metinde yer alan temel bilgileri çıkarabilmek ve özetleyebilmek,
- Metinde temsil edilen kültürlere uygun unsurları, değerleri ve göndermeleri tanımlayabilmek,
- Kültürel unsurları ve yazım yöntemlerini bir araya getirebilmek ve bunları kıyaslayabilmek,
- Tür ve söz bilimsel standartlara uygun bir metin oluşturabilmek,
- A ve B dillerinde hızlı ve yeterli bir şekilde taslak oluşturabilmek, yeni söylem geliştirebilmek, yeniden yapılandırabilmek ve düzenleme yapabilmek.

Bilgi madenciliği edinci: EMT uzman grubunun bilgi madenciliği edinci kapsamında öne sürdüğü özellikler aşağıdaki şekilde ifade edilebilir;

- Bilgi ve belge gereksinimlerini belirleyebilmek,
- Belge ve terminoloji araştırmaları için gereken stratejileri geliştirebilmek (uzman görüşü almak da dâhil),
- Bir görev için gerekli olan bilgileri (belge, terminoloji, ifade bilgisi) ayıklamak ve işleyebilmek,
- İnternette veya başka herhangi bir ortamda erişilebilen belgeler için ölçütler geliştirebilmek (belge kaynaklarının güvenilirliğini değerlendirebilmek),
- Araçları (terminoloji yazılımı, elektronik bütüncü, elektronik sözlükler) ve arama motorlarını etkin bir şekilde kullanabilmek,
- Kendi belgelerini arşivleme konusunda uzmanlaşabilmek.

Konu edinci: Aşağıdaki özellikler konu edincini oluşturan temel özelliklerdir;

- Bir metnin konusunu daha iyi anlamak için uygun bilgileri arayabilmek (bkz. Bilgi madenciliği edinci)

- Uzmanlık alanları ve uygulamalarla ilgili bilgi birikimini genişletebilmek,

- Merak, analiz ve özet gibi olgulardan oluşan bir ruh hali geliştirebilmek,

Teknolojik edinç: EMT uzman grubu tarafından tasarlanan çeviri edinci modelinin son bileşeni olan teknolojik edince ait özellikler şunlardır;

- Düzeltme, çeviri, terminoloji, düzen ve belgesel araştırma bakımından yardım sağlayabilecek bir dizi yazılımı (metin işleme, yazım ve dilbilgisi denetimi, internet, çeviri belleği, terminoloji veri tabanı, ses tanıma yazılımı) etkin ve hızlı bir şekilde kullanabilmek,

- Veri tabanı ve dosya oluşturabilmek ve bunları yönetebilmek,

- Özellikle multimedya ve görsel-işitsel materyallerin çevirisi için yeni araçlara uyum sağlayabilmek,

- Çeşitli formatlarda ve farklı teknik ortamlar için çeviri yapabilmek,

- Makine çevirisinin imkân ve sınırlarının bilincinde olmak (EMT, 2009: 4-7).

Şimdiye kadar irdelenmiş olan çeviri edinci modelleriyle kıyaslandığında, EMT uzman grubunun geliştirdiği model konu, dil, kültür, teknoloji ve bilgi madenciliği odaklı edinçler bakımından benzerlik göstermesine rağmen, sektör beklentileri kapsamında geliştirildiği için çeviri hizmeti sağlama edinci şeklinde adlandırılmış farklı bir bileşene de sahiptir. Kendisini oluşturan özellikler incelendiğinde, bu modelin sektör ihtiyaçları ekseninde oluşturulduğunu göstermektedir. Çeviri edincinde yer alan bütün alt-edinçler birbiri ile etkileşim içinde işlev görmektedir.

2.3.2. Avrupa Çeviri Hizmetleri Kalite Standardı Çevirmen Edinci Modeli

Çok dilli bir oluşum olan Avrupa Birliği'nin her alanda eşitlik ilkesi temelinde üye ülkelerin dillerine yapılacak olan çeviriler büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda nitelikli ve yeterli çeviri hizmetleri sunabilmek amacıyla çeviri sürecini ve koşullarını belirlemeye yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan birisi de Avrupa Standartlar Komitesi (CEN) tarafından desteklenmiş olan Avrupa Çeviri Hizmetleri Kalite Standardıdır (European Quality Standard for Translation Services).

2006 yılında Brüksel’de yayınlanan bir çalışma ile gerek Avrupa Birliği’nde yapılan gerekse de çeviri sektöründe yürütülen çeviriler için bir kalite standardı yayınlanmıştır (CEN, 2006). Bu çalışma kapsamında, nitelikli bir çeviri hizmeti sunabilmek için çeviri sektörünün çevirmenden beklentilerinin neler olduğu belirtilmiştir. Çeviri hizmeti; çevirinin yapılması, yapılan çevirilerin düzeltilmesi ve denetlenmesi gibi aşamalardan meydana gelen bir süreç olarak kabul edilmektedir (CEN, 2006: 6). Çeviri Hizmetleri Sağlayıcı olarak tanımlanan çeviri hizmeti veren kurum ya da kişilerin belirli yükümlülükleri bulunmaktadır. Nitelikli bir çeviri hizmeti sağlayabilmek için bir çevirmenin bazı edinçlere sahip olması gerekmektedir. CEN (2006: 6-7) tarafından hazırlanan raporda bir çevirmenin ihtiyacı olan edinçler şu şekilde listelenmiştir.

- Çeviri edinci,
- Kaynak dilde ve erek dilde dilbilimsel ve metinsel edinç,
- Araştırma, bilgi edinme ve işleme edinci,
- Kültürel edinç,
- Teknik edinç.

Çeviri edinci: Çeviri edinci, çevirmenin erek dil dizgesinin kurallarını göz önde bulundurarak ve çeviri kapsamında kendisine verilen yönergelere uyararak kaynak metindeki anlamı erek dile aktarmak amacıyla erek metin üretebilme yetkinliği olarak tanımlanmaktadır. Çevirmenin bu süreçte, erek kitlenin özelliklerine, çeviride bulunan terminolojiye ve dil bilgisel kurallara, biçimden tutun da yerel özelliklere kadar çok çeşitli konuya dikkat etmesi gerekmektedir. Ayrıca çevirmen, tamamladığı bir çeviri ürününü titizlikle kontrol etmeli ve ihtiyaç halinde gereken düzeltmeleri yapabilmelidir.

Kaynak dilde ve erek dilde dilbilimsel ve metinsel edinç: İster kaynak isterse de erek dilde olsun içeriği anlamak için çevirmenin dilbilimsel edince sahip olması gerekmektedir. Çeviri süreci kaynak dildeki metnin anlaşılması ve erek dilde yeni bir metin üretme süreci olarak tanımlanıyorsa, çevirmenin hem kaynak hem de erek dilin dilbilimsel parametrelerine hâkim olması bir zorunluluk olarak görülmektedir. Metinsel edinç ise çeviri açısından beklenen kaliteyi sunabilmek amacıyla standart metinlerden uzmanlık metinlerine kadar olan bütün metin türleri hakkında bir farkındalığı gerektirir. Çünkü çevirmen çeviri stratejisini belirleme noktasında metnin türü önemli bir rol oynamaktadır. Edebi bir metin çevirisinde uygulanacak olan çeviri stratejisi ile kullanım

kılavuzu çevirisi bağlamında çevirmen tarafından kullanılacak olan çeviri stratejisi aynı olmayacaktır. Çeviriyi amacına ulaştırabilmesi için çevirmenin ilgili metin türlerinin özelliklerini bilmesi şarttır.

Araştırma, bilgi edinme ve işleme edinci: Çevirmenin kaynak metni çözümlemek ve erek metni üretmek için daha önce söz edilen edinçlere ek olarak uzmanlık bilgisine de ihtiyacı vardır. Her konu ile ilgili olan özel alan bilgisine sahip olmak mümkün olmadığı için çevirmenin bu bilgilere nasıl erişeceğini bilmesi çeviri sürecini verimli bir şekilde tamamlamaya yardımcı olacaktır. Çevirmen hangi bilgiyi nerede ve nasıl araştıracağını bilmelidir. Bilgi edinme sürecinde ise araştırma araçlarının etkili ve hızlı bir biçimde kullanılabilmesi çevirmenin işini kolaylaştıracaktır. Bilgi edinme sürecinde yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen verilerin ihtiyaçlar kapsamında işlenmesi de önem arz etmektedir. Çevirmen ihtiyacı olan bilgiye erişebilme ve onu işleyebilme noktasında uygun stratejiler geliştirebilmelidir.

Kültürel edinç: Çeviribilim alanında yapılan çalışmalar sayesinde çevirinin dilsel bir aktarım olmaktan öteye geçerek aynı zamanda da kültürel bir aktarım süreci olduğu görülmüştür. Çevirmenin her iki dilin (kaynak ve erek) barındırdığı kültürel unsurları bilmesi bu aktarımı gerçekleştirmesini sağlayacaktır. Kültürün hem genel hem de yerel özelliklerinin bilinmesi, kültürde yer alan standartların farkında olunması ve kültürel sistemlerdeki değerlerin neler olduğuna dair kapsamlı bilgi birikimine sahip olunması kültür edincini oluşturan bileşenler olarak sıralanabilir.

Teknik edinç: Çevirilerin profesyonel şekilde hazırlanması ve çeviri metnlerinin hazırlanması için etkinleştirilen beceriler teknik edincin içeriğini oluşturmaktadır. Çeviri eylemi sırasında ihtiyaç duyulan ve kullanılan araçların tamamına yetkinlik çevirmenin teknik edinci sayesinde işlevsellik kazanmaktadır. Çevirmenin çeviriye yardımcı araçların neler olduğu, hangi faydayı sağladıkları, ne zaman ve nasıl kullanabilecekleri hakkındaki bilgi birikimi teknik edinç çerçevesinde kabul edilen bileşenlerdir.

CEN tarafından geliştirilen edinç modelinin diğerlerinden ayrıştığı temel nokta onun çeviri sektöründeki paydaşların çoğunluğu ile iş birliği içerisinde tasarlanmış olmasıdır. Kalite odaklı standartlaştırma girişimi olarak görülmektedir. Çeviri öğretimi sunan kurumların bu modelden bazı çıkarımlar yapması etkili müfredatlar oluşturmalarında oldukça faydalı olacaktır. Bu model önerisinden çıkartılması gereken bir başka tartışma

konusu ise CEN'in edinç modelinin adından da anlaşılacağı üzere, çeviri edinci ve çevirmen edinci kavramlarının daha etraflıca irdelenmesi gerekliliğidir.

3. BÖLÜM: ÇEVİRMEN EDİNCİ MODELLERİ VE ALAN YAZIN DEĞERLENDİRMESİ

Bu bölümde çalışmanın ana konusunu oluşturan çevirmen edinci kavramından bahsedilecektir. İlk olarak, çeviribilim alanında birçok araştırmacı tarafından incelenmiş olan çeviri edinci ve çeviri edincine kıyasla üzerine çok daha az çalışma yapılmış olan çevirmen edinci kavramı (Yıldız, 2020: 1000) karşılaştırılacaktır. Daha sonra, çevirmen edinci bağlamında çeşitli araştırmacıların öne sürdüğü bazı modellerden bahsedilerek onları oluşturan alt-bileşenlerin neler olduğu ayrıntılarıyla irdelenecektir. Son olarak, sektör beklentileri doğrultusunda bir çevirmen edinci modeli tasarlanmasına yönelik bilgiler verilecektir.

3.1. Çeviri ve Çevirmen Edinci Modelleri

Çeviri edincinin tanımı ve onu oluşturan alt bileşenlerle alakalı yürütülmüş olan çalışmalar (Neubert, 2000; Schaffner, 2000; PACTE, 2000; 2003; Yazıcı, 2007; Erüz, 2008; Göpferich ve Jääskeläinen, 2009) çeviriyi iki metin arasında farklı boyutlarda gerçekleşen bir aktarım olarak ele almışlar ve konuya dair araştırmacı bakış açısıyla model önerilerinde bulunmuşlardır. İlgili alan yazın incelendiğinde, çeviribilim araştırmacıları tarafından tasarlanan modeller arasında bazı benzerlikler olduğu gibi, her modelin kendine has bir alt bileşeninin de olduğu görülmektedir.

Çeviri bir hizmettir ve oldukça da geniş bir sektöre sahiptir. Bu nedenle, çeviriye sadece çeviribilimsel bir bakış açısıyla yaklaşmak onu sınırlandırmaktan öteye geçmeyecektir. Çeviriyi profesyonel bir meslek dalı olarak ele alan çalışmalar (EMT, 2000; 2003; CEN, 2006) geliştirdikleri modellerde öne sürdükleri alt bileşenler aracılığıyla çevirinin çok boyutlu bir aktarım olmaktan öteye geçtiğini göstermektedir. Çevirmenin çeviri eyleminin gerekliliklerini yerine getirmekle kalmayıp gerek işveren gerekse de hedef alıcı doğrultusunda bazı sorumluluklarının da olduğu görülmüştür. Sektör odaklı bir yaklaşımla geliştirilen bir çalışma olan CEN (2006: 7), çeviri sağlayıcısı olarak görülen çevirmenin öğretim sürecinde çeviri edinci kavramını çevirmen edinci olarak tanımlamıştır. Bu duruma gerekçe olarak da çevirinin sadece çeviri odaklı değil aynı zamanda da sektör odaklı bir kavram olduğunu öne sürmüştür.

Bu araştırmanın temel amacı sektör beklentileri kapsamında güncel bir çevirmen edinci modeli geliştirmektir. Dolayısıyla, ilgili alan yazında daha önceden önerilmiş olan çevirmen edinçleri ve onları oluşturan alt bileşenler irdelenecektir. Çevirmen edinci modelleri onları oluşturan bileşenler açısından değerlendirildiğinde, veri toplama sürecinde kullanılacak olan görüşme sorularına yön verecektir. Yapılan analizlerin çalışmanın sonunda elde edilecek olan veriler ışığında tasarlanacak modele de ışık tutacağı düşünülmektedir.

3.2. Çevirmen Edinci Kapsamında Model Önerileri

Çeviri sürecinin alan yazında çeviri edinci başlığı altında geliştirilen modellerde yer alan bilgi ve beceriler ile sınırlı olmadığı düşüncesiyle, çeviribilim alanında çalışmaları olan bazı araştırmacılar çeviri sürecini çok boyutlu olarak ele almışlar ve çevirmen edinci kavramını tartışmaya başlamışlardır. Çeviri eyleminin çevirmenin kaynak metni çözümleyerek algılaması ve erek metni üretmesi sürecinden ibaret olmadığı varsayımdan hareket eden araştırmacılar, çevirmenlik mesleğinin çeviri edinci modellerinde gösterilen bilgi ve becerilerden çok daha fazlasına ihtiyaç duyduğunu öne sürmüşleridir (Beeby-Lonsdale, 1996; Kiraly, 2013, Eser, 2013; Köktürk, 2020). Daha öncesinde çevirmen edinci konusu ile ilgili bazı girişimler olsa da en kapsamlı ve ilk öneri Donald Kiraly tarafından yapılmıştır. Çeviri pratiği için gerekli olan dilbilimsel, kültürel, uzmanlık ve diğer türden bilgileri edinmenin yanı sıra, Kiraly (2000: 13) çevirmenin, çeşitli dillerin eğitilmiş kullanıcıları, teknik alanlarda uzmanlaşmış bilgi sahibi olanlar ve profesyonel diller arası kavramlar için geleneksel araçların ve yeni teknolojilerin yetkin kullanıcıları gibi bazı toplulukla çalışabilme yetisine de ihtiyaç duyduğunu vurgulamıştır.

Alan yazındaki çeviri edinci model önerilerinde olduğu gibi, çalışmanın bu bölümünde çevirmen edinci adı altında geliştirilen bazı model önerilerine yer verilecektir. Yukarıda bahsi geçen araştırmacıların çevirmen edinci kavramını nasıl tanımladıkları ve çevirmen edinci model önerileri kapsamında gerekli gördükleri bileşenler ayrıntılarıyla irdelenecektir.

3.2.1. Allison Beeby-Lonsdale'nin Çevirmen Edinci Model Önerisi

Beeby-Lonsdale (1996: 91) edinç kavramını çeviri üzerinden değil de bu eylemi gerçekleştiren çevirmen üzerinden ele almıştır. Ona göre, dilbilimciler, edebiyat

kuramcılarını ve çeviri kuramcılarını, iletişim sağlayan herkesi bir anlamda çevirmen olarak kabul eder. Çünkü iletişimciler kodlarını çözümledikleri yazılı ya da sözlü göstergeleri alırlar. Eğer bu çevirmen konumundaki iletişimciler iletişimi sürdürme niyetindeyseler, verecekleri cevabı iletişim sürecindeki diğer katılımcılar tarafından alınacak şekilde kodlamaları gerekir.

Çevirmen edinci modelini iletişim boyutunda inceleyen Beeby-Lonsdale (1996: 92), geliştirdiği modeli İdeal Çevirmen İletişim Edinci (Ideal Translator Communicative Competence) olarak adlandırmıştır. Her ne kadar çevirmenleri bir iletişimci olarak görse de onun iletişim edinci olarak ihtiyaç duyduğu modelde bazı farklılıklar bulunmaktadır. Çevirmen iletişim edinci aşağıda listelenen bileşenlerden oluşmaktadır:

- Dilbilgisi edinci,
- Toplum-dilbilimsel edinç,
- Söylem edinci,
- Aktarım edinci.

Dilbilgisi edinci: Çevirmenin dilbilgisi edinci, kelime dağarcığı, kelime oluşumu, telaffuz, yazım ve cümle yapısı gibi her iki dilin kurallarına ait olan bilgileri kapsamaktadır. Çevirmen bu bilgi donanımı ile ifadelerin gerçek anlamlarını hem anlar hem de karşı tarafa iletebilir. Gerek kaynak metnin çözümlenerek anlaşılması gerekse de hedef kitle için anlaşılır bir erek metin üretimi için bu bilgilere ihtiyaç vardır.

Toplum-dilbilimsel edinç: İfadelerin her iki kültürün durumsal bağlamına uygun bir biçimde anlaşılması ve üretilmesine yönelik bilgi/beceri çevirmenin toplum-dilbilimsel edinci kapsamında değerlendirilir. Daha detaylı olarak betimlenecek olursa, her iki kültür boyundaki bilişsel bağlam, genel sosyo-tarihsel bağlam, biçim, biçem, alan, katılımcıların statüsü, etkileşimin amaçları, çevirinin amacı ve vb. olgular toplum-dilbilimsel edinci oluşturan bileşenler olarak görülmektedir. Çevirmenin çeviri yoluyla yeterli bir iletişim gerçekleştirebilmesi için bütün bu bilgiye sahip olması gerekmektedir.

Söylem edinci: Söylem edinci, her iki dilde farklı türlerde uyumlu sözlü veya yazılı metinler elde etmek için biçim ve anlamı birleştirme becerisi olarak tanımlanabilir. Bu uyum çevirmenin biçimde geliştirdiği bütünlüğe ve anlamda sağladığı tutarlılığa bağlıdır. Biçimdeki bütünlük metnin yorumlanmasını kolaylaştırmak için ifadelerin yapısal olarak birbirine bağlanma şekli olarak tanımlanırken, anlamdaki tutarlılık ise bir metindeki farklı

anlamlar (gerçek anlamlar, iletişimsel işlevler veya sosyal anlam, metinler-arasılık) arasındaki ilişkileri sağlamak olarak ifade edilebilir. Yani, çevirmen hem biçim hem de anlamsal eşdeğerliği sağlama noktasında çeşitli sorumluluklara sahiptir.

Aktarım edinci: Kaynak dilden hedef dile yapılan anlam aktarımını sağlayan ve iletişimi iyileştirmek veya kesintileri telafi etmek için kullanılabilen iletişim stratejilerinin ustalığı aktarım edincinin temelinde yatan beceridir. Aktarımdaki kesintiler ise diğer çevirmenin iletişim edincini oluşturan diğer bileşenlerin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Çevirmen aktarım edinci sayesinde bu sorunların üstesinden gelebilir. O halde çevirmenin aktarım edincinin diğer bileşenleri tamamlayan bir niteliğe sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Beeby-Lonsdale, 1996: 92).

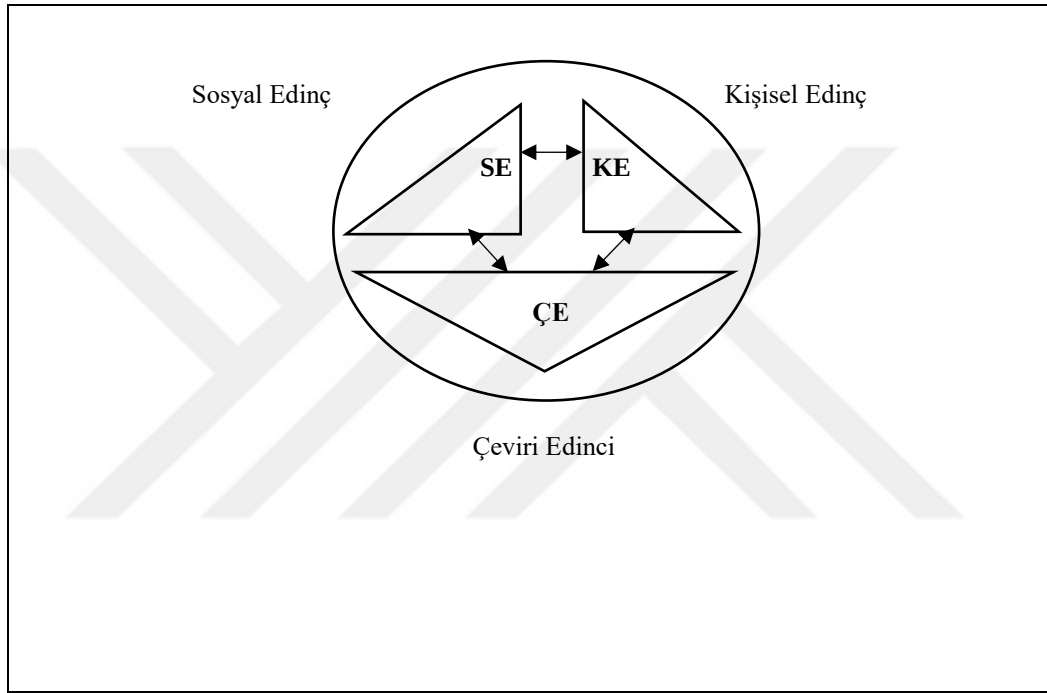
Beeby-Lonsdale çeviriyi bir iletişim olarak görmüş ve dolayısıyla edinç kavramını iletişimin sağlayıcısı olarak kabul edilen çevirmen üzerinden ele almıştır. Tasarladığı çevirmen edinci modeli ve modeli oluşturan bileşenler daha önceden bahsedilen çeviri edinci modellerindekilerle benzerlik gösterse de o çevirideki edinç kavramını çevirmen üzerinden incelemiştir.

3.2.2. Donald C. Kiraly'nin Çevirmen Edinci Model Önerisi

Çevirmen edinci kavramı Donald C. Kiraly tarafından ilk olarak “Çeviriye giden yollar: Pedagoji ve süreç” adlı kitabında dile getirilmiştir. Kiraly (1995: 16) bu terimi (çevirmen edinci) tercih etmesinin nedenini, profesyonel çevirmenin görevinin karmaşık doğasına ve çeviri sürecinde ihtiyaç duyulan dilbilimsel olmayan becerilere vurgu yapmak şeklinde belirtmiştir. Çevirinin bu karmaşık doğasını ve daha önceden çeviri edinci modellerinde sunulan bileşenlerden çok daha fazlasının gerekliliğini varsayarak çok boyutlu bir model tasarlamayı hedeflemiştir. Çeşitli çeviri pazarı anketlerinden elde edilen sonuçlar, birçok çeviri öğrencisinin mezun olduktan sonra özellikle de hızla değişen dil arabuluculuğu alanında ihtiyaç duyacakları kişisel ve kişilerarası beceriler konusunda yeterli eğitim almadığını göstermiştir. Bu gözlemin ardından Kiraly (2006: 68) çevirmen edincinin çok kümeli doğasını ortaya koymayı ve çevirmen öğretimi kapsamında çok yönlü bir yaklaşım geliştirmeyi amaçlamıştır.

3 edinçten oluşan bir üst-edinç olarak değerlendirilen profesyonel çevirmen edinci kapsamında, çevirmenlerin profesyonel çeviri pazarında başarılı olmak için çeviri

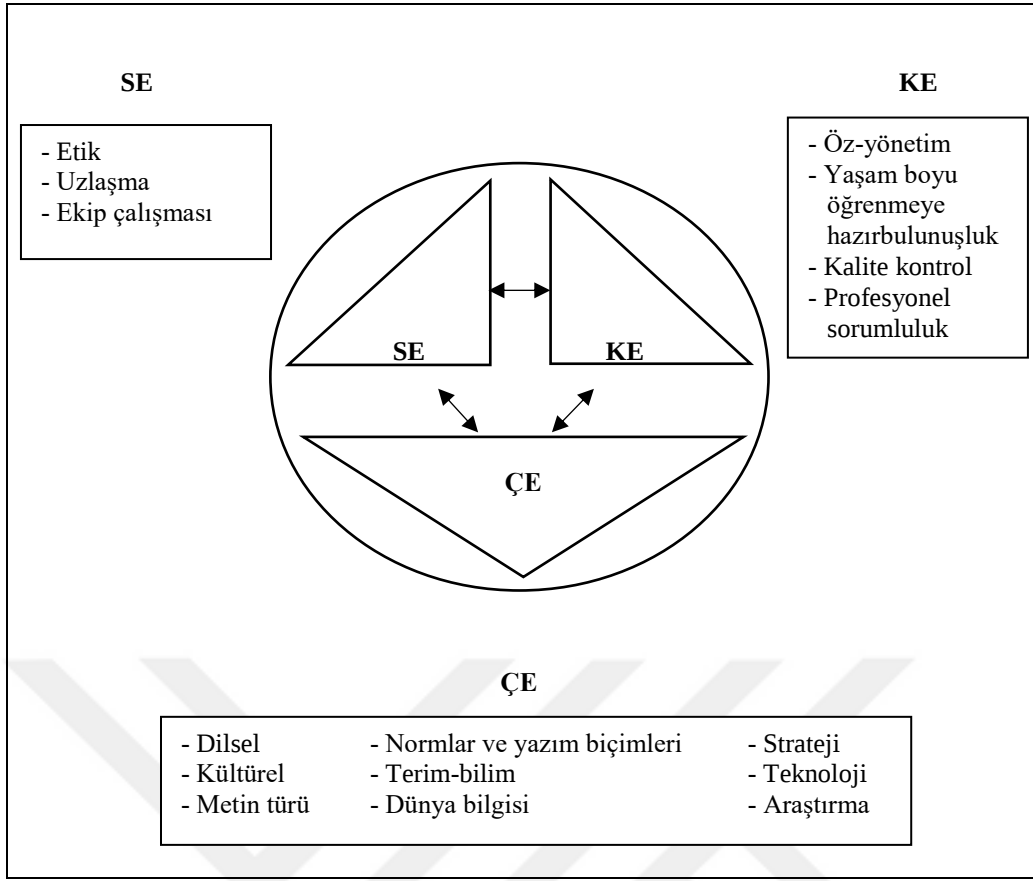
edincinin (ÇE) yanı sıra, kişisel edince (KE) ve sosyal edince (SE) ihtiyacı vardır. Çeviri öğretim programlarını sadece çeviriyle doğrudan ilişkilendirilen çeviri edinci boyutunda tasarlamak çevirmenlerin mezuniyet sonrası profesyonel hayatlarında bazı sorunlarla başa çıkmak zorunda kalmalarına neden olacaktır. Bu zorlukları ortadan kaldırmak amacıyla profesyonel çevirmen edinci kavramını öne süren Kiraly (2006: 75), bu üst-edinci oluşturan diğer 3 alt-kümeyi (edinci) şu şekilde şekillendirmiştir.

Şekil 1: Donald Kiraly'nin Çevirmen Edinci Modeli (2006)

Kaynak: Kiraly, D. (2013). Towards a view of translator competence as an emergent phenomenon: Thinking outside the box (es) in translator education.

“Sosyal Yapılandırmacılığın Ötesinde: Karmaşıklık Teorisi ve Çevirmen Eğitimi” (Beyond Social Constructivism: Complexity Theory and Translator Education) adlı çalışmasında Kiraly (2006: 75) çok kümeli profesyonel çevirmen edinci modelinin temelini atmıştır. Ardından “Yeni Bir Olgu Olarak Çevirmen Edinci Görüşü Üzerine: Çevirmen Eğitiminde Kutunun Dışında Düşünme” (Towards a view of translator competence as an emergent phenomenon: Thinking outside the box(es) in translator education) adındaki araştırmasında ise daha öncesinde geliştirmiş olduğu modeli uygulama aşamasına taşıyarak aşağıdaki biçimde tasarlamıştır (Kiraly, 2013: 202).

Şekil 2: Donald Kiraly'nin Çevirmen Edinci Modeli (2013)

Kaynak: Kiraly, D. (2013). Towards a view of translator competence as an emergent phenomenon: Thinking outside the box (es) in translator education.

Profesyonel çevirmenin çeviri öğretiminden sonraki mesleki yaşamında sadece çeviri eylemi ile ilişkilendirilebilecek bilgi/becerilere ihtiyacı olmadığı aynı zamanda da çevirmenin çok boyutlu bir eğitim almasının gerekliliğine inanan Kiraly, çeviri edincine ek olarak kişisel edinç ve sosyal edinç kavramlarını öne sürmüştür. Sosyal edinç kapsamında çevirmenin mesleki etik, uzlaşma kültürü ve ekip çalışması bakımından tam anlamıyla yetişmiş olması gereklidir. Çeviri eylemini çeviri sektörü kapsamındaki etik kurallar içerisinde yürütmek yürütülen sürecin bir parçasıdır. Bu sebeple, çevirmen adayının öğretim programı süresince mesleki etik kurallarını kazanması sağlanmalıdır. Diğer taraftan, çeviride muhatap olunan paydaşlar (müşteri, işveren vb.) arasında uzlaşma kültürüne uygun bir biçimde hareket edebilme becerisi de önemlidir. Çevirmenin sorumluluk almasını gerektiren durumlarda tarafları ikna etme noktasındaki yetkinliği ona önemli ölçüde avantaj sağlayacaktır. Sosyal edinç kümesi altında bahsedilen son bileşen ise ekip çalışmasıdır. Bu çerçevede, çevirmenin gerek meslektaşları gerekse de

diğer alanlardaki uzmanlarla iş birliği içerisinde çalışması onu mesleki açıdan bir adım öteye götüren özelliklerinden birisi olacaktır.

Kiraly (2013: 202) çevirmen edincini oluşturan bir diğer kümeyi ise Kişisel edinç olarak tanımlamıştır. Çevirmen bu bağlamda öz-yönetim, yaşam boyu öğrenmeye hazırbulunuşluk, kalite kontrol ve profesyonel sorumluluk açısından yetkin olmalıdır. Öz-yönetim kapsamında, çeviri sürecinin nasıl ve kadar zaman içerisinde tamamlanacağını belirleyebilmeli ve bir eylem planı hazırlayabilmelidir. Çeviri mesleğini icra eden kişilerin yaşam boyu öğrenmeye açık bir karaktere sahip olmaları gerekmektedir. Çünkü çevirmenler profesyonel yaşamları boyunca çok çeşitli alanlarda çeviri yapmak zorunda kalırlar. Bu da onların konunun uzmanı kadar olmasa da uzmanlaşmayı hedeflediği konularda öğrenmeye açık olmasını beraberinde getirir. Çevirmen ortaya çıkardığı bir çeviri ürünün kalite açısından da yeterliliğini tespit edebilmelidir. Bu onun aynı zamanda bir kalite kontrol uzmanı pozisyonunda hareket etmesi gerektiğinin göstergesi olarak görülebilir. Kişisel edinç kümesinin son bileşeni ise profesyonel sorumluluktur. Çevirmenin gerçekleştirdiği bütün eylemlerin bilincinde olması onun mesleği ile ilgili doğabilecek sorumlulukları üstlendiği anlamına gelir. Çevirmen adaylarının bu sorumluluğu edinmesi mesleki hayatlarında onları başarılı kılacak özelliklerden birisi olacaktır.

Kiraly'nin (2013: 202) çevirmen edinci modelinin son kümesi de diğer araştırmacıların ortaya koyduğu çeviri edinci modelleriyle benzerlik göstermektedir. Ona göre, çeviri edinci kapsamında, bir çevirmen kaynak ve erek boyutta olmak üzere dilsel, kültürel, metin türü, normlar ve yazım biçimleri, terim-bilim, dünya bilgisi, çeviri stratejisi, teknoloji ve araştırma gibi konularda bilgi/beceri sahibi olmalıdır. Bu bilgi/beceriler çeviri eyleminin gerçekleştirilmesi ile ilişkilendirilen birincil bileşenlerdir.

Kiraly (2013: 198) çeviri öğretim programlarının geliştirilmesinde göz önünde bulundurulmuş çeviri edinci kavramını post-modern bir yaklaşımla ele alarak onu çevirmen edinci şeklinde tanımlamıştır. Kendi modeline kadar ortaya konan çeviri edinci modellerini tek boyutlu olmakla eleştirmiş ve çevirmenin profesyonel anlamda sadece çeviri eylemi ile ilişkili bilgi/becerilerle yetiştirilmesinin yeterli olmayacağını savunmuştur. Çünkü çeviri eylemi çok boyutlu karmaşık bir doğaya sahiptir ve bu karmaşıklık onun çok boyutlu olarak ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

3.2.3. Oktay Eser'in Çevirmen Edinci Model Önerisi

Çeviriye işletme bağlamında ele alarak onu bir hizmet dalı şeklinde yorumlayan Eser (2015: 4) eğitim açısından çeviri eylemini ele almıştır. Çevirmenin çevirinin teknik boyutuyla ilgili çeviri edincinin ötesinde çok daha kapsamlı edince ihtiyacı olduğunu düşünmüştür. Ona göre, çeviri edinci çevirmenin işlevsel olarak çeviri yapabilmesi için sahip olması gereken çeşitli beceri ve bilgileri kapsayan bir terimdir. Ancak, çeviri örgütsel bir eylem boyutuyla incelendiğinde, çeviri edinci çok fazla kapsayıcı bir kavram olmamaktadır. Tam da bu noktada çevirmen edinci olgusunu bir şemsiye terim olarak gören Eser (2015: 4-15), nicel bir araştırma yaparak çevirmen edinci modeli tasarlamayı ve bu üst-edinci oluşturan bileşenlerin neler olduğunu ortaya çıkartmayı hedeflemiştir.

Eser, çeviri eylemine hem çevirmen hem de çeviri hizmeti sunan işletmenin bakış açısıyla yaklaşmıştır. Çeviriye çevirmen bakış açısıyla ele aldığımızda kaynak metnin temini ve erek metnin üretimi arasında geçen süre olarak kabul edilebilir. Ancak çeviri hizmeti sunan bir işletme, çeviri eylemini çeviri hizmeti almak isteyen müşteriyle kurulan ilk temastan başlayarak müşterinin hizmet sürecini memnun bir şekilde tamamlaması şeklinde oldukça geniş kapsamlı bir çerçevede değerlendirmektedir. Bu da çeviri işletmesi açısından çeviri öğretiminin çok daha bütüncül bir yaklaşımla yürütülmesini gerekli kılmaktadır.

Çeviri süreci kaynak metnin çözümlenmesi ve erek metnin üretilmesi ile sınırlandırılmayacağı için çeviri programlarının tasarlanmasında belirleyici bir gösterge olan çeviri edinci kavramının genişletilmesi kaçınılmazdır. Çeviri edinci çevirmen edincini oluşturan unsurlardan sadece biridir ve sürecin “Teknik Beceriler” kısmını temsil etmektedir. Buna ek olarak, çevirmen adayları tarafından edinilmesi gereken diğer bileşenler ise “Kavramsal Beceriler” ve “Kişilerarası Beceriler” şeklinde adlandırılmaktadır. Bu üç beceri bütüncül bir şekilde çevirmen edincini oluşturmaktadır. Bu düşünceden hareketle, yapmış olduğu nicel çalışmanın sonuçlarına koşut olarak, Eser (2015: 11) çevirmen edinci modeli kapsamında aşağıdaki gibi bir tablo geliştirmiştir.

Tablo 1: Oktay Eser’in Çevirmen Edinci Modeli

Çevirmen Edinci		
Teknik Beceriler	Kavramsal Beceriler	Kişilerarası Beceriler
İki-dillilik alt-edinci	Planlama	Yöneltme
Kültür alt-edinci	Örgütlenme	
Metin alt-edinci	Denetim	
Konu alt-edinci		
Stratejik alt-edinç		
Araştırma alt-edinci		
Kuramsal alt-edinç		
Araçsal alt-edinç		

Kaynak: Eser, O. (2015). Çeviribilimde Edinç Araştırmaları.

“Eğitimsel Açıdan Bir Çevirmen Edinci Modeli (A Model of Translator’s Competence from an Educational Perspective)” adlı nicel çalışmasında Eser (2015: 11), çeviri eylemini profesyonel bağlamda örgütsel şekilde yürütülen bir proje olarak değerlendirmiş ve yönetim işlevlerinin de sürece dâhil olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle, planlama, örgütlenme, denetim ve yöneltme gibi kavramları geliştirdiği çevirmen edinci modeline eklemiştir. Yönetimsel çerçevede ele aldığı becerileri kavramsal beceriler ve kişilerarası beceriler olarak gruplandırmıştır. Tablo 1 incelendiğinde, kavramsal beceriler kategorisinde planlama, örgütlenme ve denetim becerilerinin yer aldığı görülmektedir. Bu beceriler çevirmenin çeviri eylemini bir organizasyon ya da bir proje olarak yürütmesi gerektiğini göstermektedir. Çevirmenin çeviri sürecini planlaması yürütülen eylemin bir parçasıdır. Örgütlenme ve denetim becerileri sayesinde ise çevirmen yürüttüğü projeyi bir bütün olarak görür ve gerçekleştirir.

Kişilerarası beceriler başlığı altında verilmiş olan yöneltme becerisi ise çevirmenin insanları anlamak, onlarla iletişim kurmak, müzakere edebilmek, onlara liderlik yapabilmek ve doğacak olası çatışmaları önlemek ya da çözüme kavuşturmak noktasında

önemli bir bileşen olarak görülmektedir. Bir organizasyon ya da proje şeklinde görülen çeviri eyleminin zaman zaman çeşitli paydaşları olmaktadır. Çevirmen çeviri hizmeti almak isteyen kişilerle, işverenle, meslektaşlarıyla ve alan uzmanlarıyla görüşmek zorunda kalır. Tam da bu aşamada kişilerarası becerilere ihtiyacı doğar. Çeviri eyleminin sektöre uğramadan yürütülmesi çevirmenin kişilerarası becerileri sahip olmasıyla da ilişkilendirilebilir. Eser'e (2015: 11) göre, çevirmen edincini oluşturan alt-edinçlerin tamamı mevcut olsa da eğer kişilerarası alt-edinçte bir eksiklik söz konusu ise bu durumda çeviride başarıya ulaşmak mümkün olmayabilir.

Eser'in çevirmen edinci modelinde çeviri ile ilişkilendirilen çeviri alt-edinci ise kendisinden önce geliştirilen çeviri edinci modellerinin bileşenlerinin bir sentezi niteliğindedir. Teknik beceriler şeklinde adlandırılan bu kategori iki-dillilik, kültür, metin, konu, stratejik, araştırma, kuramsal ve araçsal alt-edinçlerden oluşmaktadır. Çeviri eyleminin teknik boyutunu ilgilendiren bu beceriler çevirinin kendisiyle doğrudan ilişkilendirilen beceriler olmakla birlikte çeviri projesinin tek başına yürütülmesi için yeterli değildir. Teknik beceriler ancak kavramsal ve kişilerarası becerilerle bir bütün halinde işlev gördüğünde anlamlı hale gelmektedir.

Çevirmenin iş tanımı kapsamında üstesinden gelmesi gereken görevlerin sadece çeviri ile ilişkilendirilebilecek olan becerilerle yürütülmesi mümkün görünmemektedir. Bu sebeple onun şemsiye görevi gören bir üst-edince ihtiyaç vardır. Bu da Eser tarafından "çevirmen edinci" olarak adlandırılmıştır ve 3 alt-edinçten oluşmaktadır. Diğer alanlarda olduğu gibi, çeviri sektöründeki meslekleşme süreci yukarıdaki tabloda bahsedilen kavramsal ve kişilerarası becerileri gerekli kılmaktadır. Ayrıca, Eser (2015: 11) çeviri öğretimi sunan programların, çevirmenlerin profesyonel hayatlarında örgütsel çerçevede sıkıntı yaşamamaları amacıyla müfredatlarını sunduğu çevirmen edinci modeli kapsamında yeniden tasarlanmasını önermektedir.

3.2.4. Di Wu, Lawrence Jun Zhang ve Lan Wei'nin Çevirmen Edinci Model Önerisi

Wu vd. (2019: 233) çevirmen edinci hakkında çeviri eğitmenlerinin düşüncelerini incelemek ve öğretim uygulamalarındaki yerini ortaya çıkarmak için hem nicel hem de nitel araştırma yöntemlerini birlikte uyguladıkları bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışma kapsamında Çin'de çevirmen yetiştiren eğitim öğretim kurumlarında görev yapan

eğitmenleri çevirmen edincinin ne olduğu ve hangi bileşenlerden meydana geldiğini düşündüklerini tespit etmeye çalışmışlardır. Ayrıca, çalışmada çevirmen edincini oluşturan bileşenleri öğretim uygulamasındaki yerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Bu doğrultuda, 144 çeviri eğitmenine hem anket uygulamışlar hem de yüz yüze görüşme yaparak veri toplamışlardır.

Onlara göre, bazı çevirmen edinci modelleri (Kiraly, 2006, 2013; EMT, 2009) önerilmiş ve çeşitli grafiklerle betimlenmiştir. Daha önce ayrıntılarıyla açıklandığı gibi, Kiraly (2006, 2013), profesyonel çevirmenlerin çeviri sektöründe başarı elde edebilmek için tek başına çeviri edincinin yeterli olamayacağını buna ek olarak kişisel edince ve sosyal edince ihtiyaç duyulacağını vurgulamıştır. Bu çerçevede de bir üst şemsiye olarak çevirmen edinci kavramını önermiştir. Daha sonralarda EMT (2009) daha kapsamlı bir model önermesinde bulunarak daha hiyerarşik bir çevirmen edinci modeline dikkat çekmiştir.

Wu vd. (2019: 239) tarafından yürütülen çalışmada, çalışmaya katılım gösteren çeviri eğitmenlerinden elde edilmiş olan hem nicel hem de nitel veriler sayesinde çevirmen edincinin yedi alt-edinci içerisinde barındırdığı ve bu alt-edinçlerin tamamının çeviri pratiği sırasında genel olarak eşit öneme sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Bahsi geçen çalışma kapsamında çevirmen edincini oluşturan yedi alt-edinç şu şekilde listelenmektedir:

- İki-dillilik alt-edinci,
- Dil-dışı alt-edinci,
- Stratejik alt-edinç,
- Çeviri bilgisi alt-edinci,
- Araçsal alt-edinç,
- Psikolojik alt-edinç,
- Mesleki alt-edinç.

İki-dillilik alt-edinci: Çeviri iki dil arasında iki yönlü bir yolculuğu gerektiren bir eylemdir. Bu sebeple, çevirmenlerin çeviriye dâhil olan dil çiftindeki her bir dilin birbiri ile olan benzerlikleri ve farklılıkları noktasında yetkin olmalıdır. Her iki dilin dilsel unsurlarına hem üretim hem de kavrama (anlama) boyutunda hâkim bir şekilde hareket edebilmelidir. Çalışma kapsamında çeviri eğitmenleri İngilizce ve Çince arasındaki

farkları bilmenin çevirmen adaylarının yeterli çeviri yapmalarında oldukça fazla öneme sahip olduğunu vurgulamıştır.

Dil-dışı alt-edinci: Çevirinin ilgi alanları çok fazla çeşitlilik göstermektedir. Çalışmanın yürütüldüğü bağlamda çeviri eğitmenleri bu doğrultuda fengshui, akupunktur, geleneksel Çin tıbbı gibi çeşitli konuları örnek göstermiştir. Çevirmenin etkin bir çeviri eylemi gerçekleştirebilmek için farklı konulara dair bilgiye sahip olması gerekmektedir. Aksi takdirde, dil çiftine ait dilsel bilgi birikimi tek başına herhangi bir işleve sahip olamayacaktır. Burada vurgulanmak istenen nokta ise çevirmen adayının gerek dünya gerekse de uzmanlık alanı bilgisi kapsamında üst düzey bir bilgi birikimini elde etmesinin gerekliliğidir.

Stratejik alt-edinç: Çevirmen edincini oluşturan bileşenlerden bir diğeri olan stratejik alt-edinç çeviri eylemi sırasında karşılaşılan sorunların üstesinden gelinmesinde rol oynamaktadır. Çevirisi yapılmak istenen bir metin çevirmen tarafından bilinmeyen ya da aşına olunmayan bazı bilgiler içerebilir. Ya da kimi zaman biçimsel kimi zaman da anlamsal açıdan kararsız kalınan zamanlar olabilir. Tam da bu noktada stratejik alt-edinç devreye girmektedir. Bilinmeyen bilginin nasıl elde edileceği konusunda yardımcı olmaktadır. Karşılaşılan sorunlar için gereken çözümlerin başka kaynaklara bakılarak mı ya da konu ile ilgili bir uzmana danışarak mı elde edilebileceğine karar verilmesini sağlamaktadır. Elbette çevirmen her şeyi bilmekle yükümlü tutulamaz ancak, neyi nasıl bulabileceğini bilmelidir. Bu da stratejik alt-edincin kazanılması ile mümkündür.

Çeviri bilgisi alt-edinci: Bir çevirmen adayının çeviride başarı elde edebilmesi uygun çeviri stratejisini geliştirebilmesiyle doğrudan ilişkilidir. Bu gerekçeyle çeviri alanında öne sürülmüş olan kuram ve teknikleri ayrıntılı bilmesi kaçınılmazdır. Çevirinin kuramsal alanı ve uygulama alanı her ne kadar birbirinden bağımsız bir biçimde ele alınmış olsa da aslında birbiri ile eşzamanlı olarak işlev görmektedir. Çevirmenin de sağlıklı bir uygulama yapabilmesi için çevirinin kuramsal alanıyla olan bağlarını sıkı tutması önemli bir etken olarak görülmektedir. Dolayısıyla, çeviri öğretim programlarının çevirinin kuramsal ve uygulama boyutlarını etkileşimli bir biçimde sunması gerekmektedir.

Araçsal alt-edinç: Çeviri sadece dilsel, dil-dışı, çeviri bilgisi ya da stratejik alt-edinçle üstesinden gelinebilecek bir edim değildir. Çevirmen çeviriye yardımcı olacak araç ve gereçlerden de yeri geldiğinde faydalanabilmelidir. Çeviri destek programları, çevrimiçi

sözlükler, koştut metinler, bütünceler vb. bu kapsamda görülen araç ve gereçler olarak kabul edilebilir. Çevirmenin çeviride kullanılan araç ve gereçleri kullanabilme yetisi ise araçsal alt-edinç olarak tanımlanmaktadır. Öğretim programları çevirmenlerin bu araç ve gereçleri etkin bir şekilde kullanabilmelerine imkân vermeli ve program tasarımlarını bu yönde düzenlemelidir.

Psikolojik alt-edinç: Çevirmenlerin sadece mesleki yeterlilik kapsamındaki kazanımları profesyonel hayatta başarılı olmalarını sağlayabilmek için ihtiyaç duyduğu tek faktör değildir. Bunun yanında psikolojik olarak da belirli bir seviyeye gelmeleri önemlidir. Çalışma kapsamında görüşülen çeviri eğitmenleri çevirmenlerin sabırlı, meraklı, araştırmacı ve istekli olmalarına vurgu yapmışlardır. Çevirmenlerin sadece mesleki olarak değil aynı zamanda ruhsal olarak da çeviri mesleğini icra edebilecek seviyede olmaları çeviri öğretim programlarının tasarlanmasında göz önünde bulundurulacak etmenlerden birisidir.

Mesleki alt-edinç: Çeviri sektöründe çeviride iyi olmanın yanı sıra, etkili bir iletişim becerisine sahip olmak da bir çevirmenden beklenen özellikler arasındadır. Çeviri işlerinin teslim tarihleri, çeviride kalite standartları ve müşteri beklentilerinin neler olduğunu enine boyuna analiz edebilen bir çevirmen mesleğinde hem maddi hem de manevi olarak doyuma erişebilecektir. Çeviri işletmeleri sadece çeviri eyleminde başarılı çevirmenleri istihdam etmekten öteye geçerek aynı zamanda da işletme içerisindeki örgüt kültürüne ve dinamiklerine ayak uydurabilecek ve diğer meslektaşlarıyla iş birliği içerisinde çalışabilecek çevirmenleri istihdam etmeyi tercih etmektedirler. Bu durum da çevirmenin kendini mesleki boyutta geliştirmesini zorunlu kılmaktadır.

Çeviri eğitmenlerinin çeviri öğretim sürecinde çevirmenlere kazandırılması gereken yeterlilikler ile ilgili görüşlerinden yola çıkarak çevirmen edincinin bileşenlerinin ortaya konulduğu bu çalışmada, çeviri eğitimcilerinin üst çatı olarak tanımladığı çevirmen edinci; iki-dillilik, dil-dışı, stratejik, çeviri bilgisi, araçsal, psikolojik ve mesleki olarak tanımlanan yedi alt-edinçten oluşmaktadır. Araştırma kapsamında yüz yüze görüşme tekniği ile görüşleri alınmış olan çeviri eğitmenleri her ne kadar çeviri öğretim programlarında ağırlıklı olarak iki-dillilik ve çeviri bilgisi alt-edinçlerine ağırlık verildiğini belirtse de söz edilen diğer beş alt-edincin de çevirmen adayının

kazanımları arasında mutlaka yer alması gerektiğini vurgulamışlardır (Wu vd.,2019: 247).

3.2.5. Şaban Köktürk ve Gözde Türkmen'in Çevirmen Edinci Model Önerisi

Köktürk ve Türkmen'e (2020:188) göre, güncel sektör beklentileri kapsamında çevirmenlerden sadece çeviri eylemi ile ilişkilendirilen becerileri edinmiş olmaları yeterli olarak kabul edilmemektedir. Çevirmen adaylarının aynı zamanda çeviri faaliyetlerinin dışında bir dizi yetileri de taşımaları beklenmektedir. Bu düşünceden hareketle ilgili alan yazına oldukça katkı sunduğu düşünülen araştırmalar nitel odaklı araştırma yöntemlerinden birisi olan doküman inceleme tekniğiyle incelenmiş ve çevirmen edinci başlığıyla bir model önerisinde bulunulmuştur.

Çevirmen Edinci ve Bileşenleri Önerisi adlı çalışmada, Köktürk ve Türkmen (2020:190) alan yazında yapmış oldukları araştırmalardan sonra çevirmen edincinin çeviri edincinden temelde ayrıldığını ve bir üst kavram olarak ele alındığını gözlemlemiştir. Bu bağlamda daha önceden ortaya atılmış düşüncelerden hareketle çevirmen edincini çevirmen adayları için yönlendirici ve geliştirici bir kavram olarak tanımlamışlardır. Onlara göre, bir çevirmen adayının çeviri sektöründe tutunabilmesi için sadece çeviri edinci ile ilişkilendirilen dil, kültür, konu, aktarım, araştırma, uzmanlık, iletişim ve teknoloji gibi alt-edinçleri içselleştirmiş olması yeterli değildir. Aynı zamanda, çevirmen edinci üst başlığı altında toplanan alt-edinçlere de ihtiyaç olacaktır. Türkiye'deki çeviri pazarının beklentileri göz önünde bulundurularak, çevirmen edincinin alt bileşenlerini aşağıdaki şekilde listelemişleridir.

- Organizasyon edinci,
- Planlama edinci,
- Grupla uyumlu çalışabilme yetisi,
- Pratik yaratıcı çözümler üretebilme yetisi
- Yönetim edinci.

Organizasyon edinci: Alan yazında organizasyon kavramı örgüt kavramıyla eşdeğer biçimde ele alınmıştır. Bu doğrultuda çeviri işletmeleri bir organizasyon olarak varsayıldığında onu oluşturan da bir örgütlenmeden söz etmek kaçınılmaz olmaktadır. İşletmelerde örgütlenmenin gerekliliği de yürütülecek olan çalışmalar için iş bölümünün

yapılması, ilgili iş bölümleri için uygun personel atanması, ortak işlerin gruplandırılması ve sürecin koordineli bir biçimde ilerleyebilmesi noktasında önemli rol oynamaktadır.

Çeviri bağlamında ise çeviri eyleminin yeterli şekilde uygulanabilmesi amacıyla iş akışı, çevirinin amacı ve süreç sonunda varılması gereken hedefler belirlenmelidir. Çevirinin içeriği ile ilgili uzman çevirmen belirlenir ya da çeviri bir grup çevirmen tarafından yürütülecekse doğru elemanların gruplandırması yapılır. Müşteriden alınan çeviriler uzmanlık alanlarına göre çevirmenlere dağıtılır. Örnek olarak tıp alanında uzmanlaşmış bir çevirmene hukuk alanında bir çeviri yönlendirmek hem sürecin hem de süreç sonunda ortaya çıkacak olan çeviri ürünün arzu edilen başarıya ulaşmasını beklemek yanlış olacaktır (Köktürk & Türkmen, 2020: 191).

Tam da bu noktada çevirmene düşen sorumluluk çeviri sürecini öncelikle organize etmek ve ardından da koordineli bir biçimde yürütmesini sağlamaktır. Organizasyon edinci çeviri sürecinin sistematik olarak ilerlemesini sağlamanın yanı sıra, önceden belirlenmiş olan kalite standartlarının da yakalanmasına fayda sağlayacaktır. Aksi takdirde hem zaman açısından hem de maddi açıdan bazı sıkıntılarla baş etmek zorunda kalınabilir. Organizasyon edinci mesleki hayatın nitelikli olarak ilerlemesi için büyük bir avantaj sağlamaktadır ve çevirmen adaylarına kazandırılması gereken çevirmen edincinin bileşenlerinden birisidir.

Planlama edinci: Planlama kavramı bir eylemin nerede, ne zaman, nasıl, kim tarafından ve hangi zaman zarfında yapılmasına önceden karar verme aşaması olarak tanımlanabilir. Tamamlanması hedeflenen eylemin yol haritasının çıkartılması şeklinde de ifade edilebilen planlama aşaması kurumsallık açısından da oldukça önem taşımaktadır. Eylemlerin arzu edilen biçimde yürütülmesini sağlaması sayesinde çeviri faaliyetinin de belirli bir düzen içerisinde ilerlemesine katkısı büyük olacaktır.

Planlamanın çeviri sektöründe sağlayacağı haberleşme ve koordinasyon, motivasyonun yükselmesi, yerinde ve doğru kararlar alınabilmesi, uygulamanın kesintisiz yürütülmesi ve çeviriye uygun strateji belirlenmesi gibi avantajları çevirinin başarıya ulaşmasında büyük pay sahibi olabilecek ölçütler olarak sıralanabilir. Çevirinin önceden planlanması, süreç içerisinde fayda sağlayacağı düşünülen kaynakların önceden temin edilmesi ve zamanın doğru bir şekilde kullanılması gibi girişimler planlama edincinin çeviri sektöründeki yerini ortaya koyan göstergeler arasındadır.

Çevirmenin bir çeviri görevine başlamadan önce yerine getirmesi gereken bazı planlamalar vardır. Bunlar; çeviri sürecinde izlenecek yol haritası, hedefin ne olduğu ne zaman başlanıp ne zaman sona erdirileceği, çeviride hangi yöntem ve tekniğin uygulanacağı, çeviri eylemi sırasında kullanılacak çeviriye yardımcı araç ve gereçlerin neler olduğu ve bunların temini ve işverenin beklentilerinin ne ölçüde karşılanacağına dair belirli kararlar alması olarak özetlenebilir. Bütün bu kararların alınmasını sağlayan beceri ise planlama edinci olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, çevirmenin planlama edincine sahip olması mesleki hayatında başarıya ulaşması ve arzu edilen kalite standartlarını sunabilmesi için olmazsa olmaz bir ihtiyaç olarak görünmektedir. Planlamanın olmadığı yerde belirsizlikler baş göstermektedir ve bu belirsizlikler her alanda olduğu gibi çeviri sektöründe de başarısız sonuçlar doğurmaktadır. Köktürk ve Türkmen'in (2020: 192) de vurguladığı gibi, planlama bir işletmenin amaç ve hedeflerine ulaşabilmesinde en kritik basamaklardan birisidir ve başarıya ulaşmanın ön koşuludur. Çevirmenlerin de hem mesleki başarılarına ulaşma noktasında hem de hizmet verdikleri işletmenin amaç ve hedeflerine erişmesi bağlamında planlama edincine sahip olmaları gerekmektedir.

Grupla uyumlu çalışabilme yetisi: Profesyonel meslek yaşamında kimi zaman bireysel kimi zaman ise bir çalışma grubunun üyesi olarak çalışmak zorunda kalınabilir. Bu durumda da grup içerisindeki diğer üyelerle uyum ve eşgüdümlü olabilmek hem bireysel başarı hem de grubun başarısı açısından bir zorunluluk haline gelmektedir. Kişinin bireysel çalışmalarındaki başarısı onun grup içerisinde de başarılı ve faydalı olacağı anlamını doğurmamaktadır. Çünkü bireysel ve grup çalışmasının dinamikleri birbirinden farklılık gösterebilmektedir.

Çeviri sektörü çerçevesinde değerlendirildiğinde, çeviri sektöründe görev alacak çevirmenlerin de yeri geldiğinde grupla çalışma zorunlulukları ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, bir yerelleştirme projesi kapsamında çevirmenin farklı alanlardan birçok uzmanla birlikte çalışması gerekmektedir. Bu durumda çevirmenin diğer grup üleriyle iletişimsel ve işlevsel açıdan sorun yaşamaması projenin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini ve süreç sonunda başarı elde edilmesini engelleyebilecektir. Çevirmenin bu gerekçeyle grupla uyumlu çalışabilme yetisiyle donanmış olması çeviri sektöründe hem iş verimini artıracak hem de kişinin motivasyonunu yükseltme noktasında önemli bir rol oynayacaktır.

Pratik ve yaratıcı çözüm önerebilme yetisi: İş dünyasında her şey her zaman istenilen doğrultuda yürümez. Zaman zaman üstesinden gelinmesi gereken bazı sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Tam da bu bağlamda ilk olarak sorunun ne olduğunun tespiti hayati rol oynamaktadır. İşleyişi sekteye uğratan sorunun belirlenmesinin ardından ise en kısa sürede en etkili çözüm yolunu üretmek her alanda görev alan çalışanların sahip olması gereken yeteneklerden birisidir.

Çeviri sektöründe de çevirmenler çözüme kavuşturmak zorunda kaldıkları birçok sorunla karşı karşıya kalırlar. Çevirmenin üstesinden gelmesi gereken bu sorunlara karşılık pratik ve yaratıcı çözümler üretmesi şarttır. Aksi halde, çeviri eylemi aksayacak ve müşteriye verilen söz yerine getirilemeyecektir. Hem çevirmen hem de çeviri işletmesi maddi ve manevi açıdan kayba uğrayacaktır. O yüzden, pratik ve yaratıcı çözüm önerebilme yetisine sahip çevirmenler sektörde ilerleme kaydedecektir. Çevirmen adaylarının çeviri öğretimi alırken meslek hayatlarında karşılaşılabilecekleri sorunlara en hızlı ve en etkili çözüm yolları üretebilme becerisinin kazandırılması çeviri öğretim programlarının hedefleri arasında yer almalıdır.

Yönetim edinci: Köktürk ve Türkmen (2020: 194) tarafından önerilen çevirmen edincinin son bileşeni ise yönetim edincidir. Yönetim kelime anlamıyla bir hedef belirleme ve belirlenen bu hedefe ulaşmak amacıyla insanların yönlendirilmesi süreci olarak tanımlanabilir. Çeviride de hedef önceden kararlaştırılmış kalite standartları ışığında ve müşteri tarafından arzu edilen sonuç çerçevesinde bir çeviri ürünü ortaya çıkartmaktır. Dolayısıyla, çeviri eylemi karar aşaması da dâhil olmak üzere, planlama, koordinasyon, örgütleme, denetim ve yönetsel bütün süreçleri içerisinde barındırmaktadır.

Çeviri sektöründe istihdam edilmek isteyen bir çevirmen adayından çevirinin bütün süreçlerine hâkim olması ve yeri geldiğinde de bu süreçleri en etkin biçimde yönetebilmesi beklenmektedir. Çevirmen hem çeviri sürecinin işleyişini hem de zamanı en iyi şekilde yönetmelidir. Her çevirmenin bir yönetici pozisyonunda görev yaptığı çeviri sektöründe başarıya giden yolda atılacak en büyük adım yönetim edincini kazanmış olmaktır. Yönetim edincine sahip çevirmenler hem istihdam konusunda sorun yaşamayacak hem de hizmet ettiği kurumda sürdürülebilir bir sistem oluşturulmasında sorumluluk alabilecektir.

Köktürk ve Türkmen (2020: 195-196) gerçekleştirdiği araştırma sonucunda, öne sürdükleri çevirmen edinci ve bileşenleri model önerisi kapsamında elde ettikleri sonuçları maddeler halinde aşağıdaki şekilde listelemişlerdir:

- “Çeviri sektöründe iş gören çevirmenlerin yalnız olarak hedeflerine ulaşamadıkları işlerde, organizasyonlar ile hedeflerine ulaşarak başarılı olabilecekleri, bir gayeye ulaşabilmek için organizasyonların rolü ve öneminin büyük olduğu akademik çeviri eğitiminde çevirmen edinci temelli “Organizasyon Edinci” dersleri çevirmen adaylarına verilmelidir.
- Bir çevirinin nerede ne zaman ne şekilde, nasıl ve kimin tarafından yapılacağını öncesinden karar verilmesinin gerektiği akademik çeviri eğitiminde çevirmen edinci temelli “Planlama Edinci” dersleri çevirmen adaylarına sunulmalıdır.
- Çevirmenlerin birbirleriyle olan iletişimi, düşüncelerini paylaşımları ve ekip yatkınlığı beraberinde verimli bir çalışmayı getireceğinin akademik çeviri eğitiminde çevirmen edinci temelli “Grupla Uyumlu Çalışabilme Yetisi” dersleri çevirmen adaylarının müfredatına dâhil edilmelidir.
- Çevirmenlerin bir sorunla karşılaştığında pratik çözüm ve doğru stratejilerle sorunların üstesinden gelinebileceğinin akademik çeviri eğitiminde çevirmen edinci temelli “Pratik ve Yaratıcı Çözüm Önerebilme Yetisi” dersleri programlara eklenmelidir.
- Belli bir gayeye ulaşabilmek için en başta bireyler olmak üzere donanımı, para kaynaklarını, demirbaşı, hammaddeyi, zamanı ve yardımcı malzemeleri birbirleriyle koordineli olarak etkin kullanabilecek hükümler almayı ve uygulamaya geçirmeyi destekleyen “Yönetim Edinci” derslerinin çevirmen adaylarına verilmesi gerekmektedir.”

Bu çalışmada çeviri edincine ek olarak çevirmen edinci ve bileşenleri sektör odaklı olarak değerlendirilmiştir. Bahsi geçen çevirmen edinci bileşenlerin gerekliliğine, çevirinin de diğer alanlar gibi sektör gereklilikleri kapsamında yürütülmesiyle ilişkilendirilerek vurgu yapılmıştır. Son olarak çeviri öğretimi sunan kurumların müfredatlarını çevirmen edinci ve bileşenleri kapsamında yeniden gözden geçirmesi önerilmiştir.

3.3. Güncel Sektör İhtiyaçları Doğrultusunda Çevirmen Edinci Modelinin Tasarlanması

Çevirinin akademik alanda bir araştırma nesnesi olması ve ardından da çevirinin öğretilabilir bir eylem olduğu düşüncesiyle birçok araştırmacı çeviri öğretimi konusunda çeşitli önermelerde bulunmuştur. Bu konuda en dikkat konu ise çeviri öğretimi amaçlı kurulan programların müfredatlarına yönelik yol gösterici bir ilke olarak kabul edilen çevir edinci ve sonrasında ise çevirmen edinci model önerileridir. Çevirmen adaylarını ortaöğretimden devralarak onlara yükseköğretim boyutunda bir programa tabi tuttuktan sonra sektöre nitelikli eleman yetiştirmek bu tür programların birincil hedefi olmuştur.

Bu kapsamda, tasarlanan çeviri öğretim programlarının müfredatlarının oluşturulmasında temel ilke çeviri edinci başlığıyla tanımlanan ve nitelikli bir çeviri yapabilmek için ihtiyaç duyulan belirli edinçlerden bahsedilmiştir. İlgili alan yazın incelendiğinde, çeviri eylemini araştırmanın merkezine koyarak geliştirilen birçok çeviri edinci modeline rastlanmaktadır. Bu çalışma kapsamında daha sistematik olması açısından alan yazında geliştirilen modeller; bireysel, araştırma projeleri ve sektör odaklı tasarlanan modeller olmak üzere 3 alt başlıkta incelenmiştir (Neubert, 2000; Schaffner, 2000; PACTE, 2000; 2003; CEN, 2006; Yazıcı, 2007; Erüz, 2008; TransComp, 2009; EMT, 2009). Bu çalışmalar çerçevesinde araştırmacılar tarafından sunulan modellerin neredeyse tamamı çok küçük tanımsal farklılıklar içermesine rağmen büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Örneğin, bireysel olarak ortaya sürülen çeviri edinci modelleri arasında Neubert (2000: 5) tarafından çevirinin dilsel boyutu için ihtiyaç duyulan bileşen “dil edinci” olarak tanımlanmışken, aynı konuya atıf yapan bileşen Schaffner (2000: 146)’e göre “dil çiftine ait dil edinci” şeklinde adlandırılmıştır. Öte yandan, araştırma projelerinin sunduğu modeller incelendiğinde, PACTE (2000: 100) çeviri sırasında ihtiyaç duyulan dünya ve uzmanlık alan bilgisini “dil-dışı edinç” olarak tanımlarken, TransComp araştırma projesi kapsamında Göpferich (2009: 21) bu bilgi türünü ifade etmek amacıyla “alan edinci” kavramını kullanmıştır. Önceki bölümde ayrıntıları irdelenmiş olan çeviri edinci model önerileri çeviri eylemini araştırmanın merkezine alarak yürütülmüştür.

Daha sonra gerçekleştirilen çalışmalarda da sektör beklentilerinin neler olabileceği göz önünde bulundurulmuş ve bu yönde bazı çalışmalar yapılmıştır. İlgili kapsamda yapılmış

olan çalışmalardan birisi EMT olarak tanımlanan projenin yürütmüş olduğu model önerisidir. Her ne kadar sektör beklentileri doğrultusunda geliştirilse de veri toplamak amacıyla eviri ğretimi alanında görev yapan eğitimciler ve bu konuda çalışmalar yapan araştırmacılar­dan veri toplanmıştır. Ayrıca, sektör beklentileri çerçevesinde hazırlanan bir diğer model nerisi de Avrupa Standartlar Komitesi (CEN) tarafından desteklenmiş olan Avrupa eviri Hizmetleri Kalite Standardıdır. Komitede görev alan araştırmacılar eviri sektörünün nitelikli bir çevirmenden neler beklediğini göz önünde bulundurarak bir model önerisinde bulunmuşlardır.

Çeviri eyleminin çevirmen tarafından gerçekleştirildiği düşüncesiyle model nerileri eviri edinci kavramı yerine çevirmen edinci kavramı ile anılmaya başlamıştır. Yine, ilgili alan yazın tarandığında çevirmen edinci başlığıyla sunulmuş olan bazı model önerilerine rastlanmaktadır (Beeby-Lonsdale, 1996; Kiraly, 2013, Eser, 2013; Köktürk, 2020). Bu bölümde bahsi geçen çevirmen edinci modelleri etraflica irdelenmiş, birbirleri ile olan benzerlikler ve farklılıklar ortaya konmaya çalışılmıştır. İncelen modellerde gözlemlenen en önemli nokta ise tamamının çevirmenin sadece eviri ile ilişkilendirilebilecek olan becerilerden çok daha fazlasına ihtiyaç olduğu sonucudur. Örneğin, Eser (2015: 11) evirmen edincini bir st başlık olarak kabul etmiş ve bu edinci teknik, kavramsal ve kişilerarası beceriler olarak tanımladığı becerilen oluşturduğunu iddia etmiştir. Bununla birlikte, Köktürk ve Türkmen (2020:188) evirmenin alan yazında belirtilen eviri edincine ek olarak ayrıca çevirmen edincine ihtiyaç duyduğunu ne sürmüştür. Geliştirdikleri evirmen edinci modelinde ise sektör beklentilerini göz önünde bulundurarak “Organizasyon edinci”, “Planlama edinci”, “Grupla uyumlu çalışabilme yetisi”, “Pratik yaratıcı çözümler üretebilme yetisi” ve “Yönetim edinci” gibi alt bileşenlere yer vermişlerdir.

Çalışma kapsamında ister eviri edinci isterse de çevirmen edinci başlığı altında sunulmuş olan modeller incelendiğinde, neredeyse tamamının ya eviri ğretimi veren eğitimcilerin düşünceleri, ya ilgili alanda çalışmalar yürütülen araştırmacıların fikirleri ya da alan yazında yapılmış olan çalışmaların analizine dayandırıldığı görülmektedir. Bahsi geçen çalışmaların alana katkısının tartışılmaz bir gerçek olmasıyla birlikte, eviri ğretim programlarının amacı sektöre nitelikli eleman yetiştirmek olduğu için sektör beklentileri kapsamında bir çevirmen edinci model önermesinde bulunulacaksa eviri sektöründe hizmet veren işletme sahiplerinin de düşüncelerinin alınması kaçınılmaz

olarak görülmektedir. Tam da çalışmanın ana konusunu oluşturan bu düşünce doğrultusunda, Türkiye’de hizmet veren çeviri işletmelerinin sahipleriyle görüşmelerin yapılması hedeflenmekte ve işletmelerinde istihdam etmeyi arzuladıkları çevirmenlerin hangi özelliklere sahip olmasını istedikleri ortaya konmaya çalışılacaktır. Toplanan verilerin analizi sonucunda, doğrudan sektör temsilcilerinin beklentileri çerçevesinde çeviri öğretim programlarının tasarlanmasına ışık tutacak bir çevirmen edinci model önermesinde bulunulacaktır.

3.3.1. Çevirmen Edinci Modellerinin Değerlendirilmesi

Alan yazında çevirmen edinci adı altında öne sürülen modeller incelendiğinde, Allison Beeby-Losdale’nin (1996) modelinin çeviri edinci tanımıyla geliştirilen modellerden farkının modele çeviri yerine çevirmen edinci adının verilmesi temelli olduğu gözlemlenmektedir. Çünkü bileşen odaklı analiz edildiğinde çeviri edinci şeklinde sunulan modellerden çok da farklı değildir.

Donald C. Kiraly (2006, 2013) belirli bir süreç içerisinde geliştirdiği modele “Profesyonel Çevirmen Edinci” adını vermiştir. Ayrıca, profesyonel çevirmenin görevinin karmaşık doğasına ve çeviri sürecinde ihtiyaç duyulan dilbilimsel olmayan becerilere vurgu yapmıştır. Onun modelini çeviri edinci modellerinden ayıran en önemli unsurlardan birisi de çevirinin dilbilimsel boyutunun ötesine geçerek daha önce bahsedilmeyen becerilere dikkat çekmiş olmasıdır.

Bir başka çalışmada, Oktay Eser (2015) çevirmenliği bir hizmet olarak kabul etmiş ve çevirmenin çeviri yapmaktan daha fazla beceriye ihtiyacı olduğunu vurgulamıştır. Ayrıntılarına girmeden çevirmen edinci adında bir model önerisinde bulunmuş ve bu modeli; teknik, kavramsal ve kişilerarası beceriler olmak üzere üç alt boyutta oluşturmuştur. Kiraly’nin de belirttiği gibi çevirmenliği sadece çeviri yapmakla eşdeğer olarak görmemiş ve çevirmenin çeviri yapabilmekle birlikte bir takım başka becerilere de ihtiyaç duyduğunu öne sürmüştür.

Benzer şekilde, Di Wu, Lawrence Jun Zhang ve Lan Wei (2013) çeviri öğreticilerinden veri elde ederek bir çevirmen edinci modeli geliştirmiştir. İlgili alan yazına kazandırılan çevirmen edinci yedi alt-edinçten oluşmaktadır. Bahsi geçen alt-edinçler incelendiğinde,

Allison Beeby-Losdale'nin modelinde olduğu gibi, bu modelin de daha önce ayrıntıları verilen çeviri edinci modellerinden çok farklı olmadığı görülebilir.

Çevirmen edinci adıyla yapılan alan yazın taramasında geliştirilen en güncel modelin Şaban Köktürk ve Gözde Türkmen (2020) tarafından yapıldığı anlaşılmıştır. Çevirmen Edinci ve Bileşenleri Önerisi adlı çalışmada, daha önce yapılan araştırmalar nitel odaklı araştırma yöntemlerinden birisi olan doküman inceleme tekniğiyle incelenmiş ve çevirmen edinci başlığıyla bir model önerisinde bulunulmuştur. Bu model, çevirmenin çeviri yapabilme becerisine ek olarak hangi diğer becerilere ihtiyaç duyabileceği temellidir ve bu kapsamda çevirmen edinci üst başlığı altında beş farklı bileşenden söz edilmiştir.

Tasarlanan modeller genel olarak değerlendirildiğinde her birinin alana kazandırdıkları tartışmasız bir gerçektir. Ancak bu modeller geliştirilirken ya çeviri öğreticilerinin fikirleri göz önünde bulundurulmuş, ya çeviri sektörünün ihtiyaçlarının neler olabileceğine dair varsayımlar hesaba katılmış ya da mevcut çalışmaların tamamları nitelikte model önerilerinde bulunulmuştur. Çevirmenlik bir meslek ya da çeviri bir hizmet olarak kabul edilecekse, çevirmen edinci adı altında bir model geliştirilebilmek amacıyla, sahaya inmek, sektör temsilcilerini dinlemek ve piyasadaki güncel ihtiyaçlarının neler olduğunu belirlemek şarttır. Ancak bu tür veriler ışığında kapsamlı ve güncel bir model geliştirilebilir. Bu düşünceden hareketle yürütölen bu çalışmanın yöntemi ile ilgili ayrıntılı bilgiler dördüncü bölümde sunulmuştur.

4. BÖLÜM: YÖNTEM: GÜNCEL ÇEVİRİ SEKTÖRÜ BAĞLAMINDA YÜRÜTÜLEN ARAŞTIRMA SÜRECİ VE UYGULAMALAR

Bu çalışmanın temelinde çeviri öğretimine katkı sağlayacak yeni bir model önerisi yatmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, sektör beklentileri doğrultusunda geliştirilmiş olan çevirmen edinci modelini ilgili alan yazına kazandırmak amaçlanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde bahsi geçen amaç için hangi yöntemin kullanılacağı, veri elde edilecek olan katılımcılar, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve son olarak da toplanan verilerin nasıl bir analize tabi tutulacağına dair ayrıntılı bilgiler verilecektir. Her bir süreç ayrı başlıklar halinde sunulacak ve alt başlıklarda yukarıda bahsedilen konular hakkında ayrıntılı bilgi sunumu gerçekleştirilecektir.

4.1. Güncel Sektör İhtiyaçları Doğrultusunda Çevirmen Edinci Model Önerisi

Çalışmanın temelini oluşturan konu; sektör beklentileri kapsamında çevirmen edinci model önerisi sunmaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için yürütülecek olan araştırmanın yöntemi, veri toplanması planlanan katılımcıları, verilerin hangi araçlar sayesinde toplanacağı, sürecin nasıl ilerleyeceği ve veri analizi ile ilgili bilgiler çalışmanın bu bölümünde ayrıntıları ile sunulacaktır.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Varsayımların ötesine geçerek çeviri öğretimini yeniden düzenlenmesini sağlayacağı düşünülen bir çevirmen edinci modeli sunmak amacıyla sahaya inmek kaçınılmaz bir gerçektir. Çünkü ister lisans isterse de ön lisans seviyesinde olsun çevirmenler çeviri piyasasında istihdam edilmek üzere yetiştirilmektedir. Dolayısıyla, çeviri sektörünün ve çeviri öğretimi sunan programların mutlaka birbiri ile etkileşim içinde olması gerekmektedir. Bir başka ifadeyle, çeviri öğretiminin çeviri sektörünün beklentileri doğrultusunda tasarlanması zorunlu bir ihtiyaçtır. Sektör gerçekleri ve sunulan öğretim programı arasındaki uçurum ilgili bölümlerin işlevini yitirmesine ve çeviri sektörünün de nitelikli eleman ihtiyacını karşılamakta başarısız olmasına neden olacaktır.

Bu ve benzeri problemlerin yaşanmaması, güncel sektör ihtiyaçları doğrultusunda öğretim programlarının güncellenmesini sağlamak ya da en azından yol gösterici

olabilmek amacıyla yapılan bu çalışmada, ilk olarak sektör ihtiyaçlarının neler olduğu belirlenecektir. Bu sebeple de nitel bir araştırma yapılmasına karar verilmiştir. Çünkü Yıldırım ve Şimşek'in (2008: 39) dediği gibi, nitel araştırmalar olayların doğal ortamlarında gözlemlenerek bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesini sağlamaktadır. Nitel araştırmaların bu yönüne atıfta bulunan bir başka tanım Tekindal ve Arsu (2020: 158) tarafından yapılmış ve nitel araştırmanın temel amacının; katılımcıların edindiği deneyimlerin ve konuyla ilgili bakış açılarının odak alınarak onların araştırma konusuyla ilgili algı ve deneyimlerinin ortaya konması olduğu vurgulanmıştır.

Nitel araştırmanın özellikleri bu çalışmanın hem araştırma çerçevesiyle hem araştırma süreciyle hem de araştırma sonunda ortaya konması hedeflenen çevirmen edinci modelinin kapsamıyla oldukça örtüşmektedir. Bu kapsamda öncelikle nitel araştırmanın özelliklerinden bahsetmek daha sonra da bu özelliklerin çalışmayla olan uyumunu ortaya koymak faydalı olacaktır. Güçlü (2019: 24) nitel araştırmanın özelliklerini doğal ortam, aktif araştırmacı, veri toplama ve araştırma stratejilerindeki çeşitlilik, tümevarım, katılımcıların bakış açılarını anlama, araştırma tasarımında esneklik, nesnelleştirme ve bütüncül yaklaşım gibi başlıklarla listelemiştir. Benzer şekilde, Creswell (2020:185) nitel araştırmanın yukarıda sıralanan özelliklerinin önemine vurgu yapmış ve bu tür bir araştırmanın araştırmacıya etkili bir çalışma alanı sunduğunu belirtmiştir.

Neden bu çalışmanın nitel bir araştırma olarak tasarlandığına değinilecek olursa, bu çalışmada hedef; çeviri sektörüne yani sahaya inmek ve buradan elde edilecek olan veriler ışığında bir çevirmen edinci modeli önerisinde bulunmaktır. Nitel araştırmanın araştırma sorusunun cevabının konunun doğal ortamında aranmasını gerektirmesi bu bağlamda çalışmayla örtüşmektedir. Nitel araştırmalarda araştırmacı aktif olarak veri toplamaktadır. Bu çalışma kapsamında veriler çalışmanın yürütücüsü olan araştırmacı tarafından toplanacağı için bu noktada da büyük bir uyum olduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte, çalışmada sektör beklentileri kapsamında bir çevirmen edinci modeli elde edilmeye çalışıldığı için katılımcıların bakış açılarının ve konuya dair deneyimlerinin neler olduğunu anlamak gerekmektedir. Tam da burada nitel araştırma oldukça büyük kolaylık sağlayacaktır. Nitel araştırmaların tüme-varım yönündeki analizi ve bütüncül yaklaşımı esas alması da çalışma sonunda ortaya konması planlanan çevirmen edinci modelinin genel anlamda kabul görmesini sağlayacak olan bir başka etken olarak kabul edilmektedir.

Araştırma deseni kapsamında ise nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan fenomenoloji yaklaşımı tercih edilmiştir. Bu yaklaşımın tercih edilme nedeni ise fenomenoloji deseninin tanımında ve özelliklerinde yatmaktadır. Bu özelliklere değinmeden önce fenomenoloji yaklaşımının tanımını yapmak daha anlamlı olacaktır. Fenomenoloji yaklaşımının temelleri felsefe biliminden gelmektedir. Patton'un (2018: 106) belirttiği gibi, fenomenoloji; bir olgu ya da kavram hakkında ilgili kişilerin anlayışlarını, bu konudaki düşüncelerini, bakış açılarının ne olduğunu ve algılarının hangi yönde olduğunu onların deneyimlerinden yola çıkarak açığa çıkartılmasını sağlayan nitel bir araştırma yöntemidir.

Nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji desenin seçilmesinin sebebinin bu desene ait olan özellikler olduğu daha önce de belirtilmişti. Bu çerçevede, adı geçen desenin özelliklerinden bahsetmek gerekmektedir. Fenomenoloji deseninin en önemli özelliği insanların deneyimlerini anlama temelli ortaya çıkmış bir yaklaşım olmasıdır. İnsan deneyimlerinden hareketle bir olgu ya da kavramın altında yatan özü anlamak amacıyla araştırmacılar tarafından tercih edilmektedir. Gürbüz ve Şahin'e (2014: 111) göre, fenomenoloji insanların sahip olduğu ortak deneyimlerin bir özünün olduğuna dayanan bir yaklaşım olarak geliştirilmiştir.

Bu araştırma kapsamında uygulanacak olan araştırma deseninin fenomenoloji olarak tercih edilmesinin bir başka nedeni ise çalışma sonunda geliştirilecek olan çevirmen edinci model önerisinin temelinde çeviri sektöründeki temsilcilerin deneyimlerine ve çevirmenin sahip olması gereken özelliklerin neler olması gerektiği konusundaki algılarına dayandırılmasıdır. Ayrıca, araştırmacı veri toplama sürecinde aktif rol oynayacak ve çeviri işletme sahiplerini gözlemlene fırsatı bulacaktır.

Araştırmanın sonucunda bugüne kadar yapılmayan ve benzeri bulunmayan bir çevirmen edinci modelinin tasarlanması hedeflenmektedir. Bu amaçla da çeviri sektörü olarak adlandırılan sahaya inilmesi ve lisans ya da ön lisans çevirmenlik programlarından mezun olan çevirmenleri istihdam eden sektör temsilcileri ile onların deneyimlerini ve bu konudaki düşüncelerinin neler olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir. Bunu için derinlemesine veri toplanmasına ihtiyaç vardır. Tam da bu noktada nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan fenomenoloji yaklaşımının uygulanması doğru olacaktır. Hem çeviri işletmelerinin sahiplerinin çevirmenlerin sahip olması gereken özellikler

hakkındaki düşünceleri hem de çeviri öğretimi sunan programlardan bu doğrultudaki beklentilerinin ayrıntılı ve derinlemesine anlaşılmasına ihtiyaç vardır.

Daha önce de belirtildiği üzere, sektörün ihtiyaçları çeviri öğretimi sunan programların tasarlanmasında dikkat edilmesi ve hesaba katılması gereken en önemli noktadır. Çevirmen özelliklerinin çeviri sektörünün beklentileri doğrultusunda neler olması gerektiğinin belirlenmesi için veri toplanacak olan katılımcıların kimler olması gerektiği de büyük ölçüde önemlidir. Toplanan verilerin niteliğini belirleyecek olan en kilit nokta verilerin hangi özelliklere sahip katılımcılardan elde edileceğidir. Bu sebeple de katılımcıların seçiminde dikkat edilmesi gereken hususlar vardır.

4.3. Katılımcılar

Nitel çalışmalarda araştırma sorusuna uygun araştırma yöntemi belirlendikten sonra karar verilmesi gereken bir diğer önemli aşama da verilerin toplanacağı katılımcı grubunun seçimidir. Tekindal ve Arsu (2020: 167) nitel çalışmalarda katılımcı grubunun çalışmanın konusu, araştırmanın tasarlanma şekli, kapsamı ve verilerin çeşitliliği göz önünde bulundurularak belirlendiğini belirtmiştir. Daha açık bir biçimde ifade edilecek olursa, çalışılması planlanan konu açık ve ihtiyaç duyulan veriler kolaylıkla toplanabilecek ise daha az sayıda katılımcı içeren gruplarla çalışmak mümkünken, araştırma konusu derin ve anlaşılması zor ise daha fazla katılımcıyla çalışılması gerekmektedir.

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni çerçevesinde tasarlandığı için araştırmanın örnekleme bu desene uygun olarak belirlenmiştir. Creswell (2020: 157) fenomenoloji deseninde tasarlanmış araştırmalar için amaçlı şekilde katılımcı seçilmesi gerektiği önerisinde bulunmuştur. Çünkü fenomenoloji araştırmaları katılımcıların deneyimlerini anlamlandırma amacıyla yürütüldükleri için katılımcı tercihiinde çalışma grubuna dâhil edilecek olan kişilerin bu deneyimi edinmiş olmaları beklenmektedir. Bu sebeple, çalışmada amaçlı örneklem seçimi tercih edilmiştir.

Amaçlı örneklem türleri arasından kartopu örneklem stratejisinin çalışmanın doğasına daha uygun olacağı düşünülmüştür. Sektör temsilcilerini en iyi tanıyanlar sektör temsilcilerinin bizzat kendisidir. Bu gerekçeyle her bir görüşme sırasında katılımcılara ilgili bağlamda yardımcı olabileceğini düşündükleri kişilerin isimleri sorulmuş, böylece

etkin ve verimli bir örneklem grubu tasarlanmaya çalışılmıştır. Bu noktada en önemli noktalardan birisi ise çeviri işletmelerinin kurumsal bir kimliğe sahip olmaları ve bu nedenle Türkiye’de çeviri işletmeleri kapsamında bir derneğe üye olmaları şartı aranmıştır. Çeviri işletme sahipleri boyutunda ise veri toplanacak kişilerin çeviri alanında bir öğretim programını tamamlamış olmaları öncelikli koşul olarak belirlenmiştir. Ancak, görüşülenlerden çeviri bölümü mezunu olan bir başka işletmeci bulunamadığı takdirde, Dilbilim ya da Dil Edebiyat bölümlerinden mezun olmuş bir işveren önerisinde bulunmaları istenmiştir. Böyle bir koşulun konmasının sebebi ise toplanacak verilerin çeviri öğretimi alanında daha anlamlı olmasının hedeflenmesidir.

Alan yazın incelendiğinde, fenomenoloji yaklaşımında uygulanan kartopu örnekleminde katılımcı sayısı açısından bir standardın olmadığı görülmektedir. Starks ve Brown Trinidad (2007: 1375) en az bir en fazla on katılımcı olması gerektiğini belirtirken, Yıldırım ve Şimşek (2008: 71) fenomenoloji yaklaşımında tasarlanan bir çalışmada kartopu örnekleme dâhil edilecek kişi sayısının maksimum on olması gerektiğini vurgulamıştır. Benzer konuyla alakalı olarak Wilson (2015: 41) katılımcı sayısının bir ile üç arasında değişebileceğini vurgulamıştır. Katılımcı sayısındaki asıl göstergenin araştırma için ihtiyaç duyulan verilerin doyum noktasına ulaşmasıdır. Yani, toplanan veriler artık tekrara dönüşmeye başladığında katılımcı sayısı açısından ihtiyaç duyulan sayıya ulaşılmıştır anlamı çıkmaktadır. Bu çalışmada da kartopu örneklem stratejisine uygun olarak katılımcılar önceden belirlenen koşullara göre seçilmiş ve katılımcılardan elde edilen veriler tekrara dönüştüğünde doyuma ulaşılmış olarak kabul edilmiş ve yeni katılımcılar araştırmaya dâhil edilmemiştir.

4.4. Veri Toplama Araçları

İster nitel ister nicel olsun bütün araştırmalarda veriler araştırmanın doğasına uygun olarak seçilmiş olan veri toplama araçları sayesinde elde edilmektedir. Bu çalışma nitel bir araştırma olarak tasarlandığı için bu bağlamda başvurulacak veri toplama araçlarından faydalanılacaktır. Nitel araştırmalarda veri toplama araçları çeşitlilik gösterse de çalışmanın amacına ulaşılmasını sağlayacak verilerin toplanması için belirli göstergeleri göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Nitel araştırmalarda veriler çoğunlukla görüşme, odak grup görüşmesi, gözlem ve arşiv / doküman incelemeleri şeklinde toplanmaktadır. Bu veri toplama araçları içerisinde en

popüler olanı ise görüşme tekniğidir (Spradley, 2003; Yıldırım ve Şimşek, 2006; Vanderstoep ve Johnson, 2009; King ve Horrocks, 2010). DeMarris (2004: 55) görüşme tekniğini araştırmacı ve katılımcının aynı ortam içerisinde bulunduğu ve araştırmacı tarafından önceden hazırlanmış olan sorular ekseninde yürütülen bilgi toplama süreci olarak tanımlamaktadır. Benzer bir tanımlama da Gürbüz ve Şahin (2014: 184) tarafından yapılmış ve görüşme tekniği sözlü iletişim yoluyla insanların deneyimlerini ve konuyla ilgili düşüncelerini anlamaya çalışan bir veri toplama yöntemi olarak ifade edilmiştir.

Nitel araştırmalarda veri toplama aracı olarak sıkça kullanılan görüşme tekniği, yürütülen bu çalışmanın amaçlarına da uygun olduğu için tercih edilmiştir. Görüşme tekniği aracılığıyla çeviri işletme sahiplerinden çevirmenin sahip olması gerekenler özelinde deneyimleri dinlenmiş ve sektör ihtiyaçları kapsamında bu konu ile ilgili görüşleri alınmıştır. Böylelikle çalışmanın sonunda geliştirilmesi planlanan çevirmen edinci modeli için yeteri kadar veri toplanmıştır.

Görüşme tekniği de kendi içerisinde uygulama bakımından çeşitlilik göstermektedir. Nitel araştırmalarda başvuru görüşme teknikleri yapılandırılmamış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmış olmak üzere üç türden oluşmaktadır. Bu araştırma için en uygun türün yarı yapılandırılmış görüşme olduğuna karar verilmiştir. Çünkü yarı yapılandırılmış görüşme konu ile ilgili daha derinlemesine bilgiye erişim sağlamaktadır. Mil (2007: 8) yarı yapılandırılmış görüşmenin keskin sınırlara sahip olmayan sorular ile tasarlanmadığı için görüşme sırasında daha ayrıntılı veriler elde edebilmek için araştırmacının ek sorular sormasına imkân sağladığını belirtmektedir. Bu sayede, araştırmacı, görüşme formundaki sorulardan bağımsız şekilde konu dışına çıkmamak şartıyla daha esnek hareket edebilmektedir. Bu gerekçeyle araştırmada açık uçlu sorular barındıran yarı yapılandırılmış görüşme, veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Ayrıca görüşme sırasında yapılan gözlemler de veri toplama sürecine katkı sunmuştur.

Yapılan görüşmelerde kullanılan görüşme formu beş ana başlıktan oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların kendileriyle ilgili eğitim durumları, mesleki tecrübeleri, işletmelerinin genel özellikleri hakkında sorular yöneltilmiştir. İkinci başlık ise işletmelerinde istihdam etmeyi düşündükleri çevirmenlerin yeterli bir çeviri yapabilmek için hangi bilgi ve becerilere sahip olmaları gerektiği sorulmuştur. Açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formunun üçüncü bölümünde, çevirmenlerin işletme çatısı altında

çalışabilmesi için ihtiyaç duyduğu yetkinlikler hakkında bilgi almayı sağlayan sorular bulunmaktadır. Dördüncü başlık ise sektörde başarılı ve aranan bir çevirmen olabilmek için bireylerin hangi kişilik özelliklerine sahip olmaları gerektiğine yönelik sorularla ilgilidir. Görüşme formunun son bölümünde ise konuşulanların dışında eklemek istedikleri herhangi bir durumun olup olmadığı sorulmuştur.

Veri toplama sürecine başlamadan önce oluşturulan görüşme formu genelde çeviribilim özelde de çeviri öğretimi çerçevesinde görüş almak amacıyla iki alan uzmanına gönderilmiştir. Bu alan uzmanlarından biri çeviri öğretimi alanında çalışmaları olan bir öğretim üyesidir. Diğeri ise çeviri edinci kapsamında çeşitli araştırmalar yapmış olan bir başka öğretim elemanıdır. Her iki alan uzmanından görüşme formunun içeriği ve kapsamı açısından olumlu dönütler aldıktan sonra ilgili form bir Türkçe dil uzmanına gönderilmiştir. Dil kullanımı ve söylem açısından formu değerlendirmesi talep edilmiş ve alınan “görüşme formunda Türkçe kullanımı ve anlamsal açıdan herhangi değişikliğe ihtiyaç yoktur” görüşünün ardından görüşme formunun olduğu şekliyle kullanılmasına karar verilmiştir.

4.5. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecine başlamadan önce araştırmayı yürütebilmek için ihtiyaç duyulan etik kurul onayı kapsamında gerekli belgeler hazırlanmış ve çalışmanın yürütüldüğü enstitüye sunulmuştur. Kurulda, incelenen belgelerin değerlendirilmesi sonucunda çalışmanın etik açıdan herhangi bir sorun teşkil etmediği bildirilmiş ve araştırmanın talep edilen haliyle uygulanmasına onay verilmiştir. Böylelikle veri toplama süreci başlamıştır.

İlk olarak hem pilot bir uygulama yapmak hem de bir sonraki görüşme için araştırmanın bağlamına uygun katılımcı bilgisi alabilmek amacıyla Çeviri İşletmeleri Derneği’nin kurucularından birisi olan bir işletme sahibiyle görüşülmüştür. Kendisine öncelikle araştırmanın amacının ne olduğu anlatılmış ve pilot uygulamaya başlanmıştır. Görüşme sonucunda, görüşme formunun ve görüşme süresinin her bir katılımcı boyutunda yeterli veri elde açısından etkili olduğunun anlaşılması üzerine sürecin her bir katılımcı için aynı şekilde yürütülmesine karar verilmiştir.

Çeviri İşletmeleri Derneği’ne üye olan ve öncelikli olarak çeviri alanında bir öğretim programını tamamlamış olma koşulunu taşıyan her bir çeviri işletme sahibiyle görüşmeye

başlamadan önce katılımcıya yürütülen çalışma ile ilgili bilgi verilmiştir. Çalışma kapsamında kişisel verilerin korunumu gerekçesiyle verdikleri bilgiler ışığında kimliklerinin deşifre edilmeyeceği konusunda açıklamalarda bulunulmuştur.

Katılımcıyla görüşme formundaki sorular ışığında yürütülen çalışmalar ortalama bir saat sürmüştür. Görüşmeler katılımcıların izinleri doğrultusunda ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Her görüşmenin sonunda katılımcılardan araştırma kapsamında etkili bilgi sağlayabileceğini düşündükleri, Çeviri İşletmeleri Derneği'ne üye olan ve çeviri alanında bir öğretim programından mezun olmuş bir başka işletme sahibi önermeleri talep edilmiştir.

Veri toplama süreci yukarıda belirtilen şekliyle yürütülmüştür. Süreç onuncu katılımcının ardından sonlandırılmıştır. Çünkü yapılan görüşmelerden elde edilen veriler artık tekrara dönüşmeye başlamıştır. Nitel araştırmalarda görüşme tekniği ile yapılan veri toplama sürecinin veri açısından doyuma ulaştığının en önemli göstergesinin verilerin tekrara dönüşmesi olduğu daha önce de belirtilmişti. Bu gerekçeyle onuncu katılımcının ardından veri toplama süreci sonlandırılmış ve verilerin analizinin yapılmasına karar verilmiştir.

4.6. Verilerin Analizi

Çeviri işletme sahipleri ile yapılan görüşmeler ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Veri analizi ise öncelikle yapılan görüşmelerin ses kayıtlarının yazıya dökülmesiyle başlamıştır. Örnek teşkil etmesi amacıyla, deşifreleri yapılan görüşmelerden bir tanesi tezin Ekler bölümünde yer alacaktır.

Dökümü alınan her bir görüşme katılımcıya e-posta yolu ile geri yollanmış ve onayına sunulmuştur. Alınan onayın ardından her bir görüşmenin analizine başlanmıştır. Veri analizi işlemi yürütülen araştırmanın amacına ulaşması noktasında büyük paya sahiptir. Glesne (2015: 277) veri analizini elde edilen bilgilerin bir düzen dâhilinde şekillendirilmesi ve aralarındaki ilişkilerin amaca uygun olarak düzenlenmesi şeklinde ifade etmiştir.

Her bir katılımcı ile yapılan görüşmenin dokümanı üçer kez okunmuş ve gerek sorular gerekse de verilen cevaplar çerçevesinde öne çıkan ifadeler not edilmiş ve aralarındaki ilişkiler incelenerek kategoriler oluşturulmuş ve ardından da kategoriler temalar altında sınıflandırılmıştır.

Verilerin analizi sırasında betimsel analiz tekniğine başvurulmuştur. Balıkçı (2019: 473) betimsel analizde katılımcı görüşlerine yer verildiğini ve bunu yapmadaki amacın analizin ardından elde edilen bulguların düzenli ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunulmasına imkân verdiğini söylemiştir. Bu tezde de betimsel analiz tekniğinin uygulanmasının sebebi görüşme dökümlerinin analiziyle elde edilen verilerin, bulguların ve yorumların katılımcılar üzerinden yapılan alıntılarla desteklenmesidir. Böylece analiz sonucunda yapılan çıkarımların işletme sahiplerinin ifadeleriyle pekiştirilmesi amaçlanmıştır.

Nitel araştırmalarda çalışmanın güvenilirlik ve geçerliği büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda bazı uygulamalara gidilmiştir. Araştırmanın güvenilirlik ve geçerliğini sağlamak amacıyla Christensen vd.'nin (2015: 413) önerdiği stratejilerden dört tanesinden yararlanılmıştır. Bu stratejilerin neler olduğu ve araştırmada nasıl uygulandığı aşağıda alt başlıklar halinde sunulmuştur.

Veri Çeşitlemesi: Araştırma kapsamında veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak on farklı çeviri işletme sahibinden toplanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen veriler hem görüşme belgelerinin yorumlanması hem de konu ile ilgili katılımcı ifadeleriyle desteklenmiştir.

Kapsamlı Alan Çalışması: Görüşme formu oluşturulmadan önce gerek çeviri edinci gerekse de çevirmen edinci kapsamında ilgili alan yazında yapılan çalışmalar incelenmiş ve bu çalışmalardaki öneriler göz önünde bulundurularak veri toplama stratejisi geliştirilmiştir. Ayrıca teze hem dayanak olması açısından hem de kapsamlı bir çerçeveye çizmek amacıyla incelenen bu araştırmalar çalışmanın önceki bölümlerinde sunulmuştur.

Dış Denetim: Veri toplanması için geliştirilen ve açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu çeviribilim alanında çeviri öğretimi ve çevirmen edinci konularında çalışmaları olan iki akademisyene gönderilmiştir. Formun içeriği, kapsamı ve çalışmaya uygunluğu açısından görüş alınmıştır. Ayrıca, görüşme formu dil kullanımı ve anlamsal boyutta incelenmesi için Türkçe dil uzmanına gönderilmiştir.

Doğrudan Alıntı: Veri analizi sırasında elde edilen bulgular sunulurken, görüşmelerin yazılı belgelerinde bulunan alıntılardan yararlanılmıştır. Böylece analiz sonucunda araştırmacı tarafından yapılan yorumlar ve kullanılan alıntılar arasında bir bütünlük sağlanması hedeflenmiştir.

Sektör temsilcileri ile yapılan görüşmelerden hareketle çevirmenlerden beklentilerin neler olduğu saptanmıştır. Çevirmenlerin sahip olması gereken bilgiler, beceriler ve özellikler ilgili temalar ve temaları oluşturan alt kategoriler şeklinde çalışmanın beşinci bölümünde sunulmuştur.

4.7. Elde Edilen Bulgular

Veri analizi sonucu elde edilen sonuçlar bir sonraki bölümde ana ve alt başlıkları oluşturan temalar ve kategoriler şeklinde ayrıntılarıyla sunulmuştur. Betimsel analizin doğası gereği ve çalışmanın geçerlilik / güvenilirliğini artırmak amacıyla, her bir tema ve kategori, görüşmelerden elde edilen katılımcı görüşlerine doğrudan alıntı yöntemiyle yer verilerek desteklenecektir.

5. BÖLÜM: ÇEVİRMEN EDİNCİ MODEL ÖNERİSİ İLE İLGİLİ ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, yöntem kısmında söz edilen veri toplama sürecinin ardından gerçekleştirilen betimsel analiz sonuçlarına yer verilecektir. Betimsel analizin doğası gereği, öncelikle, yapılmış olan görüşmelerin kayıtları deşifre edilerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Yazıya dökülen görüşmeler detaylıca analiz edilmiş ve çeşitli kodlar oluşturulmuştur. Oluşturulan kodlar belirli kategoriler altında birleştirilmiştir. Son olarak ise daha genel bir çerçeve çizmek amacıyla kategoriler çeşitli temalar altında toplanmıştır.

Elde edilen bulgular öncelikle tema başlıkları şeklinde ve bu temaları oluşturan kategoriler ise birer alt başlık halinde sunulacaktır. Hem betimsel analiz yönteminin bir gereği olarak hem de araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğini artırmak amacıyla görüşmecilerin ilgili tema ve kategoriler üzerine yaptıkları söylemler doğrudan alıntı yoluyla verilecek ve analiz sonucunda araştırmacının yapmış olduğu çıkarımlar pekiştirilmeye çalışılacaktır. Kişisel verilerin korunumu gerekçesiyle, katılımcıların isimlerine yer verilmemiştir. Görüşme sıralamasına bakılmaksızın görüşme yapılan katılımcılar K1, K2, K3, ... şeklinde kodlanmıştır. Verilecek olan alıntılar bu kodlamalar üzerinden yapılacaktır.

Analiz sonucunda elde edilen bulgulara geçmeden önce çalışma kapsamında neden çevirmen edinci kavramının tercih edildiğinden bahsedilmesinde yarar olduğu düşünülmektedir. Bu düşünceyle ilk olarak bu kavramın çalışmadaki kapsamına yer verilecektir.

5.1. Çok Boyutlu Bir Kavram Olarak Çevirmen Edinci

Her ne kadar çeviri eylemini gerçekleştirme noktasında aktif rol oynayan edincin çevirmen edinci olarak tanımlandığı çalışmalar olsa da bu kavram çoğu zaman birçok araştırmacı tarafından çeviri edinci olarak tanımlanmıştır. Oysa çeviri sadece eylem olarak değerlendirilmemesi gereken bir olgudur.

Bununla birlikte, özellikle sosyal bilimlerde, araştırma nesnesi eylemlerden ziyade, eylemi gerçekleştiren insan odaklı hale gelmeye başlamıştır. Bu sebeple, çeviri eylemini çevirmen üzerinden incelemek daha kapsamlı bir bakış açısı edinmeyi sağlayacaktır.

Çalışmanın önceki bölümlerinde de belirtildiği üzere, çeviri eyleminin kendisi de çok boyutlu bir oluşumdur. Ancak, çeviriye mesleki açıdan yaklaşıldığında, bu mesleği icra eden çevirmenin sadece çeviri eyleminin gerekliliklerini yerine getirmesi yeterli olmayacaktır. Çünkü çeviri bir hizmettir ve bu sebeple bir sektör haline gelmiştir. Dolayısıyla, sektörde çevirmenin iyi çeviri yapabilmesi, ihtiyaç duyduğu koşullardan sadece bir tanesi olarak görülmelidir. Bu gerekçeyle, çevirmenin hem çeviri eylemini hem de mesleki yeterliliklerini yerine getirmesi bir zorunluluktur. Daha bütüncül bir bakış açısı ortaya koyabilmek için çeviri edinci yerine çevirmen edinci kavramının kullanımı daha uygun olacağı düşünülmektedir.

5.2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Güncel sektör ihtiyaçları doğrultusunda bir çevirmen edinci model önerisi sunabilmek için bu alanda istihdam yaratan işverenlerle görüşülmüştür. Görüşmelerde katılımcılardan kendileri ve işletmeleri hakkında kısaca bilgi vermeleri istenmiştir. Bu doğrultudaki veriler Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Cinsiyet					
Kadın			Erkek		
3			7		
Eğitim Durumu					
Lisans			Lisansüstü		
5			5		
Mezuniyet Alanı					
İngiliz Dilbilim		İngiliz Dili ve Edebiyatı		Mütercim Tercümanlık	
2		3		5	
Mesleki Deneyim					
0-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16-20 yıl	21-25 yıl	26 yıl ve üzeri
1	2	1	1	2	3
İstihdam Edilen Çevirmen Sayısı					
Kadrolu Çevirmen			Serbest Çevirmen		
1-5 arası	6-10 arası	10 ve üzeri	1-50 arası	50-100 arası	100 ve üzeri
1	3	6	4	3	3

Tablo 2 incelendiğinde, toplamda 10 katılımcı ile görüşüldüğü anlaşılmaktadır. Araştırmanın fenomenoloji deseninde tasarlanmış olması sebebiyle ve bu araştırma deseninde görüşme yöntemi ile veri toplanması durumunda alan yazında maksimum 10 katılımcı ile görüşülmesi gerektiğine dair bilgiler çalışmanın yöntem bölümünde verilmişti. Veri çeşitliliği sağlamak amacıyla üst sınırdaki görüşmeci sayısı tercih edilmiştir.

Katılımcıların cinsiyetlerine bakıldığında, bunların 3'ünün kadın, kalan 7'sinin ise erkek olduğu görülmektedir. Katılımcılara eğitim durumlarının ne olduğu sorulduğunda ise 5'inin lisans ve 5'inin de lisansüstü dereceye sahip oldukları bilgisine ulaşılmıştır. Araştırmada en nitelikli veri elde edebilmek için katılımcıların öncelikle Mütercim Tercümanlık/Çeviribilim alanından mezun olmaları koşulu aranmıştır. Ancak, bu koşulda

yeterli sayı elde edilemediği takdirde, dilbilim ya da dil edebiyat bölümü mezunu olma koşulu da kabul edilmiştir. Görüşülen 10 katılımcının 5'i Mütercim Tercümanlık/Çeviribilim mezunudur. Ayrıca, katılımcılardan 2'si İngiliz Dilbilim, diğer 3'ü de İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümlerinden mezun olmuştur. Katılımcılara mesleki deneyim süreleri sorulduğunda, 1 kişi 4 yıldır, 2 kişi 7 ve 8 yıldır, 1 kişi 13 yıldır, 1 kişi 19 yıldır, 2 kişi 22 ve 23 yıldır, son olarak da 3 kişi yaklaşık 30 yıldır aktif olarak çeviri hizmeti verdiklerini belirtmiştir. Tamamı Çeviri İşletmeleri Derneği'ne üye kurumsal firma sahibi olan katılımcılara işletmelerinde hangi türde çevirmenlerle çalıştıkları sorulmuştur. Alınan cevaplara göre, iş yoğunluğuna göre değişmekle birlikte, işletmelerden 1 tanesi 1-5, 3 tanesi 6-10, 6 tanesi ise 10 ve üzeri sayıda kadrolu çevirmen çalıştırmaktadır. Bunula birlikte, görüşülen işletmelerden 4'ünün 1-50, 3'ünün 50-100 ve diğer 3'ünün de 100 ve üzeri serbest çevirmenle sürekli iletişim halinde oldukları ve bu çevirmenlere iş yaptırdıkları bilgisine ulaşılmıştır.

5.3. Betimsel Analiz Sonucunda Elde Edilen Temalar ve Kategoriler

Çeviri öğretim programlarının tasarlanmasında çeviri ya da çevirmen edinci olarak adlandırılan kavramın temel alındığı ve bu konudaki çalışmalar araştırmanın önceki bölümlerinde detaylıca sunulmuştu. Çalışmanın amacı sektöre yönelik bir çevirmen edinci modeli önermek olduğu için, ilk olarak buna ihtiyaç olup olmadığını anlayabilmek amacıyla görüşülen işverenlerden çeviri öğretim programlarının müfredatları hakkında güncel sektör ihtiyaçlarını karşılama noktasında bir değerlendirme yapmaları istendi. Bu konuya dair katılımcı görüşlerinin bazıları aşağıda verilmiştir.

K1: “Her seferinde ben söylerim. Müfredatta çok az böyle bir tane konu, bir ders sokabilmişimdir. ...akademik camianın ve bizim piyasanın, yani arz talep dengesi içerisindeki piyasa temsilcilerinin, yakın temasta ve iş birliğinde olmamız gerekiyor. Ben yıllardır söylüyorum. Ya mevcut müfredatlar ile yetiştirdiğiniz elemanlardan ben istihdam etmekte sıkıntılar yaşıyorum.”

K2: “Elbette bilim dediğimiz şey hiçbir zaman durmamıştır. Hep üzerine koyarak devam edecek. Yani bundan sonra ne olabilir onu da konuşmak zorundayız. Doğru ama bu asla şu manaya gelmesin. Çeviri bölümlerimiz yetersiz ya da işte kötü demek değil bu. Asla bu manaya gelmesin. Tam tersine inanıyorum. Bizim bu açıdan son derece yeterli olduğumuzu, çok iyi bir eğitim düzeyini yakaladığımızı düşünüyorum. Ancak, mevcut sektör koşullarına ayak uydurabilmek için daha ne olabilir, daha iyi

nasıl yapabiliriz odaklı belirli güncellemeler yapmamızın gerekli olduğunu düşünüyorum.”

K3: “Bizim üniversitelerle çok fazla organik bağımız olsun istiyoruz ve bu nedenle birkaç üniversiteyi ben düzenli olarak yılda birkaç gün düzenledikleri kariyer günleri etkinliklerine katılıyorum. Bu yerlerdeki müfredatlar kapsamında mümkün olduğu kadar öğretim üyesi arkadaşlarımıza, öğretim görevlisi arkadaşlarımıza ve çevirmen adaylarına, hani farkındalık yaratmak için, bilinçlendirebilmek için, yönlendirebilmek için piyasanın gerekliliklerini anlatmaya çalışıyoruz. Her an sektörde değişimler oluyor. Dolayısıyla, okulların da bu değişimlere paralel şekilde hareket etmesi zorunluluktur.”

K4: “Çeviri sektörü o kadar hızlı gelişen bir sektör ki. Ben mesleğe başladığımda daktilo ile başladım. Sözlüklerle çalışarak başladığımız mesleğimizde şu anda biz neredeyse hiç kâğıda elimizi bile değirmiyoruz. O zaman, yeni mezun çevirmenlerin de çağın gerekliliklerine uygun yetişmesi gerekiyor. Yoksa piyasada kaybolup giderler.”

K6: “Ben X üniversitesinde mütercim tercümanlık bölümünde bazı dersler veriyorum. O yüzden bu konuya hâkimim açıkçası ve gerçekten müfredatta bazı eksiklikler var. Özel üniversiteler evet kısmen daha iyi. Ne anlamda daha iyi? Ne bileyim ben dersini verdiğim için biliyorum. Ama devlet üniversitelerinde gerek maddi gerekse de farklı nedenlerden dolayı sektörün teknolojik gelişimine ayak uydurmakta sıkıntılar olduğunu gözlemliyorum. Ama bu sorunun çözülmesi gerek.”

K10: “...sektör canlı. Her sektör canlıdır aslında. Her sektör yeniliyor kendini ve sürekli gelişiyor. Kopuk olmamak gerekir. Kurumlar ya da üniversiteler hayattan, yani sektördeki gerçeklerden, haberdar olmalı. Derslerini, konularını buna göre sürekli geliştirmesi lazım. Ben çeviri yapabiliyorum, işveren konumundayım aynı zamanda. Programlar nasıl güncellenir bilmem ama bu hocaların işi. Onlar bilir nasıl olacağını. Benim bu konuda yetkinliğim yok ama işveren olarak sektörde neye ihtiyacımız olduğunu söyleyebilirim size. Siz de akademisyenler olarak ona göre gerekli düzenlemeleri yaparsınız. Durum bu.”

Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde, ağırlıklı olarak çeviri sektörünün hızla ve sürekli gelişerek değiştiğine işaret ettikleri görülmektedir. Buna paralel olarak çeviri öğretim programlarının da kendilerini sürekli güncellemesi gerektiğini düşünmektedirler. Ancak, katılımcılara göre, tamamı olmasa da ülkemizdeki çeviri öğretim programlarının çoğunun

yeniden düzenlemeye ihtiyacı vardır. Böyle düşünmelerinin sebebi olarak da kendilerine iş başvurusu yapan çevirmen adaylarına uyguladıkları deneme çevirilerinin sonuçlarını ve yaptıkları iş görüşmelerini göstermektedirler.

Çeviri öğretim programlarının güncellemeye ihtiyacı olduğunu düşünmeleri aslında çevirmen edincinin de güncellenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Çünkü çeviri öğretim programları daha önce tanımını yaptığımız çevirmen edinci kavramı çerçevesinde düzenlenmektedir. Çalışmadaki amaç güncel sektör ihtiyaçları doğrultusunda bir çevirmen edinci modeli önermek olduğu için, veri toplama sürecinde görüşülen işverenlere istihdam etmeyi arzu ettikleri çevirmeni genel anlamda tanımlamaları istenmiştir. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplardan bazıları aşağıdaki şekildedir.

K1: "...mesleğin tanımında ne var? ...Ben bütün konferanslarda önce bunu tanımlıyorum. Çünkü çevirmenlik ülkemizde henüz meslek olmadığı için o meslek kelimesini ve meslekleşme şuurunu öncelikle aktarmak istediğim için bunu yapıyorum. Türk Dil Kurumu'na göre, meslek; belli bir eğitimle kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan kuralları belirlenmiş iş olarak tanımlanmaktadır."

K2: "...o zaman önce şeyden başlayalım. Benim şahsi kanaatime göre verimli ve başarılı bir çevirmeni oluşturan unsurlar neler? Ben şimdi aslında temel olarak bunu üç ana başlıkta topluyorum. İlk başta çevirmene bilgi lazımdır. Mesleği ile ilgili bir bilgi birikimine ihtiyacı var. Sonra ne lazım? Bu bilgiyi uygulayabilmesi gereklidir. Yeterli mi bu? Bence değil. Bu işi bir de bilinçli bir şekilde yapması gerek. Yani çevirmen bilinciyle ve düşüncesiyle hareket etmesi gerek."

K5: "Bizim perspektifimizden bakarsanız, bizim dediğimiz zaman, biz ISO 17100 çeviri hizmeti standardı sertifikası sahibi bir firmayız. Nasıl bir çevirmen aradığımızı da bu standart belirler. Bu bağlamda bu standart neyi ister? Bu standart şunu ister: Çevirmenin çeviri öğretimi almış olması koşulunu arar. Yani çevirmenlik mesleği ile ilgili bilgi birikimine sahip kişileri çevirmen olarak kabul ederiz biz. Başka ne ister? Uygulama açısından yetkinlik ister. Bilgisini uygulamaya dökebilmeli yani."

K9: "Çevirmen olabilmek için çevirinin ne olduğunu bilmeli öncelikle. Buna ek olarak çeviri yapabilmeli. Yani çeviri nedir sorusunun cevabını vermek yeterli değil. Çeviriyi bir ürün olarak da ortaya koyabilmeli bir çevirmen. Ama bunu yaparken de

çevirmen şuuruyla hareket etmek gerekli. İki dili bilen herkesin çeviri yapabileceği düşüncesine katılmıyorum ben. Çeviri bir meslektir. Profesyonel bir meslek hem de. Çeviri yapmak başkadır, çevirmen olmak başkadır.”

K10: “...Bilgi şart zaten. Olmak için önce bilmek gerekiyor. Bilmeden olmuyor. Ama bilmek de tek başına yetmiyor tabi. Alışkanlıklara da ihtiyaçları var. Bilgisini kullanamadıktan sonra bilmenin de anlamı kalmıyor. Yani neyi nasıl kullanabileceğine de hâkim olması gerekiyor. O bilinci de taşıması önemli.”

Katılımcılar genel anlamda çevirmenin nelere ihtiyacı olduğunu tanımlarken, aslında betimsel analiz yönteminde tema olarak adlandırılan üst başlıkları ifade etmişlerdir. Katılımcıların tamamı üç boyut üzerinden çevirmenin tanımını yapmış ve her tanım için de ayrıntılı bilgiler vermiştir. 10 katılımcı ile yapılan görüşmelerin dokümanları incelendiğinde, elde edilen temalar ve bu temaları oluşturan kategoriler Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: Betimsel Analiz Sonucu Oluşan Temalar ve Kategoriler

Temalar	Kategoriler
Temel Bilgiler	Ana dil bilgisi
	Yabancı dil bilgisi
	Kuramsal bilgi
	Alan/Uzmanlık bilgisi
	Dünya ve kültür bilgisi
	Metin bilgisi
	Malzeme bilgisi
Edimsel Beceriler	İzlem becerisi
	Araştırma becerisi
	Aktarım becerisi
	Çeviri teknolojilerini kullanabilme becerisi
	Düzenleme becerisi
	Son-düzenleme becerisi
Mesleki Anlayış Parametreleri	Öz-değerlendirme becerisi
	Çeviride kalite
	Mesleki etik
	Çeviri ve çevirmen mevzuatı
	İşletme kültürü
	Proje yönetimi
	Sektör analizi
	Çeviride finans
	Girişimcilik
	Pazarlama
	İletişim

Tablo 3 incelendiğinde, Temel Bilgiler, Edimsel Beceriler ve Mesleki Anlayış Parametreleri olarak adlandırılan 3 tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar çevirmenin ihtiyaç duyduğu 3 ana boyutu simgelemektedir. Ayrıca, her bir tema katılımcıların ifadeleri kapsamında birbirleri ile ilişkili çeşitli kategorilerden oluşmaktadır. Temel Bilgiler şeklinde tanımlanan ilk tema; ana dil bilgisi, yabancı dil bilgisi, dünya ve kültür bilgisi, kuramsal bilgi, alan/uzmanlık bilgisi, metin bilgisi ve malzeme bilgisi şeklinde ifade edilen 7 kategoriden oluşmaktadır. Edimsel Beceriler adını alan ikinci tema; izlem becerisi, araştırma becerisi, aktarım becerisi, çeviri teknolojilerini kullanabilme becerisi, düzenleme becerisi, son-düzenleme becerisi ve öz-değerlendirme becerisi olarak nitelendirilen 7 kategoriye içermektedir. Son olarak, Mesleki Anlayış Parametreleri kavramıyla sunulan tema; çeviride kalite, mesleki etik, çeviri ve çevirmen mevzuatı, işletme kültürü, proje yönetimi, sektör analizi, çeviride finans, girişimcilik, pazarlama ve iletişim adındaki 10 kategoriye kapsamaktadır.

5.3.1. Temel Bilgiler

Her mesleği icra eden kişinin yaptığı meslekle ilgili bir takım bilgi birikimine ihtiyacı vardır. Çevirmenin de çeviri eylemini gerçekleştirebilmek için belirli bilgilerle donanımlı halde olması gerekmektedir. Yapılan analizin ardından ortaya çıkan sonuçlar da bu durumu ortaya koymaktadır. Çevirinin çok boyutlu doğası gereği çevirmen de bu duruma paralel olarak çeşitli bilgi türlerini edinmiş olmalıdır. Bu gerekçeyle, ilgili temaya Temel Bilgiler adı verilmiştir. Temel Bilgiler temasını/boyutunu oluşturan bilgi türleri ile ilgili kategoriler alt başlıklar halinde sunulacak ve yine katılımcı söylemlerinden doğrudan alıntılar yapılarak pekiştirilecektir.

5.3.1.1. Ana Dil Bilgisi

Her ne kadar çok boyutlu bir süreç olsa da en yalın haliyle çeviri; birbirinden farklı iki dil arasında yapılan yapısal ve anlamsal aktarım olarak tanımlanmaktadır. Kaynak metnin oluşturulduğu kaynak dil ve erek metnin üretileceği erek dil çeviri eyleminde önemli rol oynamaktadır. Çevirmenlerin çeviri eylemini yerine getirebilmek amacıyla bu iki dilin bilgisine de etkin bir biçimde sahip olması bir ön koşul olarak görülmektedir. Bu kapsamda, görüşme yapılan katılımcılara çevirmenin çeviri eylemini gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duyduğu gereksinimlerin neler olduğu sorulduğunda, katılımcıların tamamı

çevirinin ana bileşenlerinden birisi olan ana dil bilgisi üzerinde oldukça önemli ifadelerde bulunmuşlardır. Katılımcıların ana dil bilgisi ile ilgili duyulan ihtiyaç hakkında dile getirdikleri ifadelerden bazıları şu şekildedir;

K1: “Bir dört satırlık bir başvuru mailinde 6 tane hata Türkçe hata görüyorsun ve mezun olmuş bu hatta yüksek lisans yapıyor. ...Daha başvuru metnini, başvuru mesajının Türkçesini beceremeyen birisinden ben nasıl çeviri bekleyebilirim? Bekleyemem. Demek ki ben başa şeyi koyuyorum Buğra Bey. Ana dili bilmek. Birinci şey ana dili bilmek ama bilmek, tam anlamıyla bilmekten bahsediyorum. Çeviri Bölümü'nden mezun olan bir kişinin lamı cimi yok. Türkçeyi iyi bilecek.”

K2: “...Türkçeyi biz sadece iletişim aracı olarak kullanmak değil, onun ötesinde, bu dili sadece iletişim aracı olarak değil elbette bu dili edebi bir vasıta olarak da yani insanlarda çeşitli duyguları üretme etkisini yaratan bir vasıta olarak da kullanmak durumundayız. Biz çok farklı yazılmış, farklı kişiler tarafından yazılmış, farklı alanlarda yazılmış metinleri okuyarak bunu Türkçeye aktarmak gibi görevleri üstlenebiliyoruz. Yazan kişinin işaret ettiği anlamı yakalayabilmemiz gerekiyor. Bizden bu bekleniyor. Yani aslında yazan kişinin zihninde neler oluşturduğunu algılayıp bunu da doğru bir şekilde aktarmak gibi bir görev üstleniyoruz.”

K4: “Ama Türkçeyi iyi kullanmasını bekliyoruz. Ama şu anda aktif olarak yetiştirmek üzere proje yöneticisi ilanımız var. 675 tane başvuru değerlendirdim. Sadece 5 kişiyi görüşmeye çağırabildim ve Türkçe konusunda oldukça sıkıntı, çok çok büyük sıkıntı yaşadıklarını gördüm. Çok da üzüldüm.”

K6: “...ne yazık ki o kadar mezun arkadaşlarımız var ve –de –da ekini doğru kullanamadıkları noktalar var. İşte orada istediği kadar hedef dili iyi konuşsun, iyi çeviri yapsın. Olmaz olmaz. Yani bu kadar net konuşuyorum bu konuda. Ciddi bir kalite taahhütleri veriyorsunuz müşteriye. Daha sonra onun sizde çalışmasını sürdürmek, bunların hepsi yoğun bir mesai gerektiriyor. Yani bir –de, -da ve ya –ki ekiyle bu tarz hatalarla, bir nokta, virgül hatasıyla bu verdiğimiz taahhütleri bozmak istemeyiz doğrusu. O yüzden tabii ki de yani öncelikle kendi dilimizi iyi kullandığımızı gösteriyor olmamız lazım ki, işin öbür tarafını daha sonra deneme metinleriyle vesaire ile aşağı yukarı bir kalitede mutabık kalalım.”

K9: “Ana dil hâkimiyeti dediğimiz mesele de çok çok önemli. Bir kere ana diline çok hâkim biri olmalı çevirmenin. Ana dilinde metin çözümlemeyi bilen bir

çevirmen, bunu deneyimleyen bir çevirmen zaten öğrendiği dilde ya da ikinci dili dediğimiz dilde de bunu çok daha rahat yapacak.”

K10: “Bir çevirmen nitelikli iş çıkaracaksa önce ana dilini çok iyi bilmek, onu çok iyi kullanmak zorunda. Çok da iyi yazmak zorundadır aynı zamanda. Onu yapamayanın zaten İngilizcesinin iyi olma şansı yok. Biz görmedik Türkçesi çok kötü ama İngilizcesi çok iyi olan bir çevirmen. Bu bir titizlik meselesidir. Kişi ana dili açısından titiz değilse çevirisi de iyi olmaz. Çünkü hâkim değil ana diline. Onu çözecek beceri yok. Dolayısıyla çeviri de hatalı oluyor.”

Katılımcı görüşleri incelendiğinde, ana dil bilgisi üzerine oldukça güçlü söylemlerin olduğu dikkat çekmektedir. Hatta katılımcılardan bazıları ana dil bilgisinin çevirmen tarafından kullanılan yabancı dil üzerinde de çok fazla etkiye sahip olduğunu belirtmiştir. Bu katılımcılara göre, ana diline hâkim olmayan birisinin başka bir dilde de çok başarılı olamayacağı kaçınılmaz bir gerçektir.

Benzer şekilde, ana dilin çeviride kaliteyi oldukça etkilediği açıkça görülmektedir. İşverenler taahhüt ettikleri kalitenin ana dil kapsamında yapılan bir yazım, noktalama ya da söylem hatası yüzünden zarar görmesini istememektedirler. Bu gerekçeyle, her şeyden önce nitelikli bir çevirmenin kendi ana dilinde tam anlamıyla yetkin olması bir ön koşul olarak kabul edilmektedir. Katılımcıların ifadelerine göre, tam anlamıyla yetkin olmaktan kastedilenin; sıradan insanlar gibi ana dili konuşmaktan öteye geçerek, dilin yapısal, anlamsal ve iletişimsel boyuttaki bütün inceliklerini bilmek olduğu anlaşılmaktadır.

Ayrıca, yüz yüze yapılan görüşmeler sırasında ana dil üzerinde konuşurken, katılımcıların oldukça heyecanlı oldukları ve bu konuda istihdam etmeyi arzu ettikleri çevirmenler açısından sorun yaşadıkları ses tonlarından ve vücut dillerinden gözlemlenmiştir. Neredeyse katılımcıların tamamı tekrar tekrar ana dil bilgisinin önemine vurgu yapmıştır. Ana dil hakkında öne sürülen düşüncelerden ve yapılan gözlemlerden hareketle, çevirmenin yeterli bir çeviri yapabilmesi için ihtiyaç duyduğu temel bilgilerden birisinin, hatta ilkinin, ana dil bilgisi olduğu sonucu çıkmaktadır.

5.3.1.2. Yabancı Dil Bilgisi

Temel Bilgiler temasını oluşturan ikinci kategori ise yabancı dil bilgisidir. Araştırmada görüşülen katılımcıların tamamı çeviri eylemini dilsel açıdan iki yönlü olarak tanımlamış ve bu gerekçeyle de nitelikli bir çevirmenin sahip olması gereken bir diğer bilgi

birikiminin yabancı dil ile ilgili olduğuna ifadelerinde yer vermişlerdir. Bu ifadelerin bazıları aşağıda örnek olarak sunulmaktadır.

K1: “İkincisi: yabancı dil bilgisi. Kapsamlı olarak yabancı dil bilgisi. ...Demek istediğim o zaman biz yabancı dilleri, kaldı ki artık şu an tek dili bilmek yetmiyor çevirmenlikte. Yabancı dilleri bil hakkın deriz biz eskiler, bil hakkın bilmek lazım. Ana dilinde yazılmış olan bir metni yabancı dile tam anlamıyla aktarabilmek için hedef dili en az ana dili kadar iyi bilmeli çevirmen. Tam tersi de olabilir. Yabancı dilde yazılmış olan bir metni de tamamen anlayabilmeli ki onu ana diline aktarabilsin.”

K3: “Yani biz yabancı dil için C2 seviyesini arıyoruz ama C1 seviyesinde de çeviri yapan arkadaşlar var. Kendi ana dillerine doğru yaptıklarında arkalarında sağlam bir redaksiyon olduğu zaman, alan uzmanlıkları olduğu zaman çalışabilirler. Ama yabancı dillerinin C2 düzeyinde olması lazım. Dil konusunda yani çevirmen olan insanın takıntı düzeyinde, obsesyon düzeyinde bir yabancı dil hassasiyeti olması lazım. Biz bunu arıyoruz.”

K5: “...öğrencinin yabancı dil yeteneği, innate bir ability olarak, yani kendinden var olan bir şey var. İnsanların hani nasıl bir müzik yeteneği varsa yabancı dil yeteneği de var. Ben buna inanıyorum. O yüzden yabancı dil konusunda yeteneği olmayanların çevirmen olabilmesi pek de mümkün gözüküyor.”

K7: “...yeni mezun tercümanlarda yabancı dile yaklaşım biraz daha dar olabiliyor. Yani sığ demek istemiyorum ama yani eski veya tecrübelenmiş olan tercümanlara göre biraz daha düz yaklaşıyorlar. Ana dilime çeviri yapıyorum ben onun daha kapsamlı olması yeterli, yabancı dili metni anlayacak kadar bilsem yeter düşüncesi çok yanlış. Sektörde her zaman ana dilinize yapabileceğiniz çeviriler olmuyor ki. O yüzden yabancı dil bilgisine de üst düzeyde sahip olmak zorundayız çevirmenler olarak.”

K8: “...çünkü iki dil arasında çeviri yapıyorsunuz. Bir tarafta ana dil, diğer tarafta yabancı dil var. İkisi birbiri ile etkileşim halinde. İkisi çeviri sürecinde birbirine bağlı şekilde işlev görüyor. Yabancı dil yoksa ana dilin bir anlamı yok çeviri sürecinde.”

K9: “...bir yabancı dili herkes öğrenebilir ve konuşabilir. Bence temelde bir çevirmenin aslında herhangi sıradan bir dil bilen bir insandan en önemli farklarından biri edindiği yabancı dili bütün incelikleriyle edinmiş olması. Çeviri çok hassas bir

eylem ve dolayısıyla çevirmenin yabancı dil bilgisi kapsamında hassas ve en üst seviyede yetkin olması sektörde iş bulabilmesi için çok çok çok önemli.”

Katılımcıların yukarıda verilen ifadeleri incelendiğinde, yabancı dil bilgisine ana dil bilgisi kadar çok vurgu yaptıkları açıkça görülmektedir. Çeviri her iki dil arasında geçiş temelli bir eylem olması sebebiyle çevirmenin her iki dile de hâkimiyeti oldukça üst seviyelerde olmalıdır. Ayrıca, çevirmenlerin sadece bir yabancı dil ile yetinmeyip ikincisini de edinmiş olmaları sektör temsilcileri açısından bir ayrıcalık olarak görülmekte ve istihdam noktasında tercih sebebi olmaktadır.

Çeviri alanında en yeterli çevirinin çevirmenin kendi diline yaptığı aktarım olarak kabul edilse de gerek sektör beklentileri gerekse de ekonomik gerekçeler sebebiyle çevirmenlerin her iki dile de çeviri yapmaları kaçınılmaz bir durumdur. Katılımcılar da bu gerçeğe vurgu yaparak, çevirmenlerin her iki dilde de uzman olarak tanımlanacak seviyede yetkin olmalarını bir ön koşul olarak kabul etmektedirler. Görüşülen işverenlerden bir tanesi çevirmen adaylarının yabancı dil seviyelerinin C2 seviyesinde olması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bahsi geçen seviye Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı kapsamında tanımlanmış 6 basamaktan oluşan yabancı dil yeterlilik ölçeğinin en üstünde yer almaktadır. C2 seviyesinde yabancı dil bilgisine sahip olan bir birey uzman dil kullanıcısı olarak kabul görmektedir. Bu ölçeğe göre, bu seviyedeki bir birey duyduğu veya okuduğu hemen hemen her şeyi kolaylıkla anlayabilir. Tutarlı bir sunumda argümanları ve açıklamaları yeniden oluşturarak farklı sözlü ve yazılı kaynaklardan gelen bilgileri özetleyebilir. Daha karmaşık durumlarda bile daha ince anlam tonlarını ayırt ederek kendini anlık olarak, çok akıcı ve kesin bir şekilde ifade edebilir (CEFR, 2021).

5.3.1.3. Kuramsal Bilgi

Her ne kadar çeviri kavramı uygulama odaklı bir eylem olarak görülse de diğer disiplinlerde olduğu gibi kuramsal bir boyuta da sahiptir. Ayrıca, bu kuramsal çerçeveye yeterli bir çeviri ürünü ortaya koyabilmek için gereken koşullardan birisidir. Diğer mesleklerde de olduğu gibi, uygulamaya ek olarak, çeviri eylemini oluşturan teorik bilgi birikimi de bulunmaktadır. Bu bilgi birikimi kuramsal bilgi olarak tanımlanabilir.

Araştırmaya katılan işverenler de nitelikli bir çevirmenin sadece uygulamada başarılı olmasının yetmeyeceğini, aynı zamanda çevirinin kuramsal yönünü de bilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Onlara göre uygulama ve kuram bir bütündür. Katılımcıların neredeyse

tamamı mesleğinde ehil bir kişi olabilmek için her iki yönde de yetkin olmak gerektiğine dikkat çekmiş ve bu doğrultuda aşağıdaki cümleleri dile getirmişlerdir.

K1: “Çeviri yapmayı teorik olarak öğrenmesi gerekiyor. Alaylı bunu deneme yanılma ile öğreniyor. En basit öğrenme metodu olan deneme yanılma ile öğreniyor değil mi? Alaylı çevirmen kafasını gözünü yara yara öğreniyor, maliyeti çok yüksek ve tekniği de belki sonsuza kadar öğrenemiyor. Bazı teknikleri öğrenemiyor ama bildiğini iyi yapar hale geliyor deneye yanıla. Onun için ben çeviri yapmayı teorik olarak, yani çeviri disiplini olarak ve iyi öğrenmesinden yanayım. ...Çeviri kuramını sadece kuramı değil, tüm kuramların uygulamasıyla ilgili ne varsa hepsini öğrenmekle mükellefiz.”

K2: “...bizim başarılı çevirmeni ortaya çıkartan yapı taşları derken bunu zikretmezsek eğer çok ciddi bir eksiklik yaptık demektir. Olmaz. Evvela tabii kuramları ya da öğretiyi bir kenara bırakarak başarılı bir çevirmen olmak hayal olur. Ben bu kadar bu konuda çok netim. Bunu neden bu şekilde net olarak telaffuz ediyorum? Bakınız ben çeviri eğitimi, yani şöyle çeviri eğitimi aldım, çok ciddi çeviri eğitimi aldım ama keşke üniversitede yani Mütercim Tercümanlık Bölümü'nde bu eğitimi alsaydım diye düşünüyorum. Eminim o zaman çok daha başarılı olurum.”

K4: “Hep ilk iş görüşmesinde kuramsal bilginin gereksiz olduğunu, bununla çok vakit kaybettiklerini söylüyorlar. Sonra çeviri yaparken ah evet gerçekten de işte Skopos kuramını şurada kullanıyorum. Gerçekten de çok işimize yarıyormuş diye hep söylüyorlar, hep rastladım buna. Ama lisanstan sonra çeviri yaparken mütercim tercümanların çevirinin kuramsal boyutunu bilerek çeviri yapmasıyla hiç bilmeden çeviri yapması arasında dağlar kadar fark oluyor.”

K6: “Biz bir mütercim tercümanlık eğitimi alıyoruz ama burada biraz işin metodolojisini de öğreniyoruz. Yani çeviri metotlarını öğreniyoruz. Sorun karşımıza çıkarsa nasıl çözebileceğimizi öğreniyoruz. Sonuçta bir çevirmen o çeviri metodunu bilmeden sektörde çok başarıya ulaşamıyor.”

K7: “Çevirinin yüksek lisansını da yapmış biriyim. Orada da kuram bilgisi aldık, yani lisansta da aldık. Ben kuramları aslında çevirmenlerin bir kılavuzu olarak görüyorum. Kuram; bir eylemi yaparken art alanda çalışan bir şeydir. Kuram bilgisi de art alanda çalışan bir yöntem yani tercümana şunu diyor sen Skopos'u bilmezsen, karşıdaki müşterinin çeviri yaptırmaktaki amacını bilmezsen yanlış çeviri

yapabilirsin ya da sen işte Schleirmacher'ın o dört tane olayını bilmezsen, yanlış bir yola sapabilirsin. Aslında bize bir öğreti veriyor kuramlar.”

K9: “Ben kendim de zamanında kuram dersi vermiş biri olarak ve sektörde aktif çeviri yapan bir çevirmen olarak da ben kuramların hep faydalı olduğunu düşünüyorum. Yani kuram dediğiniz şey belli pratiklerin gözden geçirilerek genel bir hükme varılması, bir teori yaratılması şeklinde karşımıza çıkıyor. Kuram size belli bir ölçüde bir short-cut (kestirme yol) sağlıyor. Size, işinize ve yaptığınız çeviri ise bu çevirdiğiniz metne ve çeviri sürecinize nasıl yaklaşmamız gerektiği konusunda bir yol gösterir.”

Kuram bilgisi üzerine katılımcıların söylemlerindeki ortak nokta; çeviri eyleminin her boyutuna hâkim bir şekilde yapıldığında hedeflenen kaliteye erişileceği üzerinde temellenmiştir. Çünkü onlara göre, sadece iyi bir uygulayıcı olmak yeterli değildir. Üstelik iyi bir uygulayıcı olabilmek için de kuramsal bilgiye ihtiyaç vardır.

Lisans eğitimini Mütercim/Tercümanlık ya da Çeviribilim alanında yapmamış olan bir katılımcı, o zamanlar bu ve benzeri bölümlerin olmadığını söylemiş, ancak keşke bu alanda lisans eğitimi alabilseydim demiştir. Çünkü her alanda olduğu gibi çeviride de olayın kuramsal boyutunu bilmenin ayrı bir katkı sağladığını düşünmektedir. Bu gerekçeyle, çevirinin kuramsal boyutunu edinebilmek amacıyla çeşitli eğitimlere katıldığını ifade etmiştir.

Bir başka katılımcı ise kuramların kriz anlarında çevirmenin art alanında devreye girdiğini vurgulamış ve kuram bilgisini kılavuz olarak tanımlamıştır. Aynı düşünce bir diğer katılımcının görüşlerinde de ortaya çıkmıştır. Kuram bilgisi çeviride yol gösterici olarak işlev görmektedir ve çevirmene çeviri sürecinde kestirme yollar sunmaktadır. Bu durum hem zamandan tasarruf ettirmekte hem de çevirmenin işini kolaylaştırmaktadır. Güncel sektör koşulları göz önünde bulundurulduğunda, kuramsal bilginin sunduğu bu fırsat hem işveren hem de çevirmen açısından oldukça kıymetlidir.

5.3.1.4. Alan/Uzmanlık Bilgisi

Çeviri işletmecileri tarafından Temel Bilgiler teması kapsamında değerlendirilebilecek bir diğer kategori alan/uzmanlık bilgisidir. Görüşülen katılımcıların bu bilgi türü hakkında konuşurken ana dil bilgisinde olduğu kadar ısrarcı oldukları gözlemlenmiştir. Çevirinin çok bileşenli yapısı ve neredeyse her uzmanlık alanının farklı yaklaşım

gerektirmesi sebebiyle katılımcılar çevirmenlerin belirli bir alanda kendilerini geliştirmelerinin gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Aşağıda verilen görüşlerden bu durum açıkça gözlemlenebilmektedir.

K1: “Hemen üçüncü adım. Alan uzmanlığı konusu. ...Demek istediğim her alana çevirmenlik girer çünkü iletişimdir, bildirişimdir. ...dolayısıyla, ben alan uzmanlığının, ana konularda hani yedi başlık diyoruz ya, 600'e ulaşamayız ama o yedi başlıktan mutlaka en az dördünün alan uzmanlığı açısından edinilmiş olması taraftarıyım.”

K3: “...alan uzmanlığı gerçekten önemli ve gerekli. Alan uzmanlığı gerekli. Eeee ama bu öğrencinin ya da işte çevirmenin ilgi alanıyla biraz paralel gitmesi gereken bir şey. Hukuk alanını çok özel bir alandır mesela. Hukuk çevirileri çok özeldir ve çok zor da bir alandır. Ve o konuda biraz aşinalığı olan, ilgisi olanlar ve bu alanda yeterli bilgisi olan çevirmenler ancak başarılı çeviriler ortaya koyabilir.”

K4: “Çeviride uzmanlaşma gerektiğini düşünüyorum. Her çeviriyi herkes yapamaz. Ben 20 senelik çevirmenim ama çok iyi olduğum alanlar var. Üç cümleyi bile içimi sinerek çeviremediğim alanlar da var çünkü. Yani bu belki titizlikle de alakalı bir şeydir. Ama terim bilgisi, konuya hâkimiyet veya o alanda deneyim çeviri kalitesini doğrudan etkileyen faktörler.”

K6: “...çevirmenlerin de bu şekilde ilerlediği zaman sonuçların daha başka olacağını düşünüyorum. O yüzden hep şunu söylerim. Alan uzmanlığı, alanı uzmanlığı, alan uzmanlığı. Kişinin ilgisi nedir ona odaklanmalı. Yani her şeyi bilemeyiz. Her şeyle süper ilgili olamayız yani. Seçin birkaç alanı ve ilginiz de varsa bu sizin için külfet değil, aksine böyle bir sürü kazanımlar elde edilebileceğinizi düşünüyorum. Bir de sevdiğiniz bir alan ise harika sonuçlar alabileceğiniz bir durum. Çevirmeni başarıya götürecek en önemli etkenlerden birisi bu. Her şeyde çeviri yapabilirim diyeni değil de şu, şu, şu alanlarda çeviri yapabiliyorum diyen çevirmenleri istihdam etmeyi tercih ediyorum ben.”

K8: “Sektörde tutunmak için farklı bir uzmanlık mutlaka gerekiyor. Atıyorum işte mesela büyük bir problem; mülteci sorunu. Mülteci sorunuyla ilgili o alanda çeviri yapacak nitelikli çevirmen bulmak çok kolay değil işin aslı. Ama bu alanda bir master yaparsa öğrenci veya kadın çalışmaları ile ilgili olabilir. Hep eksikliklerin olduğu alanlarla ilgili uzmanlaşırlarsa bence çevirmenler çok faydasını görürler.”

K10: "...bir konu ile ilgili bilgi birikimi çok önemli başarılı bir çevirmen için. Zamanında bir çevirmen hatırlıyorum. Kanada'dan bir çeviri gelmişti. Şimdi terimi tam hatırlamıyorum ama konu şu: Çeviren arkadaş hiç elektrik faturası yatırmamış. Yani bir elektrik faturası üzerindeki terimlerden habersiz. Bu örnek belki çok komik gelebilir ama bu ve benzeri durumlarda öyle anlamsız çeviriler çıkıyor ki. Ve o oradaki yazan şeylere, terimlere aşına değil. Dolayısıyla çeviri yaparken de gidiyor sözlükten rastgele bir karşılık yazıyor ve çok anlamsız bir çeviri çıkıyor ortaya. Bu ne ile ilgili? Tamamen alana hâkim olmakla, o alanda uzman olmakla ilgili."

Katılımcı görüşleri göz önünde bulundurulduğunda, hem fikir olunan ortak noktanın her çevirmenin her konudaki çeviriyi kalite standartları içerisinde gerçekleştiremeyeceğidir. Bu nedenle, işverenlerin ısrarla üzerinde durduğu konu; sektörde nitelikli bir çevirmen olabilmek için kişinin ilgi alanları ekseninde bir ya da birkaç alan belirleyip kendisini o yönde geliştirmesidir.

Çeviri sektöründe çevirmenler her ne kadar her alanda çeviri yapabilme ihtiyacı hissetse de asıl olanın belirli bir uzmanlık alanında ilerlemek olduğu açıktır. Katılımcılardan bir tanesi işe alma sürecinde çevirmenlere hangi alanlarda çeviri yaptıklarını özellikle sorduğunu belirtmiştir. Bunu yapmaktaki amacını ise belirlemiş olduğu kalite standartlarını ancak bu sayede yakalayabileceğini düşünmesidir.

Bir diğer katılımcı yaklaşık olarak 20 yıldır aktif olarak çeviri yapmasına rağmen, bazı alanlarda kendi yaptığı çevirilerin kendisini bile memnun etmediğini açıklayarak alan uzmanlığının uzun yıllar tecrübeye sahip bile olsanız çok farklı bir yaklaşım gerektirdiğini öne sürmüştür. Çeviri sektöründe sürerlilik sağlayabilmenin en önemli faktörünün belirli bir alana hâkimiyet olduğu düşüncesindedir.

Başka bir katılımcı ise çevirmen adaylarına özellikle daha az tercih edilen alanlarda kendilerini geliştirme tavsiyesinde bulunduğunu söylemiştir. Ona göre, ihmal edilen ya da çok ihtiyaç olmasına rağmen pek tercih edilmeyen alanlarda daha çok kazanç elde etme ihtimali daha fazladır. Ayrıca, nadir alanlarda uzmanlaşmanın onları çeviri sektöründe ayrıcalıklı kılacağını, bu sayede de piyasaya kendilerinin yön verebileceğini aktarmıştır.

5.3.1.5. Dünya ve Kültür Bilgisi

Dünya ve kültür bilgisi güncel sektör ihtiyaçları kapsamında çevirmenlerin ihtiyaç duyduğu bir başka konudur. Çevirinin sadece dilsel bir aktarım olmaması, aynı zamanda kültürel bir dönüşüme de hizmet etmesi bu ihtiyacın en önemli sebebidir. Çevirmenler zaman zaman birer kültür elçisi görevini yerine getirmektedir. Bununla birlikte, erek dilde üretilen bir çeviri metninin kaynak dildeki halinin yarattığı etkinin benzerini yaratabilmesinin koşullarından bir tanesi de erek metinde kültürel unsurların doğru biçimde tercih edilmesidir. Bahsedilen bu düşüncelere benzer yaklaşımlar çalışma kapsamında görüşülen işverenlerin ifadelerine de yansımıştır.

K2: “Dolayısıyla çoğu zaman aslında biz çeviri yaparken gerek kaynak dilde gerek hedef dilde ya da bizim hitap ettiğimiz kitle için bu kavramlara aşinalık arıyoruz. Yani biz bazı kültürel değerleri biliyor olacağız. Eğer biliyorsak vakıf oluyoruz. Hedef kitlenin kültürel değerlerini bilmeden kaynak metindeki etkiyi erek metinde yaratma şansınız olamaz.”

K4: “Yani ne olursa olsun ne kadar iyi çeviri yapıyor olursa olsun yerelleştirmede önemli bir unsur. Ne kadar iyi çeviri yapıyorsa yapsın, yani yirmi sayfa bir çeviri olsa ve o yirmi sayfanın sonunda çok güzel bir çeviri ortaya koysak, ama mesela işte “hot dog” ifadesini soslu sandviç yerine sıcak köpek diye çevirsek, çeviriyi okuyan kişinin aklında sadece bu kalır. Ve ne kadar komik bir çeviri diye o yirmi sayfalık emek de çöpe atılır. Bu yüzden bu tip öğeler de özellikle kültürel öğelerin yani birebir etkili olduğunu, hatta yani şart olduğunu da söylemek zorundayım.”

K5: “Kültür, biz eski neslin genel kültür dediğimiz dünya ile ilgili bilgileri ya da çeviri yaptıkları dil çiftlerinin kültürlerine dair yani maalesef çok fazla eksiklik var. Şöyle söyleyeyim belki yüzdeyle konuşmak lazım. Bize başvuranlardan, çevirmen olarak başvuruda bulunanlardan, hani yüzde 80 85’inin falan çok zayıf. Öyle söyleyebilirim. Diğer hani kabul zaten bu çeviri deneme çevirilerinde de adayın kültür seviyesini de ölçecek birtakım metinler verdiğimiz için oralardan falan da çıkıyor. Tabi maalesef çok zayıf, biraz zayıf diyebilirim, öyle söyleyeyim.”

K7: “...aslında kültür bilgisine giden yol çok meşakkatli olabiliyor ama kaliteli çevirinin ölçütlerinden bir tanesi. Yeri geldiğinde en basit bile olsa kültürel değerlerin yanlış aktarımı çeviriyi bambaşka bir yola götürebilir. Hatta eğer hukuki bağlayıcılığı olan bir metin ise bu, sizin kültür bilginizin eksikliğinden kaynaklanan hatanız hem sizin hem de o işi size verenin başına iş açabilir.”

K8: "...birazcık hani maddi kaygılarla diyelim her iki yönde de çeviri yapılıyor. Fakat ben kendimi de mesela çok yetkin görmem hiçbir zaman İngilizce yönüne çeviri yaptığımda. Çünkü orada kültürel birtakım eksiklikler oluyor. Ama yurtdışında yaşayan bir çevirmen arkadaşım, örneğin İngiltere'de yaşayan bir çevirmen arkadaşım, tabii ki benden daha iyi İngilizce yönüne çeviri yapacaktır. Çünkü o dilin kültür ve genel dünya bilgisine sahip. Ama hani dediğim gibi birazcık maddi kaygılardan dolayı bunlar birazcık es geçiliyor gibi geliyor bana. Özetle, çevirmenin dil çiftleri ile ilgili kültüre hâkimiyeti kesinlikle çok önemli."

K10: "Yani çevirmen dediğimiz kişinin hem kaynak hem de erek kültüre büyük ölçüde hâkim olması gerekiyor çeviri yapabilmek için. Sadece çeviri için değil. Biz sektörde sadece metin çevirisi yapmıyoruz ki. Şimdi bir örnek daha vereyim. Bir markanın marka isim analizi. Bu bir ilaç markasıydı. Şimdi ilaç 10 ülkede satılacak. Buna bir isim lazım. Marka isim analizinin esprisi bu. Kendileri 20 tane aday isim çıkardılar. Ve satılacak ülkelerdeki 10 dildeki tercümanlarla iletişime geçiyorlar. Ülkenin kültürel unsurları açısından veya ülkenin değerleri açısından 4 5 madde var. Bu isimde rahatsız edici bir şey var mı? Çağrışım yapıyor mu? Çeviri sektöründe böyle bir iş kolu da mevcut şu an. Şimdi bu işin yapılmadığını veya düzgün yapılmadığını düşünelim. Düşünebiliyor musunuz?"

Katılımcılar dünya ve kültür bilgisine olan ihtiyacı çeşitli bakış açılarıyla ortaya koymuştur. Bunlardan bir tanesi çeviride kalite standardı kapsamında dile getirilmiştir. Mükemmel şekilde dil kullanımı ve söylem zenginliği sunan bir çeviri metninde çok basit bir kültürel unsur eğer hiç olmaması gereken şekilde ya da bağlamının dışında aktarılırsa kalite algısını yerle bir edebilmektedir. Ne çevirmenler ne de çevirmenleri işletmelerinde istihdam eden işverenler böyle bir durumla karşılaşmak istemektedir. Bu onlar için hem maddi hem de itibar kaybı anlamına gelmektedir.

Görüşülen bir başka katılımcı ise güncel çeviri sektörünün sadece çeviri yapmakla sınırlı olmadığını söylemiş ve yine bu sektör içerisinde yürütülen bir başka alt hizmet alanına dikkat çekmiştir. Bahsi geçen uygulama yerelleştirme kapsamında değerlendirilen marka isim analizidir. Bu hizmet dalı, piyasayı sunulması hedeflenen bir ürün için en doğru ismin belirlenmesi süreci olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla, en uygun kararın verilebilmesi için toplumun kültürel değerlerinin ya da değer yargılarının bilinmesi şarttır. Ona göre, aksi bir durumda büyük bir infiale sebep olabileceğiniz ihtimal dâhilindedir.

Çevirmenin dünya ve kültür bilgisini geliştirebilmesi için öğrencilik döneminin büyük bir fırsat olduğunu savunan bir diğer katılımcı, üniversitelerde sunulan Erasmus vb. programların çevirmen adayları tarafından mutlaka değerlendirilmesi gerektiğini önermiştir. Bir dile ya da bir topluma ait kültür ancak ve ancak o toplumun içerisinde kalarak, bir süre de olsa o kültürün içerisinde yaşamakla mümkündür. Bu sebeple, çevirmen adayları profesyonel hayatlarında ihtiyaç duyacakları dünya ve kültür bilgisini bu şekilde edinebilir.

5.3.1.6. Metin Bilgisi

Yapılan betimsel analiz sonucunda, çevirmenlerin metin türleri konusunda da bilgi sahibi olmaları gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü her metin farklı bir çözümleme, farklı bir yaklaşım ve türüne uygun bir dil kullanımını zorunlu kılmaktadır. Çevirisi yapılacak olan metnin türünün doğru bir şekilde saptanamaması ya da bu açıdan yapılan yanlış bir tespit çevirmenin çeviri sürecinde yanlış kararlar almasına ve nihayetinde yetersiz bir çeviri ürünü ortaya çıkartmasına sebep olmaktadır. Katılımcıların genel görüşleri de bu düşünceyi destekler niteliktedir.

K3: “Çünkü her türden metin geliyor, faks makinesinin kullanım kılavuzu da geliyor. Balıkçılıkla ilgili bir metin de geliyor. Bir ilaç etken maddesinin klinik araştırma dosyası da geliyor. Bir gazetenin köşe yazısı da olabiliyor. Ya da ne bileyim x firmasının el ilanı da gelebiliyor sektörde karşımıza. O zaman çevirmenin öncelikle bu metnin nasıl bir metin olduğunu tanıması ve çeviri stratejisini ona göre kurgulaması gerekiyor. Siz bir teknolojik ürünün kullanım kılavuzuyla x firmasının tanıtım broşürünü aynı yaklaşımla çevirebilir misiniz? Çeviririm dersiniz, ya o firma size tekrar iş göndermez ya da işvereniniz işinize son verir.”

K6: “...bana telefon açtı. Dedi ki ‘bir sözlü tercüme var ilgilenir misiniz?’ Hani şimdi sözlü tercüme deyince ardıllara simultanelere gitti aklım. ‘Bir tane vekâlet tercüme edilecek’ dedi. Tamam dedim geleyim bakayım neymiş ne değilmiş diye. İnanır mısınız benim elime bir vekâlet verdiler, bir buçuk sayfada hiç nokta yok yani. Neredeyse bir cümleden oluşan bir vekâlet. Kendimin bile duymadığı Türkçede olan terimler vardı. Arkadaş dedim bunu dedim nasıl yapıyorlar yani? Tamam, ben bunu yapayım da orada elim ayağıma dolandı. Heyecanlandım, stres oldum, okuyorum, okuyorum, anlayamıyorum falan. Ama sonradan anladım ki prosedürel bir işlemiş. Eğer ben bir vekâletin nasıl çevrileceğini bilsem o kadar panik yapmazdım. O

sebeple, metin türlerinin gereksinimlerini bilmek sizin çeviri sürecinizi kolaylaştırabiliyor.”

K7: “...yani bir hukuk metni ne der, bir medikal metin ne der, bir otomotiv metni ne der, ya da bir edebi roman ne der bunu çok iyi bilmek lazım. Her metin türü ayrı bir çeviri süreci gerektiriyor. Siz bir romanı otomotiv metni gibi çeviremezsiniz ki. Metin türünü bilmek; kaynak metni nasıl analiz edeceğiniz, hangi çeviri stratejisini kullanacağınız, hangi terminolojiyi tercih edeceğiniz ya da nasıl bir üslupla yazacağınız konusunda size yol gösterir.”

K8: “...kesinlikle kendilerini geliştirmeleri gerekiyor işin açığı. Bir taraftan da sektörün birtakım istekleri var o doğrultuda. Yani hangi metinler daha çok geliyor onlarla ilgili yani? Hani bürolara hangi metinler daha çok geliyor, hangi metin çevrelerine daha fazla ihtiyaç var bu konuda. Sizin vereceğiniz fiyatı bile etkiliyor metin türü mesela. Metin türüne göre aynı karakterdeki iki çeviri işine farklı fiyatlar verebiliyorsunuz. Eğer bunu bilmezseniz ya siz ya da size o işi veren mağdur olabiliyor.”

K9: “Yani tam olarak aştığımız söyleyemem ama aslında o eski öğretilen kalın çizgilerle metin türlerinin birbirinden ayrıldığı bir dönemde değiliz artık. Çoğu metni zaten çeviri programları işte ya da makine çevirisi dediğimiz makine çeviri programlarıyla yapabiliyoruz ya da destek alabiliyoruz. Ama tabii çevirmen olarak bizim yine ortaya koyduğumuz ürün bazında, çeviri özelinde bu metinsel farklılıklara dikkat etmemiz gerekiyor. Fakat işin bilfiil yapılıyor olma kısmında artık yani metin türlerine hâkim olmak, metin analizi yapmak, bunlar artık çok gerekmiyor diyebilirim yani. Ben de bazı şeyleri edebiyat dışındaki metinlerde, özellikle de kültür düşünce metinleri dediğimiz metinler dışındaki metinlerde bu tarz kaygılara artık düşmüyorum, girmiyorum.”

Metin bilgisi ile ilgili fikir beyan eden katılımcıların tamamı, bu tür bir bilgi birikiminin, çevirmenin çeviri sürecini nasıl yürüteceği ve bu süreçte alacağı kararlar ile yakından ilgili olduğu kanısındadır. Genel görüşe göre, çeviri metninin kendisi çeviri stratejisinde oldukça belirleyicidir. Her metin farklı bir strateji gerektirir ve metin bilgisinin olmaması çevirmenin bu çerçevede yanlış kararlar almasına sebep olur.

Katılımcılardan bir tanesi metin bilgisinin önemini kendi deneyimi ile açıklamıştır. Mesleğinin ilk yıllarında kendisine yöneltilen bir vekâlet çevirisinde oldukça sorun yaşadığını ve başarılı olamayacağı korkusuna kapıldığını ifade etmiştir. Sonrasında ise

aslında metnin bir vekâletname olduğunu, her ne kadar karmaşık cümle yapılarına sahip olsa da bu tür belgelerde nasıl bir çeviri stratejisi uygulanması gerektiğini bilseydi bu kadar korkuya kapılmayacağını dile getirmiştir. Bunun yolu ise metin bilgisidir. Çeviri sürecine başlamadan önce kaynak metnin metin bilgisi kapsamında analiz edilmesi çeviriyi olması gereken yöne sevk etmektedir.

5.3.1.7. Malzeme Bilgisi

Görüşme kayıtlarının betimsel analizi sonucunda, Temel Bilgiler teması altında ulaşılan son kategori malzeme bilgisi olarak adlandırılmıştır. Bu ismin verilmesinin gerekçesi ise katılımcıların mesleki açıdan çevirmenlerin çeviri eylemini gerçekleştirebilmek için kullandıkları araç ve gereçler üzerinde durmalarıdır.

Uygulama boyutuna sahip her meslek dalında olduğu gibi, çevirmenlerin de çeviri yapabilmek için birtakım malzemeye ihtiyacı vardır. Bu malzemeleri kullanabilmek için kişilerin bu bağlamda bilgi sahibi durumda olmaları şarttır. İhtiyaç halinde hangi malzemenin hangi amaca hizmet edeceği bilgisi uygulamada oldukça kolaylık sağlamaktadır. Benzer düşünceler katılımcı görüşlerinde şu şeklide ortaya çıkmaktadır.

K2: “...dördüncüsünü de malum çok uzun uzadıya anlatmaya gerek yok. Araçlar, materyaller, malzemeler. Evet, bugün her sektörde olduğu gibi çeviri sektöründe de kullandığımız malzemeler var. Bu malzemeleri bilmek gerekiyor. Ama bilgisayar destekli çeviri araçları veyahut doğrudan doğruya kelime işlemci yani bir çevirmenin en basit Word programını çok iyi bir şekilde bilmesi gerekli diye düşünüyorum.”

K4: “Hani herkesin bildiği araçlar var. Bunlar bizim çeviri yaparken kullanacağımız gereçler. Buna siz bildiğimiz sözlüğü de örnek verebilirsiniz, elektronik bellekleri de örnek verebilirsiniz, ya da en basitinden Word programı da olabilir. Bu çevirmenin işini kolaylaştırır. Çeviride faydalanacağı araçları bilmesi daha profesyonel hareket etmesini sağlar.”

K5: “...sizin onların işletmelerinde hangi çeviri araçlarını kullandıklarını bilmeniz ve o konuya hâkim olmanız gerekiyor. Çevirmenin bu bağlamda oldukça esnek olması gerekiyor ve çeviri bölümlerinin de aynı derecede esnek olması şart diye düşünüyorum. Yani sizin bir çevirmen olarak çeviride kullanılan donanımların genel bilgisine sahip olmanız gerekiyor ki istihdam edildiğiniz işletmede ya da size çeviri işi veren bir firmanın kullanmanızı talep ettiği programı kullanmayı bilmeseniz bile

genel işleyişini hakkında bilgi sahibi olmanız gerekiyor ki sektörün ihtiyaçlarına ayak uydurabilesiniz.”

K7: “İstihdam etmeyi amaçladığımız çevirmenlerden, proje bazı değişmekle beraber, temelde her çevirmenin şu anda kesinlikle çok iyi bir şekilde CAT aracı bilgisine ihtiyacı var. Neden buna ihtiyaç var? Çevirmenin çeviri eyleminde kullandığı malzeme bunlar artık. Yani kullandığımız araçlardan en az iki tanesini çok iyi bilmesini istiyoruz. Çeviri için ihtiyaç duyulan malzemelere hâkim olmadan bu işi yapamazsınız. Fırçanın ne olduğunu bilmeden boya yapabilir misiniz? Hayır. Bunun gibi düşünün. Evet, uygulama da önemli ancak uygulayabilmek için o malzemenin bilgisine ihtiyaç var. Ne zaman neyi nasıl kullanmanız gerekir gibisinden.”

K8: “Siz de bilirsiniz bizim çeviride kullandığımız bazı araçlar var. Çevirmenin de ben çevirmenlik mesleğini icra ediyorum diyebilmesi için bu araçların bilgisine sahip olması gerek. Örnek vereyim; koşut metin. Bu bir araçtır aslında. Ya da elektronik sözlükler. Çevirmenin bunların neler olduğu bilgisine sahip olması mesleğini yapabilmesi için ihtiyaç duyduğu bilgi birikimlerinden biridir.”

K10: “Bu başlı başına önemli bir konu. Şimdi arkadaş tercümanlık okuyor veya mezun durumda ve CAT aracını duymamış. CAT diye bir şeyin varlığından habersiz. Ya bu senin elin ayağın. Çevirmen mesleği için gereken malzemeleri bilmez mi? Bilmiyor. Ben nasıl istihdam edeyim bunu? Ben demiyorum ki bütün malzemeleri istisnasız kullanabilsin. Bu konudaki genel bilgi edinse, işin mantığını öğrenmiş olsa, işlevini öğrense zaten uygulamaya geçirir.”

Bu konu hakkında görüş beyan eden katılımcılar çevirinin de bir meslek olduğunu ve bu mesleğinde uygulaması sırasında çevirmenlerin belirli malzemeleri kullanmak durumunda kaldığından bahsetmiştir. Dolayısıyla, çevirmenin çeviri için gerekli malzeme hakkında genel bilgi sahibi olması gerektiği görüşündedirler. Aksi takdirde, çeviri eyleminin nitelikli şekilde gerçekleşmesi mümkün değildir.

Sektör ihtiyaçları ve gelişerek değişen piyasa koşulları çevirinin her geçen gün biraz daha dijitalleşmesine yol açmaktadır. Bu değişim ise çeviri alanında kullanılan teknolojik malzemelerin önemini giderek artırmaktadır. Her an yeni bir çeviri aracı geliştirilmesine ya da birbirinden farklı isimlerle adlandırılmasına rağmen, temelde genelinin çalışma prensibi benzerdir. Çevirmenin mevcutta kullanılan malzeme hakkındaki bilgisi onun

yeni çıkan çeviri araç ve gereçlerini kullanabilmesini kolaylaştırmaktadır. Bu sebeple, işverenler iş görüşmeleri sırasında çevirmenlerin malzeme bilgisini ölçmektedir.

5.3.2. Edimsel Beceriler

Bir eylemi gerçekleştirebilmek için daha önceki bölümlerde bahsedilen bilgi birikiminin yanı sıra, uygulamaya dönük bazı becerilere de ihtiyaç vardır. Bu beceriler bilginin eyleme dökülmesi olarak da yorumlanabilir. Çeviri de bir edim olarak tanımlandığı için, çeviri sırasında başvuru becerilere dair genel bir çerçeve oluşturmak amacıyla “Edimsel Beceriler” tanımı uygun görülmüştür.

Böyle bir tanımlamanın ortaya çıkmasına, araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların görüşleri temel oluşturmuştur. Yapılan betimsel analiz sonucunda, bu tema; izlem becerisi, araştırma becerisi, aktarım becerisi, çeviri teknolojilerini kullanabilme becerisi, düzenleme becerisi, son-düzenleme becerisi ve öz-değerlendirme becerisi olmak üzere 7 farklı kategoriden meydana gelmektedir. Çalışmanın bu bölümde, her bir kategori ayrı başlıklar halinde ele alınacak ve yine elde edilen bulguları pekiştirmek için katılımcı görüşlerine doğrudan yer verilecektir.

5.3.2.1. İzlem Becerisi

İzlem kelimesi “önceden belirlenen bir amaca ulaşmak için tutulan yol, strateji” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2020). Çeviri eyleminin bir amacı ve bu amaca ulaşmak için bir süreci içermesi sebebiyle bu beceri izlem becerisi şeklinde adlandırılmıştır. Katılımcılar görüşlerinde bu doğrultuda ifadeler yer vermiştir. Onlara göre, çevirmenin çeviriyi gerçekleştirebilmek için bir eylem planının olması şarttır. Her bir katılımcı bu durumu benzer söylemlerle ortaya koymuştur. Bu görüşlerden bazıları aşağıda verilmektedir.

K1: “...üçüncüsü de muhakeme. Üçü çevirmen için olmazsa olmazdır. ... Peki muhakeme? Muhakeme ne demek? Onu mu koymalıyım, bunu mu koyayım, onu oraya şunu şuraya koyarım. Bu muhakemedir. Kıyas değildir. Muhakemedir, dolayısıyla çeviri yaparak dil ve zekâ gelişir. Gelişen zekâ çeviriyi daha iyi yapar. Pistonun kolları gibi birbirini beslerler.”

K2: “...eğer kendimi biraz başarılı bulunuyorsam bunun arkasında çocukken annemin ve rahmetli babamın bana sanki bu çocuk çevirmen olsun düşüncesiyle yaptığı birtakım bilinçli ya da bilinçsiz bilmiyorum herhalde bilinçsizdi ama

desteklerden söz etmem lazım. Mesela bizim evde Lego vardı. Eee ben Lego oynardım, çok severdim Lego oynamayı. Eeee daha sonra çevirmen olduktan sonra aslında çevirmenliğin Lego ile aynı olduğunu Lego gibi birleştirmek ile aynı olduğunu gördüm. Birtakım parçaları ayırıyorsunuz, bölüyorsunuz. Ondan sonra birleştiriyorsunuz. Düşünebiliyor musunuz? ... Aynı parçalar yani yapı taşları, dilin yapı taşları, sözcükler. Biz bu sözcükleri kullanarak milyonlarca farklı biçimde cümleler oluşturuyoruz. Ne farkı var Lego'dan?"

K3: "Hani şey derler ya çevirmenler bulmacayı severler. Bulmaca çözmeyi seven insanlardan iyi çevirmen olur. Bu açıdan çok zor bulmacayı sevenlerden çok iyi çevirmenler olur. Neden bunu örnek gösteriyorum? Çünkü bulmacanın bir sistematigi vardır. Sağına bakarsınız, soluna bakarsınız, altından bir kelime bulup üsttekini tahmin etmeye çalışırsınız. Yani bir strateji doğrultusunda hareket edersiniz. Çeviri de böyle. Sizin hangi bilgiyi nasıl ve nerede kullanacağınıza dair bir planınızın olması gerek. Yoksa boşa çabalar durursunuz. Bilginizi ve becerinizi sistemli bir şekilde kullanmalısınız çeviri yaparken."

K7: "...yapboz gibi İngilizce ve Türkçeyi karşılaştırıp ardından bunu doğru bir ifadeyle Türkçeye dökmek gibi düşünelim çeviriyi. Yapbozu becerebilmek için elinizde bir eylem planınızın olması gerekli değil mi? Hangi parçayı nereye yerleştirmeniz ya da nereye yerleştirmemeniz gerektiğini bilmelisiniz. Ya da hangi parçayı hangi sıralamaya göre eklemelisiniz. Şimdi bunun çeviriden ne farkı var? Hiçbir farkı yok. Hatta aynısı. Çevirmenin de çeviriye bir yapboz gibi yaklaşması gerekiyor."

K9:" ...stratejik akıl yürütme denen şey biraz ön planda olmalı bizim mesleğimizde. Bazen o kadar kritik bir noktada yapacağınız bir adım ortaya mükemmel bir çeviri çıkmasını sağlayabiliyor. Ya da çok karmaşık gibi görünen bir durumda doğru bir akıl yürütmeyle elinizde sorunu kolayca kotarabilirsiniz. Bu da başta dediğim stratejik akıl yürütebilme becerisiyle ilişkili tamamen."

Bu kategori kapsamında görüş beyan katılımcıların ifadeleri incelendiğinde, çeviri eylemini bulmaca, yapboz, ya da Lego gibi strateji gerektiren oyunlara benzettikleri görülmektedir. Bu benzetmenin gerekçesini ise adı geçen oyunlarda olduğu gibi, çevirmenin de mesleğini yerine getirirken benzer bir beceriye ihtiyaç duyması olarak açıklamışlardır.

Çeviri sırasında hangi bilgi birikiminin ne zaman kullanılacağı veya bir problem durumunda çözüme dair nasıl hareket edileceği izlem becerisi altında değerlendirilebilecek girişimler olarak kabul edilebilir. İzlem becerisi çeviri mesleğinin gerçekleştirmesinde bir itici güç şeklinde işlev görmektedir. Çeviri öncesini, çeviri sürecini ve çevirinin sonlandırılmasını belirleyen eylemler bütünüdür. Çevirmen yabancı dil bilgisini, ana dil bilgisini, kültür bilgisini ya da çeviri sırasında ihtiyaç duyacağı diğer becerileri izlem becerisi sayesinde tetikleyerek uygulamaya koymaktadır.

5.3.2.2. Araştırma Becerisi

Katılımcıların ses tonlarını heyecanla yükselterek bahsettiği bir başka beceri ise çevirmenin araştırma becerisidir. Çeviri sürecinin ve çeviri için ayrılan zamanın etkin bir biçimde kullanılabilmesini sağlayan bir beceri türüdür. Katılımcılardan bazıları görüşme sırasında bu beceriden birçok kez farklı farklı bağlamda bahsetmişler ve istihdam etmeyi düşündükleri çevirmenlerin deneme sürecinde bu beceri konusunda ne kadar başarılı olduklarını özellikle vurgulamışlardır. Bu bağlamda dile getirilen düşüncelerin bazıları şu şekildedir.

K1: “doğrusu X isimli kuruluş ayakkabıcılık ile ilgili bir kitap yayınlamak istedi. İtalya’dan veya İngiltere’den, pardon İngiltere’den. Çünkü İngiltere’de bunun okulu varmış, mühendisliği varmış. İlginç. Ve o gelen kitabı kimse anlamadı burada. Ve sonunda benim askerden bir arkadaşım vardı. Ben Yedek Subaylığımdan o arkadaş hatırladım. Hemen x firmasında onu araştırmaya başladım, dediler ki x şehrindeki fabrikanın başında. Orada bir ayakkabı fabrikası varmış. Onun başında adamı buldum, kargoyla ona gönderdim terimleri çıkarttım. Terimleri bir bir karşılaştırdık. Ondan gelen terimlerden sonra biz çeviriye geçtik. Bu araştırmayla oldu.”

K2: “...araştırma yeteneği bunlar zaten olmazsa olmazlarımız. Yani bir konuyu internette araştırmayı bilecek, meraklı olacak işte. Dedim ya her konuya hâkim olamayabiliriz ama hangi konuyu nerede aramamız gerektiğini bilmek zorundayız. Neti nerede arayacağınızı bilmezseniz çok fazla zaman kaybedersiniz. Ve piyasada zaman kaybı demek para kaybı demek. Ben bunu sadece bir işveren olarak demiyorum ki. Serbest çevirmen için de geçerli bu. Araştırmaya ne kadar az zaman harcarsa o kadar kısa sürede çeviriyi tamamlama şansı olur.”

K5: “Mesleki Yeterlilik Kurumunun çıkardığı bir çevirmen standardı var. Mevcut öyle bir çalışma. Yani oradaki tüm özellikleri bir kere taşıyabiliyor olması lazım ki

sektörde çevirmen olarak bir yerlere başvurabilsin. Orada zaten yani çevirmenin araştırma becerilerini geliştirmiş olması gerekiyor kendi mesleğiyle ilgili olarak. Bu neden gerekli? Çünkü her türden alana ait çevirilerle karşılaşabiliyoruz. Çok teknik bir metin de olabilir bazen bu. O zaman ne yapmak lazım? O konuyu araştırabilmek dereye giriyor bu noktada...”

K6: “İyi araştırmacı olunmalı. ...artık o kadar kolay ulaşılabilir kaynaklar var ki. Şimdi Google’da bir arama yaptığınızda, dünyadaki en büyük 100 çeviri şirketini bulabiliyorsunuz. Bunların cirolarını bulabiliyorsunuz, merkezlerini bulabiliyorsunuz. Yani siz bir firmaya çeviri yapıyorsanız bir markaya, o konuyu, onun bütün paydaşlarını, rekabetçilerini inceleme şansı bulabiliyorsunuz. ...çevirmenlik için benim hep söylediğim bunlardır. Alan uzmanlığı, iyi bir araştırma ve mesleki etiklere değerlere uygunluk.”

K8: “Araştırma becerileri anlamında da geliştirmesi gerekli bir çevirmenin kendisini. Hani çok da fazla kütüphanelere gidip bir araştırma falan yaptığımız söylenemez ama her çevirmenin ihtiyaç duyduğu bilgiye erişebilmesi için internette nasıl araştırma yapması gerektiğini bilmesi lazım. Bu illaki internet kaynağı olacak diye de değil. Bazen bir konuyla alakalı uzman görüşüne ihtiyaç duyabiliyorsunuz. O zaman da sizin en doğru bilgiyi hangi uzmandan alabileceğinizi ve bu uzmana nasıl ulaşabileceğinizi araştırmanız gerekli.”

K9: “Çevirmenlerin her şeyden önce bence çok iyi araştırma becerilerinin olması gerekiyor. Mesleğimizin tanımının başında işte her iki dili de çok iyi hâkim olmak gelir. Bu tabii ki zaten bir zorunluluk. Ama artık bunun yanına biz bir de araştırma becerilerine sahip çevirmenlerle çalışmalıyız ki sektörün yani ihtiyaçları bu anlamda giderilebilsin. Bundan şunu kastediyorum. Tabii ki bir sürü dijital kaynak var. Yararlanabiliriz, faydalanabiliriz. Ama bütün bu bilgiler bütün bu bilgi karmaşası içerisinde en kısa sürede en doğru bilgiye nasıl ulaşılır? En basitinden bir paralel metin örneği nasıl araştırılır? Çevirdiği metnin kendi ana dilinde ya da işte çeviri yaptığı dildeki orijinal yazılmış hali nasıldır? Bunu nereden temin edebilir? Bu konularda çok sıkıntı çekiyor çevirmenler.”

Katılımcılardan birisi bu beceri türüne olan ihtiyacın Mesleki Yeterlilik Kurumunu hazırlamış olduğu çevirmen standartlarında da geçtiğini belirtmiştir. Ona göre, çevirmen birçok alanda yazılmış olan çeşitli türlerdeki metinleri çevirmekle yükümlüdür ve yükümlülük onun araştırma becerisinin oldukça gelişmiş bir seviye olmasını zorunlu kılmaktadır.

Katılımcıların görüşlerinde dikkat çektikleri bir başka nokta ise, iyi bir araştırma becerisinin çeviride iki taraflı fayda sağladığıdır. Bu beceri türü sayesinde, çevirmen ihtiyaç duyduğu bilgiyi nerede ve nasıl araması gerektiğini bileceği için çevirmenin işini kolaylaştırdığı gibi, çeviri süresini de kısalmasını sağlayacaktır. İşverenlerin bu konuda hassas olmalarının sebebinin de bu olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü her bir işveren istihdam ettiği çevirmen üzerinden en yüksek iş hacmini elde etmeyi hedeflemektedir. Yukarıda yer verilen işveren görüşleri incelendiğinde, araştırma becerisinin çeviri için ihtiyaç duyulan en temel ihtiyaçların başında geldiği açık olarak anlaşılabilmektedir.

5.3.2.3. Aktarım Becerisi

Aktarım becerisi çevirmenlerin diğer bilgi birikimlerini anlamlı kılan bir beceri türü olarak kabul edilmektedir. Çalışma kapsamındaki katılımcılar aktarım becerisini çeviri eyleminin doğrudan kendisiyle ilişkilendirmişlerdir. Çevirmeni üretici kılan bu beceri olmadan kaynak metnin hedef metne dönüştürülmesi imkânsızdır. Çeviri sürecinde en az izlem becerisi kadar önemli olan aktarım becerisi ile ilgili katılımcı görüşleri şu şekilde dile getirilmiştir.

K1: “...terim bilgisi var ise konuşması, yazdığı, kullandığı terim ve düşünceyi aktarım sistemi yani bilgisini ve düşüncesini aktarması ki çevirinin temeli odur, aktarımdır.”

K2: “...arka tarafında bir takım yapı taşlarını anlamlı bir şekilde birleştirmek ve bazılarını beğendirmek, bazılarının beğenisine sunmak gibi bir eylem var. Şimdi tabii ki mademki çevirmenlikten söz ediyoruz. A dilinden B diline bir devşirme, bir dönüştürme ya da bir aktarım gibi bir mekanizma tabii ki burada söz konusu. Çeviride ne yapıyorsunuz? A dilini B diline, A kültürünü B kültürüne aktarıyorsunuz değil mi? Çevirmek aslında aracılık yapmaktır, aktarmaktır.”

K5: “Ama asıl önemli olan bilgisini kullanabilmesi, ihtiyaç doğrultusunda yorumlayabilmeleri önemli. O metne bağlı olarak. Bilgi sahibi olmak elbette önemli ama önlerindeki metne nasıl yorumlayıp dâhil edebileceklerine dair bir beceri de gerekiyor. Çeviride kaynak metni anlamak kadar oradaki anlamı erek metne taşımak da bu işin bir parçası.”

K7: “...staja başvuran çoğu öğrencide şunu görüyorum. Ciddi bir çeviri eksiği var. Çeviriden kastım şu: Yani ana dil ya da yabancı dil yeteneği çok iyi. Bakıyorsunuz üniversitede derece yapmış, ama çeviri yapmamış ama alanımız çeviri. Kaynak

metni çok iyi çözümlüyor. Araştırıp o metin için terimcesini de oluşturuyor. Ardından çeviriyi yapıyor. Ama yaptığı çeviriyi kontrol ettiğimde kopukluklar var. Kaynak metindeki mesajı, hissi, anlamı erek metinde bire bir koruyamamış. Aktarması yani çevirmesi gereken bazı eksiklikler var. Anlatabiliyor muyum kendimi?”

K8: “...bazı çevirilerde ya da ders verdiğim dönemlerde hep öğrencilerimde de gözlemlediğim bir şey var. Çocuk zehir gibi aslında. Orada o metinde ne demek istediğini çok güzel anlamış ama gerçekten bunu aktaramıyor. Bunu aktaramadığı noktada da zaten ortaya abuk sabuk bir şey çıkıyor. Yani o çeviri kokan mı dersiniz? Hatta çeviri kokan seviyesinde bile olmuyor bazen bir şeyler çıkan sonuçlar. Ben bunu bizim mesleğin en kilit noktası olarak tanımlarım hep. Çeviriyle ilgili olan her şeyi bilseniz de erek metni hedef metninize aktaramıyorsanız asla ve asla başarılı olamıyorsunuz. Çünkü çevirememiş oluyorsunuz.”

İşverenlerin bu konuda oldukça şikâyetçi oldukları görülmektedir. Çeviri ile aktarım becerisini eşdeğer kabul eden katılımcılar, istihdam etmek için görüştükleri çevirmenlerde, özellikle de yeni mezun olanlarda, aktarım becerisinin çok sorunlu olduğunu gözlemlemektedirler. Bazen çeviri için ihtiyaç duyulan diğer bilgi birikimlerine oldukça hâkim çevirmenlerin sırf aktarım becerisine sahip olmadıkları için başarısız olduklarına bile şahit olduklarını söylemişlerdir. Bir dönem üniversitede ders verme tecrübesi yaşamış olan bir katılımcı, bu durumu öğrencilerinde de gözlemlediğini açıklamış ve aktarım becerisinin çevirmenlik mesleğinin kilit noktası olduğuna dikkat çekmiştir.

Çevrilmesi için kendisine verilen kaynak metni ana dil bilgisi sayesinde anlamak, çözümlemek oldukça önemlidir. Aynı şekilde, erek metnin kalitesini belirleyen başka etmenler de vardır. Örneğin, erek metni üretmek için çok iyi bir yabancı dil bilgisine, kültür bilgisine, alan bilgisine, metin bilgisine, vd. ihtiyaç vardır. Ancak bu noktada bahsedilen bütün bilgi türlerinin işlevsellik kazanmasını sağlayan, onları anlamlı kılan ise aktarım becerisidir. Bu düşüncayı destekler nitelikte bir açıklama K2 tarafından yapılmıştır. Aktarım becerisi; A dilinden B diline yapılan bir devşirme, dönüştürme ya da bir taşıma mekanizması olarak tanımlamıştır. Bu gerekçeyle, aktarım becerisi bir çevirmenin sahip olması gereken olmazsa olmaz bir beceri türüdür.

5.3.2.4. Çeviri Teknolojilerini Kullanabilme Becerisi

Veri toplama sürecinde görüşülen katılımcıların istisnasız tamamının hakkında beyanda bulunduğu konu çeviri teknolojilerini kullanabilme becerisidir. Veri analizine temaları oluşturan kategorilerin belirlenmesi amacıyla görüşme dokümanlarının kodlanması işlemiyle başlamıştır. Analiz sonrasında en çok kodun bu beceri türü ile ilgili olduğu gözlemlenmiştir. Bu gerekçeyle, katılımcıların tamamının bu beceri hakkındaki görüşlerinin hepsinin verilmesine karar verilmiştir.

K1: “Şimdi şöyle çeviriye yardımcı programlar, asistan programlar var işte demin söylediğim gibi. Çeviri artık teknolojiye ayak uydurdu tamamen. Dijitalleşti. O zaman ne gerekiyor? Sizin bu teknolojiyi kullanabilmeniz gerekiyor.”

K2: “...çeviri sektöründe de kullandığımız araçlar var. Bu araçları kullanmak gerekiyor. Ama bilgisayar destekli çeviri araçları veyahut doğrudan doğruya kelime işlemcileri şeklinde listeleyebiliriz. Yani bir çevirmenin en basit Word programını çok iyi bir şekilde kullanması gerekli diye düşünüyorum. Evet, yani bugün şu bilgisayarı kullanmıyorsanız istediğiniz kadar çevirmen iddiasında bulunabilirsiniz pek işe yaramayacaktır. O da yeterli değil. Bilgisayar destekli çeviri araçları var. Onları çok iyi, en azından bir tanesini çok iyi kullanmak durumundasınız gibi. İşte bunları bir araya getirdiğiniz zaman başarılı çevirmen olmaya adaysınız demektir.”

K3: “Şimdi gerçekten çeviri firmalarında, yani belli bir şeyin üzerindeki diyeyim iş hacminin ve belirli bir vizyona sahip çeviri firmalarında bilgisayar destekli çeviri programı olmaksızın çalışma yapılamıyor zaten. Yani biz çok uzun yıllardır CAT programı olmadan hiçbir iş yapmadık. En küçük şeyi bile mutlaka tarayıp o cihazdan geçirip optik karakter tanıma programlarına sokup kaynak metni dijital hale getirdik, aktardık. Ondan sonra çeviri programıyla, bellek programlarıyla çeviri yaptık. Hal böyle olunca ben bir çevirmeni işe alabilmem için onun çeviri alanındaki teknolojik araçları kullanabilme becerisine sahip olması gerek.”

K4: “Çeviri sektörü o kadar hızlı gelişen bir sektör ki. Ben mesleğe başladığımda daktilo ile başladım ve sözlüklerle başladığımız mesleğimizde şu anda biz neredeyse hiç kâğıda elimizi bile değirmiyoruz. Veya sözlük asla kullanmıyoruz. Çünkü her şey zaten internette mevcut. Bu bağlamda, çeviri öğrencilerinin de ben bilgisayarı bilmiyorum, bilgisayar destekli çeviri programlarını bilmiyorum demeleri olmaz. Ya da çok basit bağlamda hani alt yazı çevirisi ile ilgilenip de alt yazı çevirisi ara yüzlerini kullanamamak kabul edilebilir bir durum değil. Biz arzu ediyoruz ki

teknoloji çeviriye bu kadar destek olabilir nitelikte gelişmişken çevirmenlerin de bunları kullanması gerek. Artık bütün küresel firmalar bunlardan bahsediyor. Bizim yurt dışı işlerinde biz bilgisayar destekli çeviri programı kullanmıyoruz deme şansımız yok. Dolayısıyla bize çeviri işi yaptırmak isteyen büyük şirketler bu şartı koyarken, biz de sektörel çeviri yapma hedefindeyken bize başvuran ekip arkadaşlarımızın ya da çevirmen olarak çalıştıracağımız kişilerin bu yetkinlikleri sahip olmasını bekliyoruz.”

K5: “Efendim işte bilgisayar destekli çeviri araçlarını kullanabiliyor olması gerekiyor. Onların mesela öyle bir tanımlanmış ki orada hem kullanabilmesi gerekiyor hem sürdürebilmesi gerekiyor. Bakımını yapabiliyor olması gerekiyor. Diyelim veri tabanı var ve onun bakımını da yapabilmesini istiyor.”

K6: “...artık çeviri sadece çeviri değil. Yani alırım işi iki metin çeviririm değil. Diyorum ya bir video lokalizasyonu denen bir şey var. Beş dakikalık bir tanıtım filmini sizden altyazı olarak çevirmenizi yani yerelleştirmenizi isteyebilirler, bunu seslendirme olarak da isteyebilirler. Bunu yapabilmek için sizin temel bir video editini, bir altyazı eklemeyi bilmeniz gerekiyor. Oradaki işte çeviri süreçleriyle bunların hepsini dâhil edebileceğimiz bir teknolojik beceriye ihtiyacınız var mevcut sektör koşullarında.”

K7: “...çeviri 3.0'dan 4.0'a geçerken artık teknoloji olmazsa olmaz pozisyonunda ve bu aşamadayız. Bu sevindirici bir şey aslında sektör için. Ama onun haricinde hala direnenler var tabii ki hala ben çeviri teknolojilerini kullanmıyorum diyebiliyor insanlar. Çünkü dışardan kullanmadığı halde iş alabiliyor. Yani para kazanabildiği için o sirkülasyon kırılmıyor. Ne zaman ki bütün sektör sırtını döner. Hayır der, bu teknolojiyi kullanacaksın. O zaman onlar da ya mecburen değişirler ya da sektörü terk eder ikisinden biri.”

K8: “Bilgisayar destekli çeviri araçlarını kullanabilmek çok önemli. Çünkü onlar olmadan artık hiçbir şekilde sektörde ilerleme söz konusu değil. Çünkü hani artık böyle milyar dolarlık hacimler var dünyada. Bilgisayar destekli çeviri programları da kendilerini sürekli yenileme anlamında, yani daha fazla müşteriye, daha fazla çalışana ulaşmak adına birçok yenilemeler yapıyorlar. Sizin bu ortamda çeviriye dair bütün teknolojiyi aktif bir şekilde kullanabilmeniz şart.”

K9: “...Word’u alalım diğer kaynak metin sağda öbürü solda olsun falan. Bu şekilde çalışmak artık çok out-of-date. O yüzden çeviri araçlarını kullanabilecek çevirmen. Biz işte bu çeviri ile ilgili teknolojiden en hızlı şekilde nasıl yararlanabilirim, en

verimli şekilde nasıl yararlanabilirim gibi soruların cevaplarına ulaşabilecek becerilere sahip olmak gerekiyor. En temel aklıma gelen iki şeyden birisi bu.”

K10: “...çeviri teknolojisini kullanmak. Bu çeviri sektöründe bir zorunluluk artık. Yani bu iş artık Microsoft Word’le falan yürümüyor. Dünya bunu yapmıyor. Biz çok geriden gelemeyiz. Şimdi çevrimiçi yani web tabanlı CAT araçları söz konusu. Çevirmenin bunların hepsini kullanabiliyor olması istihdam edilmenin önde gelen koşullarından birisi artık.”

Katılımcılara göre, çeviri sektörü artık geleneksel yöntemden dijital boyuta dönüşümünü tamamlamak üzeredir. Çeviri işini kurumsal boyutta yürüten ve büyük hacimli işler yapan çeviri işletmelerinin tamamı artık çeviri teknolojilerini aktif olarak kullanmaktadır. Üstelik bu durum sadece çeviri işletmelerinin tercihi değildir. Katılımcılardan bazıları çeviri teknolojilerinin kullanılmasının kendilerine çeviri işi yaptırmak isteyen firmalarca talep edildiğini ifade etmiştir. İşletmelerin firmaların bu yöndeki taleplerini yerine getirmekten başka bir alternatifi yoktur. Çünkü çeviri hizmeti almak isteyen firmalar, çeviri işletmelerine daha önceden yaptırmış oldukları çevirilerle eşleşen, tekrarlanan ve elektronik bütünceler aracılığıyla çevirmene verdikleri kısımlar için para ödemek istememektedir. Bu durum da çeviri bürolarının teknolojik dönüşüme ayak uydurmalarını kaçınılmaz hale getirmiştir.

Çeviri teknolojileri sadece zamandan tasarruf etmek ya da çeviri hizmetinin maliyetini düşürmek için kullanılmamaktadır. Çeviri teknolojileri aynı zamanda çevirinin kalitesini etkileyen bir unsurdur. Çevirmenlerin çeviri sırasında gözden kaçırdıklarının, rakamsal açıdan yanlış aktardıklarının ya da dil bilgisayar hatalarının tespitinde de kullanılmaktadır. Çevirinin kalitesi açısından raporlar sunan çeviri teknolojileri bile bulunmaktadır.

Ayrıca, büyük hacimli projelerin birçok çevirmen tarafından farklı konumlarda dahi olsalar eşzamanlı olarak yürütülmesine de imkân vermektedir. Sektörde böyle dijital bir dönüşüm söz konusuysa, çevirmenlerin bundan etkilenmemesi mümkün değildir. Serbest çevirmen olarak çalışmayı tercih etseler dahi çeviri teknolojilerini kullanmak zorundadırlar. Kadrolu çevirmenler açısından, bilgisayar destekli çeviri teknolojileri kapsamında kabul edilen bütün çeviri araçlarını kullanabilmek istihdam edilmek için artık bir ön koşuldur.

5.3.2.5. Düzenleme Becerisi

Görüşmeler sırasında katılımcılara veri toplama süreci için hazırlanan görüşme formunda yer almayan bazı sonda sorular da sorulmuştur. Sonda sorular yarı-yapılandırılmış görüşmelerde konuya dair daha ayrıntılı bilgiler almak amacıyla yöneltilen sorulardır. Bu çerçevede, görüşülenlerin ‘Çevirmenin sektörde tek ve nihai sorumluluğu çeviri yapmak mıdır?’ sorusuna cevap vermeleri istenmiştir. Alınan cevaplardan bazıları aşağıda sunulmaktadır.

K2: “...editörlük yaptırıyorsunuz. Nedir editörlük? Bir başka çevirmen tarafından yapılmış bir çeviriyi ikinci bir göz olarak elden geçirmek. Onu düzenlemek. Edit etmek yani. Çevirmen dediğiniz kişi sadece çeviri değil aynı zamanda da yapılmış bir çeviriyi de düzenleyebilmeli. Ben çevirmeni işe alırken ona sadece çeviri değil edit de yapabileceğini söylüyorum.

K3: “...malum krizlerden dolayı bizim çalışma sistemimiz şöyle. Biz dışarıya serbest çevirmenlere iş gönderip kadrolu çevirmen arkadaşlarımıza redaksiyon / editing yaptırmaya çalışıyoruz. Haliyle çevirmenin sadece çeviri yapması değil, başkasının çevirisini edit etmesi de mevcut piyasa koşullarında aranan bir özellik haline geldi.”

K4: “Bir uzman okuma seçeneğimiz var bir de standart editasyon seçeneğimiz var. Müşterimiz ne tercih ederse açıkçası. Bir de projenin gerekliliklerine bağlı. Mesela kullanım kılavuzu ama şirket içi eğitimde kullanılacaksa çevirmen üstü çevirmen kökenli editör tercih ediyoruz. Yani bizim istihdam ettiğimiz çevirmenler editasyonun gerekliliklerini bilip bu işi de yapabilmeli.”

K9: “Çevirmen editing yapabilmelidir. Bu onun için zorunluluktur. Çevirmenin tanımında bu beceriye bir atıf olmasa bile, sektör istiyor bunu artık. Buna karşı çıkma şansınız yok. Ha ben yapmam diyorsanız sadece serbest çevirmen olarak çalışırsınız. Çünkü kadrolu çevirmenlerimize biz editing de yaptırıyoruz işletmelerimizde.”

K10: “...onları istisna tutuyorum ama büyük çoğunluk ne yapıyor? Sadece çeviri yaptırıyor, müşteriye teslim ediyor. Peki, bunun editing aşaması var. Yani biz hep şunu söylüyoruz. Her tercüman hata yapar. 50 yıllık tercüman da hata yapar. Dünyanın bir numaralı tercümanı da hata yapar çünkü insandır. Dikkatsizlik olur mesela. Her şeyi olabilir. İkinci bir gözün mutlaka kontrol etmesi lazım. Eee çeviriyi

kim edit edebilir? Yine çevirmen yapabilir. O zaman sadece translating değil, editing yapmak da gerek.”

Güncel sektör koşulları çevirmenleri sadece çeviri eylemini yerine getiren kişiler olarak görmemektedir. Aynı zamanda, onlardan başka sorumlulukları da yerine getirmelerini istemektedir. Bunlardan birisi de düzenleme becerisidir.

Kurumsal boyutta çeviri hizmeti sunan firmalarda çeviri süreci belirli aşamalardan oluşmaktadır. Çevirmen tarafından ortaya konan metin doğrudan müşteriye teslim edilmemektedir. Çeviri sürecini takip eden aşamayı düzenleme (editing) olarak tanımlamaktadırlar. Bu aşama, çeviri sırasında yapılan hataların telafi edildiği ve müşteriye taahhüt edilen kalite standartlarının büyük ölçüde sağlandığı bir uygulamadır.

Katılımcılar her ne kadar doğrudan alan uzmanlarının içeriğin düzenlenmesi açısından daha nitelikli olduklarını düşünseler bile, çevirmeninde belirli anlarda uzmanlaşması gerektiği düşüncesinden hareketle, bu aşamanın çevirmenler tarafından yapılabildiği inancındadırlar. Hatta bazı işverenler yaptıkları iş görüşmelerinde, çevirmene yeri geldiğinde başka bir çevirmen tarafından yapılmış çevirinin düzenleme işini de yapabileceklerini bildirmektedir. Dolayısıyla, çevirmenlerin düzenleme becerisini edinmiş olmaları iş bulma konusunda ayrıcalık sağlamaktadır.

5.3.2.6. Son-düzenleme Becerisi

Sektörün son zamanlarda makine çevirisi odaklı ilerlemesi, çevirmenlerin yeni bir beceri türünü de edinmelerine neden olmaktadır. Güncel piyasada henüz tam olarak makine çevirisi sistemine geçilmemiş bile olsa, artık yavaş yavaş bazı kurumlar bunu kullanmaya başlamıştır. Makine çevirisinin çevirmeni devre dışı bırakacağı düşüncesine rağmen hala çevirmene büyük ihtiyaç vardır. Görüşmelerde katılımcılar son-düzenleme becerisine aşağıdaki sözleriyle dikkat çekmişlerdir.

K1: “İkincisi ise bir post-editing dediğimiz konu var. Bu çok çok ayrı bir beceri gerektiriyor. Yani Machine Translation tarafından yapılan, Google Translate’den çıkan çevirilerin edit edilmesi söz konusu. Tamam, bilgi veriyor ama kalite standartlarımız var.”

K4: “Uzun vadede benim ön gördüğüm beş sene sonra makine çevirisi artı post-editing yeterliliği de talep edilecektir çevirmenlerden. Şu anda şart değil ama beş

sene içerisinde olacağını düşünüyorum. Çünkü çeviri artık tamamen bu boyutta yapılıyor hale gelecek.”

K7: “Makine çevirisinden ne kadar faydalandığınız önemli. Ne kadar doğru faydalandım. Ne kadar doğru kazandığımız önemli. Çünkü her verdiği sonucu doğru kabul etmek çok zor. Özellikle bağlamda yani o anlamın dışında bir şey kullanmışsa bunu mesela bazen görüyoruz. O durumda ne yapmak gerek? Makine çevirisine son halini vermek gerek. Buna da Machine Translation Post-editing deniyor işte.”

K8: “...belki şu an hani bu yıl belki gerek yok ama önümüzdeki yıllarda olacak. Yani sektörde de daha yeni yeni oturmaya başladığı işin açığı. Her türlü bütün metin türlerine zaten kullanamıyorsunuz. Kullanabildiğiniz metin türleri sınırlı ve fakat çok iyi ilerliyor. Bu ilerlemeye bizim çevirmenler olarak ayak uydurmamız şart. O yüzden, yeni mezun çevirmenlere bu post-editing olayını bir an evvel öğretmek gerek.”

K10: “Bize de teklif edildi. ‘Machine Translation-Post Editing’ çalışması yapar mısınız?’ dediler. İlk başlarda biz direndik, hayır dedik. Ama sonra yurtdışında çalıştığımız firmaların tamamı bunu istemeye başladı. Mecburen bu nedir diye sorduk, araştırdık, gerekliliklerini öğrendik. Birlikte çalıştığımız arkadaşlara bunla ilgili hizmet içi eğitim tarzı bir uygulama yaptık.”

Son-düzenleme becerisi, düzenleme becerisinden ayrı şekilde kategorize edilmiştir. Bunun sebebi görüşme kapsamındaki katılımcıların her iki beceri türünden ayrı ayrı bahsetmiş olmalarıdır. Düzenleme becerisi mevcut durumda zaten talep edilen bir özellik olarak yorumlanmıştır. Makine çevirisi ardından yapılan son-düzenleme becerisi ise daha yeni yeni tartışılan bir konudur. Ancak, çeviri işletmelerinin sahipleri kısa zaman içerisinde bu beceri türünün de işe alma aşamasında göz önünde bulundurulacak bir ölçüt olacağına dikkat çekmişlerdir. Çünkü hizmet sağladıkları firmalar, özellikle uluslararası boyuttakiler, çeviri işletmelerinden bu çalışma şeklini talep etmeye başlamıştır.

Katılımcı görüşleri değerlendirildiğinde, son-düzenleme becerisin öğretim müfredatlarına dâhil edilmesi ve çevirmen adaylarına bu doğrultuda uygulamalar yaptırılması önerilmektedir. Çevirmenlerin makine çevirisinin çevirinin hangi kısımlarında hatalar yapabileceğinin ve bu hataların nasıl düzeltileceğinin öğretilmesi onların sektörde tutunmalarını kolaylaştıracaktır.

5.3.2.7. Öz-değerlendirme Becerisi

Çalışmanın alan yazın taraması niteliği taşıyan bölümünde geçmiş zamanlarda çeşitli araştırmacılar ve araştırma grupları tarafından sunulan çeviri ya da çevirmen edinci olarak adlandırılan modellere yer verilmişti. Bu model önerilerinde görülmeyen, ancak verilerin analizi sırasında çevirmenlerin ihtiyaç duyduğu bir başka beceri türü olarak ortaya çıkan bir durum tespit edilmiştir. Çevirmenlerin yaptıkları çevirileri tamamladıktan sonra bir sonraki aşamaya geçmeden atmaları gereken adım öz-değerlendirmedir. Her ne kadar katılımcıların tamamı bu konu altında değerlendirilebilecek ifadeler de bulunmasa da azımsanmayacak sayıda işveren buna ihtiyaç olduğunu şu sözlerle açıklamıştır.

K2: “İlk yıllarda yaptığım bir çeviriyi müşteri beğenmedi. Daha sonradan ben oturdum hakikaten bir gün falan uğraştım. O da çok enteresan bir çeviri özeleştirisidir aslında. Yaptığım çeviri üzerinden neleri yanlış yaptığımı tespit ettim, doğrusunun ne olduğunu yazdım karşılaştırmalı olarak. Bu çok ciddi bir zamanımı aldı benim. Ama kendime dışardan bakabilmeyi öğretti bana. Bu da her çeviriden sonra aslında kendi yaptığım işi kontrol etmem gerektiğini gösterdi. Çok faydasını gördüm bunun.”

K4: “...yine ne olursa olsun insan kendi çevirisinin içinde kaybolacağını sansa bile, çeviri sürecini tamamladıktan sonra o metin bir editöre gidecek dahi olsa kendi hatalarını görebilmek için tekrar bir kontrol yapmalı. Bu hata avcılığı şeklinde de olabilir ya da kendini hedef okur yerine koyarak da okuyabilir. Neresini beğenmeyebilir düşüncesiyle tekrar kontrol etmeli bir çevirmen çevirisini.”

K7: “Ben hep diyorum mesela. Yani ne olursa olsun metninizi bir defa iki defa daha okuyun. Yani ona göre vaktinizi ayarlayın. Çeviriye bir vakit ayırın ama okumaya da vakit ayırın. Yani çevirdim oldu, bitti diye bir şey yok. Ben kaç yıldır çevirmenlik yapıyorum ve şu an çok aktif yapmıyorum ama bir çeviriyi bitirdiğimde bir metni iki üç defa okuyorum. Bu sadece kendime güvenmememle ilgili bir şey değil, hata yapabileceğimi bildiğim için yapıyorum. Ne olur ne olmaz diye. Bu son gözle bakmak lazım. Sürekli şikâyet edilen, ya da editörlerin kırmızı çizgilerle karaladığı çeviriler yapan bir çevirmen olarak düşünüldüğünüzde başınıza gelecekler az çok bellidir.”

K9: “Çevirmenler hep deadline baskısını hisseder. Bundan dolayı o baskıyla genelde hepimiz bir şekilde hataya meyilli işler çıkarıyoruz. Hem hata noktasında bir editing yapabilir çevirmen kendi çevirisine. Bir editör gözüyle aslında metnine yaklaşmalı

ve sadece hata avcılığı değil de neyi nerede daha iyi yapabilirim düşüncesiyle yapılmalı. Bunları da gözden geçirecek şekilde çalışmalı ve metnine yaklaşmalı diye düşünüyorum ben.”

Öz-değerlendirme becerisi bir tür oto-kontrol mekanizması şeklinde işlev görmektedir. Çevirmene çeviri sırasında yapmış olduğu hataları görmesine imkân sağlayarak gerek işverenlerden gerekse de hedef okur tarafından ağır eleştirilere maruz kalmasını engellemektedir. İşverenler sektörde zamanın çok önemli olduğunu vurgulamış ve editöre ne kadar az hata içeren metinler giderse teslim sürecinin bir o kadar hızlanacağını söylemişlerdir. Dolayısıyla, çevirmenin yapmış olduğu çeviriye eleştirel düşünme yöntemiyle dışarıdan bir gözle bakması gerektiği sonucu çıkmaktadır. Bu gerekçeyle, bu beceri ‘Öz-değerlendirme becerisi’ olarak adlandırılmıştır.

5.3.3. Mesleki Anlayış Parametreleri

Betimsel analizin ardından ortaya çıkan kategorilerin oluşturduğu son tema ‘Mesleki Anlayış Parametreleri’ şeklinde tanımlanmıştır. Böyle bir adlandırmanın yapılmasının nedeni ise benzer gereksinimlerin her meslek dalı için geçerli olmasıdır. Çevirmenin ihtiyaç duyduğu çeşitli türlerdeki bilgilere ve becerilere ek olarak, mesleğini yerine getirebilmek için kendi işiyle ilgili bir anlayışa sahip olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, çeviride kalite, mesleki etik, çeviri ve çevirmen mevzuatı, işletme kültürü, proje yönetimi, sektör analizi, çeviride finans, girişimcilik, pazarlama ve son olarak da iletişim anlayışı gibi kategorilere ulaşılmıştır. Diğer bölümlerde olduğu gibi, her bir kategori katılımcı görüşleri ile desteklenerek açıklanacaktır.

5.3.3.1. Çeviride Kalite

Katılımcılar tarafından dile getirilen söylemlerden hareketle, çevirmenin mesleğini yaparken bir kalite algısı ile hareket etmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların neredeyse tamamına yakını bu kategori kapsamında değerlendirebilecek ifadelerde bulunmuştur. Ayrıca, bu konu hakkında konuşken, oldukça kararlı ve hassas bir tavır içerisinde oldukları gözlemlenmiştir. Çeviride kalite anlayışı temelinde katılımcıların şu görüşleri dikkat çekmektedir.

K1: “Çocuklarda kalite algısı bir başka konu. Yani çeviri yapıyorum ama kaliteli olmuş mu? Kendine göre evet. Belki başkasına göre evet ama orada bir kalite

standartları var. EN15038, 17100 mesela. Bunun çocuklara anlatılması, öğretilmesi lazım. Kalite algısı ne demek? İyi çeviri ne demek? İyi çeviri anlaşılıyor yok. Romanda farklı bir dil ve beklenti vardır. Teknik çeviri de ayrı, hukukta ayrı. Hukukta mahkemeye gidersin. Teknik çeviride yanlış bağlantı yapar, makineyi yakarsın yaparsın. Hukukta kaybedersin, uluslararası tahkim mahkemelerini kaybedersin falan. Ama romanda ha yanlış olmuş çevirmen iyi değilmiş, geçer giderler, araştırır, bulur onu. Onun için her yerdeki kalite algısı çok farklıdır.”

K2: “...ya da bir buzdolabı satın alacaksınız, mağazaya gidiyorsunuz, 4 tane buzdolabı var, bir tanesinin üzerinde şöyle bir çizik gördünüz. Onu satın almıyorsunuz. Kalite hassasiyeti böyle bir şeydir. E peki bunu ne yapalım şimdi çeviri açısından yorumlayalım. Muhteşem bir çeviri yaptınız. A'dan Z'ye gayet güzel anlattınız. Açık, basit, akıcı vaziyette anlattınız. En sonunda da 26 tane nokta, 32 tane virgöl koydunuz. Metin içerisinde hiç nokta virgöl yok. Müşteriye de dediniz ki ya sen şimdi şu toplu olarak koydum ya noktaları ve virgülleri ilgili yerlere yerleştirdi. Var mı böyle bir şey? Olabilir mi böyle bir şey? Olmaz. Haa demek ki madem çeviri yapıyoruz. Karşı taraftaki insanın kalite bilinciyle bunu satın aldığını, ona bir ücret ödediğini bilelim. Buna uygun olarak asla şöyle davranmayın. Ya arkadaş 2 tane noktanın ne önemi var ya? Bunu diyenler var.”

K4: “...saydığım alanlarda yetkili ISO9001'den ISO17100'e kadar ve şu anda yeni alınan makine çevirisi ve sonrası düzeltmenlik sertifikasına kadar birçok sertifikasyona sahibiz. Onları da eğer isterseniz web sitemizden size linkini paylaşabilirim. Amacımız da kalite odaklı ve hedef metnin gerekliliklerine yönelik çeviri ve yerleştirme hizmeti sunmak. Kalite algısı olan, mesleğimizin kalite standartlarının farkında olan çevirmenlerle çalıştık ve bundan sonra da bu politikayla yolumuza devam edeceğiz.”

K8: “İşte bir takım ISO standartları, 17100 standardı. Sektörde hangi standartlar var bunlarla ilgili bilgilerin verildiği bir ders var mı bilmiyorum ama mutlaka olmalı. Böyle bir dersin olması yani öğrenciler açısından bayağı faydalı olabilir. Başka bölümlerden de alınabilir bu dersler. Çünkü özellikle yeni mezun çevirmenler çeviride kalite standartları konusunda çok zayıf. Siz eğer kalitenin ne olduğunu bilmezseniz onu sunamazsınız.”

K10: “...o ISO belgesini aldığınız zaman alınca bitmiyor. Maalesef bazı belgeleri sertifikaları almak çok zor değil. Kâğıt parçası. Onları anlamlı kılan sizin gerçekten işinizi kaliteli yapmanız. Çevirmenin kalite hedefiyle çeviri asıl olan. Ben işletme

olarak o belgeyi alır asarım duvara. Ama çevirmenim çeviride kalite nedir bilmiyorsa o belgenin bir anlamı kalmıyor.”

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde, çoğunun çeviri alanındaki belirli kalite standartlarına dikkat çektiği açıktır. Çevirmenlik mesleğinin bahsedilen bu kalite standartları çerçevesinde yapılması sürdürülebilirliğin sağlanmasını mümkün kılmaktadır. Diğer meslek kollarında olduğu gibi, çeviri de bir hizmettir ve bu nedenle çevirmenlerin kendilerine iş yaptıranların da kalite arayışı içerisinde olduklarının bilincinde olması gerekir. Dolayısıyla, çevirmenin çeviride kalite anlayışını benimsemesi mevcut müşteri kitlesini korumasını ve hatta iş hacmini arttırmasına imkân verecektir.

5.3.3.2. Mesleki Etik

Veri toplama sürecinde görüşülen katılımcıların vurguladıkları bir diğer konu mesleki etik meselesidir. İşverenlerin bu konuda oldukça rahatsızlık duydukları gözlemlenmiştir. Görüşmeler sırasında katılımcıların kullandıkları söylemlerden bazıları aşağıda verilmiştir ve bu görüşler incelendiğinde, mesleki etik konusunun ne kadar önemli olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

K1: “Çevirmen olmanın, meslek olmanın, onunla ilgili. Ama bir gün şey olursa öğrencilere çevirmen olmakla ilgili hem etikle ilgili hem bunlarla ilgili benim bir sunumun var. Onu senle paylaşabilirim. Çevirmenin etik ilkeleri nelerdir odaklı bir sunum. Gençler kadrolu da çalışsa serbest de çalışsa mesleğinin etik değerleri doğrultusunda hareket etmeli.”

K5: “...hani etik ilkelere gelirsek. Valla etik ilkeleri için çok çalıştım. Ben derneklerde Çeviri Derneği'nde de yönetimde yer aldım. Çeviri İşletmeleri Derneği'nde de. Yıllardır da böyle bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. Özellikle etik ilkeler üzerine. Yalnız çevirmenler için değil, Çeviri İşletmelerinin de etik ilkelerinin olması gerektiği konusunda, işte bunların ortak bir noktada buluşması gerektiği falan falan. ...çevirmenin etik davranışlarının da oraya bağlanmış olması kişisel özelliklerini de bence yansıtıyor. Yani sonuçta belli etik kurallara uymak gerekiyor, bu mesleği sürdürebilmek için o kurallar da zaten belli standartlarla tanımlanmış.”

K6: “...aslında o çevirmenlik için benim hep söylediğim bunlardır. Alan uzmanlığı, iyi bir araştırma ve mesleki etiklere değerlere uygunluk. ...Dürüstlük çok önemli. Yani o kadar önemli ki biraz açalım. Şimdi zamanla yarıştığımız bir sektör. Rekabet etmeniz zor olduğu bir sektör. Dedim ya müşteriye bulmak zor, müşteriye elde

tutmak daha zor. Zamanla yarıştığınız bir nokta. Bazen yüzde yüz güvenmek zorunda kaldığınız bir sektör. O yüzden o güven ilişkisinin sarsılmaması lazım. Şimdi şunları mesela deneyimledik yani. 15 iş alıp verdiğimiz bir çevirmen. 16. Çeviri işi de o kadar acil ki yani bir baskıya girecek ürün. 16. işimizde metni baştan aşağı Google Translate görmek? O on beş işteki güvenin oturması, yani ikili ilişki işlerin böyle bir sürücülüğü. Ama 16. işte böyle bir gol olamaz mı? Olabilir. İnsan hata yapar. Her şey olabilir. Başına her şey gelebilir. Ama paylaşmak belki birçok sorunu önceden kaldırır, ortadan kaldırır. Meslek etiği diyorum ya çok önemli. Sizin ona emanet ettiğiniz bilgileri yani yine meslek etiği olan bir insan bunları nasıl kullanılacağı, nasıl kullanmayacağını bilmesi gerekir. Bunlar olduğu zaman ben kimsenin kolay kolay başarısız olacağını sanmıyorum. Bunlar olduğu zaman mutlaka bir yerde tutunulabilir.”

K7: “...bizimle çalışmaya başlamış serbest çevirmenlerde yani MT kullanımı zaten yasak. Hani biz onu diyoruz çünkü bizim metnimizi paylaşamazsınız ücretsiz bir MT veri tabanıyla. Ama bunu keşfettiğimizde diyoruz ki. Birincisi ilk kural çiğnemişsin bunu MT ile paylaşarak. Gizlilik bu işin etik kurallarının en başında gelir. Ama biliyor ki etik nedir, gizlilik nedir. Bunların bilinmesi lazım.”

Çevirmenler bazen bilinçli bazen de bilinçsiz şekilde mesleki etik değerlerini ihlal edebilmektedir. Bu durum çevirmenlerin işverenle sorun yaşamasına, işverenlerin ise maddi kayıplara uğramasıyla sonuçlanmaktadır. Katılımcılar her sektörde olduğu gibi güven meselesinin önemli olduğuna dikkat çekmişlerdir. İstihdam ettikleri çevirmenlere koşulsuz şartsız güvenmek istemektedirler. Bunun ancak mesleki etik hassasiyetine sahip çalışanlarla mümkün olduğu düşüncesini taşımaktadırlar.

Mesleki etik kapsamında bahsedilen bir başka nokta ise gizlilik. Çevirmenlerin müşterilerin onlara verdiği çeviri metinlerini belirli gizlilik ilkeleri doğrultusunda ele alması mesleki etiğin bir gereğidir. Katılımcılardan birisi gizli kalması gereken bir metnin ücretsiz makine çevirisi programlarına yüklenmesinin gizlilik ilkesini ihlal edeceği ve bunun meslek etiğine uygun olmadığını belirtmiştir.

Meslek etiği açısından dikkat çeken bir diğer rahatsızlık ise sadakat meselesidir. İşverenler henüz tecrübesi olmayan çevirmenlere şans vermek için onları istihdam ettiklerini belirtmiştir. Ayrıca, çevirmenlerin hem kendilerini geliştirmeleri hem de işveren olarak o çevirmenden maksimum verim elde edebilmek için onlara yatırım yaptıklarını söylemişlerdir. Ancak rahatsız oldukları durum; çevirmenlerin bir süre orada

kendilerini geliştirdikten sonra işi bırakmak istemeleridir. İşverenler kendilerinin basamak olarak kullanıldığını düşünmekte ve buna çok üzülmemektedir. İşverenler, ortada herhangi bir sorun yokken ve üstelik piyasa koşullarında ödemeler yapılırken çevirmenlerin zaman zaman keyfi nedenlerle iş bırakmalarının meslek etiğine aykırı olduğu düşüncesindedir.

Meslek etiği sadece kadrolu çevirmenler için geçerli değildir. Serbest çevirmen olarak bile çalışsanız belirli mesleki değerler temelli hareket etmek zorundasınız. Çevirilerin teslim tarihleri, adil ve rekabete uygun fiyatlandırma, dürüstlük vb. konular meslek etiği kapsamında bulunan değerlerden bazıları olarak görülmektedir.

5.3.3.3. Çeviri ve Çevirmen Mevzuatı

Çevirmenlerin mesleki anlayış parametreleri açısından hâkim olmaları gereken bir diğer bileşen çeviri ve çevirmen mevzuatıdır. Katılımcılar mesleğin başında kendilerinin de benzer durumda olduklarını ve yıllar geçmiş olmasına rağmen bu konuda çok fazla bir şeyin değişmediğini açıklamaktadırlar. Özellikle yeni mezun çevirmenlerin kendilerini ilgilendiren mevzuatı bilmediklerini ve hatta bu konuyla ilgili bile olmadıklarını gözlemlemişlerdir. Oysa çeviri hassas bir konudur ve yasal boyutunun farkında olmak önemlidir. Katılımcılar bu durumu şu sözlerle açıklamıştır.

K3: “Bir kere kendi alanlarıyla ilgili ister serbest çevirmen şeklinde çalışsınlar isterse de bir yerde çalışsınlar, yani sosyal güvencesi olan bir yerde çalışırlarsa haklarının ve yükümlülüklerinin yasal olarak neler olabileceğini onlara gösterecek olan bir eğitim almaları gerekiyor. Çünkü gözlemlediğim şey şu. Çevirmenler çevirmenin sorumluluklarının neler olduğunu ya da çevirinin hukuki anlamda bağlayıcılık durumunun ne olduğunu bilmiyorlar. Bunları bilmeden çevirmenlik yapmak çok tehlikeli.”

K6: “Türkiye'deki noterlik süreçleri gibi konuları da anlatabilecek, genel kapsayıcı konularımız olursa çok çok çok daha fayda sağlarız diye düşünüyorum çevirmen adayı arkadaşlarımıza. Serbest çevirmen nedir? Sınırları ya da sorumlulukları nelerdir? Yasal düzlemde çevirinin kapsamı nedir? Hukuki açıdan başıma neler gelebilir hata yaparsam vs. vs.”

K8: “Öğrencilik zamanımda, bir çevirmenin katıldığı konferansa gitmiştim. Bu kişinin tercüme bürosu varmış. Adam anlatıyor işte. Gizlilik sözleşmesi diyor,

hukuki bağlayıcılık diyor, çevirmenlerin hakları diyor, çevirinin sınırları diyor. Bana o kadar uzak konular ki ilk defa duyuyorum. Neyse biz bir şekilde öğrendik acı zulüm. Ama şimdi işe aldığım çevirmenler de bu konularda bir şey bilmiyor. Yapıyor mesleğini ama şans eseri. Bu işin yasal boyutunu falan bilmeden çok tehlikeli şeylerle uğraşmak zorunda kalabilir bir çevirmen.”

Çevirmenlerin gerek çeviri eyleminin gerekse de çevirmenlik mesleğinin sınırlarını bilmesi gerekmektedir. Çevirmenin yasalar önündeki sorumlulukları ya da çevirinin hukuki zemindeki bağlayıcılığı bu kapsamda ele alınabilir. Bu bilinci taşımayan çevirmenlerin çok zor durumlarla baş etmek zorunda kalabilecekleri ifade edilmiştir. Bu gerekçeyle katılımcılar, eğer çeviri öğretim programlarında yoksa bu konuyla ilgili derslerin müfredata dâhil edilmesi, varsa da ağırlığının artırılarak çevirmen adaylarına kazandırılmasını önermektedirler.

5.3.3.4. İşletme Kültürü

Çeviri bir hizmet olarak kabul ediliyorsa, bu hizmetin sunulduğu kurumların da işletme olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla gerek kendi çeviri işletmesini açacak gerekse de bir işletme çatısı altında çalışacak çevirmenlerin işletme ve işletme kültürü gibi kavramların bilincinde olması işleri kolaylaştıracaktır. Benzer durum serbest çevirmen olarak çalışmayı tercih kişiler için de geçerlidir. Ancak, belirli bir hizmet deneyimine sahip olan işverenler eğitim aldıkları dönemde bu yönde derslerinin olmadığını ve yeni mezun çevirmen adaylarında da benzer durumu gözlemlediklerini açıklamışlardır. Bu yöndeki bazı katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir.

K2: “Şimdi tabii işletme bilinci onu destekleyecektir ancak. Yani çeviriyi yaparken daha başarılı olması adına ona bir destek sunacaktır ancak. Bunu ben iki şekilde algılıyorum. Belki de birincisini şöyle yorumlamak mümkün. Çeviri bugünkü dünyamızda bizim hobi olarak değil de doğrudan doğruya bir kazancı gerçekleştirmek, hayatımızı idame etmek amacıyla yaptığımız bir çalışma ise, aynı sizin hani bir mağazadan ayakkabı satın alırken ki müşteri psikolojisini düşünün lütfen.”

K4: “Ben bir kurum kültürü olması gerektiğine inanıyorum çevirmenin. Ben kendi işletmemi yapınca işletmeden yüksek lisans da yaptım. Neden çünkü işletme nedir nasıl ilerler bilmiyordum ki mezun olduğumda. Çevirmen adayları bu konuda ne yapabilir peki? Çeviri işletmeciliğine giriş ya da bir çevirmen nasıl ya da standart

bazlı bir çeviri işletmesinin nelere ihtiyacı var diye. Mezun olup da bu alanda destek almak isteyen yani kendi ofisini açmak isteyen kişilere yönelik çok değerli işletmecilerin en azından temel kavramları anlattıkları yazılar var. Ücretsiz olarak onları da okuyabilirler, onu da tavsiye ederim.”

K5: “Örgüt kültürü meselesi çok önemli bir durum. Sizin bir kurumda çalışırken, meslektaşlarınızla iş birliği yapma, uyumlu çalışma, büronun çalışma kurallarına riayet etme vs. gibi konularda bir bilinç sahibi olması lazım çevirmenin. Çevirmenler şu an bu konuları ders olarak görüyor mu onu bilmiyorum. Ama biz stajlarda bunu kazandırmaya çalışıyoruz mutlaka.”

K7: “Geçmişte öğrenci zamanlarımda maalesef görmedim. Keşke bize öğretilseydi bir işletme nasıl olur diye. İşletme açmak zorunda değil her mezun diyebilirsiniz. Tamam, ama işletme açmasa da bir işletmede kadrolu çalışabilir. Bu onun yine işletme mantığına hâkim olmasını gerekli kılar. İşletmede çalışmak neler gerektirir sorusunun cevabını bilmezse sürekli sorun yaşar. Serbest de çalışsa evi onun işletmesi olmayacak mı? Yine ihtiyacı olacak işletme nasıl yönetilir bilgisine. O bilinçle hareket etmeli sonuçta.”

K10: “...o kurum kültür dediğimiz şeyde adalet olması gerekiyor işveren tarafında en başta. Siz çalışanlara adalet anlamında eşit mesafede olmak zorundasınız. Olmadığınız zaman, o kurum kültürü dediğimiz şey yerle yeksan olur. Kimsenin birbirine saygısı kalmaz. Çalışanın çalışana, çalışanın işverene, işverenin çalışana saygısı kalmaz. Oradan da zaten nitelikli iş çıkmaz. ... Şimdi bir işletmeye gelen tercüman böyle bir yapı altına girdiğinde bu kültüre ayak uydurmak zorunda zorunda. ...Yani işletme eğitimi de alırsa tamamlamış olacak süreci. Her şekilde faydasını görür bunun. Bunun değerini kendi işletmesini kurduğunda ya da bir işletmede kadrolu olarak çalışırken görür.”

Katılımcı görüşleri incelendiğinde, müşteri psikolojisi, işletme yapısı, türleri ve işleyişi, örgüt kültürü, iş birliği, uyumlu çalışma, işyeri kuralları gibi konularda düşüncelerin dile getirildiği anlaşılmaktadır. Bu kavramların farkındalığı da bu konularda alınabilecek öğretimlerle ya da sektörde yapılacak stajlarla mümkündür. Ancak, ister öğretim yoluyla isterse de stajla olsun, çevirmenlerin edinmesi gereken bir anlayış olduğu açıktır.

Ayrıca, işletme kültürü olarak adlandırılan anlayış sadece kurumsal firma sahiplerini ya da bu firmalarda istihdam edilmiş olan kadrolu çevirmenleri bağlamamaktadır. Serbest çalışma yöntemini tercih eden çevirmenlerin de evleri bir işletme olarak görülmelidir. Bu

sebeple, serbest çevirmenlerin de işletme kültürünü bilmeleri mesleki hayatlarına katkı sağlayacaktır.

5.3.3.5. Proje Yönetimi

Çeviri; öncesi, süreci ve sonrası olan bir eylemdir. Onu bir proje olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Bir projenin yürütülmesindeki basamaklar çeviri eylemine de uygulanabilir. Üstelik bu düşünce katılımcı görüşlerinde de açıkça ortaya çıkmakla birlikte, güncel piyasa koşulları çevirmenlerin sadece çeviri yapmakla yetinmeyip bunun ötesine geçerek başka algı düzeylerine de sahip olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda, aşağıdaki katılımcı görüşleri bu zorunluluğu doğrulamaktadır.

K1: “Bir çeviri bölümlerinden sadece çevirmen mezun olmamalı. ...Peki, proje yöneticisi var mı? Var. Proje koordinatörü dediğimiz yönetsel olarak biraz daha gelişmiş hali var mı? Var. İşletmeci var mı? Var. Peki, nerede bunların eğitimi? Yok. Nerede öğrenecek?”

K5: “2 senelik ön lisans mütercim tercümanlık bölümlerinin belki müfredatlarının başka bir yöne doğru çevirmeleri ve çeviri şirketleri bünyesinde, çeviri departmanı barındıran kurumlara, bunlar devlet daireleri olabilir, büyük firmalar var biliyorsunuz falan. Kendilerine çeviri departmanı oluşturuyorlar. Oralarda çeviri koordinatörü veya proje müdürü, çeviri proje yöneticisi falan gibi bu tarz daha mesleğin ön bürosunda yer alabilecek nitelikte kişiler yetiştirmesi, hem onların daha rahat iş bulmalarını sağlar hem de bu işin çeviriyi bilen kişilerce yapılması projelerin daha sağlıklı yürütülmesini sağlar.”

K7: “...herkes bu bölümleri bitirip çevirmen olmak zorunda değil. Belki çevirmen olarak iş bulamayacak. Ama siz ona çeviri kapsamında başka beceriler kazandırırsanız alternatifler çoğalmış olur. Proje yöneticisi olabilir, satışçı olabilir. Şirket sahibi olabilir. O yüzden sadece siz çevirmen olacaksınız demek kısıtlamak oluyor. Çok zor bir şey, yanlış da bir şey.”

K9: “büyük çeviri bürolarında Proje yönetimini kim yapacak? Müşteri ilişkileri, çevirmenlerle yazışmalar. Bunu dışarıdan ilanla alamazsınız. Adam çeviri sektörünü tanımıyor ki çeviri bile yapmamış. Müşteri bir eleştiride bulunduğu zaman ne yapacağını bilmiyor ki. Çevirmene aktaracak, çevirmen bir şey diyecek, müşteri bir şey diyecek. Arada pinpon topu gibi konu gidip gelecek. Ama çeviri sektöründen gelen, çevirmenlik okumuş veya çeviri sektöründe bulunmuş olan kişi bütün

taleplere cevap veriyor. Bunu hiç çevirmene yansıtmadan yapıyor. Yani proje yöneticiliğinden anlaması gerekiyor çevirmenlerin.”

Çevirmenlerin çeviri sektöründe sadece çevirmen olarak istihdam edilmediği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, çevirinin ön bürosu olarak tanımlanabilecek şekilde de hizmet vermektedirler. Müşteri görüşmeleri, çeviri alanına uygun çevirmen belirlenmesi, çevirmen ve editör arasındaki bağlantı, editör seçimi, çevirilerin teslim tarihleri gibi çeşitli sorumlulukları da bulunmaktadır. Kurumsal firmalar bu gibi işleri yapmak için sektör dışından kişileri işe almak yerine çevirmenleri istihdam etmeyi tercih etmektedirler. Onlara göre çeviri okuryazarlığı, çeviri projesinin yönetimini hızlandırmakta ve kalitesini artırmaktadır. Çevirmenlerin proje yönetimindeki yetkinlikleri onların iş bulma imkânlarını da artıracaktır.

5.3.3.6. Sektör Analizi

Sektörde devamlılık günceli yakalamakla olur. Güncelle uyum sağlamak ise sektörün analizindeki yetkinlikle mümkündür. Çevirmenlerin ister işletme sahibi olsun isterse de serbest şekilde çalışsın sektörün ihtiyaçlarını tahlil etmesi, iş modellerini buna göre ayarlaması şarttır. Aksi takdirde piyasa beklentilerini karşılayamaz hale gelir ve sonucunda da ciddi ekonomik sorunlarla baş etmek zorunda kalabilir. Bu düşüncüyü katılımcılar şu sözlerle desteklemektedir.

K2: “Eğer ki bugünün çevirmenlerin yarının çevirmenleri olmak istemek gibi bir görevi üstlenmişseler o zaman şimdi şunu yapmamız gerekmiyor mu? Şöyle başımızı kaldırıp dünyaya bakıp acaba sadece kendi mahallemizde değil, hani değişik böyle mahallelerde ya da ülkelerde insanlar ne yapıyorlar onlara bakmamız gerekiyor. Yoksa kendimizi tekrar ederiz. Sektörde de bir arpa boyu yol alamayız.”

K3: “...sürekli iş yapma modellerimiz değişiyor. Her gelen iş yeni bir iş yapma modelini devreye sokmamızı gerektiriyor. Global firmalar bize bir şifre veriyor ve onların sistemleri üzerinden çeviri işini yapmamızı istiyorlar. Dolayısıyla sizin onların hangi çeviri teknolojisini kullandıklarını bilmeniz ve o konuya hâkim olmanız gerekiyor. Sektörün nereye doğru evirildiğini kestirebilmeli ki çevirmen kendisini koşullara göre güncelleyebilmeli.”

K6: “...birazcık pazar araştırmaları yapmaya başladık. Yani arkadaş bu insanlar Avrupa'da ne yapıyorlar, Amerika'da ne yapıyorlar, Kanada'da ne yapıyorlar? İşte o

zaman bu işin ne kadar teknolojiyle iç içe olduğunu, işte bu yerelleştirme hizmetlerin ne kadar detaylı olduğunu, işte görsel yerelleştirmeler, oyun yerelleştirmeleri, video yerleştirmeleri. Yani aslında bunlar benim kafamda artık katma değerli hizmetler olmaya başlamıştı. Sadece ofiste çeviri gelmesini beklememek gerekiyor. Çevirmenin piyasayı inceleyip, tabiri caizse koklayıp kendini o yöne doğru yönlendirmesi şart. Yoksa işsiz kalmaya mahkûmsunuz.”

K8: “Yani yurtdışı olanaklarını bence değerlendirmeleri gerekiyor öncelikle. Dönem arasında işte buradaki eğitimlerine ara verip yurtdışında birtakım stajlar yapabiliyorlarsa bence onlara ağırlık vermeleri gerekiyor. Çünkü o oradaki bir 6 aylık tecrübe, 3 aylık tecrübe sektörün nasıl işlediği ile ilgili, dünyada sektörün nasıl işyeriyle ilgili birtakım bilgiler verebilir. Meslek hayatları boyunca bunu yapmaya ihtiyaçları olacak çünkü.”

K9: “Bir de sürekli günceli takip etmek yani. Bu da aslında hep bize de eskiden söylenen bir şeydi. Ama biraz daha yani çeviri yaptığımız alanlar dışında uzmanlaşma çok önemli. Evet, bunu hala yok sayamayız. Ama çeviri yaptığımız alanlar dışında da çevirdiğimiz dillerde neler oluyor? O alanların dışına çıktığımızda neler öğrenebiliriz? Çünkü günün birinde bir şekilde bizim karşımıza çıkabilir bu ve genel olarak takip etmemiz, öğrenmemiz gerekiyor etrafımızda olup bitenleri.”

Gerek piyasanın dijitalleşmesi gerekse de müşteri beklentilerinin günden güne değişmesi çevirmenlerin farklı çalışma modelleri geliştirmesine yol açmaktadır. Başarılı modellerin geliştirilmesi ancak ve ancak sektörün analizi sayesinde gerçekleşebilir. Bu ihtiyaç hem serbest hem de kadrolu çevirmenler için geçerli bir durumdur. Serbest çevirmenlerin de pazarı analiz etmesi ve kendini mevcut koşullara göre güncellemesi mesleğinin devamlılığını sağlayacaktır. Sektörün ihtiyaçları, müşterilerin beklentileri, çeviri teknolojilerindeki yenilikler, iş hacimlerinin hangi alanlarda yoğun olduğunun incelenmesi bu kapsamda değerlendirilebilir.

5.3.3.7. Çeviride Finans

‘Mesleki Anlayış Parametreleri’ temasında tespit edilen bir diğer kategori çeviride finanstır. Finansal yönetim çevirmenlerin de önemli bir sorunudur. Bu bağlamda telafisi mümkün olmayan sorunlarla karşılaşmamak için çevirmenlerin ya da çevirmen adayların finans okuryazarlığı açısından donanımlı olmaları şarttır. Çalışma sırasında görüşülen katılımcılar bu gerekliliği kendi tecrübelerinden örnekler vererek açıklamıştır.

K3: "...eğer profesyonel olarak bir mesleği tercih ediyorsa ve alıştırmalar yapmak için çalışmaya başlıyorsa hemen mali yükümlülükleri başlıyor Türkiye'de. Eee yani banka hesabına para geldiğinde, bir para geldiğinde onun bir geliri oluyor ve o gelirin vergisini ödemek durumunda kalıyor. Yani para nedir, nasıl saklanır? Kredi nasıl kullanılır gibi. Bunların öğretilmesi çevirmen adaylarına. Ben böyle bir ders vs. almadığım için mesela cehaletimden kredi kullanmak yerine kredi kartımı kullanarak ödemelerimi yapıyordum şirketini kurduğumuz ilk yıl. Eeee ortağım farkına varmasa batıyorduk ikinci yılda."

K4: "...çevirmenlerin ve çeviri işletmecilerinin de bu konuda hem iktisadi olarak kendilerini geliştirmiş olmaları gerektiğine inanıyorum ve bunu elzem görüyorum açıkçası. Çünkü ciro ile kar arasındaki farkı bilmeyen bir çevirmen şunu yapıyor. Bizim fatura kestiğimiz miktar cirodur. Fakat çevirmen ödemelerinin, personel giderlerinin SGK, Bağ Kur ve diğer tüm masrafların, çevirmen stopajlarının ve diğer tüm her şey gittikten sonra kalan miktar kardır. Eğer siz çevirmen ödemesini bu kalemin içerisine koymazsanız, gelen parayı sizin kazancınız olarak görürseniz o zaman çevirmen ödemeleriniz aksar ve çevirmen ödemelerinizi aksadığı bir noktada siz bütün kazancını harcamaya yöneltirsiniz. Şirketiniz uzun vadede yani iflastan başka bir çaresi yoktur."

K7: "...her yeni tercümanın klasik sorunu şudur. Ben kendi ücretimi nasıl hesaplayacağım? Yani kaç kelimesine kaç para demeliyim ki doğru hesap yapmış olabileyim. Yani amiyane tabirle affedersiniz nasıl kazıklanmam. Yani hem karşı taraf beni kazıklamasın hem de ben onları kazıklamayayım. Cidden işin etik olanı ya da doğrusu ne? Ücretlendirmeyi nasıl yapmam lazım? Ben hep şöyle bakarım buna. Öğrencilik zamanımızda cidden piyasadaki büyüklerimiz sayesinde bunu öğrendik. Yani şunu sorardım ben. Yeni tercümanım, çevirim kötü değil ama bilmiyorum ki kaç liradan çevirmem lazım? Bu piyasanın koşutu nedir yani ücretlendirme nasıl yani? Şirket size söylemiyor çünkü şirket de sizden daha fazla para kazanmak istiyor. Bu maalesef böyle. Ama sizi yönlendirmeyen şirketler olduğunda bu iş çok daha zor. Sizin işi şansa bırakmayıp mesleğin mali yönünü bilmelisiniz."

K10: "...ben varımı yoğunu buraya yatırdım. Yatırım yaptım. Şimdi kriz oldu ülkede hep oluyor. Bu ülkede ekonomik kriz oldu. Şimdi pandemi oldu. Binlerce işyeri kapandı. Sadece tercüme sektörü değil herkes etkilendi. Biz etkilendik mi? Elhamdülillah biz etkilenmedik. Biz büyüdük pandemide çok şükür. Ama neyle? İşin

finansman boyutunu iyi yönetebildiğimiz için. Çevirmen kendi başına çalışsa da böyle. Muhasebesini kendisi yapabilmeli.”

En basit haliyle kendisine yapması için verilen bir çeviriyi fiyatlandırmak bile bu çerçevede örnek olarak gösterilebilir. Çevirmen hem kendini hem de müşterilerini mağdur etmemek için uygun fiyatlandırma politikasını geliştirebilmelidir. Bunu da finansal bir anlayışa sahip olmakla yapabilir.

Bu kategoride dikkat çeken bir diğer konu ise genel anlamda muhasebe meselesidir. Çevirmenlerin fatura kesmek, sosyal güvence primleri ya da vergilendirme sistemleri ile ilgili konularda oldukça eksik oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Serbest çevirmen olarak çalışıldığında bahsi geçen konularda yetkinliğe ihtiyaç olmayacağını düşünmek ise yanlış olacaktır. Çünkü serbest çevirmenlerin de kendi finansal yönetimlerini yapmaları, herhangi bir ekonomik kriz anında ya da iş alamama süreçlerinde planlarının ne olacağını belirlemeleri gerekmektedir.

5.3.3.8. Girişimcilik

Çevirmenlerin bir girişimci olarak hareket etmeleri gerekmektedir. Daha önce, çevirmenlerin bir hizmet sağlayıcısı olarak hizmet verdiklerinden bahsedilmişti. Bu gerekçeyle, çevirmenler müşteri kitlesini genişletmek, iş hacmini artırmak ya da yeni projeler yapabilmek için bir girişimci olarak hareket etmelidir. Aksi takdirde, mevcut durumundan öteye geçemez ve müşterilerini girişimci faaliyetlerde bulunan diğer rakiplerine kaptırabilir. Katılımcılar da çevirmenlere ve çevirmen adaylarına bu konuda bazı önerilerde bulunmaktadır.

K1: “Ben hep şunu söylüyorum bütün konferanslarda. Ya Allah aşkına girişimci de olun. Önce ama gidin bir çeviri bürosu açmayın. Önce bir staj yapın nasıl olduğunu görün. Sonra bir proje koordinatörlüğüne soyunun. Bir çeviri işletmesinde minimum bir sene, maksimum üç sene çalışın. Sonra profesyonel olarak mı devam edeceksiniz? Çevirmen mi, yönetici mi, proje koordinatörü mü yoksa girişimci mi? Ya imkânı varsa açsın. Ben diyorum ki yeter artık alaylıların açtığı işletmeler. ...Ben çevirmenlerden girişimci olmasını öneriyorum. İnşallah tutarlar.”

K4: “Benim böyle bir şansım oldu. Ama şanslı olmayanlar için girişimcilik programları var. Devletin ya da KOSGEB'in, İŞKUR'un da KOSGEB'in de

programları var. Buna katılmalarını çok öneririm. Siz ister şirket kurun isterseniz de serbest çalışın girişimci bir karakteriniz yoksa maalesef ne olacağı malum.”

K6: “...mesela hep öğrenci arkadaşlarıma şunu söylerim. Arkadaşlar hemen kendinize bir LinkedIn sayfasını açın. Çok basit web sitesi programları var. Hiç para ödemek zorunda değilsiniz. Kendinize bir kartvizit niteliğinde LinkedIn sayfası açın derim. Bu mesela yurtdışında Elia var Gala var, işte böyle büyük çeviri dernekleri diyeyim. Bunların etkinliklerine katılmaya çalışın. Şimdi mesela bu Gala’nın Elia’nın yurtdışında çok güzel event’leri oluyor. Baktığınızda evet katılım euro ile dolar ile. Hadi şimdi git o ülkede üç gün kal vesaire konaklama. Şimdi bunu yapmak bir ekonomik birazcık rahatlık ister yani. Ama şunu kaçırıyor işte insanlar, arkadaşlar. Oraya gidip bir tanıştığınız kişi sizin bütün hayatınızın iş akışını değiştirebilir. Hizmet ihracatçısı olarak çalışabilmek yani yurtdışına çeviri satabilmek bakın birçok sorunu anında keser.”

K8: “Çevirmen olmanın, piyasada tutunmanın, pazarda hatırı sayılır bir iş hacmine sahip olmanın yolu girişimci bir karaktere sahip olmanızdan geçiyor. İçeride dönük insanların yapabileceği bir iş değil bu. Yeni insanlarla tanışmak, şirketlere hizmet sunmak için teklifler vermek sizin her zaman bir adım daha ileriye gitmenizi sağlar.”

Katılımcı görüşleri göz önünde bulundurulduğunda, çevirmenlerin sektörde oldukça aktif olmaları ve iş almak için bazı adımlar atmaları gerektiği görülmektedir. Katılımcılardan bir tanesi çeviri sektöründe işletme sahibi olup da aslında çeviri ile ilgili eğitim almamış olanların sayısının azımsanamayacak kadar çok olduğu düşüncesindedir. Bunun sebebi olarak da çevirmenlerin girişimci olmadıklarını göstermektedir.

Bir diğer katılımcı ise devlet tarafından yeni girişimcilere sunulan bazı programlara dikkat çekmiştir. Kendi işletmesini kurmak isteyen çevirmenlerin bu programlara katılmasının faydalı olacağı görüşündedir. Ayrıca, sosyal platformlarda aktif olmanın ya da çeviri ile ilgili etkinliklere katılarak yeni insanlarla tanışmanın çevirmenlere yeni iş olarak döneceği vurgulanmaktadır.

5.3.3.9. Pazarlama

Pazarlama anlayışı her meslek dalında olduğu gibi çeviri alanında da büyük önem taşımaktadır. Sizin bir hizmeti nasıl verdiğinizin yanında onu nasıl pazarladığınız da önemlidir. Bu sebeple, çevirmenlerin pazarlama kabiliyetlerinin yüksek olması

gereklidir. Çalışmada veri toplanan işverenler de bu görüştedir ve bu ihtiyaca şu sözlerle dikkat çekmişlerdir.

K2: "...sonuçta bizim müşteri kitemiz bizim mahallemizdeki müşterilerden ibaret değil ama eğer siz daha geniş coğrafyaları veyahut küresel olarak değişik müşterileri hedef kitlesi olarak görüyorsanız, onlara hizmet vermenin birtakım koşulları var. Bunları yerine getirmek durumundasınız. Nasıl yapacaksınız. Reklam vereceksiniz. Onlara makul teklifler yapacaksınız. Neden farklı olduğunuzu, neden sizi tercih etmeleri gerektiğine onları ikna edeceksiniz. Bu nedir? Pazarlama..."

K3: "Şimdi şu detayı da biz hep kaçırıyoruz. Mesela ben bazen yeni mezun olacak arkadaşlarımla konuşuyorum, işte ben serbest çevirmen olacağım bilgisayarımda her yerde çalışırım. Tabii çok güzel yapabilirsin ama serbest çevirmen olmakla firma sahibi olmak arasında ben bir fark görmüyorum. İki iş modeli de kendini pazarlamak zorunda. Bir reklam tanıtım faaliyeti içinde olmak zorunda. İki tarafta kendini markalaştırmak zorunda. Ben hem fiziki hem de dijital ortamda pazarlamanın çok önemli olduğunu düşünüyorum. Çeviri de bir hizmet ve bunun da bir pazarlama stratejisi olmalı."

K9: "...hepimizin, herkesin olduğu gibi çevirmenin de var yani hani hiç o konumda değiliz çünkü mutlaka böyle bir becerinin de edindirilmesi gerekiyor tabii ki. Biz de bu işlere tabii hiç böyle önem verilmediği için Türkiye'de genel olarak kimse bu işleri çok iyi bilmediği için ama yurtdışında özellikle iş yaptığınızda bunu görüyorsunuz. Gerçekten insanlar kendini pazarlamanın yollarını bulmuş durumda. Ve kazandıkları paralar da tahmin edersiniz çok yüksek rakamlar."

K10: "...rekabet var, müşteriye kapma yarışı var. Sadece Türkiye'de değil dünyada da durum bu. Rekabetin olduğu yerde sizi ayrıcalıklı kılan ne olur? Pazarlama yaklaşımınız tabi."

Pazarlama kategorisinde katılımcı görüşlerinden reklam, tanıtım, fiyat teklifi, rekabet, markalaşma, küreselleşme gibi kodlara erişilmiştir. Bu kavramlar pazarlama ile yakından ilgilidir. Çevirmenler her iki çalışma modelinde (kadrolu ve serbest) pazarlama bilinciyle hareket etmelidir. Bu bilinçle ilerleyen bir çevirmen iş hacmini artıracak ve mesleğinde oldukça iyi yerlere gelecektir.

5.3.3.10. İletişim

Verilerin analizi sonucunda, ‘Mesleki Anlayış Parametreleri’ teması ile ilişkilendirilebilecek son kategori iletişim olarak tanımlanmıştır. İletişim hayatın her yerinde ve anında önemli olsa da bu kategoride verilmesinin nedeni katılımcıların iletişimin mesleki boyutu ile ilgili görüşler beyan etmiş olmalarıdır. Bu kapsamda bildirilen görüşler incelendiğinde bu ayrıntı açıkça görülebilir.

K2: “Biz çevirmenlerin dili kullanım becerileri iyi olduğu için, bunu belirtmeye gerek yok ama yine de eklemek istediğiniz bir şey var mı diye sordun diye belirtmiş olayım, müşterileriyle ya da meslektaşlarıyla sağlıklı bir iletişim içerisinde olmaları gerekir. Özellikle müşteriyle olan diyalogunuz sizin tekrar tercih edilmenizdeki etmenlerden birisidir.”

K7: “İletişim bu işin önemli bir parçası. İnsanlara hizmet sunuyorsunuz. Haliyle hangi tür insana nasıl yaklaşman gerektiğini, onla konuşurken nelere dikkat etmeniz gerektiğini bilmelisiniz. Siz de bir esnaf sayılırsınız işin en nihayetinde değil mi? O yüzden çok hassas bir konu bu.”

K9: “...insanlardan da bir şeyler öğrenmek gerekiyor. Bazen gerçekten mesela o araştırma sürecini çok kısaltan bir şey. Kime hangi soruyu sorabilirim, aldığım cevap ne anlama geliyor gibi konuları iyi kestirebilmek gerekiyor. Bu anlamda çok asosyal bir iş yapıyor olmamıza rağmen bir çevirmenin sosyal becerilerinin çok yüksek olması gerekiyor.”

K10: “Üretimin kalitesini artıran bir faktör aynı kurumdaki insanların birbiri ile olan ilişkileridir. İlişkilerin temelinde de insanların birbirine sesleniş şekilleri önemlidir. İşletme sahibi olarak sizin çalışanlarınızla konuşurken en doğru iletişim kanalını seçmeniz gerekiyor. Aynısı müşteri ile görüşürken de geçerli. Çevirmenin meslektaşıyla nasıl iletişim kuracağını bilmesi de benzer. Çok yönlü yani.”

Bir çevirmen olarak kendi işletmenizi açtığınızda, firmanızda çalıştırdığınız çevirmenlere ya da diğer büro elemanlarınızla nasıl iletişime geçmeniz gerektiğini bilmek iş verimliliğini ve çalışma huzurunu artıracaktır. Sizin iletişimsel açıdan yapabileceğiniz bir hata çevirmeni kaybetmenize ve dahi maddi zarara uğramanıza yol açabilir.

Kadrolu bir çevirmen açısından ise iletişim, işvereni ya da diğer mesai arkadaşlarıyla ilişkileri açısından önemlidir. Mesleki ortamda insanlarla nasıl konuşulması gerektiğini bilmek bireyin çalışma performansını ve iş huzurunu doğrudan etkilemektedir.

Serbest çevirmen için durum çok da farklı değildir. Müşterileriyle nasıl iletişim kuracağının bilincinde olan bir çevirmen iş ilişkileri açısından bir kayıp yaşamayacaktır. Katılımcılardan biri iletişimin çeviri eyleminin niteliğini de artırdığına dikkat çekmiştir. Çeviri eylemi sırasında yapılan araştırmada kime hangi sorunun nasıl sorulacağı ve alınan cevabın ne şekilde yorumlanacağını bilmek çeviriniz için doğru bilgi edinebilmenizi doğrudan etkileyen bir unsurdur. Bu da iletişime olan ihtiyacı açıkça göstermektedir.

SONUÇ

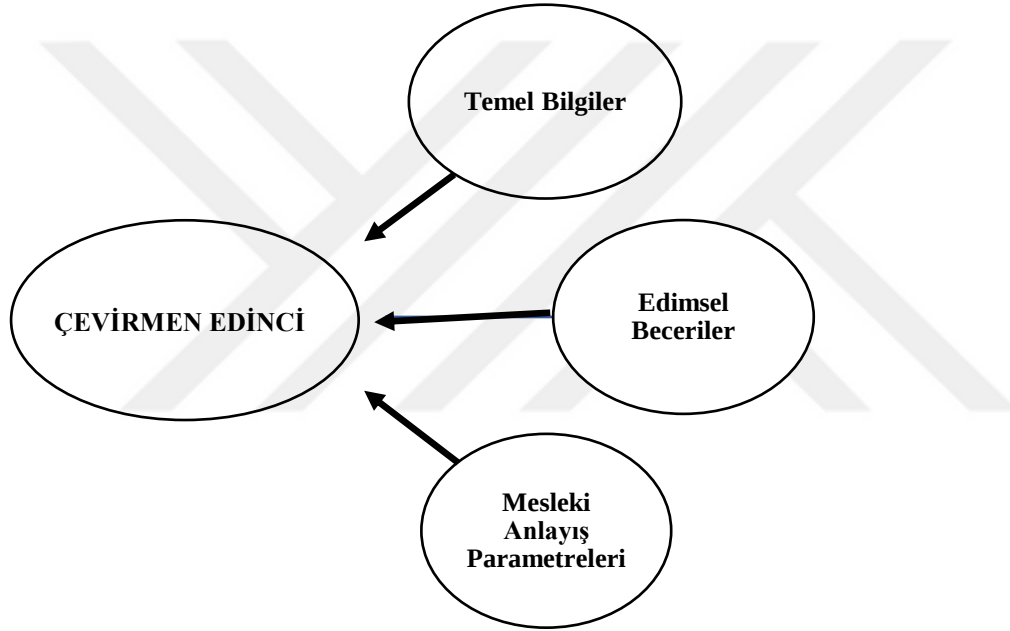
Çeviri öğretim programlarının tasarlanmasında referans noktası oluşturabilecek ve güncel sektör ihtiyaçları doğrultusunda tasarlanmış bir çevirmen edinci model önerisinde bulunmak amacıyla yürütülen bu çalışmada, öncelikli olarak çeviri alanında eğitim ve öğretim kavramlarının ilgili alan yazında tanımları incelenmiş ve akademik çeviri öğretimi tanımının daha doğru olacağı sonucuna varılmıştır.

Akademik çeviri öğretim programları tasarlanırken birçok yaklaşım geliştirilmiştir. Bunlardan birisi de edinç odaklı çeviri öğretimidir. Bu yaklaşımda göz önünde bulundurulmuş en önemli unsur kimi araştırmacılar tarafından çeviri edinci kimilerince de çevirmen edinci olarak tanımlanan kavramdır. Bu çalışmada, çevirmenliğin bir meslek olduğu gerçeğinden hareketle, çeviri eyleminden öteye geçerek çevirmenin bizzat kendisinin tartışma konusu olması gerektiği düşünülmüştür. Çeviri öğretim programları sadece çevirinin nasıl yapılacağına değil aynı zamanda da çevirmenlik mesleğinin gerekliliklerine odaklanmaktadır. Bu gerekçeyle, çevirmen edinci kavramının daha kapsayıcı bir terim olacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, bugüne kadar çeviri edinci adı altında sunulan model önerileri incelenmiş ve bu modelleri oluşturan bileşenler tek tek açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise, bu çalışmada olduğu gibi, kavramı çevirmen edinci olarak kabul eden araştırmacıların geliştirdikleri model önerilerine yer verilmiştir. Bir önceki bölüme benzer şekilde, sunulan bütün modeller bileşenleri kapsamında irdelenmiştir. Çalışmaya teorik bir altyapı sağlaması için yapılan alan yazın incelemesinin ardından, yöntem başlığı altında; araştırma deseni, katılımcılar, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve son olarak elde edilen verilerin nasıl analiz edildiği ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji desenine göre tasarlanan bu çalışmada, veri toplamak amacıyla, Çeviri İşletmeleri Derneği'ne üye 10 işverenle görüşülmüştür. Yarı-yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorular görüşmenin gidişatına göre katılımcılara sorulmuş ve zaman zaman daha ayrıntılı veriler elde edebilmek için sonda soru yoluna başvurulmuştur. Katılımcıların rızaları alınarak görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir.

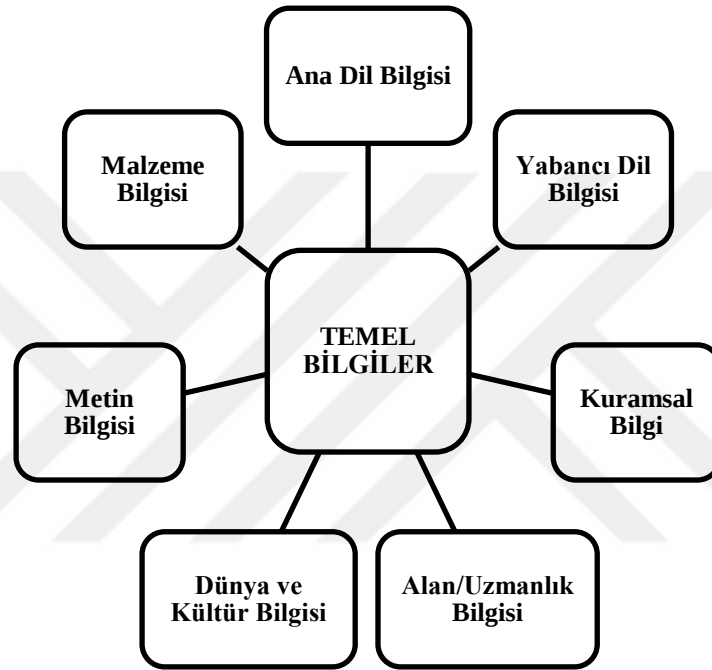
Veri toplama sürecinin tamamlanmasının ardından verilerin analizine başlanmıştır. İlk olarak, ses kayıtları deşifre edilerek yazılı hale getirilmiştir. Güncel sektör ihtiyaçları doğrultusunda bir çevirmen edinci modeli önermek amaçlandığı için bu amaca hizmet edecek olan en doğru veri analiz yönteminin betimsel analiz olduğuna karar verilmiştir. Betimsel analizin gereği olarak, elde edilmiş olan görüşme belgelerinin kodlanması yapılmıştır. Daha sonra, elde edilen kodlarla belirli kategoriler geliştirilmiştir. Ortaya çıkan kategoriler nitelikleri ve işlevleri doğrultusunda betimsel analizde tema olarak adlandırılan kümeler altında toplanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen temalar Şekil 3’te verilmiştir.

Şekil 3: Çevirmen Edinci Model Önerisini Oluşturan Temalar

Şekil 3 incelendiğinde, çevirmen edincinin ‘Temel Bilgiler’, ‘Edimsel Beceriler’ ve ‘Mesleki Anlayış Parametreleri’ şeklinde adlandırılan 3 temadan meydana geldiği görülmektedir. Analiz sonucunda elde edilen temalar, çevirmenin mesleğini icra edebilmek için ihtiyaç duyacağı bilgi, beceri ve anlayış temelli şekillenmiştir. Ortaya çıkan bu temalar öğretim programlarının tasarlanma amaçlarıyla da örtüşmektedir. Doğanay (2008: 80) bilgi, beceri ve tutumu öğretim aracılığıyla kazandırılacak genel özellikler olarak ifade etmektedir.

Analiz sonucunda ortaya çıkan ilk tema ‘Temel Bilgiler’ şeklinde adlandırılmıştır. Böyle bir tanımlamanın yapılmasındaki gerekçe ise çevirmenin profesyonel hayatında mesleğine dair ihtiyaç duyacağı belirli bilgilerin olmasıdır. Araştırmadaki katılımcılar güncel sektör koşullarında çevirmenin mesleğini arzu edilen nitelikte yerine getirebilmesi için birtakım bilgilere ihtiyacı olduğu görüşündedir. Görüşme belgelerinde bulunan kodların sınıflandırılması sonucu bu temayı oluşturan bilgi türleri Şekil 4’te gösterilmektedir.

Şekil 4: Temel Bilgileri Oluşturan Bilgi Türleri

‘Temel Bilgiler’ temasının çevresinde 7 farklı bilgi türünün olduğu görülmektedir. Bu bilgi türleri; ana dil bilgisi, yabancı dil bilgisi, kuramsal bilgi, alan/uzmanlık bilgisi, dünya ve kültür bilgisi, metin bilgisi ve son olarak da malzeme bilgisi şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlamaların seçilmesinde katılımcı görüşlerinden elde edilen kodlar etkili olmuştur.

Temel bilgiler temasında tespit edilen ilk kategori ana dil bilgisidir. Katılımcılar yeterli bir çeviri yapabilmek için bu bilgi türünün temel bir koşul olduğu düşüncesindedirler. Çeviri eylemi ilk olarak kaynak metnin doğru bir şekilde anlaşılması ve çözülmesi ile başlamaktadır. Bunun için ise çevirmenin ana dil bilgisinde bir uzman kadar yetkin

olması şarttır. Aksi takdirde kaynak metin yanlış bir biçimde algılanacak ve bunun sonucunda ortaya çıkacak olan erek metin de sorunlu olacaktır.

Ana dil bilgisinin çeviri eylemi ya da çevirmenlik mesleği için ihtiyaç duyulan bir bileşen olduğu ilgili alan yazında daha önceden ortaya konan diğer modellerde de görülmektedir (Neubert, 2000; Schaffner, 2000; CEN, 2006; Yazıcı, 2007; Eruz, 2008; EMT, 2009; Kiraly, 2013; Eser, 2015; Wu vd., 2019). Model önerisi kapsamında elde edilen bu kategori benzer çalışmalarla örtüşmektedir.

Çevirinin dil çiftleri arasında gerçekleştirilen bir eylem olması sebebiyle, çevirmenin ana dili kadar hedef dile, yani yabancı dilin bilgisine, ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç katılımcıların görüşlerinde de açıkça gözlemlenmiştir. Amacına hizmet eden yeterli bir çeviri ürünü ortaya koyabilme noktasında, çevirmenin hedef dile olan hâkimiyeti büyük rol oynamaktadır. Yabancı dilin en ayrıntılı nüanslarının bilincinde olmak çeviri kalitesini artırmaktadır.

Çalışmanın alan yazın niteliğindeki bölümlerinde irdelenen modellerde de yabancı dil bilgisi çeviri ya da çevirmen edincinin bir bileşeni olarak gösterilmiştir (Neubert, 2000; Schaffner, 2000; CEN, 2006; Yazıcı, 2007; Eruz, 2008; EMT, 2009; Kiraly, 2013; Eser, 2015; Wu vd., 2019). Dolayısıyla, analiz sonucunda elde edilen yabancı dil bilgisi kategorisi ilgili alan yazınla uyumludur.

Katılımcılar çevirmenin edinmesi gereken bir diğer bilgi türünün çevirinin kuramsal alanıyla ilgili olduğunu açıklamıştır. Onlara göre, çevirmen adayları tarafından kuramsal bilgi her ne kadar gereksiz görülse de çeviri eylemi sırasında bir kılavuz vazifesi görmektedir. Ayrıca, çeviriyi alaylı olarak yapanlarla okullu olarak yapanların bu noktada ayrıştığını vurgulamışlardır. Çeviriyi alaylı sistemle öğrenen bir çevirmen deneme yanılma yöntemiyle çok uzun vadede ve maliyetli bir biçimde belirli bir seviyeye gelirken, kuramsal bilgiyle donanmış bir çevirmen aynı seviyeye çok daha hızlı ve ekonomik ulaşmaktadır.

Bu alanda yapılmış olan benzer çalışmaların bazılarında kuramsal bilgi bir alt bileşen olarak sunulmuştur. Yazıcı (2007) bu bilgi türünü bu çalışmaya benzer bir şekilde kuramsal bilgi olarak tanımlarken, Eruz (2008) iki alt boyutta açıkladığı uzmanlık bilgisi olarak tanımlamıştır. Bir başka araştırmada Eser (2015) bu bileşen için kuramsal alt-edinç kavramını kullanmıştır.

‘Temel Bilgiler’ teması altında elde edilen bir diğer kategori alan/uzmanlık bilgisidir. İnsanın kapasitesi gereği, çevirmenin çeviri yapılabilecek her alan hakkında bilgi sahibi olması imkânsızdır. Ancak, işverenlerin istihdam etmeyi arzu ettikleri çevirmenlerde belirli alanlara ait uzmanlık arayışında oldukları anlaşılmaktadır. Her alanda çeviri yapma girişiminde bulunmak yerine, belirlenmiş birkaç alanda çevirmenin kendisini geliştirmesi daha faydalı olacaktır. Böylelikle, çevirmen hem özel alanlarda istihdam edilme noktasında bir ayrıcalık kazanacak hem de çeviri kalitesinin oldukça yüksek olmasını sağlayacaktır.

Neubert (2000), Schaffner (2000), Göpferich (2009), EMT (2009) bu bilgi türünü konu ya da alan edinci olarak tanımlarken, Eser (2015) aynı bileşen için konu alt-edinci ifadesini tercih etmiştir. Bir başka çalışmada ise PACTE (2000) grubu; alan, uzmanlık ya da konu kelimeleri yerine dil-dışı edinç kavramını kullanmıştır.

Dünya ve kültür bilgisi çevirmenlerin mesleki hayatlarında kullanacakları bilgi türleri arasında yer almaktadır. Çeviri sadece dilsel değil, aynı zamanda kültürel bir aktarım aracı olarak da işlev görmektedir. Çevirmen kaynak metindeki anlamı doğru bir şekilde çözümleyebilmek ve erek metni hedef kitleye uygun olarak üretilebilmek için her iki kültürün de bilgisini tam anlamıyla edinmiş olmalıdır. Ayrıca, genel dünya bilgisi de çevirmenin çeviri sırasında alacağı anlamsal kararlarda etkili olmaktadır.

İlgili alan yazın incelendiğinde, çeviri eyleminde dünya ve kültür bilgisine olan ihtiyaç başka çalışmalarda da dile getirilmiştir (Neubert, 2000; Schaffner, 2000; Eruz, 2008; Kiraly, 2013; Eser, 2015). Yazılı Çeviri Edinci adlı eserinde Yazıcı (2007: 9), çevirmenliği kültür elçiliğiyle ilişkilendirmiş ve ‘kaynak ve erek kültür bilgisine’ geliştirdiği çeviri edinci modelinde yer vermiştir.

Katılımcılar metin bilgisinin çeviri stratejisinin belirlenmesinde önemli bir ölçüt olduğunu açıklamıştır. Çünkü her metin kendi dinamikleri dâhilinde değerlendirilmez. Bir roman ve kullanım kılavuzunun çevirisi sırasında çevirmen farklı yaklaşımlar benimsemelidir. Ayrıca, kaynak metnin çözümlenmesinde metin türü etkin bir rol oynamaktadır.

Benzer şekilde, Neubert (2000), Schaffner (2000), CEN (2006), Eruz (2008) ve Eser (2015) tasarladıkları modellere metin edincini dâhil etmiştir. Kiraly (2013) 3 ana

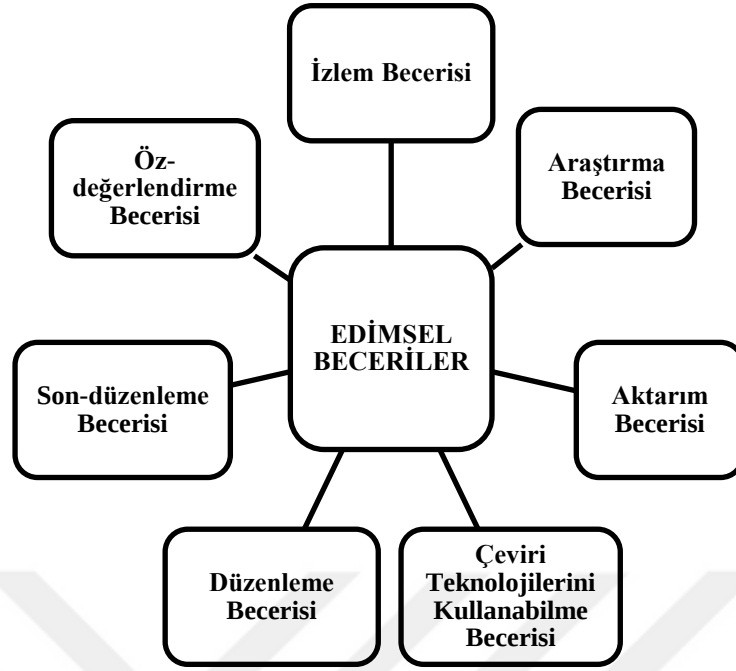
bileşenden oluşan profesyonel çevirmen edinci modelinde, çeviri edinci olarak adlandırdığı temanın altında metin türünden bahsetmiştir.

‘Temel Bilgiler’ temasında ulaşılan son bilgi türü, çevirmenlerin kullandığı ya da başvurduğu malzemelerle ilgilidir. Veri toplama sürecinde görüşülen katılımcılar bu kapsamda genelde araç, gereç, materyal, ekipman gibi kelimeler kullanmışlardır. Özelde ise bilgisayar ve donanımlarına, bilgisayar destekli çeviri araçlarına, elektronik sözlüklere, terim bankalarına, koşut metinlere ve belleklere dikkat çekmişlerdir. Çevirmenin bu yönde edindiği bilgi onun hangi malzemeyi hangi durumda kullanması gerektiğini sağlayacaktır. Bu da çeviri sürecini hızlandıracaktır.

Bu kapsamda, alan yazında önerilen modeller incelendiğinde, Göpferich (2009), Eser (2015) ve Wu vd. (2019) tarafından bu bilgi türünü araçsal alt-edinç olarak tanımlandığı tespit edilmiştir. Yazıcı (2007), EMT (2009) ve Kiraly (2013) tasarladıkları modellerde teknoloji ya da teknolojik edinç kavramlarını kullanmışlardır.

Araştırmanın ‘Temel Bilgiler’ temasında ulaşılan kategoriler ilgili alan yazındaki diğer çalışmalarla büyük ölçüde örtüşmektedir. Araştırmacılar tarafından çok daha eskiden geliştirilen modellerinin, çevirmenlerin sektör ihtiyaçları doğrultusunda edinmiş olmaları gereken bilgi türlerini tespit etmekte nispeten başarılı olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Çalışma kapsamında geliştirilen bu modelin diğerlerinden en büyük farkı hem doğrudan sektör temsilcilerinin görüşlerinden hareket edilerek tasarlanmış olması hem de diğer modellerin eksiklerini gidererek kapsayıcı bir bakış açısı sunmasıdır.

Veri analizinin ardından elde edilen bir diğer tema ‘Edimsel Beceriler’ adıyla ifade edilmiştir. Böyle bir kavramın tercih edilmesinin altında yatan neden; kategorilerin tamamının beceri temelli olmasıdır. Edimsel sözcüğü ise eylemle ilgili olan anlamını taşımaktadır. Çeviri eylemi sırasında ihtiyaç duyulan beceriler anlamını vermek ve bir üst terim oluşturmak amacıyla böyle bir tanımlamaya gidilmiştir. ‘Edimsel Beceriler’ temasını oluşturan kategoriler Şekil 5’te verilmiştir.

Şekil 5: Edimsel Becerileri Oluşturan Beceri Türleri

Şekil 5 incelendiğinde, edimsel beceriler temasının 7 farklı beceri türünden meydana geldiği anlaşılmaktadır. Bunlar; izlem, araştırma, aktarım, çeviri teknolojilerini kullanabilme, düzenleme, son-düzenleme ve öz-değerlendirme olarak betimlenmiş olan becerilerdir.

Bu temada ortaya çıkan ilk kategori izlem becerisidir. Çevirinin eylemsellik içermesi ve bu eylemselliğin de bir süreç içerisinde gerçekleştirilmesi izlem kelimesinin tercih edilmesine sebep olmuştur. Çevirmenin çeviri sürecine dair bir plan yapması ve planını uygulamaya geçirmesi ancak izlem becerisini edinmiş olmasıyla mümkündür. Çevirinin hangi aşamasında nasıl bir adımın atılacağına karar vermek ve bu kararı gerçekleştirmek bu beceri kapsamında değerlendirilebilir. Katılımcılar bu durumu çeşitli strateji oyunları ile örneklendirmiştir. Çeviriyi; Lego, bulmaca, yapboz gibi oyunlara benzetmişler ve çevirmenin de çeviriyi bu oyunlarda ihtiyaç duyulan bir yaklaşımla yürütmesi gerektiğine vurgu yapmışlardır.

Benzer beceri alan yazındaki bazı modellerde strateji ya da stratejik edinç adlarıyla aktarılmıştır (Hönig, 1995; PACTE, 2000, Kiraly, 2013; Eser, 2015; Wu vd., 2019). Araştırma kapsamında geliştirilen çevirmen edinci modelinde doğrudan Türkçe bir sözcük tercih etmek amacıyla izlem kelimesi uygun bulunmuştur.

Araştırma becerisi işverenler tarafından aranan bir diğer bileşen olarak gösterilmiştir. Çeviri sürecinin ve çeviri için ayrılan zamanın etkin bir biçimde kullanılabilmesini sağlayan bir beceri türüdür. Bu beceri türü sayesinde, çevirmen ihtiyaç duyduğu bilgiyi nerede ve nasıl araması gerektiğini bileceği için çevirmenin işini kolaylaştırdığı gibi, çeviri süresinin de kısılmasını sağlayacaktır. İşverenlerin çevirmenlerden böyle bir beceriyi istemesinin sebeplerinden birisinin bu olduğu sonucuna varılabilir. Çünkü her işveren istihdam ettiği çevirmen üzerinden en yüksek iş hacmini elde etmeyi hedeflemektedir.

Araştırma sırasında incelenen diğer modellerde de çevirmenlerin iyi bir araştırmacı olması gerektiğine dikkat çekilmekte ve benzer şekilde bu bileşen araştırma becerisi şeklinde tanımlanmaktadır (Schaffner, 2000; CEN, 2006; Yazıcı, 2007; Eruz, 2008; Kiraly, 2013; Eser, 2015). Elde edilen bu sonuç araştırmanın kapsam açısından alan yazınla örtüştüğünün bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Çevirmenliğin gerektirdiği bir başka bileşen ise aktarım becerisidir. Çeviri bir aktarma, devşirme ya da dönüştürme olarak tasvir edilmektedir. Bu çalışmada aktarım olarak kastedilen ise kaynak metindeki unsurların erek metne taşınabilmesidir. Çeviri eylemi için ihtiyaç duyulan gereksinimlerin tamamına sadece sahip olmak yeterli değildir. Bütün bu birikim ancak aktarım becerisi ile anlamlı hale gelmekte ve işlevsel olmaktadır. Aktarım becerisine sahip olmayan bir çevirmen kaynak metni her açıdan çözümlemeyi başarsa bile erek boyutta karşılığını üretmekte sorun yaşayacaktır.

Bazı araştırmacılar bu beceriyi aynı şekilde aktarım edinci adı altında modellerine dâhil etmişlerdir (Beeby-Lonsdale, 1996; Neubert, 2000; PACTE, 2000). ‘Profesyonel Çevirmen Edinci’ olarak geliştirdiği modelde, Kiraly (2013) aktarım kelimesinin yerine doğrudan ‘çeviri’ sözcüğünü seçmiş ve aktarım kavramının anlamını ‘çeviri’ terimine yüklemiştir.

‘Edimsel Beceriler’ temasını oluşturan bir diğer kategori, dijitalleşen çeviri sektörüne paralel olarak gelişen çeviri teknolojilerini kullanabilme becerisidir. Çeviri işletmelerinin sahipleri işe alım sürecinde bu beceri üzerinde oldukça fazla durmaktadırlar. Hatta bazıları, diğer bilgi ve beceri türlerine mükemmel derecede sahip olan bir çevirmenin eğer çeviri teknolojilerini kullanabilme açısından yetkin olmadığını gözlemlerlerse o kişiyi işe almayı tercih etmediklerini belirtmişlerdir. Gün geçtikçe bu beceriye olan ihtiyaç hem

daha fazla önem kazanmakta hem de kapsamı genişlemektedir. Katılımcı görüşlerinden bu beceriyi edinmenin bir zorunluluk olduğu açıktır ve her çevirmenin bu dönüşüme ayak uydurması kaçınılmazdır.

İlgili alan yazında bu bağlamda geliştirilen modeller incelendiğinde, çeviri teknolojilerini kullanabilme becerisi ya da benzer isimlerle adlandırılan bileşenlerin olduğu görülse de kapsam açısından farklılık olduğu gözlemlenmiştir. Önceki modellerde arama motorlarının, elektronik belleklerin, veri tabanlarının, internetin ya da çevrimiçi sözlüklerin kullanımı kastedilmesine rağmen, yapılan görüşmelerde işverenlerin çeviri teknolojilerini kullanabilme becerisi ile anlatmak istediklerinin bilgisayar destekli çeviri araçlarını kullanabilmek, geliştirebilmek ve hatta bakımlarını yapabilmek olduğu görülmüştür.

Bu araştırma sonucunda geliştirilen çevirmen edinci modelini diğerlerinden ayıran en önemli kategorilerden birisi düzenleme becerisidir. Yapılan alan yazın taramasında karşılaşılan hiçbir modelde düzenleme becerisine rastlanmamıştır. Günümüz piyasa koşullarında çevirmenin görev tanımı sadece çeviri yapmaktan ibaret değildir. Çevirmenden çeviri ile ilgili başka hizmetler sunması da beklenmektedir. Bunlardan birisi de bir başka çevirmenin elinden çıkmış olan çeviri ürününe müşteriye teslim edilmeden önce son halini vermektir. Dilsel ve anlamsal boyutta tespit edilen hatalı kullanımların doğru halleriyle değiştirilmesi olarak kabul edilen bu beceri türü, çevirmen edinci kapsamında artık talep edilen bir bileşen haline gelmiştir.

Bu modeli diğerlerinden ayıran bir diğer unsur da son-düzenleme becerisinin çevirmen edinci modeline dâhil edilmesidir. Son-düzenleme; makine çevirisi yöntemiyle yapılmış olan bir çeviri ürününün çeşitli boyutlarda kontrol edilerek son haline getirilmesidir. Çalışmada görüşülen katılımcılar makine çevirisinin artık etkinliğini artırmaya başladığını vurgulamış ve önümüzdeki yıllarda pazarın büyük bir çoğunluğunu ele geçireceğine dikkat çekmiştir. Büyük firmaların çoktan makine çevirisine geçtiği ve bazı çevirmenleri sadece makine çevirisi son-düzenleme hizmeti almak için istihdam ettikleri de dile getirilmiştir.

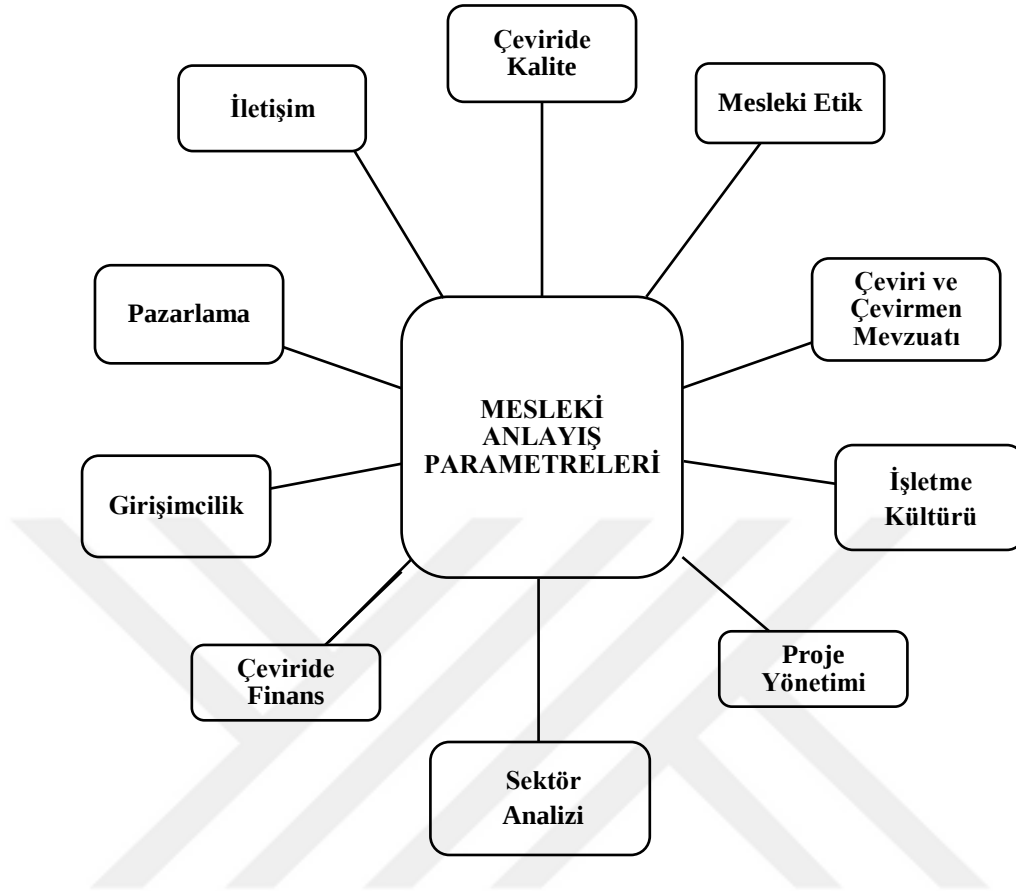
Her ne kadar benzerlik gösterse de son-düzenleme becerisinin düzenleme becerisinden ayrı bir biçimde ele alınmasının nedeni katılımcılar tarafından farklı beceriler olarak aktarılmasıdır. Onlara göre, düzenleme becerisi bir insandan gelen çevirinin

düzenlemesiyle, son-düzenleme becerisi makine çevirisinin ardından yapılmaktadır. Dolayısıyla, her ikisi farklı yaklaşımlar içerir. İnsan çevirisinde düzeltme yaparken çok daha geniş bir bakış açısıyla hareket etmek gerekirken, makine çevirisinin çevirmekte sıkıntı yaşadığı noktaların tespit edilmesi daha dar bir çerçevede işlem yapılmasını sağlamaktadır.

Güncel sektör ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilen çevirmen edincinin edimsel beceriler temasının son kategorisi öz-değerlendirme becerisidir. Aynı şekilde, bu beceri türü de daha önceden alan yazına kazandırılmış hiçbir modelde bulunmamaktadır. Öz-değerlendirme, “bir bireyin kendisiyle ilgili bir ölçme sonucunu, belirli ölçütlerle karşılaştırılarak kendisiyle ilgili bir yargıya ulaşma süreci” olarak tanımlanabilir (Kösterelioğlu & Çelen, 2016: 673). Çevirmenlerin de çevirdikleri metne öz-eleştirel bir bakış açısıyla tekrar yaklaşarak kalite açısından bir yargıya varması çeviri alanında öz-değerlendirme şeklinde uyarlanabilir. Çevirmenin böyle bir girişimde bulunması gerek işvereni gerekse de okuyucuları tarafından ağır eleştirilere maruz kalmasını engellemektedir.

Çeviri süreci belirli aşamalardan oluşmaktadır. Kaynak metin öncelikle erek metne dönüştürülür. Ardından bir editör tarafından kontrol edilir ve düzeltmeler yapılır. Sonra çeviriye son hali verilerek müşteriye teslim edilir. Her bir aşama sürecin uzamasına ve maliyetin artmasına neden olmaktadır. Bu gerekçeyle, işverenler istihdam ettikleri çevirmenin öz-değerlendirme becerisi sayesinde bir oto-kontrol mekanizması geliştirmesini, böylelikle gider maliyetlerini azaltarak daha kısa sürede iş teslimi yapmayı amaçlamaktadır.

Güncel sektör beklentileri doğrultusunda geliştirilen çevirmen edinci model önerisini diğer model önerilerinden ayırt eden en belirgin boyut ‘Mesleki Anlayış Parametreleri’ şeklinde adlandırılan temadır. Bu tema diğer temaların bir tamamlayıcısı tamamlar niteliğindedir. Daha önce, öğretim programlarının temel özelliğinin alana yönelik bilgi, beceri ve tutumu kazandırmak olduğuna değinilmişti. Aynı şekilde, bir mesleğin arzu edilen düzeyde gerçekleştirilebilmesi için, gereksinim duyulan bilgi ve becerilere ek olarak, meslekle alakalı bir anlayışın da var olması önem arz etmektedir. Çevirmenlik mesleği çerçevesinde ‘Mesleki Anlayış Parametreleri’ temasını oluşturan bileşenler Şekil 6’da ayrıntılı olarak listelenmiştir.

Şekil 6: Mesleki Anlayış Parametrelerini Oluşturan Bileşenler

‘Mesleki Anlayış Parametreleri’ temasını oluşturan bileşenler; çeviride kalite, mesleki etik, çeviri ve çevirmen mevzuatı, işletme kültürü, proje yönetimi, sektör analizi, çeviride finans, girişimcilik, pazarlama ve iletişim şeklinde listelenmektedir. Her bir bileşen tek tek düşünüldüğünde, hepsinin de çevirmenlik mesleğinin anlayış boyutuyla ilgili olduğu görülmektedir.

Bu temayı oluşturan ve katılımcılar tarafından hakkında oldukça fazla söz edilen ilk bileşen çeviride kalite anlayışıdır. Çeviri bir hizmettir ve müşterilerin kalite beklentisinin olduğu unutulmamalıdır. Çevirmen taahhüt ettiği kaliteyi sunma bilinciyle hareket etmeli ve bu yönde davranmalıdır. Çevirmenlerin mevcut müşteri kitlelerini koruması ve gün geçtikçe iş hacmini artırması kalite standartlarını yakalamasıyla doğrudan ilişkilidir.

Bir diğer bileşen ise mesleki etik farkındalığıdır. Katılımcılar bu kategoride güven, sadakat, gizlilik, adil rekabet, dürüstlük ve verilen sözlerin yerine getirilmesi gibi

konulara dikkat çekmiştir. Çevirmenin mesleği ile ilgili bütün bilgi ve becerilere üst düzeyde sahip olması ancak meslek etiğine uygun davrandığı sürece değerli olarak kabul edilmektedir. Aksi takdirde, çevirmenin ne kadrolu ne de serbest çevirmen olarak çalışabilmesi, görüşülen işverenlerin tavırlarından gözlemlendiği kadarıyla, mümkün değildir.

Çeviri ve çevirmen mevzuatı hassas olunması gereken konular arasındadır. Çevirmenin görev ve sorumluluklarını bilmemesi hem hukuki hem de maddi anlamda güçlüklerle karşılaşmasına yol açabilir. Böyle olumsuz bir durumla karşılaşmamak ya da herhangi bir suiistimale uğramamak için çevirmenlerin kendilerini ilgilendiren mevzuatı öğrenmeleri güncel sektör koşullarında bir zorunluluk haline gelmiştir. Oysaki katılımcılar görüşmeler sırasında istihdam ettikleri çevirmenlerin bu konuda oldukça eksikliklerinin olduğunu vurgulamıştır.

İşletme kültürü kategorisinde müşteri psikolojisi, işletme yapısı, türleri ve işleyişi, örgüt kültürü, iş birliği, uyumlu çalışma, işyeri kuralları gibi konuların öne çıktığı gözlenmiştir. Katılımcılar gerek kendi üniversite yıllarında gerekse de yeni mezun çevirmenlerin bu bağlamda çok fazla bilgi sahibi olmadıklarından şikâyet etmektedirler. Mezun olduktan sonra kendi çeviri bürosunu açmak isteyen bir çevirmenin bu kapsamdaki konuları bilmesi süreci sağlıklı yürütmesi için çok önemlidir. İster kadrolu olsun isterse de serbest çalışma yöntemini tercih etsin, çevirmenlerin işletme konusunun en azından alfabesini öğrenmesi sorunlar yaşamasına engel olacaktır.

‘Mesleki Anlayış Parametreleri’ teması altında ulaşılan bir diğer alt başlık proje yönetimidir. Çeviri, proje gibi yürütülmesi gereken bir eylem olduğu için çevirmenlerin proje yönetimi konusunda fikir sahibi olmaları beklenmektedir. Güncel piyasa koşullarında çevirmenler büyük hacimli işler yapan çeviri işletmelerinde proje yönetici, proje koordinatörü gibi unvanlarla istihdam edilebilmektedir. Hatta yıllık çeviri hizmeti alma potansiyeli yüksek olan farklı alanlardaki büyük firmalar bünyesinde bir çeviri birimi açma eğilimindedir. Bu bölümlere çoğunlukla çeviri alanından mezun insanların istihdam edildiği anlaşılmaktadır. Bu durum, çevirmenlerin aynı zamanda iyi bir proje yönetim anlayışına sahip olmalarının faydalı olacağı sonucunu doğurmaktadır.

Piyasada süreklilik yaratmak ve hizmet faaliyetlerine devam edebilmek için gerek çevirmenlerin gerekse de çeviri işletmelerinin kendilerini güncellemeleri önemlidir.

Çevirmenlerin günceli yakalamalarının tek yolu kapsamlı ve daimî sektör analiz ile mümkündür. Çeviri teknolojilerinde meydana gelen yenilikler, hangi alanların daha fazla iş imkânı yarattığının tespiti ve küresel ölçekte çeviri alanında yaşanan gelişmelerin takibi gibi konular sektör analizi kapsamında ele alınabilir. Doğru yönde sektör analizi yapabilen çevirmenlerin iş konusunda sıkıntı yaşamayacakları görüşülen katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

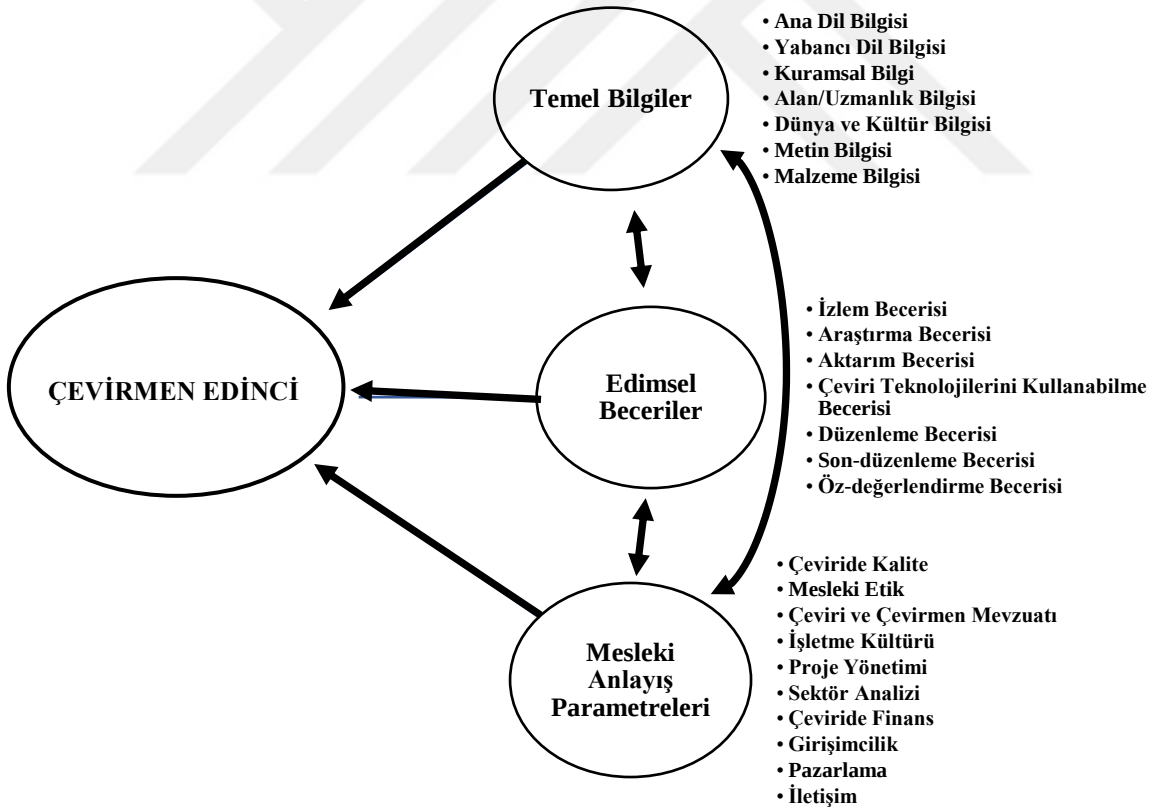
Yeni mezun çevirmen adayının en klasik sorusu kendisine çevirmesi için gönderilen bir metnin fiyatlandırılmasının nasıl yapılacağıdır. Bu sorunun cevabı, çeviride finans anlayışına sahip olmakta yatmaktadır. Hem kendisini hem de müşterisini mağdur etmemek adına çevirmenin finansal konularda yetkin olmaya ihtiyacı vardır. Bu başlık altında görülen diğer konular; fatura kesmek, sosyal güvence primleri ya da vergilendirme sistemleri gibi mesleğin muhasebe kısmı ile ilgili olan durumlardır. Serbest çevirmen olarak çalışıldığında bahsi geçen konularda yetkinliğe ihtiyaç olmayacağını düşünmek ise yanlış olacaktır. Çünkü serbest çevirmenlerin de kendi finansal yönetimlerini yapmaları, herhangi bir ekonomik kriz anında ya da iş alamama süreçlerinde planlarının ne olacağını belirlemeleri gerekmektedir.

İşverenler tarafından çevirmenlere girişimcilik faaliyetlerinde bulunmaları önerilmektedir. Hiç kimsenin oturduğu yerden iş alması mevcut piyasa koşullarında mümkün değildir. Müşteri size gelmese de bir çevirmenin müşterisine ulaşması ya da kendisini zaman zaman mevcut müşterilerine hatırlatması mesleğinin sürdürülebilirliğini sağlayan bir unsurdur. Büyük firmalara fiyat teklifi sunabilmek, yurt içinde ve yurtdışında çeviri ile ilgili yapılan etkinliklere katılarak çeviri sektörünün önde gelen isimleriyle yüz yüze tanışmak katılımcılar tarafından girişimcilik faaliyetleri olarak tanımlanmıştır. Böylelikle, katılımcılar çevirmenlerin bütün hayatlarını değiştirebilecek iş anlaşmaları yapabileceğine dikkat çekmişlerdir.

Çevirmenlik bir meslek olarak kabul ediliyorsa ve müşterilere bir hizmet veriliyorsa pazarlamadan bahsetmemek büyük eksiklik olacaktır. Yapılan analizler sonucunda, diğer bütün sektörlerde olduğu gibi, çeviri piyasasında da pazarlamanın rolü oldukça büyüktür. Reklam, tanıtım, fiyat teklifi, rekabet, markalaşma, küreselleşme gibi kavramlarla pazarlama algısının içeriğinden bahseden işverenler, verdiğiniz hizmetin kalitesi kadar onu sektörde nasıl sattığınıza da dikkat etmeniz gerektiğini vurgulamışlardır.

Bu tema altında katılımcı görüşleri sonucunda ulaşılan son kategori iletişimdir. Çevirmenlerin, dil açısından yetkin kişiler oldukları için, iletişim becerileri gelişmiş olarak düşünülebilir. Ancak, mesleğiniz özelinde hangi insanla nasıl iletişime geçmeniz gerektiğini ya da aldığınız bir cevabın nasıl yorumlanması gerektiğini bilmek profesyonel hayatı etkileyebilmektedir. Çevirmen olarak müşterilerinizle nasıl temas kurduğunuz ya da işyerinde meslektaşlarınızla gerçekleştirdiğiniz sözlü iletişiminiz çalışma performansını ve iş huzurunu doğrudan etkilemektedir. Bu gerekçeyle, işverenler mümkün olduğunca iletişimi düzgün insanları istihdam etme eğiliminde olduklarını vurgulamıştır.

Bütün temalar ve temaları oluşturan kategoriler bir araya geldiğinde, çevirmen edinci olarak adlandırılan yetkinlik ortaya çıkartmaktadır. Yapılan betimsel analiz sonucunda, güncel sektör ihtiyaçları doğrultusunda elde edilen çevirmen edinci model önerisi Şekil 7’de gösterilmektedir.

Şekil 7: Çevirmen Edinci Model Önerisi

Şekil 7 incelendiğinde, çevirmen edincinin 3 ana boyuttan oluştuğu görülmektedir. Her bir boyut ise kendi içerisinde farklı bileşenlerden meydana gelmektedir. Katılımcıların görüşleri irdelendiğinde, yukarıdaki şekilde de gösterildiği gibi, çevirmen edinci çok boyutlu işlevsellik gösteren bir yapıya sahiptir. Her ne kadar her bir boyut kendi içerisinde oldukça farklı bileşenlere sahip olsa da birbirleri ile sürekli ilişki içerisinde oldukları ve eşgüdümlü olarak kullanıldıkları koşulda çevirmeni sonuca ulaştırmaktadır. Hiçbir boyut tek başına çevirmen için anlamlı ya da işlevsel değildir. Çevirmenin mesleğini icra edebilmek için bütün boyutları ve bileşenleri koordineli bir biçimde devreye sokması gerekmektedir.

Araştırma sırasında yapılan görüşmelerden çıkarılan bir başka sonuç ise işveren konumundaki sektör temsilcileri ile ilgilidir. Verilerin alındığı katılımcılar çalışma konusuna oldukça fazla ilgi göstermişlerdir. Sektör beklentilerinin temel alınarak, güncel piyasa koşullarında çevirmenlerin sahip olması gereken bilgi, beceri ve anlayış odaklı gereksinimlerin belirlenmesi ve ardından da çeviri öğretim programlarına yol gösterici bir işlev gösterecek olan çevirmen edinci modeli tasarlanması fikrinin onları heyecanlandığı gözlemlenmiştir. Birçok katılımcı araştırma sonuçlarını merakla beklediğini dile getirmiş ve tezi ilk fırsatta okuyacaklarını söylemiştir.

Geliştirilen modelin çevirmenler açısından faydasının ise çeviri öğretim programlarının müfredatlarının güncel model kapsamında düzenlenmesi ya da yeni açılacak programların bu modelde vurgulanan bilgi, beceri ve anlayış eksenli gereksinimleri göz önünde bulundurmasının, onların profesyonel hayata başladıklarında mesleki açıdan daha az sorunla karşılaşmalarını sağlayacağı düşünülmektedir. Çevirmenler sektörde mutlaka çeşitli zorluklarla başa çıkmak zorunda kalacaklardır, ancak güncel çevirmen edinci modeline uygun olarak yapılandırılmış çeviri öğretim programları onların kendilerine olan güvenlerini artıracak ve problemler karşısında çözüm önerileri geliştirmelerini kolaylaştıracaktır.

Çalışma kapsamında, güncel sektör beklentileri doğrultusunda tasarlanan çevirmen edinci model önerisinden hareketle, bu alanda çalışmayı düşünen araştırmacılar için bazı önerilerde bulunulabilir. Mevcut çalışma sektör ihtiyaçlarını çeviri işletme sahiplerinin bakış açısından tespit ederek bir model önerisinde bulunmaktadır. Benzer bir model piyasada aktif olarak hizmet veren kadrolu ve serbest çevirmenler ile yapılabilir. Onların

çevirmen olarak güncel piyasa koşullarında hangi bilgi, beceri ve anlayışa ihtiyaç duydukları belirlenerek yeni bir çevirmen edinci model önerisinde bulunulabilir. Ya da bu çalışmada önerilen modelin etkinliği çevirmen görüşleriyle ortaya konabilir. Çevirmenlerin ihtiyaçlarına göre eksik ya da güncelliğini yitirmiş yanlarına dair tespitlerde bulunulabilir.

Bir başka çalışmada ise geliştirilen bu modelin çeviri öğretim programlarındaki müfredatlar tarafından ne ölçüde kapsandığı ölçülebilir. Müfredat kapsamındaki derslerin çevirmen edincindeki bileşenlerden hangilerini kazandırma konusunda eksik ya da zayıf olduğu ortaya konabilir.

Son olarak, çalışma kapsamında geliştirilen çevirmen edinci modeli referans alınarak bir çeviri öğretim müfredatı tasarlanabilir. Tasarlanan müfredat modelinde hangi bileşenin hangi ders aracılığıyla kazandırılabilceğine dair önerilerde bulunulabilir.

KAYNAKÇA

- Akalın, R. (2013). Çeviribilim Araştırmalarının Akademik Çeviri Eğitimindeki Yeri ve İşlevi–Kuram Temelinde Akademik Çeviri Eğitiminin Temel İlkelerini Belirleme Denencesi. *Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi*.
- Akalın, R. (2018). *Çeviri Kuramından Çeviri Eğitime-Akademik Çeviri Eğitiminin Temel İlkelerini Belirleme*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Akalın, R., & Gündoğdu, M. (2010). Akademik Çeviri Eğitiminin Temel İlkeleri Üzerine Düşünceler: Uygulanan Ders İzlemleri Bağlamında Hedefler ve Beklentiler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 79-93.
- Akbulut, A.N. (1995). Çeviri eğitiminde öğrenciye çeviri edinci kazandırma: çevirmen kararları ve dayanakları. I.B. Öner (Yay. Haz.), *Çeviribilim 1. Çeviri eğitiminde özgün metni yorumlama, çeviri metni oluşturma sürecine yönelik yöntem önerileri* içinde (ss. 13-24). Bursa.
- Akdağ, A. I. (2016). Fransızca Çeviri Eğitiminde Hedefler. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 66–73.
- Ammann, M. (2008). *Akademik Çeviri Eğitime Giriş*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları
- Aslan, K., Aslan, N., & Cansever B. A. (2012). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Balikçi, A. (2019). A Phenomenological Research on the Evaluation of Teacher Candidates from the Perspective of School Administrators. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 6(2), 468-482.
- Balkul, H. İ., & Toptan, D. Ö. (2019). The Evaluation of Workflow on Virtual Translation Platforms within the Framework of Translational Action Theory: The Case of Proz.com Website. *International Journal of Languages' Education and Teaching*. Volume 7, Issue 2, June 2019, p. 222-235.
- Beeby, A., Berenguer i Estellés, L., Ensinger, D., Fox, O., Martínez, N., Neunzig, W., ... & Vega, F. (2000). Acquiring translation competence: hypotheses and methodological problems of a research project. *Investigating translation*, 99-106.
- Beeby, A., Rodríguez, M. F., Fox, O., Albir, A. H., Neunzig, W., Orozco, M., ... & Romero, L. (2003). Building a translation competence model. *Benjamins Translation Library*, 45, 43-68.
- CEFR, C. E. (2021, Kasım 12). Council of Europe: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/table-1-cefr-3.3-common-reference-levels-global-scale> adresinden alındı.

- Cemal, A. (1993). Yazın Çevirisi Eğitimi Üzerine Düşünceler. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 4, 12-16.
- CEN: EN-15038: Translation Services –Service Requirements, Brussels, 2006.
- Chomsky, N. (1968). *Language and mind*. New York: Harcourt, Brace & World.
- Christensen, L. B., Johnson, R. B., & Turner, L. A. (2015). Nitel ve karma yöntem araştırmaları. İçinde (M. Sever, Çev.), *Araştırma yöntemleri desen ve analiz (A. Aypay, Çev. Ed.)* (ss. 400-433). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2020). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, (Çev. Ed: Bütün, M. & Demir, S.B.). 5. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çağaç, F. G. (2018). Kültürlerlerarası İletişim Olarak Çeviri ve Kültür Edinci. *Journal of International Social Research*, 11(59), 127-131.
- Çoban, A. (2017). *Temel kavramlar*. Ankara: Pegem Atıf İndeksi, 3-54.
- Davies, M. (2004). Undergraduate and postgraduate translation degrees. *Translation in undergraduate degree programmes*, 67-82.
- DeMaris, A. (2004). *Regression with social data: Modeling continuous and limited response variables* (Vol. 417). John Wiley & Sons.
- Demirel, Ö. (2007). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2018). *Eğitim sözlüğü*. Pegem Atıf İndeksi, 001-245.
- Demirel, Ö. ve Ün, K. (1987). *Eğitim Terimleri*. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Doğanay, A. (2008). ÇAĞDAŞ SOSYAL BİLGİLER ANLAYIŞI IŞIĞINDA YENİ SOSYAL BİLGİLER PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (2), 77-96.
- Durukan, E. (2018). *Çeviri öğretimi: hedef ve ölçme*. İstanbul: Hiperlink Eğit. İlet. Yay. San. Tic. Ve Ltd. Sti.
- Durukan, E., & Çelikay, M. K. (2018). Çeviri Edinci Kavramına Yönelik Kapsayıcı Bir Tanım Önerisi. *Electronic Turkish Studies*, 13(12), 161-176.
- EMT Expert Group: Competences for Professional Translator, Experts in Multilingual and Multimedia Communication, Brussels, 2009, (Çevirimiçi) https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/emt_competences_translators_en.pdf Erişim tarihi: 19 Mart 2021.
- Ereş, F. (2007). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Maya Akademi.
- Ertürk, S. (2013). *Eğitimde program geliştirme*. İstanbul: Edge Akademi.

- Eruz, F. S. (2008). *Akademik Çeviri Eğitimi: Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Eruz, S. (2003). *Çeviriden çeviribilime*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Eruz, S. (2013). Akademik Çeviri Eğitimi ve Şiir Çevirisi. *Von Generation zu Generation: Germanistik*, 107.
- Eser, O. (2013). Çeviri Eğitiminde Edinç Kavramının Değerlendirilmesi. *Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Anabilim Dalı, İstanbul*.
- Eser, O. (2015). A model of translator's competence from an educational perspective. *International Journal of Comparative Literature and Translation Studies*, 3(1), 4-15.
- Eser, O. (2015). *Çeviribilimde Edinç Araştırmaları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gezer, G., & Can, M. Z. (2019). Kültürü çevirmek: Kültür aktarımı kapsamında çeviri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (17), 355-370.
- Glesne, C. (2015). Exploring Your Story: Data Analysis. (Çev. A. Ersoy). *Nitel araştırmaya giriş* içinde (s. 255-300). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Göpferich, S. (2009). Towards a model of translation competence and its acquisition: the longitudinal study TransComp. *Behind the mind: Methods, models and results in translation process research*, 4(4), 11-37.
- Güçlü, İ. (2019). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Holmes, J. S. (1975). *The name and nature of translation studies* (pp. 172-185). Translation Studies Section, Department of General Literary Studies, University of Amsterdam.
- Holz-Mänttari, J. (1984). *Translatorisches handeln: Theorie und methode* (Vol. 226). Suomalainen tiedeakatemia.
- Hönig, H. (1995). *Konstruktives Übersetzen*, Tübingen, Stauffenburg Verlag.
- Hönig, H. G. (1992). Almanya'da Çeviri Eğitimi Uygulamaları ve Çeviri Öğretiminin Yöntem Sorunları Üzerine Hans G. Hönig ile söyleşi. *Çev. Ayşin Özalp*. İçinde: *Metis Çeviri*, İstanbul: Metis Yayınları, (19), 30-36.
- Kale, M. (2017). *Eğitimin temel kavramları*. Pegem Atıf İndeksi, 2-20.
- Kaş, B. & Köktürk, Ş. (2021). Akademik Çeviri Programları Kapsamında Eğitim, Öğretim, Eğitim Programı ve Öğretim Programı Kavramlarının

Değerlendirilmesi. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (8). DOI: 10.48131/jscs.988092

- Karslı, M. D. (Ed.). (2007). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Keskin, A. (2010). Çeviribilim Tartışmaları Gölgesinde Çeviri Öğretimi ve Çeviri Didaktiği Gereksinimi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 229-248.
- Kiraly, D. (1995). *Pathways to translation: Pedagogy and process* (No. 3). Kent State University Press.
- Kiraly, D. (2000). *Pathways to translation: A Social Constructivist Approach to Translator Education*. Manchester: St. Jerome.
- Kiraly, D. (2013). Towards a view of translator competence as an emergent phenomenon: Thinking outside the box (es) in translator education. *New prospects and perspectives for educating language mediators*, 197-224.
- Köktürk Ş. & Türkmen, G. (2020). A Recommendation of Translator Competence and its Components. *International Journal of Languages Education*. 188-197.
- Köktürk, Ş. (2015). *Uygulamalı çeviribilim*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kösterelioğlu, İ., & Çelen, Ü. (2016). Öz Değerlendirme Yönteminin Etkililiğinin Değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 15(2), 671-681, 2016.
- Kurultay, T. (1997). Neler Olmazsa Çeviri Eğitimi Olmaz? Çeviri Eğitiminde Temel İlkeler Belirlemeye Yönelik Bir Deneme. *Türkiye’de Çeviri Eğitimi. Nereden Nereye*. İstanbul: Sel Yayıncılık, 23-31.
- Küçükahmet, L. (2003). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Lambert, J. (2000). Cultural studies, the study of cultures and the question of language: facing/excluding the new millennium,[in:] D. Delabastita, L. D’hulst, R. Meylaerts (red.), 2006. *Functional Approaches to Culture and Translation*, 163-171.
- Lonsdale, A. B., & Beeby, A. (1996). *Teaching translation from spanish to english: Worlds beyond words* (No. 3). University of Ottawa Press.
- Mil, B. (2007). *Nitel Araştırma, Neden, Nasıl, Niçin*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Mutlu, S. (2020). *Çeviri Kuramları ve Çeviri Eğitimi*. Ankara: İstanbul: Hiperlink Eğit. İlet. Yay. San. Tic. Ve Ltd. Sti.
- Neubert, A. (2000). Competence in language, in languages, and in translation. *Benjamins Translation Library*, 38, 3-18.

- Newmark, P. (2001). *Approaches to Translation*. Shanghai Foreign Language Education Press.
- Nord, C. (2010). Functionalist approaches. İçinde Y. Gambier & L. van Doorslaer (Ed.), *Handbook of Translation Studies*, Amsterdam: John Benjamins, 120-128.
- Odacıoğlu, M.C. & Köktürk, Ş. (2015). Çeviri kuramlarını yeniden yorumlamak: Yerelleştirme endüstrisinin Skopos ve Çeviriye İlişkin Eylem Kuramı üzerindeki etkisi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (50), 288-298.
- Parlak, B. (2011). Akademik Çeviri Öğretimi ve Çeviride Meslekleşme Sorunları. *Çeviribilimden Kesitler-Turgay Kurultay'a Bir Armağan*, İstanbul: Multilingual Yayınları, 82-92.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*, (Çeviri Ed: Bütün, M. & Demir, S.B.). 2. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Pym, A. (2003). *Redefining Translation Competence in an Electronic Age. In Defence of a Minimalist Approach*. *Meta*, 48 (4), s. 481-497.
- Reiß, K. (1993). *Texttyp und Übersetzungsmethode*. Der operative Text. 3. vyd.
- Reiß, K. (2000). Translation Criticism: Potentials and Limitations.
- Schaffner, C. (2000). Running before walking? Designing a translation programme at undergraduate level. *Benjamins Translation Library*, 38, 143-156.
- Schäffner, C., & Adab, B. (Eds.). (2000). *Developing translation competence* (Vol. 38). John Benjamins Publishing.
- Sönmez, V. (1998). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Starks, H., & Brown Trinidad, S. (2007). Choose your method: A comparison of phenomenology, discourse analysis, and grounded theory. *Qualitative health research*, 17(10), 1372-1380.
- Sünbül, A. M. (2011). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Eğitim Yayınevi.
- Şan, F. (2011). Çeviriye Bilimsel Bakış ve Türkiye'deki Gelişmelerin Gelişimi. *Çeviribilimden Kesitler-Turgay Kurultay'a Bir Armağan*, İstanbul: Multilingual Yayınları, 151-165.
- Tanrıöğen, A., & Sarpkaya, R. (Eds.). (2010). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tindal, M., & Şerife, U. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufukun Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153-172.

- Toury, G. (1980). *In search of a theory of translation*. Porter Institute for Poetics and Semiotics, Tel Aviv University.
- Türkmen, B. (2019). *Çeviri eğitiminde teknoloji ve dijital medya edinci*. Ankara: Gece Akademi.
- Vermeer, H. J. (1986). Übersetzen als kultureller Transfer. *Snell-Hornby, Mary (ed.)*, 1986, 30-53.
- Wilson, A. (2015). A guide to phenomenological research. *Nursing Standard*, 29(34), 38-43. <https://doi.org/10.7748/ns.29.34.38.e8821>
- Wilss, W. (1992). *Übersetzungsfertigkeit: Annäherungen an einen komplexen übersetzungspraktischen Begriff* (Vol. 376). Gunter Narr Verlag.
- Wilss, W. (1996). *Knowledge And Skills in Translator Behavior* (Vol. 15). John Benjamins Publishing.
- Wu, D., Zhang, L. J., & Wei, L. (2019). Developing translator competence: understanding trainers' beliefs and training practices. *The Interpreter and Translator Trainer*, 13(3), 233-254.
- Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Yazıcı, M. (2007). *Yazılı Çeviri Edinci*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seckin Yayıncılık.
- Yıldız, M. (2016). Mütercim Tercümanlık Öğrencilerinin Özel Alan Çevirisi Kapsamında Yazılı Çeviri Edinçlerinin Ölçülmesi. *Yayınlanmamış doktora tezi*.
- Yıldız, M. (2020). A Case Of Situated Learning And Its Implications For The Development Of Translator Competence. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö8), 1000-1015.
- Yücel, F. (2007). Etkili bir çeviri eğitimi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(22), 144-155.
- Yücel, F. (2016). *Çevirinin Tarihi* (Vol. 1). Çeviribilim.

EK

EK 1 - Etik Kurulu Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 08.10.2021-69579

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-69579
Konu : 38/01 Buğra KAŞ

08.10.2021

Sayın Buğra KAŞ

İlgi : Buğra KAŞ 13.09.2021 tarihli ve 0 sayılı yazı

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığının 06.10.2021 tarihli ve 38 sayılı toplantısında alınan "01" nolu karar ile Buğra KAŞ'ın başvurusu uygun görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Abdulvahit İMAMOĞLU
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı V.

Ek: Karar Yazısı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu :BSMSN1AUVB Pin Kodu :85182

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ehd/tck=5783&eD=BSMSN1AUVB&eS=69579>

Adres: Esentepe Kampüsü 54187 Söğütözü SAKARYA / KEP Adresi:

sakaryaniversitesi@hs01.kep.tr

Telefon No:0264 295 50 00 Faks No:0264 295 50 31

e-Posta:ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ:www.sakarya.edu.tr

Bilgi için: Hanife Babacan

Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

Ek 2 - Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU

Araştırma Sorusu: Güncel sektör ihtiyaçları göz önünde bulundurulduğunda, kapsamlı ve güncel bir çevirmen edinci modeli hangi kazanımları içermelidir?

Yer:

Tarih ve Saat:

Görüşmeci:

Giriş

Merhaba,

Ben Buğra Kaş. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde Uygulamalı İngilizce Çevirmenlik programında öğretim görevlisi olarak görev yapmaktayım. Aynı zamanda, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çeviribilim EABD'de doktora tezimi yürütmekteyim. Yaptığım araştırmanın amacı çeviri sektörünün çevirmenlerden beklentilerinin neler olduğunu ve çevirmenlerin çeviri sektöründe başarılı olabilmek için nelere ihtiyaç duyduklarını belirlemektir. Elde edilen veriler ışığında çeviri öğretim programlarının tasarlanmasında temel oluşturan çevirmen edinci modelinin en güncel ve sektöre dönük hali geliştirilecektir. Böylelikle çeviri öğretim programlarının doğrudan çeviri sektörünün beklentileri ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak düzenlenmesi hedeflenmektedir.

Sizlerle görüşmemden elde edeceğim bilgiler gizlidir ve sizin kimliğinizi ifşa edecek herhangi bir girişimde bulunulmayacaktır. Elde edilen bilgiler araştırmamda kullanılacaktır.

Eğer sizde uygun görürseniz (izin verirsiniz), herhangi bir bilgiyi atlamamak ve uzun notlar olarak görüşme için çok fazla vaktinizi almamak amacıyla görüşmeyi kaydetmek istiyorum.

Görüşmenin ortalama 1 (bir) saat süreceğini düşünüyorum.

Görüşme Soruları

1) Kendinizi ve kurumunuzu kısaca tanıtır mısınız?

- a) Hangi üniversiteyi bitirdiniz? Hangi bölümde öğreniminizi tamamladınız?
- b) Kurumunuzdan kısaca bahseder misiniz?
- c) Çeviri sektöründe kaç yıldır aktif olarak hizmet vermektесiniz?

2) Çevirmenlerin çeviri eylemini gerçekleştirebilmek için hangi gereksinimlere ihtiyacı vardır?

- a) Çevirmenlerin etkili ve yeterli bir çeviri yapabilmek için ihtiyacı olan yetkinlikler nelerdir?
- b) Çevirmenler profesyonel hayatlarına başladıklarında hangi durumlarda zorluk yaşamaktadır?
- c) Çeviri öğretim programlarının hangi yetkinliklerin kazandırılmasında yeterli olduğunu düşünüyorsunuz?
- d) Çeviri öğretim programlarının hangi yetkinlikleri kazandırmada yeterli olmadığını düşünüyorsunuz?

3) Çevirmenler bir işletme çatısı altında çalışabilmek için nelere ihtiyaç duymaktadır?

- a) Kurumsal bir işletmede çalışmak çevirmenler açısından ne gibi becerileri gerektirir?
- b) Çevirmenlerin işletme ortamında gerek bireysel gerekse de meslektaşları ile yaşadığı sorunlar nelerdir?
- c) Yeni mezun çevirmenlerin işletme kültürü ve işleyişi hakkında bilgi sahibi olduklarını düşünüyor musunuz?
- d) Çeviri öğretimi sunan programlar çeviri yapabilmek için gereken yetkinliklerin dışında çevirmen adaylarına başka hangi yetkinlikleri kazandırmalıdır?

4) Bir çevirmenin kişisel özellikleri neler olmalıdır?

- a) Çevirmenin çevir mesleğini icra edebilmesi için hangi kişisel özelliklere ihtiyacı vardır?
- b) Hangi kişisel özelliklere sahip olmak çevirmenlik mesleğinin önünde engeldir?
- c) Mesleğinde çevirmeni başarılı kılan kişisel özelliklerin neler olduğunu düşünüyorsunuz?

5) Çeviri sektörünün bir temsilcisi ve işvereni olarak, çeviri öğretim programlarının müfredatları hakkında ve çeviri mesleğini tercih etmek isteyen öğrencilere tavsiye niteliğinde eklemek istedikleriniz nelerdir?

Ek 3 - Görüşme Kayıt Örneği

██████████ TERCÜME, ██████████⁴

Görüşülen: ██████████

Tarih: 17.10.2021

Araştırmacı: ██████████ Bey Merhaba. Nasılsınız iyi misiniz?

K1: Merhaba. Kusura bakma biraz geç kaldım görüşmeye.

Araştırmacı: Estağfurullah.

K1: Nasılsınız Buğra Bey?

Araştırmacı: Çok teşekkür ederim. Sizler nasılsınız?

K1: Sağ olun, teşekkür ederim.

Araştırmacı: ██████████ Bey, daha önce telefonda da belirttiğim gibi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde Uygulamalı İngilizce Çevirmenlik programında öğretim görevlisi olarak görev yapmaktayım. Aynı zamanda, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çeviribilim EABD'de doktora tezimi yürütmekteyim. Yaptığım araştırmanın amacı çeviri sektörünün çevirmenlerden beklentilerinin neler olduğunu ve çevirmenlerin çeviri sektöründe başarılı olabilmek için nelere ihtiyaç duyduklarını belirlemektir. Elde edilen veriler ışığında çeviri öğretim programlarının tasarlanmasında temel oluşturan çevirmen edinci modelinin en güncel ve sektöre dönük hali geliştirilecektir. Böylelikle çeviri öğretim programlarının doğrudan çeviri sektörünün beklentileri ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak düzenlenmesi hedeflenmektedir.

Sizlerle görüşmemden elde edeceğim bilgiler gizlidir ve sizin kimliğinizi ifşa edecek herhangi bir girişimde bulunulmayacaktır. Elde edilen bilgiler araştırmamda kullanılacaktır.

⁴ Görüşme kayıtlarında yer alan bazı kısımlar katılımcının kimliğini ifşa edebileceği gerekçesiyle ve görüşülen kişinin talebi üzerine sansürlenmiştir.

Eğer sizde uygun görürseniz (izin verirsiniz), herhangi bir bilgiyi atlamamak ve uzun notlar alarak görüşme için çok fazla vaktinizi almamak amacıyla görüşmeyi kaydetmek istiyorum.

Görüşmenin ortalama 1 (bir) saat süreceğini düşünüyorum.

K1: Tabi tabi kaydedebilirsin, sorun yok.

Araştırmacı: Öncelikle, sizi ve kurumunuzu kısaca tanıyabilir miyiz? Hangi üniversitenin hangi bölümünden mezunsunuz? Siz ve kurumunuz kaç yıldır aktif olarak çeviri sektöründe hizmet vermektedir?

K1: İstanbul Üniversitesinden [REDACTED] yılında [REDACTED] programından mezun oldum. [REDACTED] Tercüme'yi [REDACTED]'da tek başıma kurdum. Yıllarca farklı hizmet dallarındaki firmalara çeviri hizmeti verdim. Şu an da aynı şekilde devam ediyoruz ama büyük bir aile olarak. Şu an aktif olarak 16 kadrolu çevirmenimiz ve sayısını bilemeyeceğim kadar çok serbest çevirmenle çalışıyoruz. Özetle bu şekilde.

Araştırmacı: Şimdi o zaman çeviri eylemi odaklı ilerleyelim. Profesyonel hayata başladığında bir çevirmenin nitelikli ve yeterli bir çeviri yapabilmek için ihtiyaç duyduğu gereksinimler nelerdir?

K1: Peki o zaman ben şöyle söyleyeyim. Bir program yazdım önümde, dilersen temelinde onu bir söyleyeyim. Şimdi benim hem çevirmen hem çeviri işletmecisi hem de bir örgütün kurulduğundan beri örgütten hiç uzaklaşmamış ve yönetici olarak ve bu konuda fikir beyan eden ve sürekli bu konuyu teşvik eden birisi olarak üç açıdan bakacağım.

Bir çeviri işletmesi olarak bir fikir belirtmeden önce meslek tanımı, yetkinlik, meslek sahibi olabilmeden çıkarak bakmamız gerekiyor. Yani mesleğin tanımında ne var? Hatırlar mısınız? Türk Dil Kurumu'nun? Ben bütün konferanslarda önce bunu tanımlıyorum. Çünkü çevirmenlik ülkemizde henüz meslek olmadığı için o meslek kelimesini ve meslekleşme şuurunu öncelikle aktarmak istediğim için bunu yapıyorum. Türk Dil Kurumu'na göre, meslek; belli bir eğitimle kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan kuralları belirlenmiş iş olarak tanımlanmaktadır. Burada çok önemli bölümler var. Belli bir eğitimle kazanılan sistemli bilgi diyor. Şimdi okullardaki sistemli bilgi acaba

ona nasıl değinmemiz gerekiyor? Becerilere dayalı diyor. İnsanlara yararlı mal ve hizmet üretmek diyor. Ve profesyonel olabilmek diyor. Çünkü o profesyonellik bilincini stajlarla vesaire aktarıyoruz piyasa bilgisiyle. Çünkü onu aktarmadığımız takdirde herkes şunu bana bir çeviri ver diyor ama geçip gidiyor. Dolayısıyla zaten meslek olmayan bir konumda profesyonelliğimizi maalesef uygulayamıyoruz. Şimdi o zaman şöyle diyelim. Meslek tanımından sonra meslek olabilmek için yine bizim üç şeye ihtiyacımız var. Üç adıma.

Birincisi, eğitime ihtiyacımız var. Yani bir kişinin meslek erbabı olabilmek için önce eğitiminin ve belgesinin olması gerekiyor. Yani bu eğitimi kanıtlaması gerekiyor. Sertifika vesaire ne ise diploma. Bu mesleğin standart ve yetkinliklerinin olması, yeterliliklerin olması gerekiyor. Bunun içerisinde etik ilkeler var. Kalite yönetimi ve sistematigi var. Ama en önemli bacaklarından bir tanesi temel mesleklerde görürüz bunu, avukatlık da baro, mühendislik de Mimar, Mühendisler Odası doktorlukta Tabipler Odası gibi değil mi meslek örgütü? Çünkü mesleğin bir kazanımı var, bir de uygulaması var. Uygulamada piyasayı düzenleyen meslekle piyasayı örtüştüren en önemli unsur ne? Örgüt. Meslek örgütü. O zaman unsuru hiç belgeyi, standart ve yetkinlikleri etik kodlar dahil olmak üzere ve örgütü üç olarak üç adım olarak görmemiz gerekiyor.

Peki yeterlik deyince ne anlıyoruz? Bir mesleki yeterlilik? Bilgi, beceri ve anlayış. Şimdi bilgiyi çok güzel, sistematik bilgi okullarda yüklüyoruz bunu. Ama bunun da yine yeterliliği kapsayacak bir bilginin, sistematik bilginin verilmesi gerekiyor. Beceri nedir? Uygulamalar değil mi? Bir çeviri disiplini öğretiliyor. Ama alan uzmanlığı seçmemiş birisine bolca bir alan çevirisi yaptırılıp hangi alanlarda istediği, gönülden istediği, motive olduğu teşvik edildiğinde başarılı olduğu alanların seçimi önemli. Dolayısıyla, biz bu konudaki beceriyi geliştirme konusuna ayrıca bakmamız gerekecek. Çünkü okullarımızda bizim maalesef en eksik olan taraf bu.

Onun adı eğitim. Ama işte öğrencilerin açığı çıkmasın diye.

bir ölçümleme gibi geldi. Niye korkuyoruz ki bundan? Hepsi için

geçerli. [REDACTED] akademik camianın ve bizim piyasanın, yani arz talep dengesi içerisindeki piyasa temsilcilerinin yakın temasta ve iş birliğinde olmamız gerekiyor. Ben yıllardır söylüyorum. Ya mevcut müfredatlar ile yetiştirdiğiniz elemanlardan ben istihdam etmekte sıkıntılar yaşıyorum. [REDACTED]

[REDACTED] Çünkü ben alan uzmanlığında çalışıyorum, işimin yüzde seksen beşi bu. Alan uzmanlığı nedir? Yani o konuda biliyorsun yeterliliklerde alan uzmanlığı var. Simültane konferans çevirmenliği var. Ardıl var vesaire ama alan uzmanlığı çevirisi bütün teknik, hukuk, reklamcılık, ekonomi, sanat hepsi alan uzmanlığına giriyor. Alan uzmanlığı ile ilgili pratiğin, terminolojin uygulaman veya bilgin uygulamaya dair bir bilgin yoksa çeviri yapamıyoruz. Eksik kalıyor. Bir makine çevirisi yapıyorsun. Belki terimler oturuyor fakat bir mühendis okuduğu zaman onu hoş karşılamıyor. Uymamış diyor. Çeviri kokuyor diyor. O zaman ne oluyor? Ya mühendise iş bırakıyorsun teknik redaksiyon olarak ya da onu sen öğreniyorsun işlevsel olarak. Sen ona iş bırakmadan yüzde 95'ine ulaştırıyorsun. Çünkü yüzde yüz çeviri çok zor, tesadüfi. Kim giriyor çevirmen yaptıktan sonra redaktör, editör ve işin sahibi. Bazen okuyucu. Ben bir kitabı okuyup geçiyorum ama bir redaktör editör gözüyle baktığım zamanda en iyi çevirilerde bile sayfada 2 3 tane hata buluyorum. Mükemmel çeviri yok. Mükemmele giden çeviri var. İsteyen çeviri var. Çeviri kokmayan çeviri var. Neyse. Biz o zaman ne diyoruz biz? Bilgi okulda alınabiliyor.

Beceri okulla birlikte geliştirebiliyor. Anlayış? Peki nerede gelişiyor? Dedik ya yetkinlik için bilgi, beceri, anlayış gerekiyor. Üç unsur gerekiyor yetkinliği tanımlamak için. O zaman biz bilgiyi verelim, beceriyi birlikte geliştirelim sektörle birlikte. Ama anlayışın gelişmesi için de hepsini kültürü dediğimiz okulun kültürü, sektörün kültürü, etik. Bunun etik ilkeler dahil olmak üzere bir deminden beri konuştuğumuz her şeyin içerisinde anlayış var. Meslek anlayışı, çevirmenlik anlayışı. Yani çevirmen nereye kadar sorumludur? Bana ne diyebilir mi? Diyemez. Dememesi gerekiyor. Yani anlayışı şöyle tanımlayalım. Çok iyi restoranlarda servis yapan bir garsonun yemek getirip masaya nezaketle koyması. İnsana verilen yemeğe verilen ve o ana verilen değerlerle, ne istemişsiniz efendim çek oğlum bir kuru fasulye tak masaya koyduk. İkisinin arasındaki farktır bu anlayış. Bu fark iyi kötü anlamında söylemiyorum. Anlayış dediğimiz zaman da bize gerekli olan bir çevirmen, çevirmenlik için gereken bir anlayıştan bahsediyorum.

Nedir zihinsel değil mi? Fikirselle emekle vesaire üretilen bir emekle üretilen bir hizmetle bir meslek oluşuyor ise o zaman biz onun anlayışını farklı olarak algılamamız ve oluşturmamız gerekiyor. Yani bizim bilgi beceri vermemiz yetmiyor. Öğrenciye ya meslek erbabına aynı zamanda anlayışın kapısını açmamız gerekiyor. Hepsini veremeyiz okulda. Okullar her şeyi vermiş olsaydı mükemmel olurdu. Yok böyle bir şey ama okullar hepsinin anahtarını verebilmeli.

Öğrenci kendisi ve grup çalışmalarında ister yönetsel isterse etkileşimsel öğrenme olsun isterse bireysel öğrenme olsun. Ne yapması gerekiyor? Kendi kendine bunu alıp geliştirmesi gerekiyor. Mesleki gelişimini sağlaması gerekiyor. Dolayısıyla bu açıdan baktığımız zamanda biz ne istiyoruz okullarda? Son zamanlarda ya çocuk bir öğretmen olursun hiçbir yeri tutturamadı çeviri bölümünü bari tuttursun dediğimizde, puan sistemine üniversite yerleştirmeye kadar uzanan bir şey var. Bir sıkıntı var. Ben özellikle mesleki yeterlik çalışmaları sırasında meslek okullarını çok ziyaret ettim. Öğrencilerin iş aramalarındaki yazmış oldukları mesajlar bile bu okulun mezuniyet kalitesini çıktısını ele veriyor. Bir dört satırlık bir başvuru mailinde 6 tane hata Türkçe hata görüyorsun ve mezun olmuş bu hatta yüksek lisans yapıyor. Gönderiyorsun diyorsun ki eee şey bazı hatalar gördük, lütfen bunları düzeltin diyoruz işletme olarak. Düzeltip gönderin diyoruz. Çünkü düzeltip utandırmak istemiyoruz. Yani metni yeniden yazın, gönderin diyoruz. Anlaşılmadı diyoruz bir türlü. Nesi varmış ki diyor. Şimdi nesi varmış dediği andan itibaren siz o kişiye hiçbir şey öğretemezsiniz. Staj da bir şey veremezsiniz. Ah çok özür dilerim galiba bir şey hata yapmışım deyip onun ne yapıp yapacak, gece gündüz uyumayacak, danışacak, soracak, sonra yazacak. Daha başvuru metnini, başvuru mesajının Türkçesini beceremeyen birisinden ben nasıl çeviri bekleyebilirim? Bekleyemem. Demek ki ben başa şeyi koyuyorum Buğra Bey. Ana dili bilmek. Birinci şey anadili bilmek ama bilmek, tam anlamıyla bilmekten bahsediyorum. Çeviri Bölümü'nden mezun olan bir kişinin lami cimi yok. Türkçeyi iyi bilecek. Bazı dillerde telefonda konuştuğumuzda söyledim. Fransızca zor bir dildir. Almanca zor bir dildir değil mi kendi alanında? Arapça da öyle. Türkçe belki bunların arasında en kolaydır. Öğrenmesi ve geliştirilmesi açısından değil mi? Baktığımız zamanda Fransa'da lisede dahi dilbilim okutulur ve dikkat edilir. Hocaların hepsi hangi meslek grubu olursa olsun Fransızca hataya, Almanlar da öyle, tahammül edemezler. Yapma derler. Ya olursun. Hayır efendim olmasın olmasın, önce dilini öğrensin anadil.

İkincisi: Yabancı Dil Bilgisi. Kapsamlı olarak yabancı dil bilgisi. Ama zaten bileşik kaplar teorisi gibi değil midir yabancı dil öğrenmek? Anadiliniz ne kadarsa yabancı dili o kadar öğrenebilirsiniz. Neden? [REDACTED] dönemlerde tercümanlık yaptım. Adam on seneden beri orada. Ben 1 ay olmuş gitmişim. [REDACTED] ikinci sınıfta okuyan bir adam. Ona tercümanlık yapıyorum. Garabet. Sonra düşündüm taşındım, adam Türkçeyi az konuştuğu için öğrendiği Fransızca da o kadar oluyor işte. 200 kelimelik, 500 kelimelik. Ama bunu bir tekstile bir modaya gittiğin zamanda, adam o yeni kelimeyi öğrenmekte ve yeni kelimeleri cümle içerisinde kullanmakta zorluk çekiyor. Çünkü Türkçesi yok adamın. Demek istediğim o zaman biz yabancı dilleri, kaldı ki artık şu an tek dili bilmek yetmiyor çevirmenlikte. Yabancı dilleri bil hakkın deriz biz eskiler, bil hakkın bilmek lazım. Anadilinde yazılmış olan bir metni yabancı dile tam anlamıyla aktarabilmek için hedef dili en az ana dili kadar iyi bilmeli çevirmen. Tam tersi de olabilir. Yabancı dilde yazılmış olan bir metni de tamamen anlayabilmeli ki onu ana diline aktarabilsin. Türkçeyi artık bil hakkım falan demiyor. Türkçeyi bilmek diyoruz. Onun bil hakkını falan kalmadı.

Çeviri yapmayı teorik olarak öğrenmesi gerekiyor. Alaylı bunu deneme yanılma ile öğreniyor. En basit öğrenme metodu olan deneme yanılma ile öğreniyor değil mi? Alaylı çevirmen kafasını gözünü yara yara öğreniyor, maliyeti çok yüksek ve tekniği de belki sonsuza kadar öğrenemiyor. Bazı teknikler öğrenemiyor ama bildiğini iyi yapar hale geliyor deneye yanıla. Onun için ben çeviri yapmayı teorik olarak, yani çeviri disiplini olarak ve iyi öğrenmesinden yanayım. Bu konuda hocaların hiç taviz vermemesi gerekiyor çünkü alaylı ile mektepli arasındaki en önemli şey zaten bu ayırım. Eğer bu alan uzmanlığı olan bir doktorun tıbbi çeviri yapması, kolej mezunu bir doktorun çeviri yapmış olmasını mı tercih edersin yoksa çeviri bölümünden mezun fakat alan hakkında bilgisi olmayan birisinin mi? Elbette doktorun yaptığını. O zaman onunla rekabet edebilmek için efendim herkes çeviri yapıyor, yapar tabii ki. Çünkü sen hem alanda yakalamak zorundasın onu ama nerede fark etmen gerekiyor? Çeviri kuramını sadece kuramı değil, tüm kuramların uygulamasıyla ilgili ne varsa hepsini öğrenmekle mükellefiz.

Hemen üçüncü adım. Alan uzmanlığı konusu. Çünkü piyasaya bakıp piyasa ne istiyor? Ya çevirinin girmediği bir sektör yok. [REDACTED]

██████████ olarak devam ettik. Ben çevirinin girmedği hiçbir sektör bilmiyorum. İnan bana bilmiyorum dilencilik dahil buna.

Yani Kes Köse diye bir hikâye vardır bilir misin? Adamın birisi Mahmutpaşa'da gidiyor bir salamcının başına veya peynirci böyle teker peynirler var. Adı Köse olan adama soruyor. Kes köse diyor, o da kesiyor. Kes Köse hep soruyor. Adam biraz daha sinirle söylüyor, kesiyor, kesiyor. Sonra gidiyor kızıyor. Elinde bıçakla beraber peşinden koşturuyor Köse. Ulan diyor bu kadar kestirdin, almadan gidiyorsun. Bu benim zararımı kim ödeyecek diyor. Sonra araya bir tercüman giriyor ve onun bu nedir diye sorduğunu söylüyor. Salam mutlaka. Peyniri Fransız iyi tanır da. Helva da olabilir onu bilmiyorum ama bizim gençliğimizde onu hep anlatırlardı. Kes Köse. Demek istediğim her alana çevirmenlik girer çünkü iletişimdir, bildirişimdir. Değil mi? Dünyanın en eski mesleğidir çevirmenlik bence. Hani bazen başka şey falan derler hani. İsmini anmayacağım ilk meslek odur falan derler ama. Hayır, bence iki kişi arasında anlaşır. Üçüncü kişi, dışarıdan gelen üçüncü kişi, kabile dışından gelen üçüncü kişi. Eğer geliyorsa mutlaka birisiyle anlaşıyordur. Üçüncüye, ikinci kişi tercümanlık yapıyordur. Yani ne oluyor o zaman? Üç kişi bir araya geldiği zaman da en eski meslek yine tercümanlık, mütercim tercümanlık olabilir.

Alan uzmanlıkları o yüzden çok geniş. Doçentlik seviyesinde 600 meslek adı var. Yedi ana gruptan. 600 meslek 600 başlık var. Mesleklerde alanlarda pardon alanlarda. 600 alam dediğin zaman da doçent bir birkaç alana hâkim olabilir değil mi? Gerisi boş kalıyor. Onun için de derler ya profesörlerin de çok mağrurlanmaması gerekiyor çünkü o kadar çok alan var ki ya sen o alanda uzmansın ama diğer alanlarda değilsin. Orada öğrencisin veya bilgi edinensin, dolayısıyla, ben alan uzmanlığının ana konularda hani yedi başlık diyoruz ya, 600'e ulaşamayız ama o yedi başlıktan mutlaka en az dördünün alan uzmanlığı açısından edinilmiş olması taraftarıyım. Sözlü ve yazılı ile ilgili mutlaka çalışılması ve eğitimin ona göre, müfredatın ona göre yazılması gerekiyor. Çünkü yeteneklerimizi biz sınamadan bilemeyiz.

Geçmiş batı ülkelerinde özellikle Finlandiya gibi hani eğitimde bir hayli nüfusları az olmasına rağmen daha çok adım atmış olan ülkelere bakarız ve görürüz ki çocukları

anaokulundan itibaren yeteneklerini sınaya sınaya, becerilerini sınaya sınaya çocukların hangi alanda becerikli oldukları, yetenekli oldukları ve hangi alanları seçerler ise başarılı ve mutlu olacakları konusunda bir eğitim sistematığı izlenir. Ben [REDACTED] mezunu olduğumu da ilave edeyim bu arada. Hani [REDACTED] Pedagojiye devam edip bitirdim. Sonra işletme, iktisat okudum. Ne demek istiyorum? İşe eğitimci gözüyle baktığın zaman da çok genç yaşta biz ülkemizde olmadığına göre çeviri bölümlerini mütercim tercümanlık bölümlerine düşen gençleri en azından sözlü mü yapar yazılı da mı başarılı olur bunu mutlaka hocalarımızın denemesi, sınaması, fırsat vermesi gerekiyor. Sempatı duyduğu, biraz yetenekli olduğuna inandığını evet ona yükleniyor. Diğerlerini yok sayabiliyor. Ben bunu çok izliyorum. Hayır, orada da fırsat eşitliğini, adaleti aramamız gerekiyor belki de.

Mesela ben stajlarda diyordum ki hocalara en başarısız öğrencilerinizi gönderin. Ben başarılı öğrenci alıp orada ben yetiştirip kendime eleman yetiştirim derdinde değilim. Başarısızları gönderin ki ben stajda onu mesleğe yönlendireyim. Emin ol anneleri çocuklarına diyorlarmış ki ya kızım okulda böyle çalışmıyordunuz stajda ne yapıyorlar size böyle? Ne istiyorlar sizden? Çünkü güven veriyorum, yaparsın diyorum. Hadi diyorum şunu da dene diyorum. Onu da olmadı bunu dene diyorum. Hukuk olmadı. Ekonomi dene. Ekonomi olmadı bilmem ne dene. Onun da en az 15 alanda çeviri veriyorum. Hah bunda başarılısın diyorum. Bu ona yetiyor. Ne yapıyor o zaman? O alanda başarılı olan bir kişi motive oluyor, eksiklerini gideriyor ve yola çıkıyor. Yola çıkınca zaten diğerleriyle ne fark var? Terminoloji değil mi? Öğrenip geçip gidiyor. Demek ki bizim bir alan ve sözlü yazılı yönlendirmesine ihtiyacımız var. Alan bilgisine çok geniş anlamda, hani beceri kazandırma anlamında işte o bilgiyi hadi siz veriyorsunuz, ona da ben karışmam. Akademisyenler kuramsal olarak, disiplin olarak veriyorlar. O bizim alanımızın dışında. Şu an benim yetkinliğim dışında en azından. Ama beceri konusunda söyleyeceklerim bunlar. Eeee çok fazla pratik uygulanması gerekiyor Buğra Bey çok fazla.

Okullarda hocalar feedback vermemek, geri dönüş yapmamak, kontrol etmemek, denetlememek, katkıda bulunma anlamında cimri veya yetersiz kalabiliyorlar. Yani ne demek istiyorum? Çok öğrenci olunca bir hocaların başında yaşamsal bir zamana da ihtiyacı var. Yetersiz kalabiliyor. Demek ki okulun istihdamının, istihdamda kadrolaşma

da buna da dikkat edilmesi gerekiyor. Yani pratik kadar uygulama, eğitimin uygulama bölümü yarı yarıyadır. Ben öyle görürüm. Hatta yüzde 40'a 60'tır. 60'ı uygulama olması lazım ki bu meslekte başarılı olabilsin, mesleği sevebilsin. İşin içinde hissetsin, aidiyet duygusu hissetsin değil mi? Teşvik edilsin vesaire. Bütün bunların hepsi uygulamada olur, beceri geliştirmede olur. Peki bu yapılabiliyor mu? Bir kadro yetersizliğinden, iki hocaların bu konudaki bence misyon edinmemelerinden yani hocalar bu konuyu çok önemsemeyebiliyorlar. Şu söyleniyor, şu şu şu konularda çeviri yapın. Yapsın da kime gösterebilir? Feedback yoksa. Ben aynı zamanda [REDACTED] yaşımdan sonra [REDACTED] [REDACTED] eğitimi aldım. Her hafta neredeyse eğitimden geçtim. Üç sene süren var. İki sene süren var. Orada ne var biliyor musun? Teorik eğitimden çok en az onun kadar süpervizyon var. Ne demek süpervizyon? Sen bir danışan görüyorsun ve nasıl gördüğünü Süpervizyonuna anlatmak zorundasın. Yoksa diploma alamıyorsun, mezun olamıyorsun. Yani 200 teorik saat varsa 150 saat süpervizyon saati vardır kurslarda ilk olarak. O zaman ne diyoruz Buğra Bey, biz uygulamalara ağırlık vermiyoruz. Ya kadromuz yetersiz ya bakış açımız yetersiz ya da inancımız yetersiz. Üçünden bir tanesi. Onun için eğitimi alır, eğitim diyelim ki şu kadar üç aylıktır ama o süpervizyonu vermek var ya iki sene üç sene sürer. Bir de öyle lafla peynir gemisi yürümüyor, video kaydı da istiyor, savunmasını istiyor. En basit eğitim dört günlük kurslarda bile isteniyor bu. Level atlaması için isteniyor. O zaman teoriyi öğrenmek zaten şöyle oluyor. Diyelim ki 200 sayfalık bir kitapçık. Ya bunu zaten deneme yanılmada veya uygulamada zaten geri dönüyor. Eksik olduğu zaman uygulamayı zaten yapamıyor. O zaman bilgiye verilen zamanı, bilgi açıkta, bu uzaktan erişimle okuyarak olabilir vesaire olabilir ama uygulama esas olan. Yani okullardaki eğitimin temeli uygulamadır. Ben öyle görüyorum.

Çocuklarda kalite algısı bir başka konu. Yani çeviri yapıyorum ama kaliteli olmuş mu? Kendine göre evet. Belki başkasına göre evet ama orada bir kalite standartları var. EN15038, 171000 mesela. Bunun çocuklara anlatılması, öğretilmesi lazım. Kalite algısı ne demek? İyi çeviri ne demek? İyi çeviri anlaşılıyor yok. Romanda farklı bir dil ve beklenti vardır. Teknik çeviri de ayrı, hukukta ayrı. Hukukta mahkemeye gidersin. Teknik çeviride yanlış bağlantı yapar, makineyi yakarsın yaparsın. Hukukta kaybedersin, uluslararası tahkim mahkemelerini kaybedersin falan. Ama romanda ha yanlış olmuş çevirmen iyi değilmiş, geçer giderler, araştırır, bulur onu. Onun için her yerdeki kalite algısı çok farklıdır. Evet, bir de sektörün beklentilerini hep ölçmesi gerekiyor. Kim

ölçecek? O sektör bağlantısını yapan hocalar. Bölüm başkanı olabilir, hocalar olabilir, senin gibi doktora yapan insanlar olabilir ve bunlar yazılı hale getirildiği zaman da kalıcı olur. Yanlış varsa feedback verilir. Sen yanlış konuştun. Bir de demek lazım. Ya burayı abarttım veya burası pek doğru olmadı gibi. Dolayısıyla bir miktar işine odaklanmış olan ne gerekiyor bize? Meslek sevgisi değil mi profesyonellik ve idealizm? Yani eğitim öğretimde eğer bir eğitimci eğitici idealizmi yaşamıyorsa, bunu içinde bulundurmuyorsa, onu hissetmiyorsa bence yerine ulaşmaz. Olur ama yeterli olmaz. Ben açıkçası şöyle söyleyeyim. [REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Çeviriye muktedir olmayan çok yüksek standart demiyorum ama kabul edilebilir standartta çeviri yapamayan hocayı okuldan alıp dışarı koymak lazım. Bugünkü gözle baktığın zamanda inan yüzde 50'den fazla bu oran. Biraz ateşlendim. Neden? Çünkü çok ızdırabını çektim. Evet, ben şey söyleyeyim. Birçok çalıştay ve birçok toplantıda söylerim ben. [REDACTED]

[REDACTED] daha iyi biliyordum.

Ve sonunda [REDACTED]

[REDACTED] Bana soruyorlar ne yapıyordun diye. Ben kendim yetiştiriyordum. Ne demek yetiştirmek? Aynı alaylı tekniği ile. Yanında oturuyordum. Yapıyordu çeviriyi. Yanında oturuyordum. Birlikte redaksiyon yapıyorduk. Ama bu daha çok alan uzmanlıkları, mühendisler, hukuk, avukat, doktor vesaire gibi. Sonra filoloji mezunlarıyla çalışmaya başladık vesaire. Sonra ben Amerikan yardım kuruluşları var, çok teknik çeviri yapanlar vesaire. Otomotiv sanayii mesela ilk geldiği zaman da ben onlardan çok faydalandım. Yani ilk [REDACTED] bir şey getirdi. Onun manuel çevirisi konusunda ben bir makine teknisyeni ile çalıştım. Yeteri kadar dili yoktu ama birlikte çalıştık. Yani sonunda alaylı sistemle çok başarılı işler yaptık. Açıkçası Ticaret Odası'nda Sanayi Odası'nda yurtdışında eğitim almışlarla. Mesela [REDACTED]'ın bir işi geldi, daha doğrusu [REDACTED] ayakkabıcılık ile ilgili bir kitap yayınlamak istedi. İtalya'dan veya İngiltere'den, pardon İngiltere'den. Çünkü

İngiltere'de bunun okulu varmış, mühendisliği varmış. İlginç. Ve o gelen kitabı kimse anlamadı burada. Ve sonunda benim askerden bir arkadaşım vardı. Ben Yedek Subaylığımdan o arkadaşını hatırladım. Hemen [REDACTED]'ta onu araştırmaya başladım, dediler ki [REDACTED]'daki fabrikanın başında. Orada bir ayakkabı fabrikası varmış. Onun başında adamı buldum, kargoyla ona gönderdim terimleri çıkarttım. Terimleri bir bir karşılaştırdık. Ondan gelen terimlerden sonra biz çeviriye geçtik. Bu araştırmayla oldu. Ayrıca, şimdi bu alan uzmanlığıyla ilgili, yani bunun çeviribilimle falan ilgisi yok. Eğer terminolojik bilgin yoksa başaramazsın. Onun için terim çalışmaları konusu alan uzmanlığındaki geçişler için temelde alan çevirisi yapan birisine, diğer alanlara nasıl geçiş yapacağını, o paletin dişlileri gibi nasıl bunu hareket ettireceğini ve ürün benliğini öğretmek gerekiyor. O da teksikoloji dediğimiz yani bir terim bilgisi, terim hazırlama bilgisi vermek gerekiyor. Biz her yaptığımız projenin terimcesini çıkardık. [REDACTED]

[REDACTED] Dolayısıyla ne kaldı? Terminolojiyi öğretmek gerekiyor. Geçiş öğretmek gerekiyor. Çevirmen olmanın, meslek olmanın, onunla ilgili. Ama bir gün şey olursa öğrencilere çevirmen olmakla ilgili hem etikle ilgili hem bunlarla ilgili benim bir sunumun var. Onu senle paylaşabilirim. Çevirmenin etik ilkeleri nelerdir odaklı bir sunum. Gençler kadrolu da çalışsa serbest de çalışsa mesleğinin etik değerleri doğrultusunda hareket etmeli. Birçok yerde [REDACTED] tercümanlarının yetiştirilmesinde biz [REDACTED] ile iş birliği yaptık. Türkiye'deki bütün [REDACTED] tercümanlara [REDACTED] Üniversitesi'nden 7 8 hocayla birlikte. Biz bütün şeylere [REDACTED] gibi işte [REDACTED] gibi her yere gittik. [REDACTED] merkezlerinde bu tercümanlara iki gün, iki gün 4 günlük eğitimler verdik tercüman olmakla ilgili. Hala da gruplar var. Çünkü adam dili biliyor ama tercümanlıkla ilgili bir format atmak gerekiyor insanlara ve gayet iyi oldu. Onun için yazılı ve sözlü çevirinin eğitimi ayrı. Bunlarla ilgili mutlaka bilenlerin olması gerekiyor. Çünkü mütercim tercümanlık adı çok daha uygun okullar için. Yani çeviribilim tamam akademisyen yetiştirir ama mütercim tercüman dediğiniz zaman da bir meslek kokuyor orda. Bir meslek adı var ve ayırım da var orada mütercim ve tercüman. Çünkü ikisi de yetenek istiyor. Fakat iki yeteneği bir arada barındıran az kişi var. Veya şöyle söyleyeyim,

birisi çok para kazandığı için ve çok popüler olduğu için diğerini baskılıyor. Eee öyle diyelim. Ama dediğim gibi bizim her ikisine de ihtiyacımız var. Benim burada aslında söyleyeceklerim bitti. İnce soruların varsa onları ben cevaplamaya çalışayım. Yeterli oldu mu?

Araştırmacı: Evet, evet birkaç nokta var. Onlarla alakalı düşüncelerinizi de merak ediyorum. Artık dijitalleşen ve teknoloji odaklı bir çeviri süreciyle ilerliyoruz biliyorsunuz. Bu bağlamda yeni mezun çevirmenlerin yetkinlikleri hakkında ne düşünüyorsunuz? Yani çeviri öğretim programları bu konularda başarılı mı?

K1: Şimdi şöyle çeviriye yardımcı programlar, asistan programlar vardı işte demin söylediğim gibi. [REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED] Trados 1 kullandık. Niçin söylüyorum? O şöyle söyleyeyim, bir elektrikli daktilo çıktı, bu tarihten senin kafana nakşetsin diye söylüyorum. Bunun 8 sayfalık hafızası vardı. Yazıyorsun, o kâğıda 8 sayfa onu ekranda düzeltme şansın olabiliyordu. Küçük bir ekranı vardı bilgisayar daha kullanılmaya başlamadan. Biz ondan çok faydalandık. Eskiden nasıldı? Yazardık kâğıda. Yanlış olduğunda silemezsin daktilo şeridinden çıkıyor bu. Daksil dediğimiz şeyle üstünü kapatırdık ve onun üstüne tekrar basardık harfleri. Çok meşakkatli. Şimdi o 8 sayfalık hafızadan sonra ben 4 tane bilgisayar aldım. Birisi [REDACTED] bilgisayarları geldi. 4 parçadan ibaretti. Ekranı vardı bilmem ne ise dört parçadan ibaretti. Bir de klavye 5 parçadan oluşuyordu. 4 tane aldım. Bana güldüler ve dediler ki ne yapacaksın? Muhasebe şirketi mi açıyorsun? Çeviri şirketleri bile böyle söyledi. Ben o hafızalı daktilo aldığım zaman da çok tecrübeli çevirmenlerimiz [REDACTED] o gün. IBM markaydı ve çok pahalıydı o gün için. 8 sayfalık hafızası var. Bak nereden nereye. Ben onu görünce öbür tarafta bir baktım ki şu anki cep telefonlarının dörtte biri bile değildi o zamanlar bilgisayarlar. Onda biri bile değildi belki de. Ama biz onlarla muhteşem işler yaptık. Yani hem yerelleştirmede hem de çeviride muhteşem işler yaptık.

Sonra o Trados'u tanıdık. Ne demek Trados gibi yardımcı programlar? Senin yapmış olduğun şeyi, hafıza beşerdir, bir yaptığın şeyi sana hatırlatıyor, iki bildiğini öğrendiğini

sana tekrar geri satıyor. Demek ki bunlar öğrenen programlar. Sen buna ne kadar öğretirsen sistem öyle çalışıyor. O sana o kadar yardımcı oluyor. Sonra Machine Translation çalıştık biz [REDACTED]

[REDACTED] Dedim ki benim iş ahlakına uymuyor. Ben tatmin olmadım. Orada ciddi anlamda bir yatırımımız boşa gitmiş oldu. Bir şirket daha var bizden önce çalışmış, onun ismini vermeyeceğim ama dostum benim şu an. Sonra [REDACTED]'la biz Machine Translation konusunda uluslararası bir şey yaptık. [REDACTED] o konuda fazla bütçe koyamadı. Antalya'da uluslararası bir toplantı yaptık. 2000'li yılların başındaydı nerdeyse. Şu anda ise Google Translation düşündüğümüzün çok ötesinde, tahminimizden çok hızlı ilerliyor. Yani pi sayısı deriz ya üçgen vardır. Hatırlarsanız çok hızlı gelişir. Maalesef şu anda çevirmenlik mesleğini tehdit edecek kadar hızlı gelişti. Özellikle bizde değil Avrupa şu an sessiz sakin yani. Avrupa'da eskiden çevirmen olmak muhteşem bir şeydi. Avrupa Birliği kuruldu ya gelirler çok yüksekti, yevmiyeler çok yüksekti. Şu anda ben çevirinin yüzde 50'sinden fazlasını özellikle alan çevirmenliği konusunda Almanca-İspanyolca, İspanyolca-İngilizce veya İngilizce-Fransızca arasında çok ciddi anlamda başarı var ve Türkçede de ben daha işte Türkçe sayısaldır, bağlaçları vardır, sondan eklemeli bir dildir, bu bize uymaz falan filan diyordum ama maalesef çok hızlı gelişti. Şimdi o zaman bir şeye eviriliyoruz. Çok tehlikeli bir yere gidiyoruz. Çok da çok bölüm açıldı. Türkiye'de 80'den fazla bölüm açıldı. Eeee bizim öğrenciye bunu göstermemiz gerekiyor. Şu an değişim ve dönüşüm var Buğra. Şu an konuşacaklarım off-the-record kalabilir mi? [REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED] Bizim bunları açmamız

gerekıyor.

İkincisi ise bir post-editing dediğimiz konu var. Bu çok çok ayrı bir beceri gerektiriyor. Yani Machine Translation tarafından yapılan, Google Translate'den çıkan çevirilerin edit edilmesi söz konusu. Tamam bilgi veriyor ama kalite standartlarımız var. Nerede var? Belki otomotivde, belki bazı alanlarda o standarda çok yakın. Emin ol yüzde 85 90'a ulaştı bazı alanlarda. Ama dediğim gibi 600 alan var, 7 başlıkta 600 alan var. Bu her alan için geçerli değil. Çocukları korkutmadan redaktör, editör, post-editör gibi yeni kavramlar açısından geliştirmemiz ve her alana çevirmen ihraç etmemiz gerekiyor. Ama bundan önce de meslekleşme süreçlerini tamamlamamız gerekiyor. Meslekler literatüründe çevirmenlik hala bir meslek değil? Nerede? İki tane yasada geçiyor. Bir noter kanunda geçiyor. Bir de Türk ihale kanununda geçiyor. Çevirmenin adı başka da geçmiyor. Emin ol. Ben bunu [REDACTED] [REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED] İşte

çevirmenliğin meslekleşmesi konusunda bizim bunları da yapmamız gerekiyor. Çevirmenlik bildirgesinde, Türkiye Cumhuriyeti hükümeti 6 defa çevirmenlerin mesleğini düzenleyeceğim, haklarını belirleyeceğim diye Birleşmiş Milletlere, UNESCO'ya imza atmıştır ama yerine gelmiyor. [REDACTED]

[REDACTED] Her yerde söylüyorum

ama bir yere gidemiyoruz. Çünkü niye? Akademisyen ayrı telden çalışıyor, işletmeci ayrı telden çalışıyor. Meslek erbabı zaten zor yaşamını yürütüyor. Açıkçası çevirmenlik belli bir tabaka vardır. Çok tecrübeli ve çok tanınmışların dışında çok kazanan ve yeteri kadar sağlayan konforlu hayat sunacak durumda değil maalesef. Ama çok bir kaymak tabaka var. Onlar 15 20 bin lira kazanabiliyorlar. Simültaneciler aynı şekilde kazanabiliyorlar. Bir [REDACTED] mesela. O ne derse tamam diyoruz. [REDACTED] geçiş de yapabiliyor, Fransızca da biliyor. [REDACTED] Bey mesela o fiyatı o koyuyor, ben koymuyorum işletmeci olarak anlatabildim mi? Öyle çevirmenler de var. Onun için ben bir öğrenciye diyorum ki siz iyi bir çevirmen olun, kuralları siz koyun. Ama iyi bir çevirmen olmadığımız kadar kurallara mahkûm olursunuz. Bu kadar basit.

Araştırmacı: [REDACTED] Bey, çevirmenlerin kültür bilgisi ya da dünya bilgisiyle alakalı yetkinlikleri ne durumda acaba? Ya da çeviri yapabilmek için bu bilgiye ihtiyaç var mı?

K1: O aslında onun aile ailesi, mezun olduğu lise, okuduğu okuldaki hocaların bu konuya olan dikkat dikkatleri ile fark ediliyor. Ama daha çok yetiştiği lise yani üniversitede evet gelişiyor ama artık aldığı liseden yani kolej mezunlarının açıkçası düz lise mezunlarından bu konuda daha çeviriye, dile ve iletişim becerilerine daha farkında olan onlar oluyorlar. Ama kültürün çoğu yine aileyle ilgili sadece okulla ilgili değil. Aile ile de ilgili. Annesi babası kitap okuyan çocuk kitap okur. Çok kitap okuyan çocuğun terimcesi gelişir. Terimcesi gelişen çocuk da sistematik düşünmeyi öğrenir. Sistematik düşünen çocuk da eğer o düşünceyi beslemek için okumak zorunda kalır. Yani sporda öyledir ya spor yaparsın her gün artık kasların onu istemeye başlar. Çünkü zekanın üç itemi vardır, altı itemi vardır. Ama ilk üç item daha önemlidir.

Birincisi; spontane dikkat. İkincisi; terim bilgisi ve vocabulary, ve üçüncüsü de muhakeme. Üçü çevirmen için olmazsa olmazdır. Spontane dikkat çok önemli hem yazılı hem de sözlü çeviride. Terim bilgisi aynı şekilde. Peki muhakeme? Muhakeme ne demek? Onu mu koyim, bunu mu koyim, onu oraya şunu şuraya koyarım. Bu muhakemedir. Kıyas değildir. Muhakemedir, dolayısıyla çeviri yaparak dil ve zeka gelişir. Gelişen zeka çeviriyi daha iyi yapar. Pistonun kolları gibi birbirini beslerler. Dolayısıyla sistematik düşüncenin temelinde de kelime ve obje. Malum masa bilgisayar. Ne kadar terim bilgisi var ise konuşması, yazdığı, kullandığı terim ve düşünceyi aktarım sistemi yani bilgisini ve düşüncesini aktarması, ki çevirinin temeli odur, aktarımdır. Daha iyi yapabilir hale

geliyor. O yüzden çocuklara kitap seven, okuyan, becerikli hocalar Allah nasip etsin diyorum. Ne diyeyim?

Araştırmacı: Evet son sorum şöyle [REDACTED] Bey; şimdi piyasada nitelikli bir çevirmen olabilmek için yeterli derecede çeviri yapmanın da ötesine geçmek gerekiyor mu? Mesela bir işletme çatısı altında çalışabilmek için çevirmenin nelere ihtiyaç duyduğunu düşünüyor musunuz?

K1: Şimdi hah o da ihmal ettiklerimden. Notlarımda vardı ama kenara yazdığım için ihmal ettim. Yeni durum bu yani. Mesleki teknik teknolojinin gelişimiyle meslektaşların nereye evirildiği ile ilgili onu unutmuştum bir de bunu. Ama bu belki birçok şeyden daha önemli.

Bir dakika. Onla alakalı notlarım arka tarafta bulayım hemen. Alan bilgisinin yanına yazmıştım bunu. Şöyle. Bir çeviri bölümlerinden sadece çevirmen mezun olmamalı. Neden? Çünkü çevirinin içerisinde redaktör var mı? Var. Editör var mı? Var. Terimce hazırlayan var mı? Var. Sözlük hazırlayan var değil mi? Bütün bunlar var. Peki proje yöneticisi var mı? Var. Proje koordinatörü dediğimiz yönetsel olarak biraz daha gelişmiş hali var mı? Var. İşletmeci var mı? Var. Peki nerede bunların eğitimi? Yok. Nerede öğrenecek? Staj da yok. Eee ne olacak? Birinin yanına girecek düşük maaşla gidecek. Alaylı sistemiyle yürüyecek. Halbuki bir yarım sömestr ders alsa defalarca anlattım ben bunu. Ne diyorum ya? [REDACTED] okumuş, [REDACTED] okumuş ve [REDACTED] yılını bu sektöre vermiş birisi olarak diyorum ki ya şunu açın Allah aşkına açın üç tane ders. Ya hoca bulamayız. Kendine yer açmaya çalışıyor diye de düşünebilirler. Yok be kardeşim var ya var. Var bulunur hoca bulunur. Ben işletmeden istediği istedikleri kadar çünkü [REDACTED] yaptım ben [REDACTED] Üniversitesi'nde. İstedikleri kadar hoca da bulurum, rektör yardımcısı, rektör de bulurum ama istemiyorlar. Çünkü orada işte biz işletmeci yetiştirmiyoruz diyorlar. Hayır öyle değil efendim.

Ben hep şunu söylüyorum bütün konferanslarda. Ya Allah aşkına girişimci de olun. Önce ama gidin bir çeviri bürosu açmayın. Önce bir staj yapın nasıl olduğunu görün. Sonra bir proje koordinatörlüğüne soyunun. Bir çeviri işletmesinde minimum bir sene, maksimum üç sene çalışın. Sonra profesyonel olarak mı devam edeceksiniz? Çevirmen mi, yönetici mi, proje koordinatörü mü yoksa girişimci mi? Ya imkânı varsa açsın.

Ben diyorum ki yeter artık alaylıların açtığı işletmeler. Çünkü sadece para düşünen adamla. Ben bu işlerin olacağına inanmıyorum. Ne dedik bilgi, beceri, anlayış. Yok ki adamda. 50 60 tane dilin altına yeminli çevirmen imzası atan sahtekârlar var. O adamlar işletmeci ve federasyon falan kuruyorlar. O zaman ne olacak benim mektepli meğer işletmeci girişimci olur ise onlar çoğalır ise bu sahtekârlar azalır. Ben çünkü Türkiye'deki [REDACTED] kurarken [REDACTED] başladım, [REDACTED] ancak [REDACTED] senede ancak kurabildim. [REDACTED]

[REDACTED] O [REDACTED] çünkü ve ekip olarak çalışıyorlar. Zaman zaman beni kuruluşlarına falan davet ediyorlar. Muhteşem bir kadrosu var. Takdire şayan. Anlatabildim mi? Dolayısıyla [REDACTED] bir girişimci işte. Çevirmen değil, ben çevirmen değilim diyor. Ben çevirmenlerden girişimci olmasını öneriyorum. İnşallah tutarlar.

Ben şu anda da [REDACTED] götürüyorum. Ama inan bana hep kâğıt üstünde. Beni dinlerken üç dakika süre veriyorlar mesela [REDACTED] falan veya beş dakika. Müfredatı önüme koyup da hocam önerileriniz var mı diyen bir tane bölüm oldu. Şu anda o bölüm her geçen gün teşekkür ediyor. Üç tane ders ilave ettirdim. Kabul ettiler. Bir tanesinde bu var. Çeviri proje koordinasyonu ve çeviri işletmeciliği gibi bir giriş dersi. Ya kim verirse versin. Toplama bilgi bile çok önemli. Bırak gerisini. Her seferinde ben söylerim. Müfredatta çok az böyle bir tane konu, bir ders sokabilmişimdir. Evet, ne kadar önemsedığimi anladın mı, bu mesleği ne kadar önemsedığimi, verdiğim zamandan ve içtenlikle aktarmalarımın anlaşılıyor değil mi Buğra Bey?

Araştırmacı: Hocam sizle görüşmemi tavsiye eden önceki katılımcı sizin bu konuda çaba gösteren birkaç insandan birisi olduğunuzu söyledi

K1: Öyle mi? Ama bir arpa boyu yolu yol gidemedim.

Araştırmacı: Hocam olacaktır inşallah. [REDACTED] problemleri de olunca benim ısrarla görüşmem gerekiyordu sizle ama çok fazla rahatsız da edemedim.

K1: Ne zaman istersen Buğra Bey. Biz tanıştık. [REDACTED]

[REDACTED] Bilgisini yani usta geride kalanlara eğer öğretici değilse ustalığını reddediyoruz onun. O yüzden bizim yaşlanmış olanların, biraz önce yola çıkmış olanların geride kalanlara buna sen de dahilsin çünkü senden geride kalan bir insan var. Bu silsilenin devam etmesi gerekiyor. El vermek gibi zanaatkar ve sanatkarlıkta olduğu gibi. İddia ediyorum çeviri yapmak bir sanattır. [REDACTED]

[REDACTED] Bu parayı nasıl harcıyorsun dediler. [REDACTED]

Ben buna sanattır diyorum. [REDACTED] Tercüme yapar falan filan demiyorum. Çeviri sanattır diyorum, şöyledir diyorum, böyledir diyorum. Neden? Çünkü ben mesleğin köküne su veriyorum. Ya meslek gelişirse, ben niye [REDACTED] satmadım biliyor musun?

[REDACTED] Benim yaşama bakış açım uymuyor diye ben istemedim. Yani ne demek istiyorum o dönem ben [REDACTED] almış olsaydım işletmelerin büyümesi için fırsat vermezdim. Emin olun. Ama ben [REDACTED]

[REDACTED] ederek ilerledim. Neden? Çünkü gelişsin. Çünkü rekabet. İş bilen kılıç kuşananındır. Rekabetten korkan zaten bu işten çekilip defolup gitsin. Affedersiniz ama iyi yapıyorsan, kendine güveniyorsan ne diyoruz? Amacına hizmet eder kalite. Onun bir [REDACTED] Üniversitesi, Bir Hoca Var. Ben hep ederdim kaliteden bahsederken standartlar hangi amaca hizmet eder? Bu çok önemli amaca hizmet. Ya bir çeviri vardır, okuyup atacaksın. Amaç ne? Bilgi edinme. Bir çeviri vardır, mahkemeye vereceksindir. Bir çeviri vardır montaja vereceksindir. Senin yaptığın çeviri amaca %100 hizmet etmesi lazım. Kural bu, kıtas bu. Yani sen şahane bir çeviri yapmışsındır. Türkçesi muhteşemdir ama bir terminoloji yanlış kullanmışsındır. Virgülün yerini yanlış seçmişsindir. Yani onun için hem dikkat hem özen hem meslek sevgisi gerekiyor. Sevgili Buğra, ben teşekkür ediyorum.

Araştırmacı: Asıl ben çok teşekkür ediyorum ■■■■ Bey. Çok teşekkür ederim vakit ayırdığınız için.

K1: Dilerim faydalı olmuştur.

Araştırmacı: Çok çok büyük faydanız oldu emin olun. Çok teşekkür ediyorum. İyi günler. Saygılar.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Buğra KAŞ	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Çukurova Üniversitesi
Fakülte	Eğitim Fakültesi
Bölümü	İngilizce Öğretmenliği
Yüksek Lisans	
Üniversite	Çağ Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	İngiliz Dili Eğitimi
Programı	
Makale ve Bildiriler	
1. MERTOL HÜSEYİN, YUNUS ERGÜN, KAŞ BUĞRA (2022). REFLECTIONS OF BULGARIAN EMIGRATION IN VISUAL MEDIA THE REBORN SERIES AND POCKET HERCULES: A FILM OF NAIM SULEYMANOĞLU. 2nd International Symposium "Global Migration Phenomenon" (Tam Metin Bildiri) (Yayın No:7634157)	
2. ERGÜN YUNUS, MERTOL HÜSEYİN, KAŞ BUĞRA (2022). THE MIGRATION JOURNEY OF CIRCASSIANS FROM THE CAUCASUS TO ANATOLIA: THE CASE OF TOKAT PROVINCE. 2nd International Symposium "Global Migration Phenomenon" (Tam Metin Bildiri) (Yayın No:7634163)	
3. KAŞ B. (2021). The Use of Portfolios in an English Language Writing Class: Student Reactions and Benefits, Vizetek Kitap, Sayfa Sayısı: 55, İngilizce (Bilimsel Kitap), (Yayın No: 7122867)	
4. Kaş, B. & Köktürk, Ş. (2021). Akademik Çeviri Programları Kapsamında Eğitim, Öğretim, Eğitim Programı ve Öğretim Programı Kavramlarının Değerlendirilmesi. <i>Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi</i> , (8), 0-0. DOI: 10.48131/jscs.988092	
5. Kaş, B. (2021). Examination of the Republic Period Translation Office in Terms of Being an Institutional Model for Translation Activities. <i>TOGU Career Research Journal</i> , 2 (2), 8-13.	
6. IŞIK SERAP, KAŞ BUĞRA (2021). Son Biçimleme mi Yoksa Gözden Geçirme mi? Makine Çevirisi Düzeltmelerinde Farklı Yöntemler. International Congress of Language and Translation Studies (Tam Metin Bildiri) (Yayın No:7270312)	
7. KAŞ BUĞRA, IŞIK SERAP (2021). Çeviri Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımları: Ürün Odaklı Değerlendirme ve Süreç Odaklı Değerlendirme. International Congress of Language and Translation Studies (Tam Metin Bildiri) (Yayın No:7270302)	
8. KAŞ BUĞRA, KAYA YAVUZ SELİM (2018). İki Amerikalı Misyonerin 19. Yüzyılın İlk Yarısında Tokat'a Dair Gözlemleri. ULUSLARARASI GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TOKAT''xxTA İLMÎ VE KÜLTÜREL HAYAT SEMPOZYUMU (Tam Metin Bildiri) (Yayın No:4789296)	